

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ERKEK HEGEMONYASININ ÇOCUK GELİNLER ÜZERİNE
ETKİLERİ: AĞRI İLİ ÖRNEĞİ İLE NİTEL BİR ÇALIŞMA**

**MERVE SAĞLAMOĞLU
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL**

KIRIKKALE-2022

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ERKEK HEGEMONYASININ ÇOCUK GELİNLER ÜZERİNE
ETKİLERİ: AĞRI İLİ ÖRNEĞİ İLE NİTEL BİR ÇALIŞMA**

**MERVE SAĞLAMOĞLU
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL**

KIRIKKALE-2022

Merve SAĞLAMOĞLU tarafından hazırlanan “ERKEK HEGEMONYASININ ÇOCUK GELİNLER ÜZERİNE ETKİLERİ: AĞRI İLİ ÖRNEĞİ İLE NİTEL BİR ÇALIŞMA” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

İmza.....

Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Doç. Dr. Esra GEDİK

İmza.....

Sosyoloji Anabilim Dalı, Yozgat Bozok Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Fahri ATASOY

İmza.....

Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 07/01/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

“Milletimiz güçlü bir millet olmaya azmetmiştir. Bunun gereklerinden biri de kadınlarımızın her konuda yükselmelerini sağlamaktır. Bundan dolayı kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından geçeceklerdir”

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Merve SAĞLAMOĞLU

07.01.2022

ÖZET

ERKEK HEGEMONYASININ ÇOCUK GELİNLER ÜZERİNE ETKİLERİ, AĞRI İLİ ÖRNEĞİ İLE NİTEL BİR ÇALIŞMA

Kırıkkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,
Danışman, Prof. Dr. Dolunay ŞENOL
Ocak 2022, 203 sayfa

Erken yaşta evlilik olgusu toplumda geleneksel ataerkil yapının egemen olduğu yoğun olarak kırsal kesimde olsa da toplumun her kesiminde görülen sosyal bir sorundur. Bu sorunun birçok nedeni ve buna bağlı sonucu bulunmaktadır. Bu neden ve sonuç ilişkisi elbette öncelikle kadını daha sonra o aileden yetişen nesli dolayısıyla da tüm toplumu etkilemektedir. Ataerkil yapı ise toplumun her kesiminde erkek egemenliğinin sürmesine zemin hazırlamaktadır. Bu yapının erkeklere tanıdığı aile içinde söz sahibi ve karar mercii olma gibi ona egemen gücü veren ayrıcalıklar ise kadının toplumdaki eşitsiz konumunun pekişmesine yol açmaktadır. Bu çalışmada toplumdaki erkek hegemonyasının erken yaşta evlendirilen/çocuk gelin olan katılımcılar üzerindeki etkileri ve sonuçlarının neler olduğu Ağrı ili örneğinde incelenmiştir. Katılımcılar 45 yaş ve altı ve 45 yaş üstü iki gruba ayrılarak, toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılık ve değişimler de dikkate alınarak erkek hegemonyasını nasıl hissettikleri ve kuşaklar arasında bu değişimin bir farklılık ortaya koyup koymadığı belirlenmiştir. Çalışmada; erken yaşta evlendirilen kadınların erkek hegemonyasının da etkisi ile okul hayatlarını erken sonlandırmak zorunda kalmaları ile başlayan daha sonra evleneceği kişinin kim olacağına karar verme, anne olma kararı, evlendikten sonra yaşanacak yerin ve çocuk sayısının belirlenmesi, ayrı eve çıkma düşüncesi, ailesine karşı eşinin kendisini destekleyip desteklememesi, eşinin ve ailesinin şiddet uygulaması gibi konularda erkek hegemonyasının etkisi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk gelin, erken yaşta evlilik, erkek hegemonyası, toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

THE EFFECT OF MALE HEGEMONY ON CHILD BRIDES, A QUALITATIVE STUDY WITH THE EXAMPLE OF AĞRI PROVINCE, TURKEY

Kırkkale University

Institute Of Social Sciences

Department of Sociology, Master's Thesis

Supervisor, Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

January 2022, 203 pages

The phenomenon of early marriage is a social problem seen in every part of the society, even though it is mostly in rural areas where traditional patriarchal structure is dominant. This cause and effect relationship primarily affects the woman, then the generation that grows up from that family, and therefore the whole society. The patriarchal structure, on the other hand, paves the way for the continuation of male dominance in every part of the society, and the privileges that this structure gives to men, such as being the voice and decision maker in the family, lead to the reinforcement of the unequal position of women in the society. In this study, the effects and consequences of male hegemony in the society on participants who were married at an early age/child brides were examined in the case of Ağrı province. By dividing the participants into two groups under the age of 45 and over the age of 45, how they felt about male hegemony and whether there is any difference between generations was determined taking in to consideration the differences and changes in social gender roles. In the study; effect of male hegemony about the decisions on shortening the education, who to marry, to become a mother, determination of the place to live after marriage, thoughts of leaving to a separate house, determining the number of children, whether or not supporting the spouse against his family, violence of husband and his family to women has been revealed.

Key Words: Child bride, early marriage, male hegemony, social gender

TEŞEKKÜR

Tez sürecim boyunca aklıma takılan her soruda yardımını esirgemeyen, tez sürecinin aşamalarında engin bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr. Dolunay ŞENOL'a,

Yüksek lisansa başlama sürecimde ve devamında arkamda olan, eğitim hayatım boyunca en iyisini yapacağıma inandıran, emeklerinin karşılığını ödeyemeyeceğim değerli annem Olcay ÜREMİŐ ve babam Dr. İlhan ÜREMİŐ'e,

Alan çalışması boyunca yardımını benden esirgemeyen Zerrin KORKUT'a,

Her anımda yanımda olduğunu bildiğim yol arkadaşım, sevgili eşim Mustafa SAĞLAMOĞLU'na,

Tez çalışmam süresince her an manevi desteklerini yanımda hissettiğim arkadaşlarım Cansu KALA, Elif ÇAKRAN ve Burcu KONAK'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
TEŞEKKÜR	VI
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	VII
ÇİZELGELER	XIII
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ	4
1.1. Araştırmanın Konusu.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Yöntemi	7
1.5. Çalışma Soruları	7
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar	9
2. ERKEN YAŞTA EVLİLİK VE ÇOCUK GELİN	10
2.1. Erken Yaşta Evlilik ve Çocuk Gelin Kavramları.....	10
2.2. Erken Yaşta Evlilik Nedenleri	17
2.2.1. Düşük Ekonomik Düzey.....	18
2.2.2. Sosyo-Kültürel Nedenler ve Göç	19
2.2.3. Geleneksel Aile Yapısı ve Dini İnançlar	20
2.2.4. Aile İçi Şiddet ve Mülkiyet	21
2.2.5. Eğitimsizlik	21
2.3. Erken Yaşta Evlilikle Beraber Ortaya Çıkan Sorunlar	22
2.4. Türkiye’de Çocuk Gelin Sorunu.....	28
2.5. Dünyada Çocuk Gelin Sorunu.....	29
2.6. Erken Yaşta Evlilik Konusunda Ulusal Yasal Düzenlemeler.....	30
2.6.1. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu	30
2.6.2. Türk Medeni Kanunu	30
2.6.3. Türk Ceza Kanunu.....	31
2.6.4. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun.....	33
2.7. Erken Yaşta Evlilik Konusunda Uluslararası Yasal Düzenlemeler.....	33
2.7.1. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	34

2.7.2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	35
2.7.3. Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW).....	35
2.8. Aile ve Evlilik Kavramları.....	35
2.9. Aile Türleri	40
2.9.1. Hane Halkı Ölçütüne Göre	40
2.9.1.1. Geleneksel Geniş (Büyük) Aile	40
2.9.1.2. Modern Çekirdek Aile	41
2.9.2. Otorite Ölçütüne Göre.....	42
2.9.2.1. Ataerkil Aile	42
2.9.2.2. Anaerkil Aile.....	42
2.9.2.3. Eşitlikçi Aile.....	42
2.9.3. Yerleşim Yeri Ölçütüne Göre	43
2.9.3.1. Kırsal Aile.....	43
2.9.3.2. Kentsel Aile.....	43
2.9.3.3. Geçiş Ailesi	44
2.9.3.4. Gecekondu Ailesi	45
2.9.3.5. Kasaba Ailesi	45
2.9.4. Eş Sayısı Ölçütüne Göre	45
2.9.4.1. Tek Eşli Aile (Monogami).....	45
2.9.4.2. Çok Eşli Aile (Poligami)	45
2.9.5. Yerleşme Ölçütüne Göre.....	46
2.9.5.1. Patrilokal Aile	46
2.9.5.2. Matrilokal Aile.....	46
2.9.5.3. Neolokal Aile	46
2.9.6. Eş Seçimi Ölçütüne Göre.....	46
2.9.6.1. Endogami	46
2.9.6.2. Egzogami	47
2.10. Evlenme Biçimleri	47
2.10.1. Berdel	47
2.10.2. Başlık Parası	48
2.10.3. Akraba Evliliği.....	48
2.10.4. Kız Kaçırma	48
2.10.5. Beşik Kertmesi.....	48
2.10.6. Kuma Getirme	48
2.10.7. Görücü Usulü ile Evlenmek	49
2.10.8. Kan Parası Karşılığı Evlenme	49

2.10.9. Para Karşılığı Evlendirme	49
2.10.10. Levirat.....	49
2.10.11. Sorarat.....	50
2.11. Çocuk İhmal ve İstismarı Temelinde Erken Yaşta Evlilik Olgusunun Değerlendirilmesi.....	50
2.11.1. Duygusal İstismar.....	52
2.11.2. Ekonomik İstismar	52
2.11.3. Fiziksel İstismar.....	53
2.11.4. Cinsel İstismar	53
3. ERKEK HEGEMONYASI VE TOPLUMSAL CİNSİYET	54
3.1. Erkek ve Erkeklik Kavramları	54
3.2. Ataerkillik	62
3.3. Hegemonik Erkeklik	63
3.4. Şiddet ve Erkek Hegemonyası Arasındaki İlişki	84
3.5. Toplumsal Cinsiyet.....	86
3.6. Toplumsal Cinsiyet Hakkındaki Teorik Yaklaşımlar	94
3.6.1. Sosyal Rol Teorisi (Sosyal Yapı Teorisi).....	94
3.6.2. Sosyal Öğrenme Teorisi	95
3.6.3. Bilişsel Sosyal Öğrenme Teorisi	96
3.6.4. Bilişsel Gelişim Teorisi	96
3.6.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Teorisi	97
3.7. Toplumsallaşma, Değer ve Norm Kavramları.....	97
3.7.1. Toplumsallaşma Araçları.....	102
3.7.1.1. Aile.....	103
3.7.1.2. Okul.....	103
3.7.1.3. Arkadaş Grubu.....	104
3.7.1.4. Medya	104
3.7.1.5. Çalışma Hayatı	105
3.7.2. Toplumsallaşma Teorileri.....	106
3.7.2.1. Freud, Psikanalitik Yaklaşım-Yapısal Kişilik Kuramı	106
3.7.2.2. Mead, Toplumsal Benlik	107
3.7.2.3. Kültürleşme Kuramı	108
3.7.2.4. Öğrenme Kuramı.....	108
3.8. Kentleşme Sürecinde Toplumsal Cinsiyet ve Kadın	108
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	111
4.1. Bulguların Analizi	111
4.2. Demografik Özellikler	112

4.2.1. Katılımcıların Yaş Aralığı	112
4.2.2. Katılımcıların Medeni Durumları	113
4.2.2.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	113
4.2.2.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar	114
4.2.3. Katılımcıların Eğitim Düzeyi ve Eğitime Devam Etmeme Nedenleri.	115
4.2.3.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	117
4.2.3.2. 45 Yaş Üstü Katılımcılar	118
4.2.4. Katılımcıların Meslekleri ve Çalışmama Nedenleri	121
4.2.4.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	121
4.2.4.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar	124
4.2.5. Katılımcıların Çocuk Sayısı	127
4.2.5.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar	127
4.2.5.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	128
4.2.6. Katılımcıların Eşlerinin Eğitim Düzeyi	129
4.2.7. Katılımcı Eşlerinin Meslekleri	129
4.2.8. Katılımcıların Evlenme Yaşları ve Evliliğin Nasıl Gerçekleştiği	131
4.2.9. Katılımcı Eşlerinin Evlenme Yaşları	132
4.3. Evlenmede Etkili Faktör	133
4.3.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar	134
4.3.1.1. Evlenirken Fikirlerinin Alınmadığını Beyan Edenlerin Erken Yaşta Evlendirme Nedenleri	134
4.3.1.2. Erken Yaşta Evlendirilirken Fikirlerinin Alındığını Beyan Eden Katılımcı Görüşleri	137
4.3.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	137
4.3.2.1. Evlenirken Fikirlerinin Alınmadığını Beyan Edenlerin Erken Yaşta Evlendirme Nedenleri	138
4.3.2.2. Evlenirken Fikirlerinin Alındığını Beyan Eden Katılımcı Görüşleri	139
4.4. Katılımcıların Evlendikten Sonra Yaşama Yerleri ve Kararı	140
4.5. Katılımcıların Evlendikten Sonra Anne Olma Yaşları ve Anne Olma Kararı	141
4.6. Şiddet Olgusunun Değerlendirilmesi	143
4.6.1. Katılımcıların Evlenme Öncesi Aile Bireylerinden Şiddet Görme Durumu	143
4.6.1.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar	144
4.6.1.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	145
4.6.2. Katılımcıların Evlenme Sonrası (Eş ve Eşin Aile Bireyleri) Şiddet Görme Durumu	147
4.6.2.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar	147
4.6.2.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	150

4.7. Katılımcıların Kız Çocuklarının Hayatlarına Müdahale Durumu	156
4.7.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar.....	156
4.7.1.1. Ailedeki Erkek Bireyler Tarafından Müdahale	156
4.7.1.2. Çevre Faktörü	157
4.7.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	157
4.8. Katılımcıların Ailesinde Başka Erken Evlilik Var Mı?.....	159
4.8.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	159
4.8.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar.....	160
4.8.2.1. Erkek Bireylerin Vesilesiyle Ailesinde Erken Yaşta Evlilik Yapan Birey Bulunanlar	161
4.8.2.2. Toplumsal Baskılar Nedeniyle Erken Yaşta Evlilik Yapan Birey Bulunanlar	162
4.9. Katılımcıların Kız ve Erkek Çocuklarının Okula Devam Etmeleri ve Meslek Sahibi Olmaları Hakkındaki Görüşleri	163
4.9.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcı Cevapları	163
4.9.1.1 Kız Çocuklarının Eğitime Devam Etmelerinde Ailedeki Erkek Bireylerin Etkisi.....	163
4.9.1.2. Kız Çocuklarının Kendi İstekleriyle Eğitimi Bırakması.....	164
4.9.1.3. Çocuğu/Kız Çocuğu Olmayan Katılımcı Görüşleri.....	164
4.9.1.4. Kız-Erkek Çocuğu Arasında Fark Olmadığı Görüşünde Olanlar .	165
4.9.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcı Cevapları.....	166
4.9.2.1. Kız-Erkek Çocuğu Arasında Fark Olmadığı Görüşünde Olanlar .	166
4.9.2.2. Çocuğu/Kız Çocuğu Olmayan Katılımcı Görüşleri.....	167
4.10. Katılımcıların Çocuklarının Erken Yaşta Evlilik Yapmak İstemesi Durumundaki Görüşleri	167
4.10.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcı Görüşleri	167
4.10.1.1. Çocuğunun Erken Yaşta Evlendirilmesine İzin Veren Katılımcılar	168
4.10.1.2. Çocuklarının Erken Yaşta Evlendirilmesine Karşı Olan Katılımcılar ..	168
4.10.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcı Görüşleri	170
4.10.2.1. Kız Çocuklarının Erken Yaşta Evlenmesine İzin Veren Katılımcılar	170
4.10.2.2. Kız Çocuklarının Erken Yaşta Evlenmesine İzin Vermeyen Katılımcılar.....	171
4.11. Katılımcılar İçin Erken Yaşta Evlilik Sorun mudur?	172
4.11.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcı Görüşleri	173
4.11.1.1. Erken Yaşta Evliliği Sorun Olarak Görmeyen Katılımcılar.....	173
4.11.1.2. Erken Yaşta Evliliği Sorun Olarak Gören Katılımcılar	174
4.11.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcı Cevapları.....	175

4.12. Katılımcıların Şu Anki Duygu Durumlarıyla Yeniden Erken Yaşta Evlenmelerine Bakışı	177
4.12.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar	177
4.12.1.1. Evleneceklerini İfade Eden Katılımcı Görüşleri	178
4.12.1.2. Evlenmeyeceklerini İfade Eden Katılımcı Görüşleri.....	178
4.12.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcı Görüşleri.....	180
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	182
KAYNAKÇA	189
EKLER.....	201
EK-1	202
ÖZGEÇMİŞ.....	203

ÇİZELGELER

Çizelge 2. 1 Ergen Anneler ve Bebeklerinde Karşılaşılan Tıbbi ve Psikososyal Sorunlar.....	27
Çizelge 4. 1. Katılımcıların Yaş Aralıkları	113
Çizelge 4. 2. Katılımcıların Evlilik Durumları	113
Çizelge 4. 3. Katılımcıların Eğitim Durumları	116
Çizelge 4. 4. Katılımcıların Mesleki Durumları	121
Çizelge 4. 5. Katılımcıların Çocuk Sayıları	127
Çizelge 4. 6. Katılımcı Eşlerine Ait Eğitim Bilgileri	129
Çizelge 4. 7. Katılımcı Eşlerinin Meslekleri	130
Çizelge 4. 8. Katılımcıların Evlenme Yaşları	131
Çizelge 4. 9. Katılımcıların Evlenme Şekilleri	131
Çizelge 4. 10. Katılımcı Eşlerinin Evlenme Yaşları	133
Çizelge 4. 11. Katılımcıların Evlenme Sonrası Yaşama Yerleri.....	141
Çizelge 4. 12. Katılımcıların Anne Olma Yaşları	142
Çizelge 4. 13. Katılımcıların Anne Olma Kararları	142
Çizelge 4. 14. Katılımcıların Evlenme Öncesi Aile Bireylerinden Şiddet Görme Durumu.....	143
Çizelge 4. 15. Katılımcıların Evlenme Sonrası Şiddetle Karşılaşma Durumları	147
Çizelge 4. 16. 45 Yaş Üstü Katılımcıların Evlenmeden Önce ve Evlendikten Sonra Yaşadıkları Şiddet Konusuna İlişkin Çizelge.....	154
Çizelge 4. 17. 45 Yaş ve Altı Katılımcıların Evlenmeden Önce ve Evlendikten Sonra Yaşadıkları Şiddet Konusuna İlişkin Çizelge.....	155
Çizelge 4. 18. Katılımcıların Kız Çocuklarına Karşıma Durumları.....	156
Çizelge 4. 19. Katılımcı Ailelerindeki Başka Erken Evlilik Durumları	159
Çizelge 4. 20. Katılımcıların Çocuklarının Erken Yaşta Evlenmesine Bakışı.....	167
Çizelge 4. 21. Katılımcıların Erken Yaşta Evliliği Sorun Olarak Görüyor Musunuz Sorusuna Yanıtı.....	172
Çizelge 4. 22. Katılımcıların Şu Anki Durumlarıyla Erken Yaşta Evlenmeyi Değerlendirme Durumları.....	177

GİRİŞ

Günlük hayatta kadınların güçlü olması gerektiği, aslında görünenden daha güçlü oldukları, akıllarına koyduklarını yapabildikleri, istediklerinde pek çok şeyi tek başlarına başarabildikleri ile ilgili kavramların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Son dönemde filmlerde, dizilerde, şarkı sözlerinde kadının gücüne her geçen gün daha fazla yer verildiği, güçlü kadının daha fazla ön plana çıkarıldığı dikkati çekmektedir. Peki bu duyarlılığın sebebi nedir? Hangi değişimler buna sebep olmaktadır? Toplumsal cinsiyet rollerinin ve bu rollerdeki değişim ve dönüşümün bunda rolü nedir? gibi soruların bu noktada önem arz ettiği fark edilmiştir.

Sosyal hayatın sürdürüldüğü, hayat pratiklerinin kazanıldığı toplumların yapılanmaları onların ilişki ağlarını da belirlemektedir. Dünya genelinde hâkim olan ataerkil yapılanmalarda baskın karar makamı; baba, abi, erkek kardeş, bazı durumlarda amca, dede gibi ailenin erkekleri olmaktadır. Ataerkil toplumsal yapılar, geleneksel aile değerlerinin egemen olduğu, erkeğin çalışıp ekonomik gelir getirdiği, kadınların ise genellikle ev kadını olup evdeki temizlik, ev işleri, çocukların bakımı gibi işlerle meşgul olduğu bir düzendir. Kadınların çalışma hayatından uzak oluşları, aile içinde ücretsiz aile işçisi olarak görülmeleri, evin geçimini erkeğin sağlıyor oluşu, evde erkeğin sözünün geçmesine ve bireylerin hayatlarıyla ilgili kararların da erkekler tarafından alınmasına neden olmaktadır. Bu durum kadının evlenmeden önce baba ve abi gibi yakın erkek akrabaların, evlendikten sonra bu durum adeta bir bayrak devri gibi eş ve bazı durumlarda eşlerin ailesine geçmektedir. Erken yaşta evlilik durumunda ise zaten çocuk yaşta evlendirilen kız çocuğu, ‘gelin’ olarak gittiği ailede gerek yaşının küçük olması, ekonomik özgürlüğünden yoksun olması ve evlilik kurumunun içeriğinden habersiz olması gibi nedenlerle hem eşinden hem de eşinin ailesinden kaynaklanan baskıyı daha fazla hissetmektedir.

Erkek egemenliği kavramı toplumsal düzen içerisinde erkeklerin ön planda olduğu ve erkeklerin yararlandığı toplumsal düzeni açıklamaktadır. Erkek egemenliği kavramı hegemonik erkekliği de içine alan bir kavramdır. Ancak, hegemonik erkeklik sadece kültürden ya da gelenekten değil devlet, yasalar, aile, ordu gibi kavramlardan da etkilenmektedir (Sancar, 2013).

Connell (2019a,206-208) toplumsal cinsiyeti; “*insanların eril ve dişil olarak, üremeye dayalı bölünmesi kapsamında veya bu bölünmeyle bağlantılı olarak örgütlenmiş pratik*” olarak tanımlamış olup toplumsal cinsiyet ilişkileri tarihsel bir olgu olması nedeniyle yeni olaylar ve durumlar karşısında yeniden şekillenebilmektedir.

Bununla birlikte evin kişisel, mahrem, dışarıya kapalı olması kadınlık olarak adlanırken, günlük hayatın devam ettiği iş yeri, sokak, ulaşım gibi alanlar erkeklik olarak kodlanmaktadır. Bu konu hegemonik erkekliğin mekânsal boyutuna dikkat çekmekte; kadınların evde kendilerini güvende hissetmeleri, erkeklerinse geri kalan tüm açık alanların gerçek sahibi olmalarını dayatmaktadır (Özbay, 2013,193).

Erken yaşta evlilik; toplumumuzda halen var olan, çözüm bulma noktasında hassas davranılsa da yerleşmiş inançlar, geleneksel kalıplar nedeniyle çözülemeyen bir konudur. Ancak, konu hakkında araştırma yapılması ve konunun öneminin gündemde tutulması durumun normalleştirilmemesi adına önemlidir.

Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilendirebileceğimiz erken yaşta evlilik kavramıyla evliliğin olağan akışına aykırı olması sebebiyle erken yaşta evlenen kız çocuğunun hem çocukluk dönemini hem de yetişkinlik dönemini olumsuz olarak etkilemekte, bu durum ise bu evlilik çatısında yetişen çocukların da travmaya maruz kalması, ancak bu hayat şeklini de öğrenmesine sebep olmaktadır.

Tez kapsamındaki amaç; Ağrı ili kapsamında 45 yaş ve altı ile 45 yaş üstünde olup erken yaşta evlilik yapmış olan kadınların ifadelerinden yola çıkarak yaş grupları arasında karşılaştırma yapmak ve geçen zamanın, değişen toplumsal yapının toplumsal cinsiyet rollerinde, erkek hegemonyasında gözle görülür bir değişiklik getirip getirtmediğini sadece bu görüşmecilerin ifadeleri üzerinden gözlemlemek ve değerlendirmektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma metodolojisi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, araştırmanın temel kısımlarından biri olan erken yaşta evlilik olgusu çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Erken yaşta evliliğin ailevi, sosyo-ekonomik, kültürel, dini, eğitim ve göç gibi birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler hem erken yaşta evliliği tetiklemekte hem onun sonucunu oluşturmakta ve hem de etkilemektedir. Erken yaşta evliliğin nedenlerinden sayılabilecek ihmal ve istismar konuları da bu bölümde ele alınmış ve konunun hukuki boyutları da ortaya

konulmaya çalışılmıştır. Teorik kısımda bahsedilen ve araştırma bulguları yorumlanırken atıf yapılan aile türleri, evlenme biçimleri bu bölümde detaylı olarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde toplumsal cinsiyet ve erkek hegemonyası kavramları ayrıntılı olarak incelenmiş olup erkek ve erkeklik kavramlarından yola çıkarak hegemonik erkeklik, ataerkillik kavramları, toplumsal cinsiyet kısmında ise toplumsal cinsiyetin tanımı, geçmişten günümüze geçirdiği evreler ve günümüzdeki halini nasıl aldığı konu başlıklarıyla açıklanmıştır. Bütün bunlarla birlikte bireyin içinde doğduğu aileye ek olarak toplumsallaşma neticesinde toplumsal cinsiyet örüntülerini oluşturduğuna değinilmiş ve toplumsallaşma araçları olan okul, medya, arkadaş çevresi ve çalışma hayatı konuları ve toplumsal cinsiyetin oluşumunda teorik yaklaşımlar da ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm olan Bulgu ve Tartışmalar kısmında araştırma bulguları teorik perspektif ile yorumlanmaya çalışılmıştır. Katılımcılar kartopu yöntemi ile tespit edildikten sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öncelikle demografik bilgiler kısmı ayrılarak katılımcılar 45 yaş ve altı 16 kadın ve 45 yaş ve üstü 17 kadın olmak üzere toplam 33 kadın katılımcı şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Katılımcıları erken yaşta evliliğe iten nedenler, bu kararda çevredeki erkeklerin rolü, anne olma yaşları ve kararları, evlenmeden önce ve sonrasında şiddet görüp görmedikleri, erken yaşta evlilik, kız ve erkek çocuklarının eğitimlerine bakış açıları hakkındaki görüşleri sadece bu görüşmecilerin ifadeleri üzerinden ortaya konularak sosyolojik değerlendirmelerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Sonuç ve Öneriler kısmında ise; böyle bir çalışma yaptıktan sonra erkek hegemonyasının erken yaşta evlilik üzerindeki etkileri, erkek hegemonyasının kuşaklar arasında değişim gösterip göstermemesi ve erken yaşta evlilik sorununun önüne geçebilmek için neler yapılabileceği gibi konularda yetkililer için öneriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dileğimiz, geç kalınmış dahi olsa bu problemin en kısa süre içinde çözüme kavuşturulması ve bu noktada çalışmamızın yol gösterici olmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Erken yaşta evlilik olgusu uzun yıllardır var olan, geleneksel toplumda ikinci planda olan ve çoğu konuda söz hakkı tanınmayan özellikle kız çocuklarının maruz kaldığı, sonuçları bakımından hem küçük yaşta evlendirilen kız çocuğunu hem de bu ailede yetişen çocukları dolayısıyla toplumu etkileyen önemli bir toplumsal sorundur. Erken yaşta evlendirilen kız çocuğu eğitim hayatından geri kalmakta, sosyal hayatı ev hayatıyla sınırlı kaldığı için sosyal hayattan izole olup yaşamı özel alan içinde devam etmektedir. Bütün bunlarla birlikte ailesi tarafından genellikle iradesi dışında evlendirilen kız çocuğu ailesinden uzaklaştığı gibi eş ve eşinin ailesinden de duygusal, fiziksel, cinsel şiddet görmekte, ayrıca çocuk yaşta gebe kalmasından dolayı adölesan gebelik sorunu oluşmakta ve bu durum hem kendi hayatını hem de dünyaya getireceği çocuğun hayatını riske atabilmektedir. Geleneksel aile yapısı ve ataerkil toplumsal yapının hâkim olduğu bölgelerde daha yoğun olarak görülen erkek hegemonyası ise erken yaşta evlilik sürecinde de karşımıza çıkmaktadır. Erken yaşta evliliğe karar veren çoğunlukla kız çocuğu olmamakta çocuğun evdeki aile üyeleri özellikle baba, abi, amca gibi kişiler karar verici olmaktadır. Bu süreç evliliğe karar verme noktasından başlayarak eğitim, şiddet, annelik, kız çocuklarının hayatlarına müdahale gibi temel konu başlıklarında da varlığını sürdürmektedir. Tezin konusu da tam olarak bu konularla ilişkili olup erkek hegemonyasının çocuk gelinler üzerindeki etkilerini ve dönemsel farklılıklarını araştırmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Erken yaşta evlilikler özellikle ataerkil yapının yoğun olduğu yerlerde görülen sosyal bir sorundur. Bu sorunun detaylı bir şekilde araştırılması, sorunun nedeninin doğru anlaşılması ve olası çözüm önerilerinin bulunması açısından oldukça önemlidir. Hegemonyanın kelime anlamı bir kişinin başka bir kişi üzerinde kurduğu egemenlik anlamına gelmektedir. Erkek hegemonyası da erkeklerin kadınlar ya da başka erkekler üzerindeki egemenliği anlamına gelmekte ve bu durum genellikle ataerkil yapının yoğun olduğu yerlerde görülmektedir. Tezin amacı; Ağrı ilinde erken yaşta evlilikler üzerindeki ailedeki baba, erkek kardeş, kayınvalide kayınpeder gibi yakın akrabalık ilişkilerindeki bireylerin egemenlik düzeyini ölçmek ve çocuk gelinler üzerindeki erkek hegemonyasını kuşaklar arası davranış değişikliklerini değerlendirmektir.

Ağrı ili; ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesi'nin de en doğusunda İran sınırında bulunan, temel geçim kaynağı hayvancılık ve tarım olan, geleneksel ataerkil aile yapısına sahip bir ildir. Önceki çalışmalara bakıldığında, erken yaşta evlilikler yoğun olarak geleneksel aile yapısının yoğun olduğu Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde görülmektedir. TÜİK 2020 verilerine göre ülkemizde ilk evlenme yaşı kadınlarda ortalama 25,1'dir. Ağrı ilindeyse bu oran 22,2'dir. Görüldüğü üzere Ağrı ili ilk evlenme yaşı olarak Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak tez çalışması için Ağrı ilinin seçilmesinin nedeni de geleneksel ataerkil aile yapısının ve erken yaşta yapılan evliliklerin yoğun olması ve erken yaşta evlilik konusunda Türkiye ortalamasının altında kalmasıdır.

Tez süresince erken yaşta evliliklerin nedenlerini araştırmakla birlikte evlilik gerçekleşikten sonraki süreçte yaşanan sorunların da tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü evlenmeden önce ailesinde ikinci planda olan ve söz hakkı tanınmayan kadın evlendikten sonra da eşinden aynı davranışı görmekte, aynı aile içinde yetişen çocuklar da bu davranışlar bağlamında yetişmekte ve aynı davranışları aile içerisinde öğrenmekte bu durum da adeta zincir şeklinde kuşaklar arası sürmektedir.

Bu tezin amacı, Ağrı ilinde erken yaşta evlenen çocuk gelinler üzerinde; bireyleri erken yaşta evlenmeye iten sebepleri, bu evlilik sürecinin nasıl gerçekleştiğini, erken yaşta evlenen bireylerin sosyo-ekonomik özelliklerini, evlendikten sonra yaşanan zorlukları, kendilerinin erken yaşta evlilik olgusu hakkında ne düşündüklerini, erken yaşta evlenen kadınların kendi çocuklarının erken yaşta

evlenmeleri hakkında olası tepkilerini, erken yaşta evlenme sürecine ilişkin görüşlerini, evlendikten sonra tek başlarına mı yoksa eşlerinin ailesiyle mi yaşadıklarını, birlikte ya da ayrı yaşıyorlarsa eşinin ailesinin erkek bireylerinden kaynaklı baskı yaşayıp yaşamadıklarını ve bunun sonuçlarını araştırmak ve değerlendirmektir. Erken yaşta yapılan evliliklerin toplumsal dinamikte önemli sonuçları bulunmakta olup bunların sosyolojik bakış açısı içerisinde sonuçlarını bütüncül olarak kavrayarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tez kapsamında Ağrı Merkez ilçede farklı yaş gruplarından kadınlarla görüşülmüş olup bunlardan 17 katılımcı 45 yaş üzeri, 16 katılımcı ise bu yaş grubunun altındadır. Buradaki amaç kuşaklar arası davranışlarda meydana gelen değişimleri gözlemlemek ve bu değişikliklerin nedenlerini sosyolojik bir bakış açısı ile yorumlamaktır. Sonuç olarak, evlenmeden önce ikinci planda olan kadınların evlendikten sonra bu konumda kalmalarında eşiyile yaşadığı evde hem aynı evde yaşayan hem de farklı evde yaşayan evin erkek bireyleri (kayınpeder, eşinin erkek kardeşleri, eşin diğer erkek akrabaları) karşısında yaşadıkları sorunların neler olduğunu, bu ikincil planda kalma durumunun ne ölçüde devam ettiği, bu süreçte yaşanan zorlukların neler olduğu, yaşanan zorlukların ne ölçüde çocuğa yansıdığı, çocukların bu süreçten nasıl etkilendiklerini, ataerkil düzenin ne ölçüde egemen olduğunu, kuşaklar arası farklılaşmanın olup olmadığını tespit ederek geleceğe yönelik bir projeksiyon sunmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Ağrı ilinde erken yaşta evlenen çocuk gelinler üzerinde; bireylerin erken yaşta evlenme sebeplerini, bu evlilik sürecinin nasıl gerçekleştiğini, erken yaşta evlenen bireylerin sosyo-ekonomik özelliklerini, evlendikten sonra yaşanan zorlukları, kendilerinin erken yaşta evlilik olgusu hakkında ne düşündüklerini, erken yaşta evlenen kadınların kendi çocuklarının erken yaşta evlenmeleri hakkında ne düşündüklerini, erken yaşta evlenme sürecine ilişkin görüşlerini, evlendikten sonra tek başlarına mı yoksa eşlerinin ailesiyle mi yaşadıklarını, birlikte ya da ayrı yaşıyorlarsa eşinin ailesinin erkek bireylerinden kaynaklı baskı yaşayıp yaşamadıklarını ve bunun sonuçlarını dönemsel farklılıklar da göz önünde bulundurularak araştırmak ve değerlendirmektir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi öncelikle çocuk gelinler üzerinde erkek baskısının/hegemonyasının (baba, erkek kardeş, kayınpeder, eşin erkek kardeşleri vb.) fazla olduğu varsayımından yola çıkarak gerçekleşecek olup bunun için mekan olarak erken yaşta evliliklerin fazla olduğu Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Ağrı ili seçilmiştir. Bu doğrultuda çocuk gelinler üzerine gerçekleşen erkek baskısının/hegemonyasının dönemsel farklılıkları üzerine de analiz yapmak amacıyla da Ağrı ilinde 45 yaş ve üzeri 17, 45 yaşın altında da 16 olmak üzere toplam 33 çocuk gelin, kartopu yöntemiyle tespit edilmiş ve her bir çocuk gelinle yüz yüze tarafsız olarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden bireyin kendisini daha rahat ifade edeceğinin düşünüldüğü açık uçlu soruların yoğunlukta olduğu yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, görüşmelerden elde edilen bilgiler teorik kısımda ortaya konulan bilgiler ışığında sosyolojik bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacağı için verilerin ülke genelindeki tüm erken yaşta yapılan evlilikleri açıklar nitelikte olmasını beklemek mümkün olmamakla birlikte görüşme yapılan kadınların duygu, düşünce ve bakış açılarını ortaya koyması açısından önemli ve anlamlı olduğu düşünülmektedir. 21. yüzyılda hala çözülemeyen bu problemin kadınların hayatlarını nasıl olumsuz yönde etkilediğinin ortaya konulması ile konu hakkında çalışma yapabilecek olan yetkililere ışık tutması beklenmektedir.

Araştırmanın güvenilirliğini pekiştirmek, katılımcıların kendilerini daha rahat ve şeffaf olarak ifade etmesini sağlamak adına sahayı anlama ve anlamlandırmaya yardımcı olmak amacıyla bölgede hemşire olarak görev yapan, tanınan ve sağlık görevlisi olması sebebiyle de bölgedeki kadınların güvenini kazanmış olan bir kişiye konu hakkında açıklamada bulunulmuştur. Bu açıklama doğrultusunda ilgili kişi erken yaşta evlilik yaptığını bildiği katılımcılara ulaşılmasını sağlamış ve ilgili katılımcılara süreç açıklanıp güven kazanıldıktan sonra diğer katılımcıların da sağlıklı olarak sürece yönlendirilmesi sağlanmıştır.

1.5. Çalışma Soruları

Erken yaşta evlilik kararı 18 yaşından küçük olan, evlilik hakkında bilgisi ve fikri olmayan birinin tek başına sağlıklı alabileceği bir karar değildir. Bu kararda

birçok faktörün etkisi bulunmaktadır. Araştırma kapsamında hazırlanan sorularda katılımcıların erken yaşta evlilik süreçleri, bu karar aile bireylerini etkisi, evlenmeden önce ve evlendikten sonra şiddet görme durumu, çocuklarının eğitim ve evliliğine bakış açısı ve bu durumun önüne geçmek için neler yapılacağı konusunda çalışılmıştır.

- 1) Yaşınız? .....
- 2) Öğrenim durumunuz ve mesleğiniz nedir?
- 3) Eğitime devam etmediyseniz eğitime devam etmemenizin sebebi nedir?
Bunda babanızın, ağabeyinizin ya da eşinizin bir etkisi oldu mu?
- 4) Mesleğiniz nedir? Çalışmıyorsanız bunda eşiniz ya da aile büyüklerinizin bir etkisi var mı? Fırsatınız olsa çalışmak ister misiniz? Neden?
- 5) Eşinizin öğrenim durumu ve mesleği nedir?
- 6) Kaç yaşında evlendiniz? Eşiniz kaç yaşında evlendi?
- 7) Evlenmenizde etkili olan faktör neydi/kimdi?
- 8) Evlendikten sonra nerede yaşadınız? Sizin bu konuda fikrinize başvuruldu mu?
- 9) Eşinizin ailesiyle olan ilişkiniz/iletişiminiz hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 10) Kaç yaşında anne oldunuz? Kendi isteğinizle mi anne oldunuz?
- 11) Evlenmeden önce aile bireylerinizden duygusal, cinsel, ekonomik ve/veya fiziksel şiddet gördünüz mü?
- 12) Ailenizde sizin dışınızda erken yaşta evlilik yapan birey var mı? Cevabınız evetse bu kararı alanlar genelde kimler olmaktadır?
- 13) Eşinizden veya eşinizin aile bireylerinden duygusal, cinsel, ekonomik ve/veya fiziksel şiddet gördünüz mü? Cevabınız evet ise maruz kaldığınız şiddete karşı tepkiniz ne oldu? Herhangi bir tepki vermediyseniz bunun nedeni nedir?
- 14) Çocuklarınızın okula devam etmesi ve meslek sahibi olmaları konusunda görüşleriniz nedir? Bu konuda kız ve erkek çocuklarınız arasında bir fark gözetiyor musunuz?
- 15) Aile bireyleri tarafından kız çocuklarınızın hayatlarına müdahale edilir mi? Cevabınız evet ise aile bireylerinin bu davranışının sebebi ne olabilir? Herhangi bir müdahaleye tepkiniz ne olur?
- 16) Çocuklarınızın erken yaşta evlilik yapması durumunda sizin ya da eşinizin tepkisi nasıl olur?

- 17) Tüm cevaplarınızı göz önüne aldığımızda sizce erken yaşta evlilik bir sorun olarak adlandırılabilir mi? Cevabınız evet ise erken yaşta evliliklerin önüne geçmek için sizce ne yapılmalıdır?
- 18) Şimdiki aklınızla evleniyor olsanız yine erken yaşta evlenir misiniz? Neden evlenir veya evlenmezsiniz?

1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırma evreni olarak Ağrı il merkezi ve köyleri seçilmiş ve buralarda 2021 yılının Mayıs ve Haziran aylarında, 18 yaş altında evlilik yapmış ve çocuk gelin olarak kabul edilen katılımcıların iki gruba ayrılması ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin her biri yaklaşık 45 dakika sürmüştür, görüşme sırasında yazılı olarak not alınmış ve cevaplar aynı gün bilgisayara ortamına geçirilmiştir. Demografik olarak farklı özelliklere sahip katılımcıların 16'sı 45 yaş ve altında, 17'si de 45 yaş üzerindedir. Görüşmelerde katılımcılarla güven ilişkisinin sağlanması, görüşmelerin şeffaf olarak gerçekleşmesi adına kartopu örnekleme metodu kullanılarak katılımcıların evlerine gidilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile oluşturulan sorular kendilerine yöneltilmiştir. Katılımcılara demografik bilgiler dışında yöneltilen sorularda; evlilik sürecinin nasıl gerçekleştiği, bunda kimlerin etkili olduğu, katılımcının anne olma yaşı ve süreci, katılımcının aile bireylerinden evlenmeden önce ve evlendikten sonra şiddet görme durumu, erken yaşta evliliğe bakış açısı, çocuklarının aynı süreçleri yaşama durumundaki tespit ve tepkileri gibi konular üzerinde çalışılmıştır. 45 yaş ve altı ve 45 yaş ve üzerindeki gruplardan alınan cevaplar karşılaştırılmış ve değişen toplumsal şartların ve süreçlerin erken yaşta evlilik olgusuna etkisi belirlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ERKEN YAŞTA EVLİLİK VE ÇOCUK GELİN

2.1. Erken Yaşta Evlilik ve Çocuk Gelin Kavramları

Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesinde “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” denilerek çocuk kelimesinin kavramsal tanımı yapılmıştır. Nitekim ülkemizdeki 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre de 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. 18 yaş sınırı yasal olarak belirli bir olgunluğu tanımlasa da bireyin kendi kararlarını alabildiği, analitik düşünme yeteneğine sahip olduğu, sorumluluk üstlenebildiği yaş aslında ileri yetişkinlik döneminde ortaya çıkmaktadır. Yasal olarak değerlendirildiğinde ise 18 yaşındaki birey yetişkin olarak değerlendirilmekte ve 18 yaşın altında her birey çocuk sayılmakta dolayısıyla 18 yaş altında gerçekleşen evlilikler “erken evlilik” olarak kabul edilmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013, s.86-87).

Evlilik konusu hem kadın hem erkek için ciddi sorumluluk gerektiren bir süreç olup bireylerin hazır olduğu zaman özgür iradeleriyle yapmaları gereken bir durumdur. Zorla evlendirmede eşlerden biri ya da her ikisi evlenmeye razı değildir. Ataerkil sistemin hâkim olduğu toplumsal yapılarda ve kültürlerde erken yaşta ya da zorla evlendirmenin mağdurunun genellikle kız çocukları olduğu göze çarpmaktadır (Zengin Taş, 2020, s.1333).

18 yaşından küçük kız çocuklarının çeşitli nedenlerden dolayı gerçekleşen evlilikleri, bunun toplumda var olan ve hali hazırda devam eden bir süreç olması toplum içinde kadının sosyal hayattaki konumunu tehdit eden bir sosyal sorundur. Çocuk gelinler, çocukluk döneminde kendilerine kadınlık rolü giydirilmiş, yasal evlilik yaşının altındaki kız çocuklarını ifade etmektedir. Erken yaşta evlilik kız çocukları kadar erkek çocukları da ilgilendirse de kız çocuklarının erken yaşta evlendirme oranları erkek çocuklarına kıyasla 5 kat daha fazladır (Anık ve Barlin,

2017, s.1828). Erken yaşta evliliklerin en önemli nedenlerinden birisi o toplumdaki geleneksel yapıda olup zira ulusal ve uluslararası alanlarda yapılan çalışmalar erken yaşta evlilikler üzerinde geleneklerin etkisini göz önüne sermiştir (Burcu, Yıldırım, Sırma ve Sanıyaman, 2015, s.65).

Erken yaşta evlilik; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden, çocuk ihmal ve istismarına kadar geniş ölçekte açıklanabilecek toplumsal bir sorundur. Çocukların başta çocuk olma hakkı ihlalden başlayarak eğitim ve çalışma hakkından mahrum bırakılması dâhil birçok insan hakkı ihlalini barındırmaktadır (Kahraman ve Kahraman, 2017, s.264). Çocuk gelinler ve erken yaşta (≥ 18) evlilik olguları, günümüzde yoğun olmasa da özellikle geleneksel ataerkil aile yapısının hâkim olduğu yerlerde gözlenen bir gerçek ve bir sosyal durumdur. Bu durum ise günümüzde azalma eğiliminde olan gerçek bir sorun olarak görülmektedir.

Erken yaşta gerçekleşen evliliklerin henüz zihinsel ve bedensel olgunluğa kavuşmamış bireylerde travmatik sonuçları olmaktadır. Özellikle de eşlerden birinin ailesiyle aynı yerde oturulması durumunda sorunlar daha da katlanmakta, bütün bunlarla birlikte evlendikten kısa süre sonra gebe kalan ve anne olan çocuk gelinler; yaşadıkları psikolojik baskının üzerine bir de hem çocuklukları devam ederken bir de çocuk anne olma sorumluluğu da eklenmekte ve travmalar artarak devam etmektedir.

Ataerkil yapı; toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekte, erkek egemen toplumda kadının ev içi işlerde (temizlik, yemek, çocuk bakımı vb.) aktif, ev dışında ise daha pasif olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yaşamında söz sahibi olmayan kadının evlilik kararını da yaşına bakılmaksızın ailesi vermektedir. Çünkü kırsal kesimde evlenme olgusu çiftlerin birbirlerinin öncelikle duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade genç bir kız için iyi bir eş olabilecek bir “yeterlilik” olarak tanımlanmaktadır. Yine geleneksel aile yapısında erken yaşta evlilik; dini açıdan bakıldığında çifti evlilik dışı ilişkilerden koruyacak kurum olarak kabul edilmektedir (Bindik, 2012, s.31).

Ülkemizde erken yaşta evlilikler yasal olmadığı için genellikle dini nikâh şeklinde gerçekleşmekte, resmi nikâhın olmaması ise söz konusu evliliğin sosyolojik bağlamda birliktelik anlamına gelmektedir. Bu nedenle de evlenen ya da evlendirilen kişiler ve bu evlilikten doğan çocuklar yasal haklardan mahrum kalmaktadır (Şimşek, 2019, s.7). Erken yaşta evliliklere dini nikâh kıyılarak meşruiyet kazandırılması ve bu

evliliklere yasal olarak cezai yaptırımın uygulanmıyor olması da erken yaşta evliliklerin devamlılığında önemli rol oynamaktadır.

Literatüre bakıldığında erken yaşta evliliklerin genellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü bunun nedenleri olaraksa eğitimsizlik, kadının korunma ihtiyacı şeklindeki yanlış tutumlar, kuşaklar arası aktarılan ve sıkı bir şekilde bağlı olunan gelenek, görenek ve örfi kurallar, bölgesel inanışlar, hukuki yaptırımlar ve hukuken uyulması gereken kurallar hakkındaki bilgi eksiklikleri (Aydemir, Karal, Güçer ve Keser, 2011, s.5), ekonomik problemler, evlilik öncesi cinsel ilişki yaşanma olasılığını azaltarak aile namusunun korunma kaygısı, küçük yaşta evlenen kadınların daha kolay kontrol edilebilmesi ve daha fazla sayıda çocuk doğurabilmeleri sayılabilir. Kısacası erken yaşta evliliklerin sosyal, kültürel, hukuki ve dini birçok nedeni bulunmaktadır. Ayrıca, geleneksel aile yapısının yaygın olduğu bölgelerde kız çocuklarının okutulmaması ya da belirli bir seviyeye kadar okutulması erkeklerin eğitim seviyesinin daha yüksek olmasına neden olmaktadır. Bu durum ise erken yaşta evliliklerin hem nedeni hem de sonucunu oluşturmaktadır (Kaptanoğlu Yüksel ve Ergöçmen, 2012, s.131-133). Tüm bunlarla birlikte yapılan araştırmalarda düşük eğitim seviyesine sahip olan ailelerin çocuklarının da düşük eğitim düzeyine sahip oldukları, bu ailelerde erken yaşta evliliklerin daha sıklıkla görüldüğü, okula hiç gitmeyene ya da ilköğretim düzeyinden mezun olan çocuklarda lise ya da daha ileri öğrenimine devam eden çocuklara göre erken yaşta evliliklerin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda elbette ki kız çocuklarının okula gönderilmemesi ya da ilkokuldan mezun olduktan sonra okuldan alınması da etkili olmaktadır. Şüphesiz ailelerin çocuklarını okuldan almalarındaki ya da okula hiç göndermemelerindeki sebep geleneksel inançlarının yanında ekonomik kaygılarıdır. Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilerek evdeki kişi sayısının azalması ve başlık parası alınması bunun destekleyicisidir (Zengin, Yardımcı ve Başbakkal, 2018, s.92).

Geleneksel aile yapısının hâkim olduğu bölgelerde kız çocukları erkek çocuklarına göre daha fazla korunması gereken bireyler olarak görülmekte, namus kavramı kız çocukları ile özdeşleştirilmekte, bir taraftan kadına temiz ve saf olması gerektiğiyle ilgili fikirler verilirken diğer taraftan da zayıf ve güçsüz olduğu anlatılmaktadır. Kadın zayıf olduğu için saflığını, 'bekâretini' koruyamaz ve bu görevi ancak erkek yerine getirebilir algısı hâkimdir. Bu sebeple aileler, kız çocuklarını erken yaşta evlendirerek onları dışarıdan gelen tacizlerden koruyacağını düşünmekte, bu

sayede evlilik öncesi gerçekleşme ihtimali olan cinsel ilişkiyi engelleyerek cinselliğin sadece evlilik içerisinde yaşanmasını sağlamak amaçlanmaktadır (Malatyalı Kaynak, 2014,34). Bu nedenle aileler çocukların küçük yaşta evlendirilmesinin kızın namusuna leke gelmemesi yönünden iyi bir şey gibi kabul etmektedir. Konuya erkeğin ailesi tarafından bakıldığında ise kızın küçük yaşta olması ailenin kültürüne hemen alışması ve söyleneni yapması bakımından uygun gelmektedir. Bu konuda çoğunlukla evlenecek olan kız çocuğunun fikrine bakılmamakta ve ataerkil yapı konuya ağırlığını koymaktadır (Mihçioğur, Erbaş ve Akın, 2010, s.7).

Yapılan çalışmalar aileleri eğitimsiz ve düşük gelirli olan kız çocuklarının erken yaşta evliliğe daha çok maruz kaldığını, düşük gelirli ve kalabalık aileler için kız çocuklarının erken evlenmesinin bir nevi tasarruf anlamı taşıdığını ve ailenin erken yaşta evliliklerin yasal yükümlülükleri, çocuğuna ruhsal ve bedensel etkileri hakkında bilgi sahibi olmamalarından dolayı konunun önemini kavrayamadıklarını göstermektedir (Ekici, 2018, s.19). Çocuk açısından bakıldığında ise; çocuğun yaşadığı evde şiddet ve baskı görmesi, anne ya da babadan birisinin vefat etmesi sonucunda üvey anne, baba ve kardeşlerle yaşamaya başlaması, aileden sevgi görmemesi durumunda evliliği aileden kurtulmak için bir araç olarak görmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013, s.90). Toplumsal olarak halen var olan başlık parası, berdel, kan parası, beşik kertmesi gibi geleneksel kavramlar, erken yaşta evlilik yapılmasıyla ilgili “evlenmezsen seni ilerde kimse almaz”, “çocuğun olmaz”, “yaşın geçer”, “şimdi evlenmezsen ilerde yaşın geçip anca çocuğu olan biri seni alır”, “insanlar ne düşünür” gibi toplumsal baskılar erken yaşta evliliklerin nedenleridir (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2019, s.14).

Erken yaşta evlilikler yalnızca kız çocuklarını içine alan süreç olmayıp erkek çocuklarını da içine almaktadır. Ancak, erkeklere toplumsal cinsiyet rolleri gereği “evi geçindirme” görevi verildiği, için erkeklerin askerliğe gitmesi ve iş bulması beklendiğinden erken yaşta evliliklerde kız çocukları kadar yoğun oranda değildir. Bu sebeple erken yaşta evlendiren kız çocuğu ve erkek arasında yaş farkı da fazla olmaktadır. Ayrıca, kız çocuklarının ergenliğe girmelerinin belirtisi olan regl olma evlilik için yeterli bir koşul olarak kabul edilmektedir. Nitekim regl olmadan evlendirilen kız çocukları da bulunmaktadır. Yine toplumsal cinsiyet rolleri gereği henüz fiziksel ve bilişsel olarak yeterli olgunluğa erişmeyen kız çocuğuna “annelik”,

“gelin olma”, “eş olma” sorumluluğu yüklenmektedir (Burcu vd., 2015,90-91, Tuğrul Gezer, 2018, s.9).

Erken yaşta evliliğin yaygın olduğu geleneksel toplumlarda aynı toplum içinde yetişen çocuklarda gerek kendi annesi ya da ablası gibi ailelerinden gerekse çevrelerinden gördükleri erken yaşta evlilik olgusunu normalleştirmektedir. Ancak gerçekleşen bu durum henüz olgunluğa erişmemiş ve kendi hakkını koruyamayacak durumda olan çocuklara hem kendi eşinin ailesiyle yaşıyorsa da onların işlerini yapan çocuğa bir tür şiddet niteliği taşımaktadır. Bu sebeple genel manada değerlendirildiğinde erken yaşta evliliğin çocuk, insan ve kadın hakkı ihlali taşıdığı söylemek yanlış olmayacaktır (Şenol ve Mazman, 2012, s.506). İçinde yaşadığı sosyal çevreden dolayı erken yaşta evlenmeyi normalleştiren çocuk, çevresinde kendisine yol gösterecek kişilerin olmaması, ülkemizde evlilik kurumunun afilli merasimleri, gelin olmak kavramının büyütülmesi gibi nedenlerden dolayı süreci olumlu olarak görmekte ve aile içinde de huzursuz bir ortamı da varsa bu sürece karşı çıkmamaktadır (Duman ve Coşkun, 2019, s.274).

Ataerkil yapılanmanın olduğu toplumlarda erkeğin söz hakkına sahip olduğu, ailenin reisi olarak tanımlandığı bir düzendir. Bu toplumdaki kurallar gelenekler dâhilinde harmanlanarak kalıplaşmış düşünce yargıları oluşturulmaktadır. Ataerkil sistemde kadınlar kendi kararlarını erkek olmadan alma haklarına sahip olmadığı için kadınlar hakkındaki kararlarda evdeki yetişkin erkekler tarafından verilmektedir (Cenk, 2019, s.5). Ataerkil düzene sahip toplumlarda kız çocukları genellikle erkeklerden sonra gelmekte, ailede arka plana atılmakta ve ailenin imkânları erkek çocukları için kullanılmaktadır. Bunda kız çocuklarının evlenip evden ayrılıp eşinin ailesinin yanına gideceği düşüncesi yer almaktadır. Örneğin Hindistan’da kız çocukları evlenip aile evinden ayrılacak olması sebebiyle “başkasının serveti” anlamına gelen *paraya dhan* kelimesi kullanılmaktadır (Aydemir, Karal, Güçer ve Keser, 2011, s.7). Ataerkil düzenin olduğu toplumda bireyler gelenek düşüncesi altında belirlenen kurallara bağlı olarak sosyal ilişkilerini yerine getirirler. Ataerkil sistem kadınların haklarını tamamen yok eden bir sistem olarak düşünülmemelidir. Kadınlar hayatlarını devam ettirdiklerini bu düzende erkekler tarafından belirlenen kurallara uymak zorunda oldukları gibi kendileri için belirlenmiş haklara sahiptirler (Çakır, 2013, s.71-72).

Görüldüğü üzere ataerkil yapı, erkeğin kadın üzerinde sistemli ve kurumsallaşmış bir otorite sağlamasına neden olmakta olup bu durum gelenek, görenek, töre, kültür ve toplumsal değerlerin değişmesiyle de yenilenmektedir. Ataerkil yapıda evlilik, önemli bir kurum olup evlilik içinde birey, ailesinden öğrendiği egemen yapının değerlerini yeniden var etmekte ve gelecek nesillere aktarmakta böylece egemen yapının devam etmesine katkı sağlamaktadır (Yıldız ve Poyraz, 2020, s.163).

Her toplumun kendine özgü gelenek, görenek, inanç ve davranışları bulunmaktadır. Toplumlar bu değerleri kendilerinden sonraki kuşaklara da aktararak süreklilik sağlamaya çalışırlar. Ataerkil ya da anaerkil değerler etrafında şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri ise toplumların koyduğu bu değerli aktarma önemli bir rol oynamaktadır. Ülkemizde toplumsal yapı ataerkil değerler etrafında şekillenmekte ve yaygın olarak geleneksel aile yapısı görülmektedir (Şenol ve Sarp, 2018, s.34).

Geleneksel aile yapısı; genel olarak kırsal kesimlerde görülen, ataerkil bir düzenin hâkim olduğu, aile içi ilişkilerin eşitlikçi yapıda olmadığı, iş bölümünün cinsiyete dayalı olduğu (kadınların ev içindeki bütün işlerde, erkekler ise tarlada ve işyerlerinde çalışması, kız çocuklarının anneye, erkek çocuklarının babaya yardım etmesi gibi), baba otoritesinin genellikle korkuya dayalı olduğu bir yapıdır. Geleneksel aileyi bu ataerkil düzen içerisindeki toplumsal cinsiyet kavramıyla ele almak oldukça önemlidir. Bu geniş aile düzeninde, bireylerin rollerine sosyal baskı ve toplumsal cinsiyet yönünden incelenmesi gerekirse evde otorite sahibi erkeğin sorumluluğu; geçimi ve düzeni sağlamak olup kadın ise yemek, temizlik, çocuklarının bakımlarını sağlama gibi ev içi işleri gerçekleştirmektedir (Genç ve Kara 2016, s.37).

Toplumsal cinsiyet; kadın ve erkeğin kamusal alan/özel alan ayrımında, toplum içindeki konumunu, rollerini belirleyen ve belirlenen kurallara göre davranmasını bekleyen bir denetleme mekanizmasıdır. Geleneksel kurallara göre belirlenen kadının konumunda kadının yeri özel alan, erkeğinki ise kamusal alan olarak belirlenmiştir. Bu durum kadınların yaşam alanlarını daraltır ve hayata bakış açılarını da geliştirmelerini engeller (Yiğit, 2017, s.136). Geniş bir açıdan bakıldığında erken yaşta evliliklerle birlikte toplumun kadın için uygun gördüğü özel alan içinde erkeğe bağlı konumu pekiştirilir ve kadın ataerkil toplumsal düzen içinde kendi kurallarını belirleme, kararlarını alma yerine daha önceden kuralları belirlenmiş, kararları alınmış bir sisteme dâhil edilmektedir. Çocukluktan itibaren erkeğe özgürce, kimseye bağlı

olmadan yaşaması öğretilirken kadına ev içi işler konusunda sorumluluğun verilmesi, itaat etmesi, kurallara uyması, dik başlılık yapmaması aşılacaktır (Cenk, 2019, s.5). Bu durum doğduğu evde ikincil konumda olan ve annesinden de bunu gören kadına erkeğe bağlı bir hayat sürmesi gerektiğini öğretir. Ancak kadının ikincil konuma itilmesinin sorumlusu yalnızca erkekler olduğunu söyleyebilmek de mümkün değildir. Çünkü aynı erkekleri aynı geleneksel tutumla yetiştirenler de yine kadınlardır (Ökten, 2019, s.311).

Kadın ya da erkek olmak biyolojik varoluştan öte toplumsal ve kültürel anlamlar içermekte ve içinde bulunup geliştiği toplumdan etkilenmektedir. İnsanlar zihinlerindeki biyolojik cinsiyetleriyle ilişkilendirilmiş toplumsal cinsiyet rolleri sayesinde kendilerinden beklenen anne olmak, baba olmak, aile reisi olmak, ev işi yapmak, yemek yapmak, aile üyelerine bakmak gibi sorumlulukları üstlenirler. Toplum; kadın ve erkekte beklediği rolleri biyolojik cinsiyetlerine atıfta bulunularak doğallaştırmaktadır. Yani toplum kadın ve erkeğe atfettiği özelliklerin, rol ve statülerin, konumlarının biyolojik olarak belirlendiğini savunmaktadır. Toplum erkeği ön plana ve kadını ikinci konuma atarak, erkeğe bağlı olan bir yerde konumlandırmaktadır. Böylece kültür ile çocukluktan itibaren aile içinde öğrenilen bu süreç sanki olması gereken bu şekildeymişçesine öğretilir. Ataerkil toplum düzeni toplumsal cinsiyet rollerinin ortaya çıkması ve varlığını devam ettirebilmesinde son derece önemli rol oynamaktadır. Erkek ve kadın rollerini keskin çizgilerle ayıran ve erkek egemen bir yapı sunan bu düzende toplumsal cinsiyete bağlı eşitsiz uygulamaların var olduğu görülmektedir. Ataerkil toplum yapısında kadın ve erkeğe biçilen farklı rol ve özellikler irdelenecek olursa erkeğe güçlü, katı, mantıklı, çalışkan gibi özellikler uygun görülürken kadınların naif, kırılgan, zayıf, hassas, duygusal yapıda olmalarının kabul edilebilir olduğu görülecektir. Bunun yanında, erkeğin ev dışı sorumluluklarda aktif olması beklenirken kadının ev içi ile ilgilenen ana figür olması doğru bulunmaktadır. Ancak, gözden kaçan nokta toplumun pasif değil aktif olduğu, birçok şeyin toplumsal yapıda değişiklikler oluşturabildiği bu nedenle de toplumsal cinsiyet rollerinin değişmez olmadığı ve yeniden şekillenebildiğidir (Kıran, 2017, s.3).

Ataerkil sistemin yoğun olduğu bölgelerde kadına bakış açısı evlenen, hamile kalıp anne olan, çocuk bakan, ev işlerini yapan kişidir. Toplumun kadına atfettiği sosyal rol budur (Burcu vd., 2015, s.88). Dayatılan bu sosyal rolü küçük yaşlardan

itibaren öğrenen ve cevap hakkı tanınmayan kadın erken yaşta evlendirilmesi durumunda da söz hakkı tanınmaktadır.

Erken yaşta evlilik/çocuk gelinler sorunları bireyin eğitim, sağlık, ekonomi gibi temel hak ve özgürlüklere ulaşmaya engel olan, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren, toplumsal kalkınmayı olumsuz yönde etkileyen, nedenleri gibi sosyal, ekonomik, eğitim gibi sonuçlarıyla da çok boyutlu olarak çözüm bekleyen kavramlardır (Peltekoğlu Balta ve Akbayır, 2019, s.829).

2.2. Erken Yaşta Evlilik Nedenleri

Erken yaşta evlilik olgusuna sosyolojik olarak bakmak gerektiğinde sorunun altında tek bir nedeninin yatmasından ziyade birden çok nedeni olduğu görülmektedir. Toplumun temelini oluşturan ve en eski kurumlardan biri olan aile kavramı olup aile kurumunu oluşturan ve devamını sağlayan diğer bir kurum ise evliliktir. Evlilik kurumu her toplumun kültürel, dini ve geleneksel değerleri doğrultusunda şekillenir ve bu durumun toplumun sosyolojik gerçekliklerinden bağımsız değildir (Durdu ve Orun, 2014, s.111-112).

Erken yaşta evliliklerin bir kısmının resmiyete dökülmemesi, dini inançlar çerçevesinde yapılması, tüm dünyada erken yaşta evlilik nedenlerinin yaşanan bölgeler arasında farklılık gösterse de (Kırıkçı Subaşı, 2018, s.11) ailevi yapı, ekonomik nedenler, sosyo kültürel nedenler, geleneksel inançlar, dini faktörler eğitim durumu gibi faktörler erken yaşta evlilik nedenleri arasında ortaklık göstermektedir. Eğitim ise erken yaşta evliliğin hem nedeni hem de sonucunu içine almaktadır. Okula devam etmeyen kız çocukları evlendirilmekte, erken yaşta evlenip eğitime devam edemeyen çocuk iş hayatı, eşe bağımlılık gibi birçok sorunla baş başa kalmaktadır (Peltekoğlu Balta ve Akbayır, 2019, s.835). Erken yaşta evlilik sürecinde dini nikâhın olması ve dinin buna izin verdiği düşüncesi geleneksel toplumda konuyu pekiştiren bir nedendir (Durdu ve Orun, 2014, s.108). Erken yaşta evlilikler toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde de değerlendirilmelidir. Ancak, dikkat edilmesi gereken nokta erken yaşta evlilik olgusunun salt gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ya da bölgelerde görüldüğü inancıdır. Bu sorun yoğunlukla gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yaygın olsa da konuya yalnızca sorunun yoğun olduğu bölgeler

açısından bakmak eşitlikten uzak ilişkilerin gözden kaçırılmasına neden olmaktadır (Ova, 2014, s. 255).

Ataerkil toplumsal düzene sahip toplumlarda erkeğe daha fazla önem verilmekte ve kadın ikinci plana itilmekte, toplum içinde daha pasif rollere sahip olmaktadır. Bu düzen doğrultusunda kadın evlenmeli, çocuk doğurmalı, eşine ve eşinin ailesine hizmet etmelidir. Bu bağlamda geleneksel ataerkil düzene sahip toplumlarda kadının evlenmesi olgusu; kadının namusunun korunması, eve ekonomik anlamda rahatlama getirmesi ve evlilikten kaynaklı prestije ulaşması için oldukça önemlidir (Burcu vd., 2015, s.88). Ataerkil düzenin hâkim olduğu geleneksel toplum yapısı sonucunda erken yaşta evlilikler normalleşmekte, meşrulaşmakta ve toplumda kadınların eşitsiz konumu pekişerek yeniden üretilmektedir.

2.2.1. Düşük Ekonomik Düzey

Erken yaşta evlilikler düşük ekonomik düzeye sahip ailelerde kız çocuklarını koruma, ekonomik olarak rahatlama yolu olarak görülmektedir (Boran, Gökçay, Devicioğlu ve Eren, 2013, s.60). Ailelerin ekonomik durumlarının iyi olmadığı çok çocuklu ailelerde kız çocuğunun erken yaşta evlendirilmesi ile evden bir nüfusun azaltacağı gibi evlilik sırasında talep edilen başlık parası da aileye ekonomik olarak gelir sağlayacağı düşüncesi sosyo ekonomik nedenin temelini oluşturmaktadır (Yüksel ve Yüksel, 2014, s.11).

Düşük sosyo ekonomik düzeye sahip ailede büyüyen çocuk ekonomik imkânları daha iyi olan bir ailenin oğluya evlenerek rahata kavuşmak isteyebilir. Bu durum erken yaşta evliliği çocuk için daha cazip hale getirmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013, s.89). Türkiye’de bölgeler arası farklı olan gelişmişlik düzeyleri, gelir dağılımındaki adaletsizlik konusu, ekonomik sorunların fazla olması gibi nedenlerden dolayı doğu bölgelerinde erken yaşta evlilik sorunu daha sık görülmektedir (Yorgun, 2019, s.18). Yapılan araştırmalar yoksulluk ve erken yaşta evlilik arasında güçlü bir bağ olduğunu gösterse de yoksulluk erken yaşta evlilik için tetikleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani ekonomik durumu düşük olan her aile kız çocuğunu erken yaşta evlendirir şeklinde bir genelleme yapmak doğru değildir (Yiğit, 2017, s.137).

2.2.2. Sosyo-Kültürel Nedenler ve Göç

Çocuğun içinde bulunduğu aile yapısı, ailenin etkilendiği sosyo kültürel yapı gereği evlilik, yuva kurma, çocuk sahibi olma bir statü kazanma biçimi olarak yorumlanmaktadır. Bu durumu destekleyen ‘evde kalırsın’, ‘yaşın geçerse seni kimse almaz’, ‘geç evlenirsen çocuğun olmaz’ gibi söylemlerin sıklıkla aile içinde dile getirilmesi de çocuğun bu durumdan etkilenmesine neden olmaktadır. Ayrıca, zorunlu göç sebebiyle değişen hayat şartları ve ekonomik, sosyal ve kültürel değişim erken yaşta evliliğin artmasına neden olmaktadır (Özcebe ve Biçer, 2013, s.89-90). Tüm bunlarla birlikte toplumumuzda erken yaşta evliliği destekleyen;

“Kız beşikte çeyiz sandıkta”

“On beşindeki kız ya erdedir ya yerde”

“Demir tavında, dilber çağında”

“Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır”

gibi atasözlerinin de mevcut olması durumun normalleşmesine sebep olmaktadır (TBMM, 2009, s.14).

Kırsal bölgelerde kentsel bölgelere nazaran erken yaşta evliliklerin daha fazla gözlenmekte olup bunun nedenlerinden biri kentsel bölgelerde çocuklar okula gitmekte, okulda, sosyal çevresinde çalışan, üreten kadınlar görmektedir. Dolayısıyla çocuğa rol model olabilecek kişi sayısı fazladır. Kırsal bölgelerde ise kentsel bölgenin tam tersi bir görüntü mevcuttur. Çocuğun annesi, ablası, abisinin eşleri gibi yakın akraba çevresindeki kadınlar eğitim hayatlarına devam etmeyerek erken yaşta evlenmektedir. Bu durum ise henüz ergenlik çağında kimlik arayışında olan ve rol model arayan çocuk için aslında evliliğin bir şart ya da mecburiyet olarak algılanmasına sebep olmaktadır (Duman ve Coşkun, 2019, s.273).

Ataerkil düzen; kız çocuklarını korumanın yolunun onları aile evinden sonra bir erkeğin himayesine verme olduğunu kabul etmektedir (Şenol, 2020, s.126). Geleneksel aile yapısının hâkim olduğu yerlerde aileler kızlarının namusuna leke gelmemesi savunmasıyla kızlarının evlilik öncesi birlikte yaşamasını önlemek, bundan kaynaklı çıkabilecek toplumsal baskıdan kurtulmak için de kız çocuklarını erken evlendirme yolunu seçebilmektedirler. Bunlara ek olarak ataerkil düşünce sisteminin egemen olduğu ailelerde akraba evlilikleri de oldukça yaygındır. Kızlarının yabancıya gitmemesi bildikleri bir aileye gelin olması adına zaman zaman yaş farkının da fazla olduğu erken yaşta evlilikler gerçekleşmektedir (Şimşek, 2019, s.13).

Ülkemizde iç göç; bölgeler arası ekonomik sosyal ve coğrafi dengesizlikler olmasından kaynaklanmaktadır (Başel, 2007, s.540). Çeşitli nedenlerle göç eden aileler ise göç ettikleri yerlerde alışma sürecinde kaygı ve korkularla baş etmeye çalışmakta, ekonomik sorun yaşayan aileler kız çocuklarını evlendirerek hem hanedeki birey sayısının azalması hem de başlık parası gibi gelir ile ekonomik olarak rahatlamaya çalışmaktadır (Yılmaz, 2020, s.62).

2.2.3. Geleneksel Aile Yapısı ve Dini İnançlar

Geleneksel aile yapısında; kız çocuklarının kendilerine bir emanet olduğu, asıl yuvasının evleneceği aile olduğu ve kız çocuğunun küçük yaşta evlendirilmesinin evleneceği aileye daha kolay uyum sağlayacağı, ailelerin kız çocuklarının bir erkeğin egemenliğinde namusunun korunacağını düşünceleri kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesine sebep olmaktadır (Yüksel ve Yüksel, 2014, s.12). Geleneksel aile yapısına sahip çok çocuklu ailelerde ailelerin çocuklarının duygu ve düşüncelerine önem vermemesi, kız çocuğunun korunması için en kısa sürede evlendirilmesinin şart olduğu düşüncesi ve kız çocuğunun erken evliliğinin aile için gurur kaynağı olarak görünmesi gibi nedenler erken yaşta evliliğin önünü açmakta ve bu durum dini inançların yanlış yorumlanmasıyla pekiştirilmektedir. İslam inancına göre evlilik yapacak bireylerin bu evliliğe rıza göstermeleri gerekmekte olup dini nikâhı gerçekleştirecek kişinin bu noktadaki duyarlılığı çok önemlidir, Çünkü geleneksel toplumlarda eğer dini nikâh kıyılmazsa bu evlilik toplum tarafından geçerli sayılmaz (Kırıkçı Subaşı, 2018, s.37).

Geleneksel aile yapısının yoğun olduğu kırsal bölgelerde erken yaşta evlendirilmek istenen kız çocuklarının resmi nikâhlarının yapılmasının yasal olmaması nedeniyle aileler dini nikâh yolunu seçebilmektedir. Bu durum dinin yanlış yorumlanarak İslam dinin erken yaşta evlilikleri kabul ettiği şekilde yorumlanmasına sebep olmakta, erken yaşta evliliğin toplum tarafından normalleştirilmesine neden olmaktadır (Şimşek, 2019, s.14).

İslamiyet'e göre evlenecek kişilerin tam ehliyetli, akıl sağlığı yerinde, baliğ ve evliliğe rızası olması gerekmektedir. Bu durum bazı kimseler tarafından suiistimal edilip yanlış yorumlanarak genellikle evlenecek kişilerin görüşü alınmadan aile içinde ki genellikle evdeki baba ya da ağabey gibi kişiler tarafında karar alınarak erken yaşta evliliklerin önü açılmaktadır (Cenk, 2019, s.16).

Tüm bunlarla birlikte ülkemizdeki geleneksel toplum yapısı evlenen erkeğin yaşının ileri olmasını da uygun görmekte ve evlenmesi için erkeğe askere gitme, iş bulma gibi bazı zorunluluklar yüklemektedir. Bu aşamaları geçen erkek ise çoğunlukla çocukluk çağından çıkmaktadır. Kız çocukları içinse eğitime devam etme, askerlik, iş bulma gibi zorunlulukların olmaması onları okullarını erken bırakmasına neden olmakta ve toplum tarafından kendilerine tek alternatif olarak evlenip, kendi yuvasını kurması seçeneği bırakılmaktadır. Ayrıca, erkek ve kadın arasındaki yaş farkının önemli olmaması sonucunda da küçük yaşta evlenen kız çocukları yaş farkı fazla olan erkeklerle evlendirilebilmektedir (Aydemir vd., 2011, s.18).

Bazı ailelerse erkek çocukları askere gitmeden onları evlendirmek istemekte ve erkek çocukları askere gidince evden eksilecek olan güç kaybını eve gelecek gelin ile telafi etmeye çalışmaktadır. Ailede erkek çocuklarının ne kadar erken evlenirse o kadar çok torunları olacağı ve bu torunları aileye gelecek yeni işgücü olarak görmeleri inancı bulunmaktadır. Görüldüğü üzere erkeğin askere gitmesi ya da gitmemesi gibi her iki durumda da en fazla zararı gören çocuk yaşta evlenen kız çocukları olmaktadır (Şenol ve Alp, 2012, s.249).

2.2.4. Aile İçi Şiddet ve Mülkiyet

Çocuğun aile evinde duygusal ya da fiziksel şiddet görmesi, üvey anne ya da üvey babayla yaşaması durumunda evliliği bir kurtuluş olarak algılaması çocuğu evlilik yapmaya itmektedir. Bununla birlikte aile içindeki mirasın, miras paylarının aile içinde kalmasının istenmesi ise berdel gibi ‘gelin verip gelin alma’ olaylarını beraberinde getirmektedir (TBMM, 2009, s.13).

Kız çocuklarının rızalarının alınmadan ailelerin isteğiyle evlendirilmesi kadına karşı şiddet kavramıyla değerlendirilebilir. Çünkü bu durum uzun vadede kız çocuklarında ciddi hasara sebep olmaktadır (Mihçioğur vd. 2010, s.8).

2.2.5. Eğitimsizlik

Erken yaşta evlilikler eğitilmiş bireyler arasında daha düşük seviyede görülmektedir. Dolayısıyla eğitim seviyesi ve ilk evlenme yaşı arasında doğru orantı bulunmaktadır (Boran vd., 2013, s.59). Hacettepe Üniversitesi Nüfus ve Sağlık araştırması 2018 yılı verileri incelendiğinde bu söylem somutlaşmaktadır. 25-49 yaş aralığındaki kadınlarla yapılan bu araştırmaya göre eğitim almamış/ilkokulu

bitirmemiş kadınların ilk evlenme yaşı 19.1, ilkokul mezunu kadınların ilk evlenme yaşı 19.8, ortaokul mezunu kadınların ilk evlenme yaşı 20.1 ve lise ve üzeri kadınların ilk evlenme yaşı 25.0 olarak tespit edilmiştir. Aynı araştırmaya göre 25-49 yaş grubu kadınlar arasında ilk evlenme yaşı 20,7 ile Doğu bölgelerinde daha düşükken diğer bölgelerde 21 yaşın üzerindedir (2018, s.49).

Erken yaşta evlilik konusunda kız ve erkek çocukları daha farklı değerlendirilmekte ve erkek çocuklarının eğitime devam etmeleri, askerlik yapmaları göz önünde bulundurulurken kız çocuklarının eğitim hayatına devam etmelerine önem verilmemektedir. Yapılan araştırmalar kırsal yerleşim yerinde yaşayan ve eğitim düzeyi düşük olan kız çocuklarının erken evlenme riskine daha fazla barındırdığını, bununla birlikte anne ve babanın eğitim durumunun da çocuğun erken yaşta evlilik olgusunda belirleyici olduğunu, okuryazar olmayan babaya sahip çocukların okuryazar babaya sahip ailelere kıyasla daha erken evlenme riskine sahip olduklarını ortaya koymuştur (Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012, s.151; Yüksel ve Yüksel, 2014, s.9).

Aileler var olan ekonomik imkânlarını erkek çocuklarının eğitiminde kullanırken, kız çocuklarının eğitimi elzem görülmemektedir. Araştırmalar hiç okula gitmemiş ya da ilkokulu yarıda bırakmış kadınların yarısının erken yaşta evlendirildiklerini ancak lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip kadınların erken yaşta evlilik oranlarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Başbakkal vd., 2018, s.92).

2.3.Erken Yaşta Evlilikle Beraber Ortaya Çıkan Sorunlar

Ergenlik dönemi; fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden hızlı büyüme, gelişme ve olgunlaşma süreçleriyle çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olup süreç ve etkilerinin bireysel farklılıkları bulunmakla birlikte bu dönemde bireylerde sorun yaşanabilmekte, ergen zaman zaman bu kadar hızlı değişikliğe uyum sağlayamamaktadır. Bu dönemde ergen, bir yandan fiziksel değişimler, büyüme ve gelişme sorunları, cinsel kimlik edinme ile boğuşurken bir taraftan da psiko-sosyal gelişim ile ilgili sorunlarla karşılaşmaktadır (Aktepe ve Atay, 2017, s.415). Erken evlilikler genellikle kız çocuğunun ergenlik dönemine denk gelmekte olup bu dönemde bireyde fizyolojik ve ruhsal değişimler yaşanmakta birey kendi kimlik

arayışı içine girmekte bu durum da ruhsal dalgalanmaların yoğun yaşanmasına sebep olmaktadır. Erken yaşta evliliklerde geçilmesi gereken süreçler sağlıklı şekilde tamamlanmadığı için birey hayatta fırsat eşitsizliğine maruz kalabilmektedir (Çetin,2020, s.110).

Ergenlik dönemi; kızlar ve erkekler arasında ve bireyden bireye değişse de çocukluktan çıkıp kimlik arayışına girilen bir dönem olduğu için bireyin hayatında oldukça önemlidir. Ergenlik dönemine giren bireyde fizyolojik ve ruhsal değişimler kaçınılmaz olmakla birlikte bu dönem bireyin kendine özgü kimliğini de oluşturduğu için geri kalan hayatını etkilemektedir. Gelişimin bu döneminde cinsel roller de öğrenilmeye başlamaktadır. Cinsel rollerin öğrenilmesinde ise bireyin içinde yaşadığı toplumsal yapı oldukça önemlidir. Çünkü birey içinde yaşadığı topluma göre uygun kadın ve erkek davranışlarını öğrenir. Bu sebeple kimlik arayışına giren ve kendi kimliğini oluşturmaya çalışan ergen bir kız ya da erkeğin bu dönemde evlilik yapması evliliği adlandırmakta ve benimsemekte zorlanmasına neden olmaktadır (İçağasıoğlu Çoban, 2009, s.44).

Erken yaşta evlenip anne olan çocuk; eğitimsiz olması, yeterli olgunluğa sahip olmaması çevresinde kendisini yönlendirebilecek kişilerden yoksun olması ve henüz kendisinin de çocuk yaşta olmasından dolayı çocuk büyütebilecek bilinç ve olgunluğa sahip olmaması nedeniyle, doğan çocuğun bakımı, eğitimi, sağlıklı bir yetiştirme ortamı da mümkün olamamaktadır. Bu dönemde genç anne; hazır olmadığı çok fazla sorumluluk altına itilmekte ve kendi ailesinden ayrı kalmaktadır. Ayrıca, gelin olarak geldiği evde de kendisinden hizmet beklenmekte, eş ve anne olmanın sorumluluğu altında ezilen çocukta psikolojik çöküntüler, depresyon, şiddet eğilimi, evden kaçma, cinnet, intihar gibi travmatik sonuçlar görülebilmektedir (Şenol ve Dinç, 2016, s.245-246).

Bu konuda Özyurt ve Deveci'nin (2010, s.3-4) Manisa'da yaptıkları bir çalışmada; eğitim seviyesi düşük olan, 18 yaşından küçükken evlenen, ekonomik durumu kötü olan, ilaç kullanmayı gerektiren kronik hastalığı bulunan, eşiyile ve sosyal çevresi ile ilişkilerini kötü olarak değerlendiren kadınların depresyona daha yatkın oldukları tespit edilmiştir.

Erken yaşta evlilikler birlikte kız çocukları geleneksel değerlerin etkisi ya da ekonomik bağımlılık nedeniyle evlendirildikleri kişinin ailesi ile yaşamaya

başlamaktadır. Bu durumda ise aile içi şiddet durumu sadece eş ile değil evdeki diğer aile bireylerinden de olabilmektedir (Anık ve Barlin, 2017, s.1837).

Erken yaşta gerçekleşen evlilik olgusunda evlenen kişinin kocasının ve ailesinin yanına taşınmasıyla kayınvalidesinin yardımcı rolünü üstlenmekte, kadının yine toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kendisine toplum tarafından atfedilen ev işi ve çocuk bakımı görevlerinin dışında başka görevlerinin bulunmamasıyla kadının somut varlığı silinmeye başlamaktadır. Erken evliliklerde çocuk gelin, ailesi ve yakın çevresinden uzaklaştırılmakta, çoğu zaman ailesiyle iletişimi kısıtlanmakta, okuldan alınarak eğitim şansı elinden alınmakta ve kendi yaşlarıyla iletişim özgürlüğü engellenmektedir (Boran vd., 2013, s.61). Eğitim olanakları elinden alınan kız çocuğu kendi çocuklarına da bir yere kadar yardımcı olabilmekte ve eğitim hayatı olmayan/devam edemeyen bireyler gelecek nesilleri oluşturan çocuklarına katkı sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Annesinden sabit değerleri dogmatik olarak öğrenen çocuk ise yaşananları normalleştirme bu durum nesiller boyu aktararak devam etmektedir (Şenol ve Alp, 2012, s.250).

Toplumda sosyal bir sorun olan erken yaşta evlilikler çocuk ihmali ve istismarı kapsamında değerlendirilmekte olup erkek çocuklarına toplumsal cinsiyet rolü kapsamında evi geçindirme rolü yüklediği için erkek çocuklarının iş bulma, askerliğini yapma gibi nedenlerden dolayı çoğunlukla daha ileriki yaşlarda evlenmektedir. Bu nedenle erken yaşta evlilik olgusu çoğunlukla kız çocuklarını içine alan bir süreç olmaktadır (Orçan ve Kar, 2008, s.98).

Erken yaşta evlendirilen çocuk gelinler, eşlere karşı ve aile içinde eşitliğin olmadığı evliliklerde de şiddete ve cinsel istismara karşı savunmasız kalmakta bunlarla birlikte hamilelik süreci olması durumunda ise fizyolojik olarak bedenleri ve zihinleri çocuk doğurmaya hazır olmaması nedeniyle doğum öncesi ve doğum sonrası genellikle sıkıntı yaşamaktadırlar (Yüksel ve Yüksel 2014, s.10).

Adölesan dönem; bireyin çocukluktan yetişkinliğe geçiş yaşadığı ve bireyde psikolojik, sosyal ve biyolojik değişimlerin meydana geldiği dönemdir (Şen ve Kavlak, 2011, s.35). Erken yaşta gerçekleşen evlilikler adölesan dönemde çocuk doğurmaya neden olmakta, erken ve sık gebeliklere sık rastlanmakta ve anne ve çocuk ölüm riskini artırmaktadır. Gebelik ve ilk bebekte anne yaşının küçülmesiyle birlikte cinsel yolla bulaşan hastalıklara yatkınlık aynı oranda artmaktadır (Boran vd., 2013,

s.61). Henüz mental, fizyolojik ve sosyal gelişimini tamamlamayan bireyin anne olması anne ve bebeği olumsuz olarak etkilemekte, geleneksel aile yapısının yoğun olduğu yerlerde gerçekleşen akraba evlilikleriyle kromozomlarla taşınan hastalıkların arttığı bilinmektedir (Şen ve Kavlak, 2011, s.37).

Erken yaşta evlilik sonucunda gebe kalan çocuk gelinlerin 20 yaşın üstü doğum yapanlara oranlar gebelik sürecinde düşük yapma ya da erken doğum riski 4 kat daha fazladır (Ova, 2014, s.239). Bu durum ise annenin beslenmesi ile bağdaştırılarak, erken yaşta anne olan annelerin bebek ağırlığının yetişkin yaşta anne olanlarınkine kıyasla daha düşük olduğu dikkat çekmektedir (Aslan, 2019, s.46). Bu konuda adölesan gebeliklerin sonuçları konusunda yapılan çalışmada benzer bulgulara rastlanmış ve adölesan annelerin bebeklerinin doğum ağırlığının yetişkin grubunda anne olanlara kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Taner, Kırmızı, İriş ve Başoğul,2012, s.8).

Tüm bu fiziksel sorunların yanında, henüz ruhsal olarak da hazır olmadığı evlilik sürecinde çocuk gelinin eşinin ailesine karşı sorumluluğu ile birleşince psikolojik sorunlar baş göstermekte ve adölesan gebelerde kemik gelişimi tamamlanmadığı için zor doğum ya da aşırı kanama riski artmaktadır. (Şen ve Kavlak, 2011, s.38). Çocuk gelinin üreme organları tam gelişmediğinden dolayı erken doğum, beş-altı yaş arası çocuk ölümleri ya da doğum komplikasyonları riski bulunmaktadır. Ayrıca, çocuk annenin; anne-çocuk sağlığı, bebek bakımı konularındaki bilgileri yeterli değildir. Çocuk annenin sosyo-ekonomik durumunun kötü olması ise hem çocuk annenin hem de bebeğinin sağlıklı besinlere ulaşmasında kısıtlılığa neden olmakta bu durumlar ise sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir (Poyraz Fındık, Gökalp Özcan, Rodopman Arman, Gümüştas,2019, s.126).

Evlilik törenleri eğlenceli ve kına gecesi, gelin çıkarma gibi geleneksel değerlerle gelinin odak noktasına alındığı şeklinde geçen çocuk gelinler bu hoş giden durumun uzun süre devam etmediği gerçeğiyle evlilik töreni sonrası yüzleşmektedir. Çünkü toplum tarafından her ne kadar evlenebilecek olgunlukta görülse de evlenen kız çocuğu halen fizyolojik ve ruhsal açıdan çocuk kalmaya devam etmemiş (Şenol, 2020, s.138). Bu durum ise evlenen çocuğun eğitim alamaması, meslek sahibi olamaması dolayısıyla eşine ya da eşinin ailesine mutlak bağımlı hale getirmekte, ev işi dışında başka bir vasfının olmadığını düşünen birey bunun sonucunda ise birey kendini toplumdan soyutlamaktadır (Yavuz, 2019, s.66). Toplum ve eşleri tarafından çeşitli kısıtlamalara maruz kalan; gerek sosyal ortamlardan uzak kalması gerekse fiziksel ve

bilişsel gelişimler özelliklerini tamamlaması yarım kalan bu sebeple sosyal becerileri tam olarak edinememiş ve kimlik gelişimi tamamlanamamış kız çocuklarının ise evliliklerinde ne derece mutlu olacağı ve sağlıklı nesiller yetiştireceği karmaşık ve incelenmesi gereken bir süreçtir (Malatyalı Kaynak, 2014, s.31).

Ünlü Gezegen ve Yılmaz (2019, s.89) erken yaşta evlenen kadınlarla ilgili yaptıkları çalışmada erken yaşta evlilik yapan kadınların eğitime devam edememesinin sonucu olarak iş hayatında vasıfsız işlerde çalıştıklarını, bu sebeple düşük gelir elde ettiklerini, bu sebeple erken yaşta evlilik kararının aslında kadının eğitim hayatını, meslek hayatını dolayısıyla ekonomik özgürlüğünü hayat boyu etkileyen bir süreç olduğunu tespit etmişlerdir.

Toplumsal cinsiyet olgusu kapsamında erkeklerin evlenebilmesinin askere gitme, iş bulma gibi parametrelere bağlı olmasıdır. Kız çocukları içinse; ‘bir an önce evlensin, yuvasını kurup çoluk çocuğa karışsın’ algısı yaygın olduğu için kız çocuklar erkek çocuklara kıyasla daha erken yaşta evlendirilmektedir. Ayrıca erken yaşta evlilikler toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğinin daha da artmasına neden olmaktadır. Şöyle ki; erken yaşta evlendirilen çocuğun fikrinin alınması ya da aile içerisinde söz hakkının olması mümkün değildir. Bu nedenle evlendiği ailede de söz hakkına sahip olmayan ‘çocuk gelin’ bir nesne olarak görülmekte ve eşine bağımlı hale gelmektedir (Yüksel ve Yüksel, 2014, s.9).

Çocuk Evliliği Yapan Kadınlarda Çift Uyumu ve Çocukluk Çağı Travması isimli makalede 18 yaşından önce evlenmiş 50 çocuk gelin ve 18 yaşından sonra evlenmiş kadınların karşılaştırılarak yaptığı çalışmada; erken yaşta evlilik yapmış kadınların çocukluk çağı travması, erken yaşta evlenme ve gebe kalma, cinsel istismar ve cinsel şiddet nedeniyle erken yaşta evlilik yapan kadınların çift uyumunun bozulmuş olduğu, bu kişilerin çocukluk çağında fiziksel ve cinsel istismar ve ihmale maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Güneş vd., 2016, s.8).

Tüm bu süreçler göz önüne alındığında erken yaşta evlilikler; çocuğun biyo-psiko sosyal gelişim süreci olumsuz yönde etkileyerek çocukluklarının yarım kalmasına, yaşlılarından uzaklaşmasına, eğitime devam edememesine, kimlik gelişiminde sorunlara, çocukları sömürü ve istismar açık hale gelmesine neden olan sosyal bir sorundur. Yapılan araştırmalar erken yaşta evlilik yapmış kız çocuklarının depresyona daha yatkın olduklarını, psikiyatrik desteğe daha fazla ihtiyaç duyduklarını

(Aktepe ve Atay, 2017, s.415-416), toplum içinde söz hakkına sahip olmadıklarını, öz güvenlerinin düşük olduğunu ve evli olmayan yaşlılarına kıyasla intihara daha meyilli olduklarını göstermektedir (Başbakkal vd.,2018, s.95). Erken yaşta evliliğin sebep olduğu sorunlar hakkında Özcebe ve Biçer (2013, s.88)'in düşünceleri Çizelge 2.1'de verilmiştir.

Çizelge 2. 1. Ergen anneler ve bebeklerinde karşılaşılan tıbbi ve psikososyal sorunlar (Özcebe ve Biçer, 2013, s.88)

Tıbbi	Psiko-sosyal
<p><u>Anneler</u></p> <p>Vücut ağırlığı artışının yetersiz olması</p> <p>Şişmanlık, vücut ağırlığında aşırı artış</p> <p>Preeklampsi</p> <p>Anemi</p> <p>Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar</p> <p>Baş-pelvis uyumsuzluğu</p> <p>Ağır hemorajiler</p> <p>Doğum sonrası sorunlar</p> <p>Sık gebelik</p> <p>Genel iyilik hâlinin bozulması</p> <p>Anne ölümleri</p>	<p>Öğretim kurumlarına devam etmeme</p> <p>Sosyal aktivitelerde sınırlılık</p> <p>İş fırsatlarının kaybı</p> <p>Yoksulluk</p> <p>Boşanma ve ayrılma</p> <p>Sosyal yalnızlık</p> <p>Stres/depresyon</p> <p>Madde kullanımı</p> <p>Sık gebelik</p>
<p><u>Bebekler</u></p> <p>Düşük doğum ağırlığı</p> <p>Erken doğum</p> <p>Ani bebek ölümü sendromu</p> <p>Akut enfeksiyonlar</p> <p>Kazalar</p> <p>Bebek ölümleri</p>	<p>Gelişme geriliği</p> <p>İstismar</p> <p>Davranış bozuklukları ve madde kullanımı</p> <p>Okul başarısızlığı ve okulu bırakma</p> <p>İşsizlik ve yoksulluk</p> <p>İstenmeyen gebelik</p>

Erken yaşta evlilikler; çocuklar açısından duygusal, fiziksel ve cinsel istismarı da beraberinde getiren, dolayısıyla çocuğun fizyolojik ve duygusal gelişiminde sarsıntılara sebep olan çocuğun beden bütünlüğüne zarar veren bir durumdur. (Ova, 2014, s. 242). Yapılan çalışmalar erken yaşta evlendirilen kız çocuklarında en az bir ruhsal bozukluk tanısının olduğu en sık konulan tanının ise; majör depresif bozukluk ve uyum bozukluğu olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada; erken yaşta evlendirilen çocukların ailelerinin sosyo ekonomik durumlarının düşük olduğu, evlendirilen çocukların büyük kısmının hiç okula devam etmediği bu çocukların annelerinin de

okuryazar olmadığı tespit edilmiştir (Soylu ve Ayaz, 2012,136,41). Görüldüğü üzere erken yaşta evlendirilen kadınlar o anki şartları ne kadar iyi olursa olsun evliliğe uyum sağlayamamakta ve çoğu zaman telafi edilmesi imkânsız sorunlarla karşılaşmaktadır (Kutlu, 2020, s.66).

Çocuk yaşta aile bireylerinin kararları doğrultusunda evlendirilen kız çocukları gelin geldiği ailede yine “çocuk, akli ermez, o bilmez, anlamaz” gibi ithamlara maruz kalmaktadır. Ancak, bu noktada anlamaz, bilmez, akli ermez denilen “çocuğun” evlilik gibi büyük bir sorumluluğun altına sokulması ise bu noktada büyük bir çelişkidir (Tuğrul Gezer, 2018, s.11).

2.4. Türkiye’de Çocuk Gelin Sorunu

Ülkemiz gelişmekte olan bir ülke durumundadır. Dolayısıyla geleneksel aile yapısı yaygın olarak görülmekte, bu sebeple ülkemizde erken yaşta evlilikler yaygın durumda olup genellikle imam nikâhı (dini nikâh) şeklinde gerçekleşmektedir (Ekici, 2018). Resmi nikâh dışı gerçekleşen evlilikler ise kayıt dışı olması sebebiyle tam sayılar tespit edilememektedir (Zengin Taş, 2020, s.1333).

Türk Aile Yapısı araştırmasının 2016 yılı verilerine göre; ülkemizde 17 yaş ve altı evlilik yapanların oranı batı bölgelerinden doğuya gidildikçe artmakta, öğrenim durumu yükseldikçe erken yaşta evlilik oranı kadın ve erkeklerde azalmakta, sosyo ekonomik seviye arttıkça kadınlarda daha belirgin olmak üzere, evlilik yaşı da yükselmektedir (TAYA,2016, s.38).

TÜİK İstatistiklerle Çocuk 2020 verilerine göre 16-17 yaş grubu kız çocuklarının resmi evlenmeleri toplam resmi evlenmeler içerisinde %2,7 oranındadır. Erkek çocuklarında ise bu oran %0,1 olarak tespit edilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Nüfus ve Sağlık Araştırmasının 2018 yılı sonuçlarına göre 25-49 yaş grubundaki kadınların %39’u 20 yaşından, %21’i 18 yaşından, %4’ü de 15. doğum gününden önce evlenmektedir (Anonim, 2018).

Ülkemizde erken yaşta evliliklerin az gelişmiş bölgelerde görüldüğü bilinmekte olup yüksek olduğu yerlerde eğitim seviyesinde düşüklüğün ve yoksulluğunda yüksek olduğu bilinmektedir (Durdu ve Yelboğa, 2016, s.801). Yine yapılan araştırmalarla birlikte evin ekonomik düzeyi arttıkça erken yaşta evlendirilme

oranlarının azaldığı gözlenmektedir. Ülkemizde en düşük refah düzeyindeki evlerde yaşayan kadınların yüzde 41,8'i, en yüksek refah düzeyinde olanların ise yüzde 14,1'i erken evlenmiştir. Bu konuda kentsel ve kırsal alanlar için de farklılıklar söz konusu olmaktadır. Şöyle ki kentlerde yüksek ve en yüksek refah düzeyindeki evlerde erken evlenme yüzdeleri 25,0'dan 14,1'e inerken, kırsal alanda yüksek ve en yüksek refah düzeyindeki erken evliliklerde oran yüzde %22 civarındadır. Ülkemizdeki coğrafi bölgeler içinde değerlendirme yapıldığında doğudan batıya doğru evlenme yaşları artmakta olup Doğu ve Orta Anadolu'da erken yaşta evlilikler daha yaygındır. Doğu bölgesinde, her 10 kadından 4'ü, Orta Anadolu bölgesinde ise her 10 kadından 3'ü erken yaşta evlenmiştir. Kentsel ve kırsal ayrımı yapıldığında ise; kırsal alanda erken yaşta evlilikler Orta Anadolu'da yaygındır. Eğitim oranı yüksek olan Orta Anadolu'da erken yaşta evliliklerin yüksek olması eğitimin erken yaşta evlilik konusundaki tek belirleyici olmadığına da göstergesidir (Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012, s.143-144).

2.5. Dünyada Çocuk Gelin Sorunu

Çocuk gelin ya da erken yaşta evlilikler dünyanın birçok bölgesinde olan evrensel bir sorun olup genellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde daha yaygındır (Ekici, 2018, s.9). Sivil Toplum kuruluşu olan, Save the Children'in 2016 yılında yaptığı bir araştırmaya göre; dünya genelinde her yedi saniyede 15 yaşının altında bir kız çocuğu evlendirilmektedir (Anonim, 2021a). Yine, Save the Children'in araştırmasına göre 2018- 2030 yılları arasında 134 milyon kız çocuğunun erken yaşta evlilik yapacağı, bu evliliklerden yaklaşık 10 milyonunun sadece 2030 yılında gerçekleşeceği ve erken yaşta evlenecek kız çocuklarından 2 milyonunun 15 yaşının altında olacağı bilgisi yer almaktadır (Anonim, 2021b). Aynı kuruluşun 2016 yılında hazırladığı rapora göre; 144 ülke arasında erken yaşta evliliklerin en fazla yapıldığı ülkeler arasında, Nijer, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali ve Somali gibi ülkeler yer alırken İsveç, Finlandiya, Norveç, Hollanda ve Belçika erken yaşta evliliklerin en az görüldüğü ülkeler arasında yer almaktadır. Bu listede Türkiye 55. sıradadır (Lenhardt, Wise, Rosa, Warren ve Mason, 2016, s.24-25).

Girls not Brides isimli sivil toplum kuruluşunun verilerine göre her yıl 12 milyon kız çocuğu 18 yaşından önce evlendirilmekte, bu durum dakikada 23 kız çocuğunun erken yaşta evliliği anlamına gelmektedir (Anonim, 2021c).

Unicef'in 08.03.2021 tarihli haberindeyse; 2020 yılında tüm dünya ülkelerini etkileyen ve etkisi halen devam eden Covid-19 virüsünün çocuk yaşta evlilikler için bir tehdit olduğu bilgisi yer almaktadır, Habere göre; tüm dünyada günümüzde hayatta olan 650 milyon kız çocuğu ve kadın erken yaşta evlendirilmiş olup bu evliliklerin çoğu Bangladeş, Brezilya, Etiyopya, Hindistan ve Nijerya'da gerçekleşmiştir. Son on yılda erken yaşta evlilikler yüzde 15 oranında gerilemiş durumda olsa da halen gelecek on yılda 100 milyon kız çocuğu erken yaşta evlilik tehlikesi altındadır. Covid-19 salgını ile beraberse okulların kapanmasının, ekonomik olumsuz durumlar, yoksulluğun artması, hizmet sektöründe aksamalar ebeveyn ölümleri gibi nedenler erken yaşta evliliği arttıracığı iddia edilmektedir (Anonim, 2021d).

Sayıardan da anlaşıldığı üzere çocuk gelin/erken yaşta evlilik kavramları her ne kadar sayısal olarak değişkenlik gösterse de az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde oldukça yaygın olan sosyal bir sorundur.

2.6. Erken Yaşta Evlilik Konusunda Ulusal Yasal Düzenlemeler

Erken yaşta evliliklerin birçok nedeni ve sonucu bulunmakta olup bu durum kız çocuklarının hayatlarını ve geleceklerini etkileyen büyük bir sosyal sorundur. Erken yaşta evliliklerin önüne geçilmek için yasalarımızda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ülkemizde Çocuk Koruma Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanununda çocuğun tanımı, erken yaşta evliliğe izin verilmesi gereken durumlar, yasalara uyulmadığı takdirde verilecek cezalar düzenlenmiştir. Ancak bu düzenlemelerin kendi aralarında çeşitli çelişkileri de barındırması erken yaşta evliliklerin önünün açılmasına da neden olmuştur.

2.6.1. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Ülkemizde yasal düzenlemelere bakıldığında 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 1. maddesi gereğince çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişidir.

2.6.2. Türk Medeni Kanunu

Türk Medeni Kanununun 124. maddesine göre;

“Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının

evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir”.

Bu maddeye göre sadece özel durumlarda anne/baba ya da vasi izni ve hâkim kararıyla 16 yaşını doldurmuş bireylere evlenme izni verilmektedir. Medeni Kanun’a göre erken yaşta evlenmek isteyerek mahkemeye müracaat eden kişilerden evlenmesine engel hastalık, ayırt etme gücünün olup olmadığıyla ilgili tıbbi değerlendirme istenmektedir. Bu noktada kanunda yer alan olağanüstü durumun ne olacağı açıkça belirtilmemiş olup hâkimin takdirine bırakılmıştır. Ayrıca anne baba ya da vasinin de dinlenmesi şart olmayıp yasal temsilci evliliğe karşı olsa dahi olağanüstü sebebin olması durumunda evlenmeye izin verilebilmektedir (Şener ve Kılınç 2019, s.166-168).

2.6.3. Türk Ceza Kanunu

Türk Ceza Kanununun 6. maddesinin b fıkrasında çocuk *“henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi”* olarak tanımlanmaktadır. Aynı kanununun 103. ve 104. maddesinde ise çocuklara yönelik cinsel eylemlerin müeyyidesi belirtilmiştir. Çocukların cinsel istismarı başlıklı 103. maddesinde;

“Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır. Cinsel istismar deyiminden;

a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılaya yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz.” hükmü bulunmaktadır.

Aynı kanununun reşit olmayanla cinsel ilişki başlıklı 104 maddesinde ise

“ Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde,

şikâyet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar...” cezalandırılacağı belirtilmektedir.

Kısacası 18 yaşından küçük olup da iradesi tehdit, cebir veya hile yoluyla sakatlanmış olan çocuklara yönelik gerçekleşen her istismar eylemi Türk Ceza Kanunu 103. maddesi gereği çocukların cinsel istismarı başlıklı madde uyarınca cezalandırılır. Bu suçtan soruşturma ve kovuşturma yapılması failin cezalandırılması mağdurun şikâyet şartına bağlı değildir. 15-18 yaş aralığıyla sınırlı kalmak kaydıyla hür, sağlıklı ve geçerli iradesiyle kendi rızasıyla cinsel ilişkiye giren çocuğa yönelik eylemler sebebiyle suçun faili reşit olmayan cinsel ilişki suçundan sorumlu tutulur. Failin bu suçtan sorumlu tutulması için şikâyet şartı aranmaktadır. Şikâyet hakkı ise 15-18 yaş aralığında olan çocuğa aittir.

Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu değerlendirildiğinde çocuk gelin kavramının değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Türk Medeni Kanununa göre 17 yaşını doldurmamış kız çocukları, Türk Ceza Kanuna göre 15 yaşını doldurmamış kız çocukları, Çocuk Koruma Kanuna göreyse 18 yaşını doldurmamış kız çocukları çocuk gelin tanımına girmekte ve birbiriyle çelişen maddelerin olduğu görülmektedir (TBMM,2009, s.9-10). Bütün bunlarla birlikte kanunlarda suç sayıldığı halde erken yaşta evliliklerin neden önüne geçilememektedir? Bu noktada elbette hukuki boşluklar, kamu görevliliklerin, hastanelerin, ebeveynlerin, din adamlarının ya da vatandaşların suçu ihbar etmemesi önemli bir faktördür. Türk Medeni Kanununda ve Çocuk Koruma Kanununda 18 yaşının altındaki herkes çocuk olarak kabul edilmese Türk Medeni Kanununun 124. Maddesi (*“hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir”*) bir istisna oluşturmaktadır.

Hâkimlerin kanunu yorumlayışı kişiden kişiye göre değişmekte ve bu maddeye göre ebeveynlerin sebep olduğu erken yaşta evlilik vakaları artmaktadır. Ebeveynler erken yaşta evlilik konusunda en önemli faktördür. Geleneksel kültürel inançlar, ataerkil yapı çocuğa söz hakkı bırakmamakta ve aile büyükleri bu evlilikler konusunda karar vermektedirler. Erken yaşta evliliklerde çoğunlukla dini nikâh/imam nikâhı yapılmaktadır. Bu nokta dini nikâhı gerçekleştiren imama da önemli bir görev düşmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı 18 yaşını doldurmadan ve mahkeme kararı olmayan kişilerin dini nikâhını kıyan personellerinin işine son verileceğini belirten

yazıyı birden çok defa taşradaki birimlerine ulaştırmıştır. Ancak buna rağmen maddi sebepler, konuya bakış açısı gibi sebeplerden dolayı bunun önüne geçilememiştir.

Kamu görevlilerinin suçu bildirmeleri kanuni bir zorunluluktur ve cezai yaptırımı bulunmaktadır. Ancak bazı kamu görevlileri erken yaşta evlilik vakasında ihmalkâr davranmakta ve suçu bildirmemektedir. Burada bazı durumlarda bireylerin kültürel değerleri de etkili olmaktadır. Sağlık Bakanlığının düzenlemesi gereği 18 yaş altındaki gebeliklerin polise bildirilmeleri gerekmekte olup sonca bakıldığında bazı 18 yaş altı gebeliklerin doğumunun hastanelerde gerçekleşmesine rağmen yasal işlem başlatılmadığı görülmektedir. Bunun nedeni personelin, hastane yönetiminin suçu gizlemesi ya da ihmalkâr davranmalarında yatmaktadır. Bu sebepler göz önüne alındığında çocuk gelin/erken yaşta evlilik olgusuyla karşılaşan herkes için suçu saklamanın önüne geçilmesi gerektiği çocuk gelin sayılarının azaltılmasında önemli bir faktör olduğu açıktır (Arslan, 2018b).

2.6.4. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

6284 sayılı kanununun 1. Maddesine göre bu kanun amacı; *şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.*

Kanuna göre verilen tedbir kararı, koruyucu ve önleyici olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Önleyici tedbir kararında toplumda şiddetin meydana gelmesini önlemeye yönelik hizmetler ile şiddetin ortaya çıkma sebepleri saptanıp bunlara çözüm yolları getiren eylemler düzenlenir. Koruyucu tedbir kararında ise şiddete maruz kalan mağdurların tedavi edilmesi ve korunmasına yönelik hizmetler ile eylemler hükme bağlanır. Kriz(şiddet) anı ve sonrasında alınacak önlemler düzenlenmiştir.

2.7. Erken Yaşta Evlilik Konusunda Uluslararası Yasal Düzenlemeler

Erken yaşta evlilikler sadece ülkemizde değil diğer ülkelerde de görülen sosyal sorundur. Bu nedenle uluslararası mevzuatta da çeşitli düzenlemeler yapılmış, çocuk tanımı yapılmış, çocukların sağlık, eğitim, yaşama, kendini özgürce ifade etme gibi hakları tanımlanmış ve kadın ve erkek ayrımcılığının önüne geçilmesi adına taraf devletlere sorumluluklar yüklenmiştir. Bunlardan birçoğunun kadını korumak adına getirmiş olduğu düzenlemeler hakkında aşağıda kısaca bilgi verilmiştir,

2.7.1. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyada çocuk kavramı ve çocuk sorunu tartışılmaya başlanmış bu durum ise dünyada çocuk ile ilgili en önemli çalışma olan Çocuk Hakları Sözleşmesinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Yolcuoğlu, 2009, s.46). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilmiş, bu sözleşme on sekiz yaş altı her bireyi çocuk olarak kabul ederken çocukların yaşama, gelişme, zararlı etkilerden, istismar ve sömürülerden korunma, aile, kültür ve sosyal hayata eksiksiz katılma haklarını tanımlamıştır. Türkiye 1990 yılında bu sözleşmeyi 43. ülke olarak imzalamış ve 1995 yılında yürürlüğe koymuştur.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. maddesi ile 18 yaşına kadar olan her birey çocuk sayılmış olup sözleşmenin 12. maddesine göre;

“Taraflar devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar...”

Bu maddeye göre taraflar devletler çocuğun çocukların duygu, düşünce, inanç, özel yaşam, kendi özgürce ifade etme becerilerine ve iletişim haklarına saygı göstermelidir. Ancak, erken yaşta evlendirilen kız çocukları toplumca olması gereken olarak kabul edilen değerleri yıkamaması, ailenin daha mahrem kabul edilmesi, yasalarda da erken yaşta evliliklerin hâkim onayı, anne-baba ya da vasi izni gibi kriterlerle önünün açılmış olması gibi nedenlerden kaynaklı göz ardı edilmektedir (Yıldız, 2018, s.71-72).

Sözleşmenin 36. maddesinde;

“Taraflar devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.” denilmektedir.

Evlilik gibi bireyin tüm hayatını etkileyen ve şekillendiren kavram için bireyin belli bir olgunluğa gelmesi ve kendi hür iradesiyle yapması gerekmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesindeki ilgili maddeler ile de çocuğu erken yaşta evlendirmeye zorlayan kişilerden çocuğun korunması en doğal hakkı olduğu desteklenmiştir.

2.7.2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

1948 yılında Birleşmiş Millet Genel Kurulu tarafından ilan edilen ve ülkemizde 1949 yılında Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 16. maddesine göre;

“Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır. Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır...” maddesi yer almaktadır.

Bu madde erken yaşta evliliğin ailelerin baskısı, sosyal, ekonomik ya da kültürel nedenlerden ziyade kişinin kimsenin baskısı altında kalmadan kendi iradesiyle evlilik yapmasının kişinin en doğal hakkı olduğunu yorumlamaktadır.

2.7.3. Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan sekiz temel insan hakları sözleşmesinden biri olan Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Birleşmiş Milletler tarafından 1979 yılında kabul edilmiş ülkemiz bu sözleşmeyi 1985 yılında imzalamıştır (Aydemir vd., 2011).

Sözleşmenin 16. maddesine göre ise; *“Taraf devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak Evlenmede kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır”*

“Evlenmede erkeklerle eşit hak” (16.1.a)

“Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı” (16.1.b)

“Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için, yasama dâhil tüm önlemler alınacaktır” (Madde 16.2)

Bu anlaşma ile kadınların evlenme ve aile ilişkilerindeki hakları tanımlanmış, evlenme sürecinde taraf devletlere kadın erkek ayrımcılığını önleme konularında sorumluluklar yüklemiştir (Yıldız,2018, s.71).

2.8. Aile ve Evlilik Kavramları

Aile; hem fiziksel olarak neslin devamını sağlayan hem de sosyo-kültürel olarak bireye destek veren, çocuğun anne ya da bağımlı bulunduğu bebeklik döneminde ona ekonomik ve fiziksel destek veren, kişiliğinin oluşmasına yardımcı olan, toplumsal değerlerin kazanılmasını sağlayan toplumdaki en önemli kurumlardan birisidir. Aile kurumunun oluşmasını sağlayan evlilik olgusu ile birey sevmek,

sevilmek, ait olmak, sorumluluk sahibi olmak, güven duymak/duyulmak, cinsel ihtiyaçlarını gidermek gibi birçok ihtiyacını karşılamaktadır (İçağasıoğlu Çoban, 2009, s.38). Aile içinde birey içinde bulunduğu toplumun yapısını, değerlerini, normlarını öğrenir ve içselleştirir.

Çocuklar anne ya da babalarını rol model alarak yaşadıkları olaylara bakış açısını geliştirerek kişiliklerini şekillendirirler. Bu nedenle aile çocuk ve toplum arasında adeta bir köprü konumundadır (Yorgun, 2019, s.10). Ailenin kuruluş aşaması evlilik olgusu ile gerçekleştiği için cinsel ilişki meşru hale gelir ve evlilik birlikteliğinde dünyaya gelen çocukların soy bağıını takip etme kolaylaşır (Şenol, 2020, s.127). Bunun yanında evlilik kurumunun çiftler arası birlikte yaşama, duyguların ve sorumlulukların paylaşımı ve meşrulaştırılması gibi işlevleri de bulunmaktadır (Bağlı ve Sever,2005, s.11). Sorumluluklar çerçevesinde evlenecek olan çiftlerin evliliğin sağlıklı olarak yürütmesi için evlilik birlikteliğini; kendi istek ve iradeleriyle ve belirli olgunluğa ulaşarak gerçekleştirmesi gerekir (Şenol, 2020, s.129).

Evlilik; TDK (2011, s.838)'ya göre; “bireylerin ev ya da aile birimi kurmalarının toplumca benimsenmiş ve yaptırıma bağlanmış biçimini oluşturan kurum” olarak tanımlanmak olup sosyolojik olarak bakıldığında ise “erkek ve kadının ilişkisinde belirli yaptırımları olan ve onları aile yaşamları için hayati bir unsur olarak karşılıklı haklar ve yükümlülükler sistemi içinde bağlayıcı bir kurum veya sosyal normlar bileşeni” olarak tanımlanmaktadır. Evlilik toplumun temeli olan aile birliğini oluştururken toplum tarafından kabul edilen bir onay sistemidir (Aksan, 2013, s.171). Evlilik süreci insanın hayatında önemli kararlardan biri olup bireylerin kendilerinin ve evlenmeyi düşündükleri kişinin hayattan beklentilerini, rollerini, sorumluluk alma, sorun çözme ve çatışma becerilerini tam olarak tanımlaması, evlilik sürecinde ve sonrasında kendilerini neler beklediğinin farkında olmaları, evlilikten gerçekçi beklentilere sahip olmaları ve evlilik için bilişsel boyutta gerekli olgunluğa oldukça önemlidir. Bunların sağlıklı şekilde gerçekleşmediği evlilikler sağlıklı olarak devam edememekte ve boşanmayla sonuçlanabilmektedir (Hamamcı, Buğa ve Duran, 2011,35; Saday Duman, Gökten ve Rana,2017, s.204).

Evlilik doğası gereği hassas bir kurum olup evliliği gerçekleştiren bireylerin ruhsal, sosyal ve fizyolojik olarak belirli olgunlukta olması evliliğin iki tarafın doyum sağlayarak sürmesi bakımından oldukça önemlidir. Ancak, bu noktada geleneksel toplum yapısında sıklıkla görülen erken yaşta evlilik şüphesiz olgunluğa ulaşmamış

çocuk gelinler için evlilik süreci boyunca yıpratıcı bir deneyim olmaktadır (Şenol ve Alp, 2012, s.248-249).

Evlilik iki kişinin evlenmesinden ziyade evlenen kişilerin ailelerini de kapsayan bir süreç olup içinde yaşadığı kültürden etkilendiği gibi onu da etkileyen bir kurumdur. Bu nedenle de evlilik ve aile kurumları gerçekleştirildiği toplumun adeta bir aynasıdır. Çocukların içinde buldukları aileden etkilenir, onların kendilerine verdikleri değerler doğrultusunda kişiliğini oluşturur. Bu sebeple aile üyelerinin hayata bakışı, görüş ve düşünceleri üyelerini de etkilemektedir. Aile ile birlikte kitle iletişim araçları, okul, sosyal çevre de bireydeki kişiliğin oluşmasına belki de aileden daha fazla katkı sağlasa da aile bireyin kişiliğinin ilk oluştuğu evrede devreye girdiği için önemli bir temel işlevi görmektedir (Aydemir ve Akın, 2016, s.89-90).

Görüldüğü üzere toplumun en küçük birimi olan aile toplumsal yapıyı oluştursa da aile ile edinilen değerler evlilik gerçekleştiren bireyler aracılığıyla kendi çocuklarına aktarılmakta ve nesiller boyu devam etmektedir. Bu nedenle bireylerin kendi iradeleriyle sağlıklı evlilikler gerçekleştirmesi, evlilik sürecinde çocuk düşüncesinin yaşadığı toplumun baskısıyla değil çiftlerin kendi istekleri doğrultusunda karar vererek gerçekleştirmesi oldukça önemlidir (Çetin,2020, s.108).

Aile ve evlilik kavramlarını incelerken Türk kültürü ve Türk aile yapısının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü aile ve evlilik kavramları da içinde bulunduğu toplumsal yapının özelliklerine bağlı olarak yorumlanmaktadır. İşte bu nedenle farklı zaman dilimlerinde ve farklı bölgelerde aile kurumunda değişiklikler meydana gelmekte, zamanın şartlarına bağlı olarak da bu kurumlar yeniden şekillenmektedir (Kurt,2013, s. 337).

Türk kültürü erkek üzerine inşa edilmiş olan, kadın ve çocuklar üzerinde söz hakkı bulunan, erkeğin kararının ailenin kararı olarak görülen bir yapıya sahiptir. Türk kültüründe erkek; lider, güçlü, duygularını belli etmeyen, ailesini koruyan, en son karar verici olan yetiştirilmiş ve aile büyüklerinden de aynı davranışları görev erkek zaman içerisinde bu davranışları pekiştirmiştir. Bu sebeple gücü elinde bulundurduğunu fark eden erkek zaman içerisinde kadın üzerinde baskın, sınırlarını belirleyen, hayatında belirleyici rol oynayan baskın konuma gelmiştir. Çocuklar açısından ise evde anne ve babasından gördüğü davranışları rol model olarak alan kız

ve erkek çocuklardan kız çocuk annesinin babasına karşı pasif durumunu, erke çocuk ise babasının evde sözü geçen konumunu örnek alarak yaşantılarına şekil vermiştir.

Aile yapısına bakıldığında evde erkek çocuğun büyükse kız kardeşi hakkında, ablası varsa yine onun yaşantısına karışmaya çalışması aslında kadın ve erkek konumlarının küçük bir özeti mahiyetindedir. Erkek egemenliğinin toplumda artarak ve sürekli bir şekilde devam etmesi ise elbette sürekli olarak kalmamıştır. Osmanlı Devletinin yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte toplumda süreç içerisinde sanayileşme, modernleşme yolunda adımlar atılmış, kitle iletişim araçlarının sürece dahil olmasıyla birlikteyse başka bir ülkede olan bir fikir ya da düşünce akımı eskisine nazaran daha hızlı şekilde toplumlar arası yayılmıştır. Sanayileşme ataerkil toplum yapısını sarsmaya başlamıştır. Şöyle ki sanayileşme ile birlikte bireyler sosyal ve ekonomik imkanların daha fazla olduğu kırsal kesimlerden şehirlere göç etmiş, böylece farklı kültürler birbiriyle kaynaşmaya ve etkileşime girmeye başlamıştır. Geçim derdinin baş göstermesiyle kadınlar iş hayatına girmiş, erkekler evi tek geçindiren kişi olmaktan çıkmışlardır (Kara, 2015, s.60-61).

Ülkemizdeki aile yapısı İslamiyet öncesi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak üçe ayırmak mümkündür. İslamiyet Öncesi Türk toplumları; yarı göçebe, hayvancılıkla uğraşan, göçebe yaşam tipinin neticesinde çekirdek aile yapısının, tek eşli ve dıştan evliliklerin yaygın olduğu, ataerkil bir yapıda olan ancak, her ne kadar ataerkil bir yapıda olsa da ailede kadın ve çocukların çeşitli hakları da bulunmaktadır (Tellioglu, 2016, s.211).

İslam dini Türk aile yapısının oluşumunda ve değişiminde önemli bir role sahip olmakla birlikte İslam dini ve İslamiyet öncesi Türklerdeki uygulama ve inanışların bir kısmı da benzerlik göstermektedir. Örneğin her iki tarafta da ailenin reisi erkektir. Bunlarla birlikte İslamiyet'in etkisinin yerleşik hale geldiği ilk devlet Selçuklu olmakla birlikte Osmanlı Devletinde de aynı gelenek devam etmiştir. Osmanlı Devleti aile yapısı incelenmek istendiğinde konuyu Klasik Dönem ve Tanzimat Dönemi olarak iki ayrı aşamada incelemek ve aile yapısını da haneden ailesi ve tebaadaki aile yapısı olarak toplumsal sınıflar da hesaba katılarak incelemek gereklidir. Yapılan incelemeler Osmanlı'daki aile yapısını iki ya da en fazla üç çocuklu çekirdek aile olarak gösterse de o dönemde aileler özellikle köy gibi yerleşim yerlerinde üretim faaliyetleri kapsamında üç kuşak bir arada yaşadığı için geniş aile özelliğini de taşıdığını söylemek mümkündür (Özkerem ve Baş, 2016, s.89-90). Kırsal bölgelerde tarıma dayalı üretim

şeklinin sonucu olarak baba hem evin reisi hem de işveren konumunda olup çocuklar ise işçi görevindedir (Doğan,2016, 92-93).

Hanedandaki aile yapısı incelendiğinde saray; hiyerarşik olarak en üstte yer alan padişah ve ailesinin en önde olduğu bir iktidar makamıdır. Harem hanedan halkının günlük hayatlarını sürdürdükleri padişah ve ailesinin evidir (Doğan, 2016, s.83). Hanedan ailesi haricinde toplumsal sınıflama sonucunda oluşan diğer bir aile çeşidi ulema ailesi olup belirli bir eğitimden geçerek, devlet erkanı tarafından himaye edilen ve gerçekleştiren evlilikler yine kendi içerisinde olan aile çeşididir (Özkiraz ve Baş, 2016, s.90). 19. yüzyılda Batılılaşma faaliyetleri kapsamında ekonomik ve toplumsal anlamda dönüşümler meydana gelmiş olup batıya eğilimli bir değişim ve kentleşme süreci başlamıştır. Tanzimat sonrasında aile hukukunda meydana gelen değişimler sonucunda Mecelle yürürlüğe girmiştir (Oktik ve Değer, 2018, s.56). Tanzimat Dönemi ile birlikte kadın, aile, eğitim konularında çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmış ve aile yapısındaki süregelen dönüşüm devam etmiştir (Özkiraz ve Baş, 2016).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanunla birlikte Osmanlı Devletinde var olan birden çok hukuk sistemi yerine tek bir hukuk sistemine geçilmiştir. Yapılan bu düzenleme ile toplumda aileye ilişkin var olan bölgesel koşullara, geleneksel inançlara, dine ve mezhebe göre değişen uygulamaların kalkacağı düşünülse de geleneksel inançlar halen devam etmekte karmaşık bir yapı da oluşturmaktadır. Örneğin, resmi nikâhla birlikte erkeğin tek bir kadınla evlenme hükmü olmasına rağmen halen bazı bölgelerde bir erkek eşinin üzerine kuma getirebilmektedir. Kadının eğitim seviyesinin yüksekliği resmi yasaların uygulanışında önemli bir rol oynasa da tek başına eğitim seviyesinin yüksekliği yeterli değildir (İlkkaracan, 1998, s.21).

Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte 1930'lu yıllardan başlayan ve 1950'li yıllarda hız kazanan sanayileşme süreci köyden kente göçü arttırmış ve gecekondu ailesinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kentlerdeki iş ev eğitim imkânlarının fazla olmasıyla birlikte köyden kente hızlanan göç sürecinden hem köy yaşamından kopamayan hem de kent yaşamını devam ettiren ve yapısını 1980'lerin sonuna kadar koruyan gecekondu ailesinde aileler köylerinde daha ziyade kadınların gerçekleştirdiği tarım faaliyetlerini de devam ettirmekteydi. 1980'lerin sonundan kadar koruyan ataerkil yapının hâkim olduğu gecekondu ailesi yerini zamanla kentli çekirdek aileye

bırakmıştır Ülkemizde genel manada geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye geçiş sürecinde; aileler yapısal olarak çekirdek aileye dönüşse de akrabalık bağları hala kuvvetli kalmaya devam etmiş, aile üyelerinin birbirlerine karşı sorumluluk duygusu tamamen ortadan kalkmamıştır (Oktik ve Değer, 2016, s.57-60).

2.9. Aile Türleri

Evlilik; erkek ve kadın arasındaki ilişkiyi meşrulaştıran, toplum tarafından onaylanan, aile kurumunun sürekliliğini sağlayan toplumsal bir olgudur. Aile ve evlilik çeşitleri ise toplumdaki sosyo kültürel ve sosyo ekonomik koşullarla yakından ilişkilidir (Doğan, 2016, s.164). Aile türlerini; hane halkı ölçütüne, otorite ölçütüne, yerleşim yeri ölçütüne, eş sayısı ölçütüne, yerleşme ölçütüne, eş seçimi ölçütüne göre altı grupta inceleyebiliriz.

2.9.1. Hane Halkı Ölçütüne Göre

Hane halkı ölçütüne göre aile türleri geleneksel geniş aile ve modern çekirdek aile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.9.1.1. Geleneksel Geniş (Büyük) Aile

Genellikle kırsal ya da geleneksel toplumlarda görülen, anne, baba ve çocuklar dışında, büyükanne, büyükbaba, amca dayı gibi ailesel ilişkileri de bünyesinde barındıran geleneksel geniş aile tiplerinde görülen birtakım ortak özellikler, (Gökçen, 2013, s.114; Keskin, 2014, s.40; Doğan, 2016, s.190; Oktik ve Değer,2016, s.58-59; Zencirkıran,2020, s.167-168):

- Geleneksel ailede ailenin geçim kaynağı genellikle tarım ve hayvancılık olduğu için fiziksel güç ve güvenlik ihtiyacı önemlidir. Bu durum ise ailenin bir arada olması durumunu beraberinde getirmekte, fiziksel gücün ön planda olması ise ataerkil bir yapının hüküm sürmesine zemin hazırlamıştır.
- Evlenme için bireysel tercihlerden ziyade ailenin kararı önemlidir.
- Geleneksel ailede otorite genellikle ailede ailedeki en büyük erkek bireyin olup bu otorite genellikle korkuya dayalıdır.
- Bu ailede modelinde akrabalık ilişkiler güçlüdür. Bununla birlikte bu aile modeli tarımla geçimini sağlayan sanayi öncesi toplumlarda görülmekte ve

ailede toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü bulunmaktadır. Yani kadınlar ev içi işlerden erkeklerse tarlada ya da ev dışı başka işlerde çalışırlar.

- Akrabalık ilişkilerinde baba soyu takip edilmekte olup aile içi ilişkiler eşitlikçi değildir. Yaş ve cinsiyet temelli rol farklılaşması bulunmaktadır. Kız çocuklar annesine, erkek çocuklar ise babasını rol model olarak almaktadır.
- Ailede mülkiyet ortaklığı bulunmakta ve aile içi yardımlaşma bulunmaktadır. Ailede bulunan yaşa ve cinsiyete göre işbölümünün olmasıyla ailenin reisi olan baba ekonomik olarak patron, çocuk ise çıraktır.
- Geleneksel ailede boşanmalar azdır ve eşlerden biri ölmediği sürece ayrılık gerçekleşmez.
- Ataerkil yapını hakim olduğu bu aile modelinde erkekler mülkiyet ortaklığı nedeniyle evlendiği kişiyle aileyle birlikte yaşadıkları evde yaşarlar. Kız çocuklarının evlendikleri aileye gelin gitmesi nedeniyle ise mirastan da eşit olarak yararlanamazlar.

2.9.1.2. Modern Çekirdek Aile

Sanayileşmiş modern toplumlarda genellikle kentlerde görülen geniş aile yapısının çözümlenmesiyle ortaya çıkan anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile tipidir. Sanayi toplumlarında görülen toplumsal hareketliliğin artmasıyla çekirdek aile yaygınlaşmıştır. Modern çekirdek ailenin özellikleri şunlardır, (Gökçen,2013,s.116; Keskin,2014,s.40-41; Doğan, 2016, s.191; Oktik ve Değer,2016, s.60; Zencirkıran,2020, s.168-169):

- Bu aile modelinde geleneksel aileye özgü değerler ve işlevler ya azalmış ya da bulunmamakta olup ekonomik olarak bireyler aileden daha bağımsız olduğu için aile içi ilişkiler daha katı olmaktan ziyade daha eşitlikçi olduğu görülmektedir.
- Geleneksel aileye özgü değerlerin her ne kadar azaldığı görülse bu aile modelinde kararları yine baba vermektedir. Kadının çalışma hayatına başlaması, eğitim seviyesinin yükselmesiyle değeri ve aile içi statüsü artsa da geleneksel ailede bulunan ev içi rolleri devam etmektedir.
- Akrabalık ilişkiler geleneksel aileye kıyasla daha zayıf olup birbirleri üzerindeki denetim mekanizması zayıflamışsa da bireysel sorumluluklar daha fazladır.

- Aileden ayrılmalar fazla olduğu için ekonomik olarak bağımsızlaşma başlamıştır..
- Eş seçiminde aile kararından ziyade bireysel tercihler ön plandadır. Evlenme yaşı geleneksel aileye kıyasla daha yüksek olup çocuk sayısı daha azdır.

2.9.2. Otorite Ölçütüne Göre

Otorite ölçütüne göre aile türleri ataerkil aile, anaerkil aile ve eşitlikçi aile olup bu ailelerin özellikleri şöyledir:

2.9.2.1. Ataerkil Aile

Ailede her şey baba kişiliği etrafında toplanmış olup herkes babanın ve atasının dinine bağlıdır. Ataerkil ailede erkek çocuk kız çocuğa göre daha önemlidir (Gökçen, 2013).

Ataerkil ailede, karar verici mercide erkek bulunmakta, otoriteyi mutlak manada baba temsil etmekte ve evlilik, kadının erkek tarafına geçmesiyle gerçekleşmektedir. Bu aile türü, baba soyunun ve otoritesinin kesin egemenlik kurduğu, akrabalığın baba tarafından geçtiği, mirasın ve tüm kültürel öğelerin sonraki kuşaklara baba tarafından aktarıldığı ailedir (Keskin, 2014, s.41-42).

2.9.2.2. Anaerkil Aile

Aile; kadın ve onun soyunun egemenliği üzerine kurulmaktadır. Güç ve otorite anne soyu üzerine kurulmaktadır. Koca ise kendi ailesiyle yaşamaktadır ve zaman zaman ailesini ziyaret eder (Gökçen, 2013, s.95).

2.9.2.3. Eşitlikçi Aile

Güç ve otorite karı koca arasında eşit dağıtıldığı karaların ortaklaşa verildiği, tek bir kişinin görüşünün baskın olmadığı aile türüdür. Sanayi Devrimi ile birlikte kadının da iş hayatına girmesi, iş gücüne katılmasıyla kadının aile içindeki konumu yükselmiş, kadın üretici konuma geçmiş ve aile içindeki işlevi artmıştır. Bu durumda toplumda eşitlikçi ailelerin meydana gelmesini sağlamıştır (Keskin, 2004, s.42).

2.9.3. Yerleşim Yeri Ölçütüne Göre

Yerleşim yeri ölçütüne göre aile türleri kırsal aile, kentsel aile, geçiş ailesi, gecekondü ailesi ve kasaba ailesi olmak üzere olmak üzere beşe ayrılmakta olup bu ailelerin özellikleri şöyledir:

2.9.3.1. Kırsal Aile

Kırsal aile, tarım ve hayvancılıkla uğraşan, üretimin ailede yaşayan herkesin katılımıyla sağlandığı aile olup geleneksel olarak büyük aile, ataerkil geniş aile, bileşik aile biçiminde kavramlaştırılan aileyi karşılamaktadır (Keskin, 2014, s.46).

2.9.3.2. Kentsel Aile

Ülkemiz Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllardan tarımda makineleşmenin başladığı 1950'li yıllara kadar kırsal, geleneksel aile sistemi görülmüştür. Ancak, tarımda makineleşmeyle birlikte kırdan kentlere göç başlamış, bu durum hem kentlerde hem de aile yapılarında çeşitli değişimler meydana getirmiştir. Kırdan kente göçün başlaması ile birlikte geleneksel özellikler gösteren aile yapısı, kentsel yaşamdan etkilenmeye başlamış olup aileyi oluşturan kişi sayısında, aile içi iletişimde, kadınların çalışma hayatına geçişinde, ailenin çocuklar üzerindeki denetim mekanizması ve otorite figürü gibi birçok alanda değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Tarımdan tamamen kopmuş, işçi, memur, esnaf aileleridir.

Kentlerde yaşayan ailelerde kadın eğitim olanaklarından yararlanmakta, sosyal çevresi genişlemekte ve üretken konuma geçmektedir. Kadınlar yasal haklarını daha iyi bilmektedir. Aile bireyleri arasında paylaşma ve iş bölümü yaygın olarak görülmekte, bu da aile bireylerini birbirlerine daha çok yaklaştırmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme süreci içinde, geleneksel toplumdaki ailelerin işlevlerinde olduğu gibi, ailenin bireyler ile toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen sürdüren ve denetleyen bir kurum olmadığı görülür. Çünkü toplumsal yapıda meydana gelen değişimler ailenin geleneksel olarak sağladığı, ailenin dış toplumla, hatta kendi iç üyeleri arasındaki uyumunu sürdürmesine engel yeni tutum ve değerlerin oluşmasına neden olmaktadır (Gökçen, 2013, s.97; Aslan, 2002, s.28-29):

- Kentleşme süreci içerisinde bakıldığında kırdan kente göç eden ailelerin toplumsal hayata hemen uyum sağladıklarını söylemek zordur. Kırdan kente göç eden aileler geleneksel aile özellikleri gösterirler. Bu aileler kalabalık

nüfustan oluşurlar, kadınların kendi ev işleri ve tarlaları ya da hayvancılıkla uğraşları dışında dışarda çalışma olanakları kısıtlıdır, ataerkil bir aile yapısı mevcuttur, aile bağları güçlüdür. Ancak kentsel yaşamdaki aile özelliklerine bakıldığında;

Kent ailelerinin genellikle çekirdek aileden oluştukları,

- Aile bireylerinin zamanlarının büyük bir bölümünü birbirlerinden uzakta geçirmeleri aile bağlarının gevşemesine neden olmasından dolayı bireyselliğin ön plana çıktığı,
- Kent ailesinin eğitim ve öğretim görevleri de azalmıştır. Gerek eğitimin çeşitli kurumlarca karşılanması, gerekse bu sürecin değişik grup ve ortamlarda gerçekleşmesi ailenin çocukları üzerindeki denetimini azaltmaktadır. Bu durum sonuç olarak anne ve babalarından farklı bir yaşam biçimi geliştirmelerine neden olduğu gibi; duygusal iletişim açısından da zorluklara neden olmaktadır. Anne ve babaların en gerekli zamanlarda çocuklarının yanında olamayışı, onlarda bir tür eziklik ve suçluluk duygusu yaratmaktadır. Bu da, çocuğun sosyalizasyonu sırasında anne-baba tarafından kendisine ödünler verilmesine yol açmakta olduğu,
- Kent ailesinde yakınlık ilişkileri de zayıflamıştır. Ailenin bireyleri üzerindeki denetim ve baskıları zayıflamış olduğu,
- Kent ailelerinde çocuk eğitimini büyük ölçüde etkileyen ayrı yaşama ve boşanmalar daha yüksek bir oranda olduğu,
- Kent ailesi sanayileşmenin getirdiği teknolojik gelişmelerden, siyasal, ekonomik ve toplumsal değişmelerden daha derin bir biçimde etkilendiği görülmektedir.

2.9.3.3. Geçiş Ailesi

Kırsal kesimin nüfusunun artması, toprağın verimsizleşmesi, makineli tarıma geçilmesiyle iş gücü fazlalığının doğması, nüfus yoğunluğuyla birlikte hane başına düşen toprağın azalması; sağlık, eğitim sorunları gibi itici nedenler bunun yanı sıra kentin her yönden (sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık vb.) çekici özelliklerinden dolayı büyük kentlere göç etmesiyle birlikte kentlerin çoğunlukla kenar mahallelerinde oluşan aile biçimidir. Bu ailelerde bir yandan var olan kültürü koruma çabası varken

diğer yandan değişime ayak uydurmaya çalışma vardır. Geçiş ailesini Gecekondu ailesi ve Kasaba ailesi olarak iki türe ayırabiliriz (Keskin, 2014, s.47).

2.9.3.4. Gecekondu Ailesi

Gecekondu ailesi, şehir ailesinin bir takım maddi ve manevi yaşantı ve alışkanlıklarını benimseyen bunun yanında, köysel değer alışkanlıklarını da kuşaklar boyunca koruyan kısaca, değer ve alışkanlıkları bakımından karma özellikler taşıyan aile biçimidir (Keskin, 2014, s.47). Kırsal alanlardan kentlere yönelik göç dalgaları kentlerin yapısını, yerleşim özelliklerini, konut standardını, yaşam tarzını, kentli olma bilincini önemli ölçüde etkilemektedir. Göçün kentlerdeki en somut görünümü gecekondu semtleridir (Bal, 2018, s.155).

2.9.3.5. Kasaba Ailesi

Gittikçe artan köy nüfusu veya köye başka yerden göç eden-ettirilen nüfusla birlikte oluşan kasabalarda yaşayan aile türüdür. Genellikle tarım ve hayvancılıkla birlikte köyden biraz daha farklı olarak ticaretle bu ailelerin geçim kaynağıdır. İlişkiler köy toplumuna nazaran daha çözülmüş bir yapı sergilemektedir. Burada köydeki geniş aile yapısı yerini nispeten daha çekirdek bir aile yapısına bırakmıştır (Gökçen, 2013, s.97).

2.9.4. Eş Sayısı Ölçütüne Göre

Eş sayısı ölçütüne göre göre aile türleri tek eşli ve çok eşli olmak üzere ikiye ayrılmakta olup bu ailelerin özellikleri şöyledir:

2.9.4.1. Tek Eşli Aile (Monogami)

İnsanlık tarihi boyunca en yaygın evlilik ve aile biçimi olup bir kadının bir erkekle ya da bir erkeğin bir kadınla yaptığı evliliktir (Gökçen, 2013, s.107).

2.9.4.2. Çok Eşli Aile (Poligami)

Bir erkeğin birden fazla kadınla ya da bir kadının birden fazla erkekle yaptığı evliliktir. Bu evliliğin polijini (çokkarınlılık) ve poliandri (çokkocalılık) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Polijini (çokkarılılık); Asya ve Afrika ülkelerinde yaygın olmak üzere dünyanın birçok yerinde görülmektedir. Bu aile tipinin oluşturulmasındaki referans genellikle din ve geleneklerdir (Gökçen,2013, s.107-108).

Poliandri (Çokkocalılık) kadın eşi ölmeden ya da eşi ile boşanmadan başka bir erkekle evlenebilmekte olup çok yaygın bir aile türü değildir. Ekonomik imkânsızlıklar vb. gibi şartlara göre oluşmakta ve kendini var olan şartlar ortadan kalkınca son bulmaktadır (Gökçen, 2013, s.107-108).

2.9.5. Yerleşme Ölçütüne Göre

Yerleşme ölçütüne göre aile türleri patrilokal aile, matrilokal aile ve neolokal aile olmak üzere olmak üzere üçe ayrılmakta olup bu ailelerin özellikleri şöyledir:

2.9.5.1. Patrilokal Aile

Evlenen çiftin kocanın ailesiyle birlikte veya yakınında oturduğu yerleşim biçimine patrilokal ('babanın evi', 'baba yanı yerleşme') adı verilir (Keskin, 2014, s.43).

2.9.5.2. Matrilokal Aile

Evlenen çiftin kadının ailesiyle birlikte veya yakınında oturması biçimine matrilokal aile adı verilir. Ülkemizde bu durum "iç güveyi" olarak adlandırılmaktadır (Keskin, 2014, s.43).

2.9.5.3. Neolokal Aile

Evlenen çiftler ebeveynlerinden ayrı bir yerde oturmayı tercih etmesiyle oluşan aile çeşidine neolokal aile adı verilmektedir (Keskin, 2014, s.43).

2.9.6. Eş Seçimi Ölçütüne Göre

Eş seçimi ölçütüne göre aile türleri endogami ve egzogami olmak üzere ikiye ayrılmakta olup bu ailelerin özellikleri şöyledir:

2.9.6.1. Endogami

Kişinin aynı sosyal grup veya kategorideki insanla evlenmesidir. Evlilik yapacak olan çift aynı sosyal grubun içinde olup bu evlilik türü genellikle geleneksel toplumlarda görülmektedir (Keskin, 2014, s.46).

2.9.6.2. Egzogami

Kişinin kendi sosyal grup veya kategorisi dışından biriyle evlenme uygulamasıdır (Keskin, 2014, s.45).

2.10. Evlenme Biçimleri

Geleneksel ataerkil aile yapısının hâkim olduğu yerlerde sosyal hayatın herhangi bir aşamasında kız çocuklarının fikrinin alınması söz konusu olmamaktadır. Bu sebeple evliliklerde kız çocuklarından ziyade ailelerinin baskısı, dayatması ya da halk arasındaki ifade ile ‘uygun görmesi’ sonucu meydana gelmektedir. Bu evlilikler meydana gelirken geleneksel süreçler, düşünceler ve inanışlarda devreye girmektedir. Bu anlamda ülkemizde de birçok evlilik çeşidi bulunmakta olup aşağıda bunlar açıklanmıştır.

2.10.1. Berdel

Aileler arasında gelin değiş tokuşu olarak adlandırılan berdel; genellikle düşük ekonomik düzey sebebiyle bir aileden gelin almak için o aileye kız vermek anlamına gelmektedir. Berdelde gelin alınan kişinin yaşı evlilik çağında olsa dahi gelin verilecek kişinin yaşı çocuk çağda da olabilmektedir (Şenol ve Mazman, 2012, s.507). Berdel türü bir evlilikte bireyler bir eşya/meta olarak görülür ve kadının görüşü hiç sorulmazken erkeğin görüşü zaman zaman sorulabilmekte olup genellikle ailelerin karşılıklı rıza, beğeni ve beklentileri üzerine kuruludur. Yani bireyden kendi rıza ve görüşü dikkate alınmaksızın başkalarının istek ve beklentisine göre yaşaması ve içinde bulunacağı durumu kabul etmesi beklenir.

Berdel evliliğinin nedenleri arasına ekonomik nedenlerinin yanı sıra başlık parası ve düğün masraflarına gerek duyulmaması ve töre de sayılabilir (Akyüz, 2018, s.27) . Berdelde çiftlerden birisi kendi istekleri doğrultusunda evlense dahi diğer çift evlenmek zorunda kalmakta, bu durum sorunlu evliliklere yol açmaktadır (Aksan,2013, s.179). Berdelde amaçlardan bir diğeri; aile üzerindeki otoriteyi, evlenecekler çiftler üzerinde de denetimi sağlamak, başlık parası, düğün, takı gibi giderlerin ekonomik külfetinden rahat çıkabilmektedir (Doğan, 2016,167).

2.10.2. Başlık Parası

Başlık parası; evlilik sırasında kadının ailesine ödenen para, mal ya da ekonomik değeri yüksek eşya olarak tanımlanmakta olup genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde uygulanmaktadır. Sadece ülkemizde değil dünyanın çeşitli ülkelerinde de yaygın bir uygulama olup ödenen başlık parasının düşük olduğu durumlarda kadının bir kusuru olduğu düşünülmekte ve kadının değerini önemsizleştirmektedir (Akyüz, 2018, s.21). Düşük ekonomik düzeye sahip ailelerde ekonomik bir kazanç olarak görülen ve damadın evleneceği kişinin ailesine ödemesi gereken paradır (TBMM, 2009, s.13).

2.10.3. Akraba Evliliği

Yakın akraba çocuklarının evlendirilmesi olarak tanımlanmakta olup bu evlilik biçimindeki amaç malın ya da mülkiyetin aile içinde kalmasıdır (TBMM, 2009, s.15). Akraba evliliğinde akrabaların eş olarak tercihi esas olup yakın akrabalar arasında genellikle paralel kuzen (aynı cinsten kardeş çocukları) ya da çapraz kuzen evliliği (ayrı cinsten kardeş çocukları) şeklinde meydana gelmektedir (Doğan, 2016, s.171).

2.10.4. Kız Kaçırma

Kız kaçırma; bir kadının tehdit, hile ya da şehvet duygusuyla evlenme amacıyla hürriyetinden yoksun bırakılmasıdır. Genellikle kırsal kesimlerde görülen kız kaçırma kentin kırsal kökenli gecekondü kesimlerinde de görülmektedir. Kız kaçırmanın; başlık parası vermeme, düğün giderlerinden kurtulma, aile içi ya da köyler arası geçimsizlikler gibi çeşitli nedenleri vardır (Tezcan, 2003, s.2-3).

2.10.5. Beşik Kertmesi

Ailelerin karşılıklı olarak birbirlerini sevdiği, dost oldukları durumlarda aileler bu ilişkinin ömür boyu sürmesi adına karşı cinsten çocuklarını bebekliklerinden itibaren nişanlamalarıdır. Bu durumda elbette evlenecek kişilerin düşünceleri dikkate alınmamaktadır (TBMM, 2009, s.15).

2.10.6. Kuma Getirme

Erkeğin ilk eşi dışında bir ya da birden fazla kadınla yaptığı gayri resmi evlilik olarak adlandırılabilir olan kuma getirme; erken yaşta evliliklerin önünü açan bir uygulamadır (Şenol ve Mazman,2012, s.508). Cumhuriyetten önce karısı kısır olan

veya erkek çocuğu olmayan erkek yeniden evlenme hakkını kendinde görürdü. Zamanla yavaş yavaş ortadan kalkan bu adet Günümüzde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da sayıca az olsa da görülmekte olup erkeğin resmi ya da gayri resmi olarak evli bulunduğu ilk eşinin yanında bir ya da birden fazla defa yaptığı evliliğdir (Sezen, 2005, s.188).

2.10.7. Görücü Usulü ile Evlenmek

Geleneksel bölgelerde görülen, evlenme girişimini erkeğin aile bireylerinden birinin başlattığı, öncelikle ailenin onayının alındığı yani sadece erkeğin kızı beğenmesinin yeterli olmadığı evlilik biçimidir (Sezen, 2005, s.186).

2.10.8. Kan Parası Karşılığı Evlenme

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kırsal bölgelerinde kan davasının devam etmemesi adına öldürülen kişinin kan bedeli olarak maddiyat yanında aile kızlarını da karşı aileye vermektedir (Sezen, 2005, s.191).

2.10.9. Para Karşılığı Evlendirme

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ekonomik sebeplerle kız çocuklarının okuldan alınarak para karşılığında yaşlı ya da engelli kişilerle evlendirilmesidir (Sezen, 2005, s.191).

2.10.10. Levirat

Bir kadının eşinin ölmesi durumunda vefat eden eşinin bekâr erkek kardeşlerinden biriyle evlenmesidir (Gökçen, 2013, s.112). Levirat; İslam öncesi Türk toplumlarında var olmuş, İslam sonrası Türk toplumda da varlığını sürdürmüştür (Doğan, 2016, s.165). Genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaygın olan mirasın bölünmemesi için sosyo ekonomik ve çocukların geleceklerinden endişe duyulması nedeniyle de psikolojik nedenleri bulunan törelerden kaynaklı bir evliliğdir. Eğer kadının ölen kocasının bekar erkek kardeşi yoksa evli erkek kardeşlerden biriyle, erkek kardeşi yoksa yeğenler ya da akrabalarından biriyle de evlenebilir (Sezen, 2005, s.189). Levirat evlilikle birlikte eşi vefat eden kadın ve çocukları güvence altına alma ayrıca akrabalık bağlarının ve gelecekte doğacak çocuklar üzerinde hak iddiasının da devam etme düşüncesi yatar (Aksan, 2013, s.179).

2.10.11. Sorarat

Bir erkeğin eşinin ölmesi durumunda vefat eden eşinin bekâr kız kardeşlerinden yani baldızlarından biriyle yaptığı evlilik biçimidir (Gökçen, 2013, s.112). Çocukların üvey anneyle büyümemesi, teyzelerinin çocukları daha çok sahipleneceği düşüncesinden kaynaklanan ve genellikle Batı Avustralya'da görülmektedir (Sezen, 2005, s.190).

2.11. Çocuk İhmal ve İstismarı Temelinde Erken Yaşta Evlilik Olgusunun Değerlendirilmesi

Ülkemizdeki ataerkil aile yapısında kadın ve çocuklarının söz hakkının bulunmaması, çocuk sayısının fazlalığı, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, erkek çocuklarının eğitim hayatlarına devam ettirilerek kız çocuklarının eğitim hayatına önem verilmemesi gibi etkenler çocuk ihmal ve istismarına zemin hazırlamaktadır (Yüksel ve Yüksel, 2014, s.6).

Erken yaşta evlilik kavramı da çocuk ihmal ve istismarı kapsamında değerlendirilebilir. Şöyle ki bireylerin fizyolojik gelişimleri yaşları doğrultusunda devam etmekte olup erken yaşta evlendirilme durumunda henüz fizyolojik ve psiko sosyal gelişimini tamamlamamış çocuk kaldırması güç bir yükün altına girmektedir (Özcebe ve Biçer; 2013, s.88). Erken yaşta evlendirilerek hamile kalan çocuk gelinlerin fizyolojik yapısı çocuk doğurmaya uygun olmadığı için gerek gebelik öncesi gerekse gebelik sonrası sıkıntılar yaşamaktadırlar (Yüksel ve Yüksel, 2014, s.10).

Tüm bunlarla birlikte erken yaşta evlenmeye çocuğun rızası yoktur, olsa bile bunu sağlıklı şekilde yapması da mümkün değildir. Fizyolojik olmanın ötesinde erken yaşta evlilik çocuğun ruhsal gelişimine de zarar vererek geri kalan hayatında onarılması güç sonuçlara sebep olabilir. Bu sebepte erken yaşta evlilik olgusu duygusal istismar ve cinsel istismar kapsamında ele alınacağı gibi çocuğun evliliğinde fiziksel şiddet görmesi durumunda fiziksel istismar kapsamında da değerlendirilebilir (Özcebe ve Biçer, 2013, s.87).

Çocuk ihmali ve çocuk istismarı, tüm çocukların iyilik halini tehdit eden önemli bir olgudur. Çocukların ihmal ve istismara uğramasına etki eden faktörler arasında ebeveynlerin, bireysel özellikleri, depresyon-anksiyete, düşük tolerans, kendine güven zayıflığı, kendi ana-babasıyla güvensiz bağlanma, aile içi

anlaşmazlıklar ve sosyal destek zayıflığı öne çıkmaktadır. Anne babanın kişilik özellikleri, çocuğun kişilik özellikleri ve ailenin ve içinde bulunduğu grubun çocuktan yüksek beklentileri iç stres faktörleri içindedir. Ayrıca, ölüm, boşanma, hastalık ve ayrı yerlerde yaşayan aileler de çocuk istismarı ve ihmali risk grubunda olan ailelerdir. Dış faktörler ise ailenin yaşadığı ekonomik problemler, sosyal ve kültürel toplum özellikleri olarak isimlendirilir (Yolcuoğlu, 2010, s.77).

Çocuk ihmali; çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilerin çocuğun beslenme, barınma, giyim, temizlik, oyun, eğitim, güvenlik ve sağlık hizmetini sağlama görevini reddetmesi ya da yerine getirmemesi olarak tanımlanmakta olup kavramı ruhsal açıdan çocuğun iyilik halinin tehdit edilmesi olarak özetlemek mümkündür (Yüksel ve Yüksel, 2014, s.2). Dünya Sağlık Örgütü, çocuk istismarını, “bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek çocuğun sağlığını, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyen tüm davranışlar” olarak tanımlamaktadır. Bunu şu şekilde de tanımlayabiliriz; çocuk istismarı yapılmaması gerekeni yapmak iken çocuk ihmali ise yapılması gerekeni yapmamaktır (Uslu, 2019, s.3).

İhmalde dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta ihmali yapanın bunu yaparken yaptığı durumun ne kadar bilincinde olduğudur. Unutulmamalıdır ki birçok toplumda bu tür davranışlar çocuğu yetiştirmede uygulanan süregelen uygulamalar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Çocuğa fiziksel ya da duygusal, bilinçli ve isteyerek sorumlulukları yerine getirilmediği takdirde aktif ihmalden, bilgisizlik, imkânsızlıklardan dolayı sorumluluklar yerine getirilmiyorsa pasif ihmalden söz edebiliriz (Taş,2017, s.114-15).

Çocuk ihmali konusunu fiziksel ihmal, tıbbi ihmal, eğitimin ihmali ve duygusal ihmal konu başlıkları altında değerlendirmek mümkündür. Çocuğun yemek yeme ve barınma gibi ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumda fiziksel ihmalden, çocuğun sağlık imkânlarından yoksun bırakılması sonucunda tıbbi ihmalden, çocuğun okula gönderilmemesi sonucunda eğitimin ihmali ve çocuğun duygusal ihtiyaçların giderilmemesi, elzem durumlarda psikolojik destekten mahrum bırakılması durumunda ise duygusal ihmalden söz etmek mümkündür (Yüksel ve Yüksel, 2014, s.4).

Çocuk istismarı evde (Aile içinde baba, anne, abi, dede, dayı, amca, kuzen ve enişte vb.), okulda (idareciler, öğretmenler, görevliler, yaşı büyük öğrenciler vb.),

sokakta veya yakın çevrede (Mahalle esnafı, komşu, aile dostu, yabancı kişiler), diğer kurumlarda (Kreş, yuva ve yurtlar, karakol ve cezaevinde) yaşayabilir. Çocuklara yönelik istismarı dört başlık altında incelemek mümkündür:

2.11.1. Duygusal İstismar

Duygusal istismar; fiziksel istismarı ve cinsel istismarı da içine alan ve tüm istismar türlerinin ayrılmaz bir parçası olarak görülen, geniş bir kavramdır. Tüm istismar türlerinin odağı olarak kabul edilmekte olan duygusal istismarın tanımlanması çok zordur. Duygusal istismarın sınırlarını çizmek için çalışmalar yapılmış fakat genel geçer bir tanımlama yapılamamıştır. Çünkü cinsel ve fiziksel istismarın sonuçları duygusal istismara da yol açabilir. Duygusal istismar, cinsel ve fiziksel istismarla karşılaştırıldığında, daha yaygın, daha yıkıcı ve ortaya çıkarılması daha zor olan bir istismar türüdür. Ayrıca diğer istismar türlerinden bağımsız olarak da görülebilir. Fiziksel istismarın olduğu yerde duygusal istismar kaçınılmazken, duygusal istismarın olduğu yerde fiziksel istismarın olma zorunluluğu yoktur (Kanak,2015, s.7-8).

Duygusal istismar; ebeveynlerin davranışları, tutumları ve sözleri sonucunda çocuğun normal ve sağlıklı gelişimini engeller. Ruh sağlığını bozacak şekilde çocuğa uygulanan duygusal istismar; çocuğun sahip olduğu kapasiteyi, yeteneklerini ve etkinliğini kullanmasını engeller ve onu pasifleştirir.

2.11.2. Ekonomik İstismar

Ekonomik İstismar; çocuğa bakmakla yükümlü kişinin çocuğu maddi gelir kaynağı olarak görüp çocuktan maddi kazanç elde etme isteğidir. Çocuğa gelişimsel açıdan zarar verecek işlerde çalıştırılması ve ucuz iş gücü olarak kullanılması gibi ekonomik nedenlere dayandırılarak uygunsuz koşullarda, uygun olmayan şartlarda kullanılması durumudur (Karaçor,2019, s.29).

Çocukların çalışma nedenleri ailelerinin sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları ile yakından ilgilidir. Çocukların çalışan aileler genel olarak ya yaşadığı bölgede ekonomik olarak düşük seviyede olanlar ya da çeşitli sebeplerle bir yerden başka bir yere göç eden ancak göç ettiği yerde yine ekonomik sıkıntılarla başa çıkmak zorunda kalan ailelerin çocuklarını çalıştırmak zorunda kalan ailelerdir. Çocuklar; çalıştıkları yerlerde çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu işler çocukların ruh sağlığına, beden bütünlüğüne aykırı olabilir. Örneğin son zamanlarda ülkemize savaş sebebiyle

göç eden çocukların çöplerden kâğıt, plastik gibi maddelerin toplayıcılığını yapması hem çocuk ihmaline hem de ekonomik istismara bir örnektir.

2.11.3. Fiziksel İstismar

Çocuğun sağlığına, beden bütünlüğüne ve gelişimine zarar veren davranışlardır. Çocukların güçsüzlüğünü kullanarak onlar üzerinde bilinçli şekilde fiziksel şiddet uygulanması olarak tanımlanabilir. Örnek olarak; değişik araçlar kullanarak (kemer vb.) dövme, yüzüne ve ağız bölgesine bir araçla ya da doğrudan vurmak, yaralanmaya neden olmak, ısırarak, üzerinde sigara söndürme sayılabilir (Erginer, 2007, s.15).

2.11.4. Cinsel İstismar

Cinsel istismar; “henüz cinsel gelişimini tamamlamamış bir çocuğun ya da ergenin, bir erişkin tarafından cinsel arzu ve gereksinimlerini karşılamak için güç kullanarak, tehdit ya da kandırma yolu ile kullanılması” olarak tanımlanmaktadır (Alpaslan, 2011, s.194).18 yaşından küçük çocukların yine bir çocuk ya da yetişkinin cinsel hazzı için kullanılmasıdır. Cinsel istismar oldukça önemli ve ciddi bir toplumsal sorun olup, çocuğu sadece fiziksel anlamda değil duygusal, hukuksal ve toplumsal boyutta da olumsuz etkileyen, etkisi de uzun süre devam eden büyük bir problemdir (Karaçor,2019, s.25).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ERKEK HEGEMONYASI VE TOPLUMSAL CİNSİYET

3.1. Erkek ve Erkeklik Kavramları

Erkek kavramı, Türk Dil Kurumu (2011) sözlüğünde 1. “yetişkin adam, bay, er kişi”, 2. “insan, hayvan ve bitkilerin dışıyı dölleyecek cinsten olanı”, diğer anlamı ise “sert kolay bükülmez” olarak (2011, s.810), erkeklik ise 1. “erkek olma durumu”, 2. “erkekçe davranış, yiğitlik, mertlik” (2011, s.811) olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere her ne kadar biyolojik tanımda erkek kelimesi daha çok fizyolojik özelliklerin ön planda olduğu bir tanım olsa da erkeklik tanımı güç göstergesi olan yiğitlik kelimesi ile ilişkilendirilmektedir (Kepekçi, 2012).

Erkeklik olgusu biyolojik olarak cinsiyeti belirten erkek kavramından farklı olarak içinde yaşanan toplumdan, kültürden, gelenekten etkilenen çok boyutlu bir kavram olup erkeklik bireylerin sosyal ilişkileri yoluyla oluşmaya başlamaktadır. Erkeklik olgusu ise kültürel değerler, toplumsal normlar gibi şartların etkisiyle birlikte toplumdan topluma değişmekte her toplumda algılanışları aynı olmamaktadır (Gedik, Çakır ve Coşkun, 2020, s.86). Dolayısıyla evrensel olarak kabul edilen erkeklik değerlerinden bahsetmek mümkün olmamakta, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda şekil almaktadır (Şimşek ve Öner, 2015, s. 448).

Erkek ya da erkeklik kavramı kadın kavramının zıttı olmayıp her kültürde ve toplumda kendine ait özellikleri içinde barındıran bir kavramdır. İnsanlar doğduklarında eril ya da dişil cinsiyetleriyle doğarlar ancak kültürel yapı içerisinde kadın ya da erkek olurlar. Dolayısıyla erkek ve kadın rolleri içinde bulunulan kültür tarafından şekillenmektedir. Aynı şekilde erkek ve erkeklik arasındaki fark cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımıyla aynı şekilde kabul edilmekte, erkek terimi kültürel çağrışımdan uzak bedensel bir tanımken, erkeklik ise eril ya da dişil gibi bedensel kavramlarla ilişkili olarak tanımlanmaktadır (Horzum, 2018, s. 80).

Erkeklik; kadın ve erkeğin biyolojik farklılığından ziyade toplumsal cinsiyete atıfta bulunarak erkeğin cinsiyetine bağlı sosyo-kültürel rolünü tanımlamaktadır (Özsoy, 2011, s.141). Özkök (2019, s.17) kadın veya erkek olmanın içinde bulunulan toplumun kabullerine göre gerçekleştiğini, bu kabullerdeki değişikliğin erkeklik ya da kadınlık kavramlarında değişiklik meydana getireceğini dolayısıyla erkekliğin ya da kadınlığın değişmez olmadığını belirtmiştir.

İktidar; bir kişinin bir şeyi yapabilme üstünlüğü, kişinin gücünü kullanma şeklini, hakkını ve diğer kişiler üzerindeki hiyerarşik üstünlüğünü ifade etmektedir. Erkeğin iktidarı ise; kadın ile ilişkisini belirlemede toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin kaynaklar üzerindeki kontrol yetileri iktidar farklarını oluşturmaktadır (Meral, 2011, s.302-305). Toplumsal cinsiyet ile ilgili çalışmalara bakıldığında öncelikle kadın temelli olarak başlamış ancak kadın temelli ilerleyen çalışmalar bir noktada çıkmaza düşmüştür. Şöyle ki ataerkil toplumsal düzen içinde düzenin kadını ezmesine nasıl imkân verdiği, ataerkil düzenin toplumsal pratiklerle yeniden inşa edildiği ancak burada erkeğin rolünün ne olduğu gibi sorulara aranan cevap erkeklik çalışmalarının doğmasına fırsat sağlamıştır. Sonuçta toplumda ezilen taraf varsa mutlaka ezen bir tarafın da bulunması gerekmektedir (Sığın ve Canatan, 2018, s.164).

Toplumsal cinsiyet ilişkilerini erkeği saf dışı bırakarak yalnız kadın üzerinden açıklamak iktidar ilişkilerini açıklamakta yetersiz kalmış, erkek ve erkeklik çalışmaları; feminist toplumsal cinsiyet teorisi ile beraber akademik literatürde gelişmeye başlamıştır (Baştürk Akça ve Ergül, 2014, s.15). Feminist kuramcılar öncelikle sınıf ve ırk ilişkilerini saf dışı bırakarak dünyadaki tüm kadınların ortak bir ezilme yaşadığını kabul etmiş olsa da bazı feminist kuramcılar farklı kadınlık deneyimlerinden doğan farklı ezilmelerin olduğunu ileri sürmüştür. Bu durum ise erkeklik çalışmalarını beraberinde getirmiş ve konuyu salt kadınların ortak ezilme yaşadığı noktasından ele almaktansa erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidar konumuna dikkat çekilmiştir. Dünya üzerinde farklı erkeklik deneyimlerinden kaynaklanan farklı iktidar konumlarının olduğunu bu sebeple erkekliğin sadece biyoloji temelli açıklanamayacağı bu durumun sosyal bir inşa süreci olduğu belirtilmiştir. (Sancar,2020, s.25)

Erkeklik kavramından bahsedilirken erkeklik çalışmalarının tarihsel gelişimine bakmakta da fayda bulunmaktadır. Erkeklik çalışmalarına bakıldığında Bozok (2009a, s.271-272) erkek ve erkeklikle ilgili kuram ve toplumsal hareketlerin feminizmle

ilişkilerini göz önünde bulundurarak erkeklikçi, erkek kurtuluşçu ve profeminist bir sınıflandırma önermiştir. Erkeklikçilik ataerkil düşünceyi ele almakta olup köktendincilik, gelenekselcilik, yaratılışçılık, erkek hakları hareketi, mitos-inşacı erkek hareketi ve biyolojik belirlenimcilik gibi birbirine karşıt duran ancak hepsi antifeminist düşünceden beslenen kavramları içermektedir. Erkek Kurtuluşçuluğu ise; erkeklerin ataerkil sistemden en az kadınlar kadar zarar gördüğünü savunmakta ve erkeklerin onlarla bağdaştırılan sert, güçlü, maço ve şiddet yanlısı olma gibi geleneksel erkek özelliklerin erkekliğin ataerkil olmayan özünden uzaklaşmasının sonucu olduğunu savunmaktadır. Ancak bu düşünce geleneksel erkek değerlerine sahip erkekler tarafından mağdur edilen kadınların ezilmişliğini görmezden gelerek feminizmle arasın set çekmektedir.

Profeministlik ise kadınların ve eşcinsellerin ikincilleştirmesine ve aterkilliğe karşı bir düşünce olup aslında feminizmle açıklanabilse de erkeklerin feminist yerine neden profeminist oldukları düşüncesi radikal feministlerin itirazları ile açıklanmaktadır. Radikal feministler kadın ezilmişliğinin faili olan erkelerin bu durumun yarattığı sonuçları anlamasının imkânsız olduğunu, erkelerin ataerkil düşünceden tam anlamda sıyrılmaları mümkün olmadığı için de feminist örgütlerde yer almamaları gerektiğini, bu sebeple erkekler feminist düşüncede yer almak istiyorlarsa bunu profeminizmle gerçekleştirebileceklerini savunurlar.

Eleştirel erkeklik çalışmaları cinsiyet yönelimli tartışmalarla birlikte ataerkil yapı kapsamında erkeklikleri de konu almaktadır. Ancak bu alan çalışması zor bir alandır. Çünkü kadın hareketleri kolektif bir çıkar ararken bu alan ‘mevcut çıkarı ya da avantajlı konumu’ yok etme gayesindedir. Eleştirel erkeklik çalışmalarını üç dalga halinde ele alabiliriz (Baştürk Akca ve Tönel, 2011, s.22). İlk olarak 1970’li yılların sonu itibarıyla genel bir erkeklik çizgisi benimsenmekte iktidarın erkeklik üzerindeki rolü değerlendirilmemektedir (Türk,2008, s.2). 1970’li yıllarda erkeklik çalışmaları Kuzey Amerika’da çalışılmaya başlamış ve o dönemki sosyal ortamdan da etkilenmiştir. Çünkü Erkek Hakları Hareketi ya da Erkeklerin İnsan Hakları Hareketi erkeklerin toplumda karşılaştıkları sıkıntıları aktarmak üzere kurulmuş olup bu hareketler kadın hareketlerinin yaygın olduğu Kuzey Amerika gibi ülkelerde de ses getirmiştir. 1970’li yıllarda ise feminizmin en çok tartışıldığı yerlerden biri Kuzey Amerika olması nedeniyle erkeklik çalışmaları burada ilgiyle karşılanmıştır (Sığın ve Canatan, 2018, s.165). Kısacası 1970’li yıllardaki erkeklik çalışmaları erkekleri kendi

içerisinde değerlendirmiş ve bireyin yaşamına yansımalarını ele almıştır (Tekke, 2021, s.10).

1980’li yıllara kadar erkeklik çalışmaları kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklara odaklanmış, erkek ve kadın özellikleri biyolojik kökenle açıklanmaya çalışılmıştır (Arslan, 2018a, s.27). 1980’lere gelindiğinde hâkim ve değişmez bir erkeklik olduğu fikrinden vazgeçilmiş, erkeklik toplumsal bir olgu olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Türk, 2008, s.2). Connell bu dönemde iş sahibi olan, beyaz, orta sınıf, heteroseksüel özelliklerine sahip hegemonik erkeklik kavramını oluşturmuş ve hegemonik erkeklik özellikleri dışında yer alan erkeklik tiplerini de tartışmıştır (Sancar,2020, s.27). Bu yıllarda ataerkil sistemin erkeklere ayrıcalıklar tanıdığı ve erkeklerin bu ayrıcalıklar hususunda işbirliği içinde olduğu düşüncesi yoktur (Tekke, 2021, s.11). Kısacası ikinci dalga olarak da adlandırılan 1980’li yıllarda erkeklik çalışmalarındaki temel nokta erkekliğin sosyokültürel etkileşimin sonucu olduğu ve tek bir erkeklik kimliğinin olmayacağı yönündedir (Baştürk Akca ve Tönel, 2011, s.25). 1990’lı yıllarda ise erkeklik, toplumsal bir süreçler göz önünde bulundurularak, sınırları belirlenmiş bir erkeklik grubu yerine evrensel, kaba genellemelerden uzak ve karmaşık bir yapı olarak ele alınmıştır (Türk, 2008, s.3). Üçüncü dalga olarak adlandırılabilir bu yıllarda erkeklik çalışmaları edebiyat, kültür, medya gibi disiplinler arası bir alanda değerlendirilir (Baştürk Akca ve Tönel, 2011, s.26).

Günümüzde ise kültürel yapıların etkisiyle toplumsal olarak inşa edilen, toplumdaki topluma değişen değerlere sahip olan dolayısıyla evrensel ve genelleştirilebilir olmayan, aksine bireyin yaşamı içinde dahi farklı şekillerde algılanabilen toplumsal bir olgu olarak kabul edilmektedir. (Türk, 2008, s.5). Erkekler ya da erkeklikler ile ilgili çalışmalar son 30 yıl öncesine kadar toplumsal cinsiyet çalışmalarının kadınlar, kadın sorunları ve kimlikleri gibi sorunlara odaklanmasından dolayı geri planda kalmıştır. Ancak süreç içinde Kadın Özgürlük hareketinin akabinde ortaya çıkan Erkek Özgürlük Hareketi ile birlikte eril cinsiyet rollerinin iyileştirilmesi amaçlanmış, R.W. Connell 1995’te çıkardığı *Masculinities/ Erkeklikler* isimli kitabında erkeklik çalışmalarının bağımsız bir çalışma alanı olarak kabul edilmesinde öncü olmuştur. (Horzum, 2018, s.77).

Connell (2019b, s.150-152) aralarında hiyerarşik ilişki bulunan erkeklik kavramlarını hegemonik erkeklik, işbirlikçi (suç ortağı) erkeklik, madun erkeklik, marjinal erkeklik olmak üzere 4 kategoride açıklamıştır. Ona göre ilk kategoride

hegemonik erkeklik yer almaktadır. Connell hegemonik erkekliği; erkeklerin hâkim olduğu, kadınların ise bağlılıklarının garanti altında olduğu, ataerkil düzenin meşruiyet sorununa cevap veren toplumsal cinsiyet pratiği olarak tanımlamış ve erkeklerin kadınlar üzerinde bir iktidarı olduğu kadar, erkeklerin ikincil konuma itilmiş erkekler üzerinde de bir iktidarının olabileceğini açıklamıştır.

Yürek ve Balcı Karaboğa (2018a, s.957); hegemonyayı iktidarda olanın zora başvurarak kendi isteklerinin dayatmasından ziyade içinde yaşanılan toplumun da bu hegemonyayı kabul etmesine bağlı olduğunun altını çizmektedir. Yani, toplumda yaşayan bireyler bu hegemonyayı normalleştirerek kabul ederler. Hegemonik erkeklikte güç, erkeklik kavramının önemli bir destekçisidir. Bu noktada hegemonik erkekliğin en önemli dayanak noktasının ataerkil düzen olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Hegemonik erkeklik cinsiyet olarak var olan erkekliğin doğal bir sonucu olmayıp içinde yaşanılan toplumun gelenek, görenek, değer ve kültürüne göre farklılık göstermekte ve toplum aracılığıyla öğrenilmekte, ordu, aile, devlet, yasalar, eğitim hayatı aracılığıyla sürekli pekiştirilmekte ve yeniden üretilmektedir. (Yürek ve Balcı Karaboğa, 2018a, s.982).

Madun Erkeklik kavramına gelecek olursak; Connell çağdaş Avrupa-Amerika toplumlarında heteroseksüel erkeklerin üstün olduğunu, eş cinsel erkeklerin ise madunlaştırıldığını, yani eş cinsel erkeklerin heteroseksüel erkeklere bağımlı hale getirildiklerini, oluşan baskının ise eşcinsel erkekleri toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde en alt sıraya yerleştirildiğini ileri sürmektedir. (Connell, 2019b, s.152-153). Bununla birlikte Sığın ve Canatan (2018, s.168); madun erkek kimliğinin hegemonik erkekliğin tersi olduğunu madun erkeklerin erkeğin özellikleri olarak görülmeyen toplum içinde ağlamak, fiziksel açıdan zayıf olmak gibi özelliklerinden dolayı hiyerarşide en alt basamakta yer aldıklarını belirtmektedirler.

Suç Ortaklığı Erkeklik kavramını ise Connell; hegemonik erkeklik kalıplarını tüm erkelerin uygulamadığını ancak bu durumda dahi erkelerin hegemonyadan dolayı bir kazanç elde ettiklerini, bu durumda olan erkeklerin ise işbirlikçi (suç ortağı) olarak tanımlamaktadır. Connell'a göre bu erkeklik türü hegemonik erkekliğin '*miskin*' versiyonudur ki bu grupta yer alan erkeklerin aile içi işlerde eşlerine saygılı, şiddete başvurmayan erkeklerdir. Marjinal erkeklik kavramına gelindiğinde ise Connell

tarafından marjinalleşme “hegemonik erkekliğin yetkilendirilmesi” olarak tanımlanmıştır. (Connell, 2019b,153-157).

Sığın ve Canatan (2018, s.169) marjinal erkekliğin; sınıf, etnisite, engellilik gibi özelliklerinden dolayı toplumsal konumlanışı farklı olan erkeklerin standardın dışında özellik göstermeleri halinde oluştuğunu bu grupta olanların ataerkil düzenin kendilerine sunduğu avantajlardan daha kısıtlı olarak yararlandıklarını belirtmiştir.

Connell’ın “çoklu erkeklikler” tanımı tarihsel süreçte farklı dönemlerde ve farklı zamanlar toplumsal cinsiyetin farklı şekillerde inşa edildiğini, belirli bir kültürde hatta ev, iş hayatı gibi sosyal hayatın farklı evrelerinde farklı erkeklik tiplerinin olduğunu açıklamaktadır. Connell; farklı erkeklik biçimlerinin bulunmasının nedenlerinden birinin erkeklerin kişiliklerinin farklı olmasından kaynaklandığını, erkek hegemonyasının ise ataerkilliğin kurumsallaşması sonucu meydana geldiğini savunmaktadır. Bu erkeklik biçimleri birbirlerini dışlama, birbiri üzerine tahakküm kurma gibi farklı şekillerde meydana gelmekte olup bu sistemin merkezinde hegemonik erkeklik bulunmaktadır. Hegemonik erkeklik ise belirli zaman ve kültür içinde ideal olarak kabul edilen erkeklik biçimi olmakla birlikte o toplumda ataerkil düzenin meşrulaştıran bir savunma mekanizmasıdır.

Connell’ın bu teorisine çeşitli eleştiriler gelmiştir. Bu nedenle Connell ve Messerschmidt, 2005 yılında yayınlanan ‘Hegemonic Masculinity, Rethinking the Concept’ (Hegemonik Erkeklik, Kavramı Yeniden Düşünmek) isimli makalesinde düşüncelerini revize etmiştir. Yazarlar öncelikle hegemonik erkek düşüncesinin basit bir sosyal ilişkiler ağı olarak algılanmasının hatalı olduğunu çünkü bu durumun erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini, kadınların baskın erkek grupları ile olan ilişkilerini, erkek grupları ve erkek biçimlerini anlamlandırmakta yetersiz kaldığını ve erkeklik kavramının kişisel özellikler birleşeni olarak görülmesinin hegemonik erkekliğin sabit bir özellik olarak algılanmasına neden olduğunu savunmaktadırlar (Baştürk Akca ve Ergül, 2014, s.17-18).

20. yüzyılda; erkeklik bilimi kurmaya yönelik olarak terapistler tarafından geliştirilen klinik bilgiye dayanan ve Freudcu gelenekten gelen bakış açısı, sosyal psikolojiye dayanan ve cinsiyet rolü düşüncesine yoğunlaşan tarafından geliştirilen bakış açısı ve antropoloji, tarih ve sosyolojideki son gelişmeleri kapsayan bakış açısı olmak üzere üç temel bakış açısı geliştirilmiştir (Connell, 2019b, s.38). Freudcu bakış

açısı kadınlık ve erkekliği bunlara ait kavramları, tanımları daha çok biyolojik temellere dayanarak açıkladığı için kültürel ve tarihsel boyutları göz ardı etmektedir. Yani hegemonik erkeklik kalıpları biyolojik cinsiyetimizle ilgili olduğu kadar toplumsal yapı içerisinde öğrenilen kalıptır (Baştürk ve Şakar, 2020, s.505). Erkekliğin toplumsal yapı içerisinde öğrenilen bir kalıp olması onun toplumsal ilişkilerin bir ürünü olmasını ve sürekli yeniden oluşturulmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte erkekliğin belirli normları vardır. Ancak dönemsel, tarihsel ya da toplumsal koşulların etkisiyle ulusal ve uluslararası bölgelere göre kazandığı anlamlar farklılaşabilmektedir (Şentürk, 2017, s.31).

Erkeklik tanımları; erkeğin erkeklik olarak tanımlanan kültürel imgelere sahip olma arayışı ve bu imgeleri gerçekten elde etmiş olduğunu kanıtlanmasını, kadınların iş hayatından dışlanarak özel hayatın içine itilmesini, erkeklerin gücünü kadınlar ve ötekileştirilmiş erkekler üzerinde kullanarak iktidarını devam ettirmesini içermektedir (Kimmel, 2013, s.95). Erkeklik tanımları kültürden kültüre değişmekte olup her toplumun kültürü, değerleri erkekliği farklı şekilde yorumlamasına neden olmaktadır. Ancak erkeklik değerleri toplumda sabit kalmamakta, zaman içinde erkekliğe yüklenen anlamlar değişmektedir. Toplum içinde de aynı zamanda farklı erkeklik tanımları ve değerleri bulunmaktadır. Bu sebepler sınıf, etnisite, yaşı, cinsellik, ikamet edilen bölge, zaman cinsiyet rollerini dolayısıyla erkekliğe etkilemektedir. Erkeklikler arası ortak nokta ise kadınlar üzerinde sağlanan iktidar ve bu iktidarın kendilerine getirdiği olanaklardır (Şentürk, 2017, s.32).

Erkek kimliğinin oluşumu; karşımıza erkeğin kendi kimliği için hisleri ve bu hisleri destekleyecek düşünceleri ve bu düşüncelerin yaşamlarına yansması olmak üzere iki değerşken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin yaşam boyu edindiği tecrübeler, toplumun sınırları ve bireyin karakteri kişiliğini oluşturmada önemli bir rol oynamakta olup toplumun da sınırları dâhilinde bu kimliğini yaşamaktadır (Tekke, 2021, s.5).

Erkeklik olgusu toplumlar arası değerşmekle birlikte toplumda tek tip erkeklikten de söz edilemez. Toplumda farklı tip erkeklik biçimleri mevcuttur. Aynı toplum içinde, aynı zaman diliminde olursa dahi bireylerin görüş ve düşüncelerinin sosyal hayatın kendilerine sunduğu şartlar dâhilinde değerşmekte, bu durum da farklı erkeklik tanımlarını beraberinde getirmektedir (Kepekçi, 2012, s.62) Ancak tüm bunlarla birlikte toplumda egemen olan hegemonik erkeklik tanımlamasından da söz

etmek mümkündür. Toplumda baskın olan erkeklik anlayışını tanımlayan hegemonik erkeklik toplumda var olan erkeklik rollerinin kendisini hegemonik erkeklığe uygun olarak konumlandırmasını bekler (Gedik vd., 2020, s. 87).

Erkeklik; cinsiyet olarak tanımlanmasının ötesinde toplumdaki diğer bireyler üzerinde egemenlik kurma şeklidir. Toplumda erkek olabilmek için bireyin yapması gerekenler belirlenmiş ve bireyin de bu kıstaslara uygun davranması beklenmektedir. Örneğin ülkemizde sünnet olmak, askere gitmek, iş bulmak geleneksel olarak tanımlanan erkeklik kademesine ulaşmak adına yapılması gereken zorunluluklardır. Belirli hastalığı engel durumu olan erkekler askerlik hizmetinden muaf tutulmaktadır. Geleneksel erkeklik inancına sahip olan bireyleri bu durumu bir eksilik olarak tanımladığı için askerlik hizmetinden muaf olan kişileri dışlayabilmekte ya da o kişiden bahsederken askere gitmediğini de vurgulamaktadır. Aynı şekilde sünnet olma da içinde bulunulan geleneksel toplum için erkeklığe adım atma konusunda bedensel dini bir gereklilik olup sünnet olan çocuğa ‘sen artık erkek oldun’ şeklinde söylemlerde bulunularak konuyu içselleştirmesi sağlanır. Aileyi geçindirmede toplumda erkeğe yüklenen rol ve sorumluluklardan biri olup toplumda aile reisi olarak görülen erkeğin maddi kazanç sağlayarak ailesini geçindirmesi bir zorunluluktur (Gedik vd., 2020, s.86-87).

Görüldüğü üzere erkeklik; toplumsal algı ve beklentiler çerçevesinde şekillenen dolayısıyla toplumsal olarak inşa edilen, toplumda yeniden üretilen ve nesiller boyu aktarılan bir yapıdır (Türk, 2011,5). Erkeklik kavramı sadece erkeği değil kadın, çocuk olmak üzere tüm bireyleri ilgilendirmekte ve bu kavram iş hayatı, şiddet, aile, ataerkillik gibi pek çok kavramla ilişkilidir (Yüksel, 2011, s.215).

Erkeklik çalışmaları; erkeklığın değişmez değil, tersine tarihsel, sosyo kültürel ve sosyo ekonomik olarak inşa edilen dinamik bir kavram olduğunu göstermiştir. Hizmet sektörünün önem kazanması, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle birlikte toplumda yeni erkeklik tipleri ortaya çıkmaya başlamış, bu durum ise yüzyıllardır değişmez olarak kabul edilen ataerkillik kavramı da sorgulanmaya başlamasına zemin hazırlamıştır (Demez, 2011, s.332).

3.2.Ataerkillik

Kadın ve erkek biyolojik olarak birbirinden farklı canlılardır. Ancak kadın ve erkek arasındaki bu biyolojik farklılık ikisini de yaşamdaki rol, tutum ve davranışları için belirleyici bir rol oynamaz. Kadın ve erkek arasındaki toplumsal yaşamdaki farklı tutum ve davranışlara sahip olmasından kaynaklı farklılık biyolojik değil, kültürel dir ki bu durum toplumsal cinsiyet kavramıyla ilişkilidir. Yani biyolojik cinsiyet olarak ister kadın ister erkek doğulsun nasıl kadın ve erkek olunacağını, kadının ve erkeğin nasıl yaşayacağını ve davranacağını toplum ve kültür belirler. İçinde yaşanılan kültürel yapı erkeği yücelten, onun yanında olan, kadını ise ona tabi kılan bir yapılanmaysa bu durum ataerkil yapı olarak adlandırılır ki bu yapı erkek iktidarını pekiştiren eşitliksiz bir düzen oluşturmaktadır (Atay, 2019, s.20).

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadına ev içi işlerde erkeğe ise kamusal alanda görev vermekte, tarihsel dönüşümler erkeğin yaptığı işe değer yüklemekte ve kadını ikinci plana itmektedir. Erkek fiziksel gücü sebebiyle elde ettiği avantajlı konumu hiyerarşide üstün olarak değerlendirmekte ve bu durum erkeğin yaptığı işin kadının yaptığı işten değerli olduğu algısını oluşturmaktadır (Kılıç, 2019, s.19). Geleneksel düşünce sistemi içinde kadına verilen görevin annelik, ev içi işler kadına yönelik sınırların bu roller etrafında çizilmesine neden olmaktadır. Kadının çalışma hayatına girmesi durumunun ise ev içi işleri aksatmayacak şekildeyse ılımlı karşılanmakta kadının çalışması ertelenebilir bir olgu olarak görülmektedir (Kılıç, 2019, s.23).

Ataerkillik; biyolojik olarak değil de insanlara normal olarak kabul ettirilen ve sürekli devamı sağlanan hegemonik erkeklik olgusu bünyesinde ortaya çıkan dolayısıyla erkekler tarafından kurulan, her iki cinsiyetin rol aldığı ancak kadınların sistem içinde yer alması için kurallara uyması gerektiği, kuralların ise erkekler tarafından belirlendiği bir kavramdır (Demren,2003, s.34). Dolayısıyla ataerkillik; toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün belirlenmesiyle birlikte erkeğin kadın karşısında üstün olduğu soyun baba üzerinden devam ettiği hiyerarşik bir düzen (Tuğcu, 2019, s.5) olup toplumsal yaşamda erkek egemenliğini, toplumsal gücün erkeğe ait olduğunu ifade eden bir kavramdır (Kılıçaslan ve Işık, 2016, s.37).

Connell (2019b, s.91-96) ataerkillik kavramını açıklarken; kadınların ilk bastırıldıkları yerin aile olduğunu, kadının görevinin eve hizmet etmek olarak

öğrendiklerini ve erkeklerin günlük hayatta önceliklerinin kendilerine göre daha fazla ön planda olduğunu belirtmiş, erkeklik ve kadınlık kavramlarının birbiriyle ilişki içinde olduğunu aslında iki kavramın birbirlerinin karşılığı üzerinden var olduklarını ancak tarihsel süreçte iki kavramın sınırlarının belirlendiğini açıklamıştır.

Ataerkil düşünce; kadın ve erkek arasındaki iktidar ilişkisi içinde kadının nasıl olması gerektiğini ona söylerken aynı zamanda hangi alanlarda aktif olabileceğini de söylemektedir (Baştürk Akca ve Tönel, 2011, s.12). Ataerkillik; yalnızca erkek ya da kadınla sınırlı bir alan değil, toplumsal olarak üretilen bir yapı olup kurumsal kontrol ve ikna mekanizmasıyla işlemektedir. Ataerkil sistem toplumda uzun zamandır yer alan değerleri tanımlamakta ve sürekli olarak yeniden üretilerek kurumsallaşmaktadır (Demez, 2011, s.331).

Ataerkilliğin nasıl ortaya çıktığı konusunda çeşitli savlar bulunmaktadır. Bunlardan birisi erkeklerin ahlaki açıdan kadınlardan daha zayıf ve şiddete meyilli olduğu, kadınların ise barışçı, iş birliğini ve güveni öne çıkaran bireyler olduğu ancak erkeklerin fiziksel güçleri sayesinde kadınlar üzerinde egemenlik kurdukları savıdır ki bu sava göre ataerkilliğin nedeni olarak kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar öne sürülmektedir. Bir diğer bakış açısına göreyse ataerkilliğin nedeni değişen teknoloji ve ekonomik yapıda görülmüş, yaşamın maddi koşullarının ataerkilliği zorunlu kıldığı savunulmuştur. Çünkü tarımsal dönemde fiziksel güce ihtiyaç duyulmuş ve erkekler üretime daha aktif katılmışlardır.

Tarımsal üretimde fiziksel güce daha fazla ihtiyaç duyulması sebebiyle kadınlar daha fazla çocuk doğurmuş ve çocuklarını yetiştirmekten dolayı ev içi iş yükleri artmıştır. Ataerkilliğin nasıl ortaya çıktığı konusu kapsamlı bir sorun olmakla birlikte konuya çeşitli açıklamalar getirilmektedir. Ancak sonuç olarak ataerkil düzenin yaygın olarak görüldüğü, toplumdan topluma kendisine yüklenen anlamlar değişse de nesiller arasında aktarılan ve birey tarafından fark edilse ya da edilmese de çeşitli şekillerde içselleştirilen geniş bir kavram olduğu da bir gerçektir (Kılıçaslan ve Işık, 2016, s.37-43).

3.3. Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkeklik; kadınlarla ilgili olduğu kadar toplumda ikinci konuma itilmiş erkeklerle de ilgili bir kavramdır. Hegemonya; “özel yaşamın ve kültürel

süreçlerin örgütlenmesine sızan toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür” anlamına gelmektedir. Yani, erkek hegemonyası bir erkek grubunun başka bir erkek grubuna silahlı tehdidinden ziyade çalıma hayatı, kitle iletişim araçları, ücret kısacası yaşam biçiminde elde edilen üstünlüktür. Hegemonya tanım olarak salt güce dayalı üstünlük olmasa da ondan bağımsız olduğu anlamına da gelmez. Yani, hegemonik erkeklik ile ataerkil şiddet arasında da yakın bir ilişki bulunmaktadır. İkinci olarak ise hegemonik erkeklik mutlak kültürel üstünlük anlamına gelmemekte olup belli bir ‘güçler dengesi’ içindeki üstünlük anlamına gelmektedir. Bu iki nokta ise hegemonik erkeklik kavramını ‘erkek cinsiyet rolü’ tanımından ayırmaktadır (Connell, 2019a, s.267-270).

Hegemonya kavramının ilk olarak erkekliğin inşasının erkek bedeni üzerinden kavramsallaşmasıyla ilgili olarak Avustralya’da ortaokul ve liselerde yapılan bir araştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Bu alan araştırması aynı zamanda Avustralya işçi politikasında erkek rollerinin tartışılmasıyla da ilgilidir. Araştırma sonunda toplumsal cinsiyet ve sınıf kapsamında ortaya çıkan çoklu hiyerarşinin toplumsal cinsiyetin meydana gelmesiyle de ilgili olduğu tespit edilmiştir (Erdoğan, 2018, s.33).

Erkekliğin inşa pratiği sürecine Gramsci’nin Hapishane Günlükleri adlı kitabında bahsettiği toplum içinde gücü eline alarak toplum yapısını bu gücün etrafında şekillenmesini sağlayan, hükmeden sınıf olarak tanımladığı hegemonya kavramı medya ya da çeşitli sosyal kurumlar aracılığıyla normalleştirilmektedir (Donaldson, 1993, s.644). Gramsci kültürün ise mevcut sosyal düzeni kabul etmeye yarayan belirleyici araçlardan biri olarak görmüş ve toplumda var olan kurumsal yapıların egemen sınıfın ideolojilerinin yayılma sürecine aracılık ettiğini savunmuştur. Ayrıca toplumda egemen ideolojiye uygun erkek kimliğinin oluşumunda geniş düzeyde toplum daha küçük düzeyde ise aile önemli bir faktördür. Ancak tarihsel süreçte toplumların rollere yükledikleri anlamlardan bazıları değişmiş bazılarıyla korunarak kuşaklar arası aktarılmıştır (Karadaş, 2020, s.1257). Gramsci’nin hegemonya kavramı; iktidarı elinde tutan erkeklerin kadınları tahakküm altına aldıkları, kadınlarında buna rıza gösterdiği ya da göstermek zorunda bırakıldıkları ve zor kullanmak yerine karşılıklı bir uzlaşım olduğunu açıklamaktadır (Yüksel, 2011, s.215).

Connell ise bu tanımdan yola çıkarak hegemonik erkeklik kavramını şekillendirmiştir. (Özkök, 2019, s.18). Hegemonya; güç, toplumdaki mutlak üstünlük

anlamından ziyade güçler dengesi içinde kazanılan üstünlük anlamına gelmektedir. Connell ise kadınlar açısından sadece hegemonik erkekliğin bir tehdit olmadığını, kadınların toplumda hegemonik olmayan erkekler tarafından da ezildiklerini, bunun kadınlar açısından içinde yetiştikleri alışılmış bir süreç olduğunu ifade etmekle birlikte iktidar, güç, otorite, siyaset, saldırganlık, teknoloji gibi kavramların erkeklerin egemenliğinde olduğunu, kadınların ise itaat etme, boyun eğme ile ilişkilendirildiğini, bu durumun tüm toplumlarda meşrulaştırıldığını, kadınların da bu meşrulaştırmaya destek olduğunu savunmaktadır. Örneğin, televizyonlar yayınlanan film ve dizilerde, sosyal medya gibi kitlesel iletişim araçlarında belirli güzellik mitleri belirlenmiştir. Kadınların vücut ölçülerinden, saç rengine, giyim tarzları belirli güzellik kalıpları doğrultusunda belirlenmiş ve bu kalıpların ‘olması gereken’ olduğu aktarılmaya çalışılmıştır (Connell, 2019a, s. 268-271).

Hegemonik erkeklik ataerkil sistemde kurulan erkekliğin sadece kadınlar üzerinde değil diğer erkeklik üzerinde üstünlük kurmasını ve diğer erkeklik biçimlerini ötekileştirmesi anlamına gelmektedir (Baştürk Akça ve Ergül, 2014, s.13). Dolayısıyla bu kavram; farklı erkeklik biçimlerinin onayıyla işleyen küresel eril ittifak düzenine işaret etmekte olup bu tanımlama toplumda var olan farklı erkeklik biçimlerinin, erkek egemen değerlerin ve erkek egemen değerleri ayrıcalıklı kılan farklı toplumsal ve kültürel yapıların kadınların boyun eğdirilmesinde ortak çıkarlarının olduğuna işaret etmektedir (Sancar, 2020, s.17).

Toplumda birçok erkeklik tipi bulunmasına rağmen kadınlar üzerinde sağlanan hâkimiyet durumu hegemonik erkeklikle sağlanmaktadır. Connell hegemonik erkekliği bir ideal olarak görmekte ve toplumsal olarak kabul edilmek isteyen erkeklerden bu role uygun davranması, önlerine çıkan zorlukları ne pahasına olursa olsun aşmaları beklenmektedir. Connell hegemonik erkeklik kavramıyla erkeklerin salt baskı ve zorlama ile diğer grup üzerindeki hâkimiyetinden ziyade sosyal yaşamda, din, kitle iletişim araçları, toplumsal rol ve politika gibi toplumun her alanındaki egemenlikten bahsetmektedir.

Toplumdaki tüm erkekler hegemonik erkeklikle tamamen örtüşmemekte, hegemonik erkeklikten farklı düşünen erkekler de olabilmektedir. Ancak hegemonik erkekliğin devamı ve toplumda yeniden üretimi için toplumsal desteğinin olması şarttır. Bu nedenle hegemonik erkekliği kabul etmeyen erkeklere belirli ayrıcalıklar tanınmakta ve işbirliği yapılması sağlanmaktadır. Kadınların desteği olmadan da

sistemin devamı mümkün değildir. Bu nedenle kadınlar da erkekler gibi yaptıkları iş birliği neticesinde sistemden kârlarını almaktadırlar. Kısacası hegemonik erkeklik toplumda her kesimden erkeğin ve kadının desteğini alarak ataerkil düzenin sürekli olarak yeniden üretilmesini sağlamaktadır (Şenol ve Erdem, 2013, s.292-293).

Toplumların genel anlamda yapısı incelendiğinde ataerkil toplum yapısının dünyanın birçok yerinde görüldüğü, kültürel kodlar aracılığıyla erkeklere erkeğin kadından daha önemli ve saygın olarak kabul edildiği, kadınların ikinci plana atıldığı bu durumun ise cinsiyet eşitsizliği ve erkelerin ayrıcalıklı konumunu ön plana getirdiği görülmektedir (Youssouf ve Özben, 2019, s.105). Hegemonik erkeklik ise erkeklerin kadınlar ve yine hemcinsleri üzerindeki iktidarı olarak kabul edilmekte ve hegemonik erkeklik ataerkil yapının gelişimine ve devamına katkıda bulunmakta, ataerkil yapı ise hegemonik erkeklere iktidardan daha çok pay alma vaadinde bulunmaktadır. Dolayısıyla ataerkil yapı ve hegemonik erkeklik arasında karşılıklı birbirini besleyen bir ilişki bulunmaktadır (Bozok, 2009b). Hegemonik erkeklik sadece kaba kuvvet üzerinden değil aynı zamanda erkeklerin kadınlara ve hemcinslerine karşı kurdukları baskı ve zorbalıkta kültürel yapı ve kurumlar aracılığıyla ikna ve rıza yoluyla da oluşmaktadır (Youssouf ve Özben, 2019, s.106).

Erkeklik tanımları yapıldığında tek bir erkekten değil erkekliklerden söz edilmektedir. Çünkü tek tip erkeklik yoktur. Erkeklik çoğuldur ve her kültürde aralarında hiyerarşik bir düzen vardır. Bu hiyerarşi ise Connell'in hegemonik erkeklik tartışmasını beraberinde getirmektedir. Hegemonya; bireylerin, devletlerin birbirleri üzerinde kurduğu egemenlik olarak tanımlanmaktadır. Bu hegemonya sadece fiziksel üstünlüğü belirtmekten ziyade egemen sınıfın kendi dünya görüşünü doğal, olması gereken, normal olarak tanımlamasına yol açar. Ancak her erkek yaşadıkları toplumsal yapı içinde bulunduğu konum nedeniyle hegemonik erkeklik değerlerine sahip olmayabilir. Ancak bu erkekler belirli tip erkeğin hegemonik erkeklik olmasına rıza göstermekte ve bu şekilde erkeklerde aralarındaki ilişkinin derecesine göre konumlanmaktadır (Şentürk, 2017, s.32).

Hegemonik erkeklik; Connell'in yapısalcı cinsiyet kuramı için temel kavramlardan biridir. Connell'a göre erkeklerin kadınlardan daha güçlü olduğunu varsayan tüm dünyada işleyen evrensel bir cinsiyet yapılanması mevcut olup bu düzen eşitsizlik temelinde kurulmuştur. Her toplum için kendi değerleri doğrultusunda şekillenen ve farklılaşan bu düzen okul, aile, iş hayatı gibi kurumlar tarafından da

erkeklerin kadınlar üzerindeki üstünlüğü temel olarak şekillenmektedir (Özby, 2013, s.186). Küresel cinsiyet düzenine göre kadın ve erkekler birbirlerinden belirli sınırlarla ayrılmış, kadınların erkeklere tabi olduğu bir düzen kurulmuştur. Her toplumda bu düzen değişse de hiyerarşi korunmakta, mevcut yapı kadınlar tarafından normalleştirilmekte dolayısıyla her toplumun eril cinsiyet kimliği oluşmaktadır (Tuğcu, 2019, s.6).

Ataerkil düşünce erkeklerin doğal olarak kadınlardan güçlü, akılcı ve başarılı olduğunu savunan dolayısıyla da yönetimin erkeklerin elinde olmasını meşrulaştıran bir sistemdir (Demez, 2005, s.61). Bu sistemde evin reisi mutlak olarak erkektir. Erkek; ekonomik anlamda evin geçimini sağladığı için de kadın ve çocuklar üzerinde söz sahibi konumundadır. Ancak kadınların iş hayatına girmesiyle birlikte kadınlar da ekonomik anlamda eve gelir sağlamış, soyun devam ettirilmesinin bir güç göstergesi olarak görüldüğü ataerkillik kavramı tıptaki kadın doğum konusundaki teknolojik gelişmeler (doğum kontrolü, suni dölleme) gibi gelişmelerle gücünü kaybetmeye başlamıştır (Ertan, 2009, s.27).

Carrigan, Connell ve Lee (1985, s.592); hegemonik erkekliğin; belirli erkek gruplarının toplumdaki egemenliği ve üstünlüğü nasıl ele aldığını, bu durumu nasıl meşrulaştırdıklarını ve kuşaklar arası yeniden üretimini nasıl gerçekleştirdiğini belirten bir kavram olduğunu açıklamışlardır.

Toplumsal ilişkilerde kadınlar üzerinde erkeklerin baskısı sadece patriarki kavramı ile değil, erkeklerin bu iktidarı nasıl sürdürdükleri ve geliştirdikleri üzerine sorular sorulmasıyla ve bu sorulara toplumsal cinsiyet temelinde cevap aranmasıyla gelişmeye başlamıştır. Hegemonik Erkeklik kavramı R.W. Connell tarafından geliştirilmiş olup Toplumsal Cinsiyet ve İktidar isimli eserinde erkeklerin iktidar ilişkilerini denetleyen bu sistemin üç temel mekanizması olduğunu açıklamaktadır. Connell'a göre ilk basamak cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Cinsiyete dayalı iş bölümünde üretim cinsiyetlendirilerek erkekler kamusal alanlarda çalışırken kadınlara biçilen rol ev işleri olmakta ve kadınlar ikincil konuma itilmektedir (Connell,2019a, s.151). Connell; iş tiplerinin cinsiyetleştirilmesi şeklinde tanımladığı cinsiyete dayalı iş bölümünün ana aktörünün toplumsal yapı olduğunu savunmuştur.

Cinsiyete dayalı iş bölümüyle ise çalışma hayatında hiyerarşik olarak erkeklerin kadınların yüksek mertebelerde çalışmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu noktada

Connell işin tasarımı boyutuna da değinmiş ve pamuklu bez fabrikalarının dokuma tezgâhlarının kadın ve çocukların çalıştırılmasına uygun şekilde kurulduğunu, reklam sektörüne bakıldığında ise çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrikli süpürge gibi ev aletlerinin reklamlarında genellikle gülümseyen ve adeta bu işten memnun olan kadın figürlerinin kullanıldığına dikkat çekmiştir.

Connell'ın Toplumsal Cinsiyet ve İktidar isimli kitabının 1980'li yıllarda yazıldığı dikkate alındığında ve günümüzde reklamlar incelediğinde geçmişten günümüze durumun aslında pekte değiştiği söylenemez. Örneğin, günümüzde de küçük ev aletleri beyaz eşya, deterjan reklamlarına bakıldığında hala yaptığı işten mutlu görünen kadınların oynadığını görebiliriz. (Connell, 2019a, s.154-160). Connell, aynı kitabında Ann Curthoys'un araştırmasına da yer vermiş olup ilgili araştırma toplumsal cinsiyete bağlı iş bölümü temelinde çocuk bakım meselesi olduğunu, çocuk bakımının kadınlardan ziyade erkekler için bir sorun teşkil ettiğini, bu görüşün temellerinin ise oldukça derin olduğunu, erkeklerin bu noktadaki temel çıkarımın ise "egemen gücü korumak" olduğunu belirtmiştir (Connell, 2019a, s.163). İkinci olarak bireylerin bulunduğu sınıfsal, ırk, bölgesel gelişmişlik farklarına dayalı iktidar ilişkileri ve cinsiyet farkına ilişkin toplumsal ilişki örüntülerinin iç içe geçerek toplumsal cinsiyet sisteminin bir iktidar ilişkileri ağı olarak işlemesine neden olduğunu açıklar. Bu noktada ise erkekler iktidarı elinde tutarak kamusal alanı ele geçirmekte ve kadınları özel alana itildiği açıklanmaktadır (Connell,2019a, s.164-170).

Son olarak ise kateksis olarak tanımlanan cinsiyet sistemi; cinselliğin ve cinsel arzunun şekillendiği toplumsal ilişkilerin rolünü açıklanmakta ve kadının erkeğe bağlı olduğu bir cinsellikle erkeğin hâkim güç olduğu belirtilmektedir. Bu üç faktör kadınların erkeklerin tahakkümü altına girdiği toplumsal cinsiyet sistemini oluşturur. Connell'ın toplumsal cinsiyet sistemi; erkek egemen modelin kuşaklar arası öğrenildiği ayrıca bunun devlet, ordu, aile, yasalar, piyasa gibi kurumlar tarafından da kabul ettirilmeye çalışıldığı bir sistemdir. Sistemin özelliklerinden birisi erkeklerin farklı sınıfa, sosyo kültürel gruplara bağlı olmalarına rağmen ortak değerlerin benimsenmesini sağlayarak eril iktidarı olanaklı kılmasıdır (Connell,2019a, s.170-176).

Connell (2019a, s.134); Batı ülkelerinde standart bir erkeklik kavramının belirlendiğini, boy, kilo, davranış, gibi tanımlamaları da içerdiğini, bunların ise takım oyunları futbol, kriket, beysbol ya da bireysel sporlarla erkelere aktarıldığını, bunun

aslında bir erkek derecelendirme aracı olduğunu, bu durumun ise yıllarca devam ettiği için erkekler tarafından güce duyulan ilginin toplumda kökleştiğini savunmaktadır. Spor içinde barındırdığı rekabet ve hiyerarşi kavramları ile toplumsal ilişkileri bir anlamda simgeleştirilmiş olmaktadır. (Connell, 2019b, s.114). Spor toplumda egemen olan düşüncelerin yansımasını içine alan bir kavramdır. Toplumda bakıldığında aktif olarak spor yapan erkeklerin sayısı kadınlardan fazladır (Hacısoftaoğlu ve Koca, 2011, s.70). Belli kurallar çerçevesinde fiziksel ve zihinsel yetenek, beceri gerektirerek gerçekleşen sporun erkeklerle bağdaştırılıp kadınların daha pasif olarak kabul edilmesi ise toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilidir. Erkeklerle bağdaştırılan güç, dayanaklılık, hız, rekabet gibi kavramların daha az yer aldığı spor dallarının kitle iletişim araçlarında yer alması daha az olmaktadır. (Baştürk ve Şakar, 2020, s.504).

Görüldüğü üzere toplumda hâkim olan düşünce sisteminin yansıtıldığı ve yeniden üretildiği alanlardan biri olan spor bireylerin içinde buldukları toplumda seçim yapmalarında ya da toplumsal ve kültürel değerleri öğrenme adına oldukça önemlidir. Bu nedenle sporu toplumdaki iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir (Hacısoftaoğlu ve Koca, 2011, s.69).

Küçük erkek azınlık grubunun iktidarı nasıl elinde tuttuğunu ve bunu normalleştirerek kavramı nasıl var ettiğini açıklayan hegemonik erkeklik; iktidarı elinde tutan erkek grubunu azınlıkta olmasına rağmen geri kalan erkek grubuna sağladıkları toleranslarla varlığını devam ettirmektedir. Tüm bunlarla birlikte hegemonik erkeklik kavramı farklı sınıflara mensup aile yapılarında farklı olarak işlemektedir. Örneğin yönetici sınıfına mensup bir ailede erkeğin başarısı ön plandayken, işçi sınıfına mensup bir ailede erkek üstünlüğünü kariyerdan ziyade erkeğin aileyi geçindirme becerisini kullanarak gerçekleştirir (Sancar, 2020, s.32-33).

Hegemonik erkekliğin amacı güçlü bir eril kimliği oluşturmaktan ziyade bu gücün erkekler adına işletilmesi, etkin hale getirilmesi ve sürdürülmesiyle ilgilidir. Medya, kitle iletişim araçları gibi etkenlerle hegemonik erkeklik doğallaştırılmakta, bu doğallaştırılmayı kabul etmeyenler ise toplumdan dışlanmaktadır (Horzum, 2018, s.94).

Hegemonik erkeklik; erkek olmanın olması gereken ve saygın hali olarak görülmekte ve diğer erkekler kendilerini hegemonik erkekliğe göre konumlandırmaktadır. Erkeklerin elinde tuttuğu bu güç ise sadece onlar tarafından

değil aynı zamanda toplumsal cinsiyet düzenini erkekler lehine destekleyen kurumlar, toplumsal yapılar ve fikirler tarafından da oluşturulmaktadır. Erkeğin güçlü, cesur, sert olduğu toplumda belli kalıp yargılarla dile getirilmekte, idealleştirilmekte ve başka erkeklik türü mümkün değilmiş gibi düşündürülmeye çalışılmaktadır. Bu durum ise gerek kitle iletişim araçlarındaki dizi, film, reklam vb. ile gerekse toplumsal kabuller, aileden görülen davranış biçimleri yoluyla bireylere aktarılmaktadır (Sığın ve Canatan, 2018, s.167). Hegemonik erkeklik adına belirli rol kalıpları belirlenmiştir. Bunlar; kadın ve erkeğin doğuştan farklı olduğunu, gerçek bir erkeğin hem kadın hem de gerçek erkeklik değerlerine uymayan erkeklerden üstün olduğunu, erkeklerin kadınların uğraştığı faaliyetlerle uğraşmasının onur kırıcı olarak görüldüğünü, erkeklerin sert, duyguları göstermekten kaçınan olarak resmedildiğini, cinsel ilişkinin ise erkeğin iktidarını kanıtlamanın bir yolu olarak görüldüğünü savunmaktadır. (Kundakcı, 2007, s.42).

Connell, iş yaşamına gelindiğinde erkeklerin ev içindeki iktidarı iş yaşamında da sürdürmeye çalıştıklarını, herhangi bir devlet kurumu ya da özel sektörde yönetici pozisyonunda kadınlara yer verilmesinin güçleştirildiğini toplumsal yapıda erkeğin iktidarını sürdürmeye çalıştığını, tabi bunların istisnalarının olduğunu aktarmaktadır (Connell, 2019a, s.165-170). Kadınlara ev işleri, çocuk bakımı gibi görevlerinin toplum tarafından verilmesiyle kadınların tam günlük işlerde de çalışması zorlaşmıştır. Kapitalist endüstri döneminde emek piyasası şartlarında kadınların erkekler gibi tam zamanlı işler yerine yarı zamanlı işlerde çalıştıkları dolayısıyla daha düşük ücret aldıkları da bir gerçektir (Connell, 2019a, s.201). Çağdaş ailelere bakıldığında ev içi ve ücretsiz işlerin genellikle kadınlara, kamusal ve ücretli işlerin ise genellikle erkelere ait olduğu, erkeklerin kadınlar üzerinde bir iktidar kurmaya çalıştığını, bu iktidarın ise çevrenin desteğiyle şekillendiğini görmek mümkündür (Connell, 2019a, s.184-188).

Hegemonik erkeklik kavramı zaman içerisinde gelen görüşler, eleştiriler ışığında yeniden şekillenmiştir. Örneğin, Donaldson; hegemonik erkekliğin sadece kadınlar üzerinde değil diğer erkekler üzerinde de denetime neden olduğunu savunurken Demetriou; daha önce Connell'ın üç temel mekanizmasına üç temel eril tahakküm kurumunun denk düştüğünü, bunlardan ilkinin işbölümü, ikincisinin devlet, ordu gibi direkt olarak erkek egemenliği altında bulunan kurumlar olduğunu, üçüncüsünün ise kadın-erkek ilişkilerinde yer alan mahremiyet ya da denklik yerine

erkek üstünlüğünün ön planda olduğu cinsel arzular alanı olduğunu vurgulamıştır (Sancar,2020, s.36).

Hegemonik erkeklik kavramına açıklama getiren düşünürlerden biri de Jeff Hearn olup hegemonik erkeklik yerine erkek hegemonyasını açıklamak gerektiğini düşünür. Ona göre risk alma, benmerkezci olma, fiziksel olarak dayanıklılık, ısrarcılık, saldırgan olma temel erkeklik değerleri olup hegemonya hem erkeklerin hem de kadınların onayını alan patriarkal iktidar ilişkileridir (Özkantar, 2019, s.22) Hearn; hegemonik erkekliğin Connell’ın Erkeklikler kitabında durağan ve yapısalcı olarak açıklanmasına rağmen kendisinin bu tanımı çatışma ve değişim içindeki bir anlayışına dönüştürdüğünün altını çizer. Ayrıca, Hearn; hegemonik, işbirlikçi, tabi kılınmış ve marjinal erkeklikler arasındaki ilişkilerin karmaşık analizini yapmaya çalışırken kendisinin bahsettiği erkek değerleri olan saldırganlık ve sertlikle kadınlara saygı duyan ve işbirliğine yakın erkeklik değerleri arasındaki ilişkiyi tartışır.

Susan Faludi ve Mac an Ghail de erkeklik krizi açıklamalarıyla konuya yeni bir boyut getirmiştir. Üretim süreçlerinin yöneterek kamuyu şekillendiren erkek egemen değerler artık revaçta olmaktan çıkmış olup bunun yerini reklam, süs ve tüketim kültürünün yerini aldığı bir erkek dünyası almıştır. Buna göre artık erkekler tam zamanlı bir iş yerine “şiddet, seks ve futboldan oluşan bir dünya” istemektedirler. Her erkek aileden öğrenmek yerine kendi erkekliklerini kendi başlarına keşfedeceklerdir. Connell ise bu tartışmayı kabul etmekle birlikte erkeklerin bir şekilde eril tahakkümlerini yeniden yaratacaklarını savunmaktadır (Sancar, 2020, s.39).

Peki kadınların ev içi işlerde rollerinin olup erkeklerin daha çok ev dışı işlerle görevlendirilmeleri nasıl gerçekleşmiştir? Ev içi işlerdeki ayrımı kadın ve erkeğin fizyolojik özelliklerine bağlayan yaygın görüşe kadınların hamile kalması, çocuk doğurmaları, çocuk/çocuklarını beslemek zorunda olmaları gibi nedenler bu ayrımın nedendir. Şöyle ki ilkel dönemlerde günümüzün aksine kadınlar yaşamlarının büyük bir bölümünü hamile kalarak ve çocuk büyüterek geçiriyorlardı. Hamile kalmak ya da çocuğa sahip olmak davranışlarda kısıtlamalar getiriyor, kadınlar erkekler gibi yolculuk, güç ya da uzun mesafeli göçleri gerçekleştiriyorlardı.

Tüm bunlardan dolayı erkekler avcı, çoban, savaşçı olurken kadınlar ise ev içi işlerde kendilerine yer bulmuşlardır. Rollerin bu şekilde belirlenişi ise nesiller içinde

toplumsal hayatın birçok yerine yayılmıştır. Günümüze gelindiğinde doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesiyle birlikte ev içi rollerin dağılımında değişiklik meydana geleceği düşünülse de bu değişiklik beklenen düzeyde gerçekleşmemiş ve söz konusu rol dağılımı başka nedenlerde aranmıştır. Kadınların ev ile ilgili işleri sahiplenmeleri ve bunu erkeklerle paylaşmak istememelerinin nedeni kadınları bu rolleri içselleştirmeleri olabileceği gibi ev işlerinde bilgi ve tecrübeye dayalı ev içi egemenlik alanını eşiyile paylaşmak istememesi de bu nedenlerden biridir. (Vatandaş, 2007, s.38-39).

Berktaş (2019, s.29), ataerkil sistemin Eski Mezopotamya döneminde ortaya çıktığını ve sistemli bir biçimde geliştiğini cinsiyet kimliği ve buna bağlı rolleri belirlediğini, o dönemki sisteme göre erkelerin doğası gereği daha güçlü ve akılcı olarak kabul edildiği bu sebeple devletle ilgili işlerde birincil rol verildiğini, kadınların ise tam tersi daha zayıf ve duygusal olarak kabul edildiği için kamusal alanın dışına itildiğini aktarmıştır. Toplumsal olarak erkeğin daha güçlü kadının ise daha zayıf olarak kabul edilmesi nedeniyle de kadına çocuk bakımı, temizlik gibi ev içi roller verilirken erkeğe ise daha ziyade kamusal alandaki roller verilmiş ve erkeğin rolü daha üstün görülmüştür. Aslında görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet rollerinin günümüzden farklı olmadığı anlaşılmaktadır.

İnsanların hayatta kalma süreçlerini avcılık ve toplayıcılık ile yaptıkları dönemde kadın ve erkeklerin birbirlerine şu anki konumlarından daha eşit olduğuna inanılıyordu. Kadınların çocuk doğurması ve emzirmesi onları yiyecek aramaya yönlendirmiş, süreç içinde bu durum kadının toplayıcı, erkeğin ise ara sıra avlanması cinsiyete dayalı ilk iş bölümünü oluşturmuştur (Utanır, 2012, s.33). Kadının toplayıcı olmasına ona avantaj sağladığı gibi bu durumun olumsuz yönleri de olmuştur. Kadının doğurgan olması her dönemde erkeklerle birlikte ava gidememesine ve toplayıcı olmasına neden olmuş, bu doğurganlık süreci cinsiyete dayalı iş bölümünü oluşturmuştur. Kadın hem kendi hem de bebeğinin hayatta kalması sağlamak amacıyla besin üretmesi ve besin bulması gerekmiş ve yaşantısı zorlaşmaya başlamıştır. Böylece kadın ve erkek arasında avcılık ve toplayıcılık konusunda bir ortak ilişki meydana gelmiştir. Bazı görüşler avcılığın hayvanlarla mücadeleye girilmesi gerek bir süreç olduğunu bu sebeple bir güç göstergesi olduğunu, avcılığın erkeklere dikkat, cesaret, güç, inatçılık, savaşçılık gibi özellikler kazandırdığını da savunmaktadır. (Çubukçu, 2019, s.4).

Tarihsel sürece baktığımızda ilk toplulukların anaerkil bir yapıda olduğu ancak tarımsal faaliyetlerin başlaması ile beraber biyolojik olarak güç gerektiren işlerin ortaya çıktığını ve yavaş yavaş erkeklerin egemenliği devraldığı görülmektedir (Demez, 2005, s.98). Tarih öncesi dönemde kadın doğayla daha özdeş, bereketin simgesi olarak görülmektedir. Ancak uygarlığın gelişmesiyle birlikte kadın bu özelliğini yitirmiş ve geri plana düşmüş, erkeklerle güçlenmeye başlamıştır (Demez, 2005, s.107). Toplumların yaşamlarını tarımsal faaliyetler ve avcılık ile yürüttüğü dönemlerde toplumlar hayvanları tarımda kullanmıyor daha ziyade vahşi hayvanların avcılığı yapıyordu.

Hayvanların evcilleştirilmesiyle beraber hayvanların tarımda kullanılmalarıyla vahşi hayvan avcılığı azalmış tarımda kadın ve erkeklerin görevlerinde değişiklik meydana gelmiş ve erkekler tarımda egemenliği devralmıştır (Berktaş, 2019, s.42). Çapa tarımının yapıldığı, yani tarımsal etkinliklerin gelişmediği dönemde kadın ve erkeğin konumu hemen hemen eşit düzeydeydi ve cinsiyete dair eşitlikli farklılaşmalar başlamamıştı (Atay,2019,s.35). Tarımsal faaliyetlerin başlamasıyla birlikte tarlayı sürmek, sürüyü gütmek ‘erkek işi’ olarak sayılmış, toprağa sahip çıkma yani mülkiyet konusunda savaş halinde olunması gerek durumlar fiziksel güce ihtiyacı beraberinde getirmiş, bu durum erkeği öne çıkarmış, kadını ise ev içi işlerle sınırlandırmıştır (Atay, 2019, s.35). Dolayısıyla kadın erkeğe daha bağımlı olmaya başlamış, bu süreç kadın ve erkeğin mekânsal olarak ayrılıp kadının özel alana erkeğin ise toplumsal alana yönlendirmiştir (Utanır, 2012, s.33).

Kent toplumlarının ortaya çıkışı ile birlikte devletın korunması için askeri gücün önem kazanmasıyla erkek egemenliği güçlenmiş, tarımda çalışan kişi sayısı artmış, zanaatkârlık gibi mesleklerin erkek egemenliğinde olmasıyla ise kadınlar çalışma hayatından dışlanmış ve kadınların toplumsal cinsiyet içindeki rollerinin oluşmuştur. Oluşan bu toplumsal roller elbette ki toplumdaki yasalara da yansımış yasalarla kadının toplumdaki ikincil konumu pekiştirilmiş, ailedeki otorite figürü baba olmuş, kadın ve çocuklar ise bu otoriteye uymak zorunda kalmışlardır (Berktaş, 2019, s.81-82).

Ataerkil bir toplumdaki kadınlık değerlerini anlamak için toplumda öncelikle erkeklik değerlerine bakmak gerekmektedir. Çünkü kültür genelde topluma egemen kesim tarafından gelecek kuşaklara aktarılmakta ve süreklilik göstermekte ve toplumda yaşayan bireyler tarafından kabul edilmektedir. Bu konuda aslında kadının

toplumdaki değer ve yerinin erkekler tarafından belirlendiği sonucuna ulaşmakta mümkündür. Connell (2019a, s.14). Connell (2019a, s.224) Toplumsal Cinsiyet ve İktidar isimli eserinde ise bitki ve hayvanların evcilleştirildiği, giysi ve çömlekçilik yapıldığı Neolitik toplumda görülen eşitlikçi yapılanmanın kent ya da göçebe topluluklar ile birlikte ataerkil olmaya başladığı görüşünün net olarak kanıtlanmadığını, bazı toplumlarda savaşçılıkla ilgili durumların mlekilikten önce geldiğini ileri sürmüştür. Ancak, Connell; kültürel olarak toplumsal cinsiyet kalıplarının inşa edilmeye başlandığını, kadınların mezarlarında erkeklerinkine nazaran takıların daha fazla olduğunu, giysilerin kadın ve erkeklerde farklı olduğunu, dini açıdan ad kadın ve erkeğe yüklenen sorumlulukların farklı olduğunu savunmaktadır.

Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomik anlamda değişmeler meydana geldiği gibi erkeklik algılanışları anlamında da dönüşümler meydana gelmiştir. Bu dönüşüme Batı anlayışıyla bakıldığında batılı, beyaz ve uygar erkeklik modelinin kabul edilerek geri kalanların vahşi ve barbar olarak adlandırılmasına neden olmuştur. 19. yüzyıldaki gelişmelerle birlikte erkeğin rolü aileyi geçindirmek olarak tanımlanmış, çalışanların çoğunun erkek olmasıyla erkek egemen bir çalışma sektörü oluşmuş ve kadınların çalışma alanında düşük ücret alarak çalışma hayatından uzaklaştırılması meşrulaştırılmış, çalışmak ve erkek olmak arasında güçlü bir bağ inşa edilmiştir. Aslında bu dönemde fabrikada çalışan işçi erkek ile evi geçindiren evin reisi erkek tanımlarının aynı kişiye işaret etmesi sanayi devrimindeki sınıfsal yapı ile modern cinsiyet rejimi arasında bir köprü kurmuştur. Endüstri sonrası döneme gelindiğinde hizmet sektörünün sanayi sektörünün önüne geçmesiyle birlikte yeni bir sürecin temelleri atılmıştır. Bu dönemde kadınlar iş yaşamına girmeye başlamış, tam zamanlı yerine yarı zamanlı çalışma yaygınlaşmış, aileler küçülmeye başlamıştır. Ancak her ne kadar kadın iş yaşamına girerse girsin kadının aile ve ev içinde yüklendiği sorumlulukları devam etmiştir. Bu durum ‘mevcut erkek egemenliğinin yeniden üretimi’ olarak tanımlanabilir (Sancar, 2020, s.52-54).

Tarımın ailelerin geçim kaynağı olduğu dönemlerde ailelerin geniş olması tarımda iş gücü ihtiyaını karşılamak için önemli bir nedendir. Bu geleneksel ailelerde evin reisi olan baba figürü evdeki mutlak otorite olup anne ve çocuklar bu otoriteye karşı gelememekte, babanın yanında oturuş, konuşma, çocuklarına ilgi gibi her şeye dikkat etmektedirler. Evdeki anne ise ataerkil ortamdaki en büyük işteği soyun devamı

ve kendisi için yaşlılığında bakımını sağlayan, kendisine sahip çıkacak olan bir güvence anlamına gelen erkek çocuk dünyaya getirmek ve erkek çocuğun evlenmesiyle birlikte gelini üzerine baskı kurmak olup bu durum ataerkilliğin yeniden üretilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kandiyoti, 2019, s.87).

Tarımda makineleşmeyle birlikte tarımın aile ekonomisindeki etkisi azalmaya, hizmet sektörü ağırlık kazanmaya başlamış, toplumda ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Kırsal hayatta meydana gelen bu ekonomik değişimler evin reisi olan babanın otoritesini de azaltmış, liderlik rolünü evin genç erkeği üstlenmiş, bu durum genç erkek için eş seçimini ailesinin yerine kendisinin yapması, ekonomik olarak babasına bağlı olmaktan kurtulmasını beraberinde getirmiştir. Köyden kente göçlerin artmasıyla birlikte kentlerde aileler küçülmüş, babanın çocuk üzerindeki etkisi azalmıştır. Daha öncesinde ekonomik geçimi babasına bağlı olan genç erkek artık bir nevi bağımsızlığını kazanmıştır. Kadının süreç içinde iş yaşamına girmesiyle birlikte ise kadının toplumdaki konumu yükselmiş çocuklarından beklentisi azalmaya başlamıştır. Bu durum ise toplumda çekirdek aileye geçişi beraberinde getirmiştir (Kandiyoti, 2019, s.60-63).

Ülkemizde; cinsiyet rejimi doğuştan gelen biyolojik farklılıklara, dini temellere ve toplumun kadın ve erkeğin yaratılış olarak birbirinden farklı görmesine bağlı olarak gelişmiştir. Duygular standartlaştırılmış, erkeğe, soğuk, mesafeli, güçlü, evi geçindiren bir imaj çizilirken kadın için bu durum sessiz, duygusal, ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmesi gerek bir duruma dönüşmüştür (Sancar, 2020, 304). Modern aileler olarak adlandırılan orta sınıf ailelerde dahi kadın ve erkekler iş yaşamı dışında bir araya gelmemekte aile olarak birbirlerine ziyarette dahi bu sosyalleşme kadın ve erkeklerin farklı yerlerde oturması şeklinde kendini göstermekte, iş yerlerinde ise erkekler hemcinsleriyle daha sık vakit geçirmektedir (Sancar, 2020, s.306).

19. yüzyılda üretim biçimlerinin değişmesiyle birlikte tarımsal faaliyette çalışan kişi sayısı azalmış, sanayi sektöründe çalışan kişi sayısı artış göstermiştir. Üretim şekillerinde bu değişim aile tarzında da etkili olup modern aile oluşmaya başlamıştır. Tarımda çalışan erkek sanayi üretimiyle birlikte gereken gücü sağlayamayınca aileyi geçindirme evde üretken durumdaki genç erkeğe geçmiştir. Daha öncesinde bir baba oğlunun kiminle evleneceğine karar verirken mevcut durumda kadın ve erkeğin birbirlerini karşılıklı sevmesi sonucunda evlilik süreci

gelişmiştir. Fakat bu durumu sadece üretim biçimlerine bağlamak doğru değildir. Şüphesiz ailede bu dönüşümü bölgesel özellikler de etkili olmuştur. Bu noktada babasının oğlu üzerinde otoritesinin zayıfladığından söz etmek mümkündür. Ancak, erkeğin kadın üzerindeki iktidarı farklı biçimlerde devam etmiştir. Erkeğin aile geçimini sağlamadaki rolü bu durumun kadınların gerçekleştirilemeyeceği başarı olarak gösterilmesine ve yine cinsiyetçi iş bölümlerine neden olmuştur. Erkeğin ağır koşullarda çalışması, parasını babasına bağlı olmadan kazanma çabası ve emeğiyle çalışması durumu erkeği kendi dünyasını yaratmaya itmiştir.

Bu dönemdeki en büyük değişimlerden birisi de erkekler ‘erkeklik imgelerini’ aile içinde rol model olarak aldıklarını babalarından öğrenirken şu anda bunun yerini arkadaş çevresi, sosyal medya, kitle iletişim araçlarından dayatılan öğretiler almıştır. Bunlarla birlikte annelik figürünün ailede duygusal olarak tanımlanmasıyla kendisine bu tanımın yapılmasını kendisini güçsüzleştirdiğini düşünen erkek tarafından kabul görmemekte, erkek güçlü olanı kendisine örnek almak istemektedir. Ülkemizde modernleşmiş aile babalığı en yaygın egemen babalık modeli olup bu modele göre erkek evi geçindirmekte, kadınlar ise ev işlerinde yer almaktadır. Bu ilişkilerin oluşturulmasında elbette ailenin sınıfsal konumu önemlidir. Alt sınıfta yer alan ailelerde evin geçiminden sorumlu olan belki de riskli ve zor işlerde çalışan erkek zaman zaman aile fertlerine ekonomik, duygusal ya da fiziksel şiddet uygulayabilmektedir (Sancar, 2020, s.33).

Yukarda bahsedilen konular bilinen klasik ataerkilliğin çöküşüne neden olmuş, genç erkeğin evden ayrılarak kendi ailesini kurması eşinin de kaynana denetiminden kurtulmasına ve kendi evlerinin denetimini daha genç yaşta almalarını sağlamıştır (Kandiyoti,2019, s.138).

Kapitalistleşme süreci ile birlikteyse kırdan kente göçler artmış, kadın ve erkek arasındaki geleneksel otorite ilişkisi maddi anlamda değişikliğe uğramış, daha önce ücretsiz işgücü olarak görülen kadın iş hayatına girmiştir (Kandiyoti, 2019,179). Zaman içerisinde oluşan modern çekirdek aile yapısı ise kadın ve erkek evlenecekleri kişileri kendi iradeleri doğrultusunda seçebildikleri, eşler arası ve çocuklarla ilişkilerde rol paylaşımının olduğu, aslında çiftin evdeki yaşlı akrabalarının denetimlerinden kurtularak özerk bir ailesi yapısı oluşturduğu aile modelidir (Kandiyoti, 2019, s.193). Kandiyoti (2019, s.195) aile ve toplumsal cinsiyet

ilişkilerinde meydana gelen değişmeleri “retim ve yeniden üretim değişen koşullarına ve sosyal tabakalaşmanın yeni biçimlerine” bağlamıştır.

Geleneksel aile modeli 1950’li yıllardan itibaren tarımda makineleşme, miras yoluyla toprakların bölünmesi, piyasa ürünlerine artan talep gibi nedenlerden dolayı çözülme içine girmiş, geçimlerini topraktan sağlamakta zorlanan aileler kendilerine farklı gelir kaynağı bulmaya, ücretli işlere başvurmaya başlamış, bu durum oğulların evden ayrılarak kendi çekirdek ailelerini kurmaya yol açmıştır. Konuya uzun vadede bakıldığında ise erkeklerin otoritelerinde sarsılmaların meydana geldiği görülecektir (Kandiyoti, 2019, s.30-31).

Köylerden kentlere göç eden aileler burada düzenlerini oluşturabilmek adına alt sosyo ekonomik düzeyde ailelerin yaşadığı gecekondü bölgelerine yerleşerek kent yaşamında farklı bir dinamik oluşturdular. Aileden aileye değişmekle birlikte gecekondü bölgesinde yaşayan ailelerden bazılarının eşleri ekonomik anlamda aileye katkıda bulunmak için düşük ücretli ve vasıfsız işlerde çalışmaya başladılar (Kandiyoti, 2019, s.41). Kadınların çalışmaya başlamalarıyla ise ekonomik anlamda zgrleştikleri düşünülmemelidir. Çünkü iş hayatında uzmanlık gerektiren uğraşlar ya da kamusal alan halen erkek tekelinde olup kadınlar üretim üzerinde herhangi bir katkıya sahip değildirler (Kandiyoti, 2019, s.50).

Uygurluğın ilerlemesiyle, köyden kente glerin artmasıyla birlikte aileler geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye doğru gelişmiş, babasının aile içindeki otoritesi ve kalabalık ailenin g temsil ettiği inancı azalmış, insanlar devletteki konumlarına, statülerine, yükselmelerine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Toplumsal koşulların değişmesiyle oluşan modern aileyle birlikte babanın çocuklar üzerindeki otoritesinin azalmış, baba-ocuk arasındaki yakınlık başlamış, erkek çocuğuna önem veren baba figürü yerini kız çocuğuyla yakın ilişkiler kuran yeni bir baba figürüne bırakmıştır (Demez, 2005, s.115).

Her toplum tarafından kadına ve erkeğe çeşitli roller verilmektedir. Kadın gerek yetiştiği aile içinde gördükleri ve yaşadıklarıyla gerekse sosyalleştiği toplum tarafından bu rolleri benimsemektedir. Bunları değiştirmek içinse sadece kendi içsel arzularıyla değil içindeki yaşadıkları toplumsal değerlerle de mücadele etme zorundadırlar (Berkday, 2019, s.18).

Yüksel (2013, s.15)'e göre hegemonik erkeklik kavramı; toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri temelinde üretilen, din, ırk, sınıf gibi kavramlarla şekillenen bir kavram olup Oktan (2008, s.155) hegemonik erkekliği ataerkil yapı içerisinde aile, kitle iletişim araçları, okul, iş çevresi, sosyal hayat gibi ataerkilliğin yeniden üretimini sağlayan kurumlar tarafından şekillendirilerek oluşan, korunması ve sürekli olarak yeniden üretilmesi gereken bir kavram olarak belirtmektedir. Görüldüğü üzere hegemonik erkeklik kavramı ile rıza, ikna ve yeniden üretim araçlarıyla birlikte bir sınıf diğer sınıf üzerindeki egemenliğini sürdürmesi ifade edilmektedir. (Yavuz, 2014, s.112).

Hegemonik erkeklik; 'Bir erkek nasıl olmalıdır?' sorusundan yola çıkarak toplumsal süreçte idealize edilmiş bir erkeklik kurumunu tanımlamaktadır. Bu kavram ayrıca devlet, din, kitle iletişim araçlarıyla da topluma yayılmaktadır. Bu kavrama karşıt görüşler ise bastırılmakta ve minimize edilmektedir. Kavram aynı zamanda toplumda egemen erkek grubunun sahip olduğu özelliklere işaret ederek ideal erkeğin özellikleri standartlaştırılmaktadır. Zaman ya da mekan olarak toplumdan topluma değişse de genellikle toplum tarafından yüksek gelirli, iş sahibi, kaslı, atletik, iyi aile babası gibi özelliklerle tanımlanabilmektedir. (Türk, 2008, s.4).

Özbay (2013, s.187) ise ülkemizde hegemonik erkekliği aramanın, tespit etmenin ampirik ya da düşünsel olarak bulunamayacağını savunmaktadır. Ona göre amaç Türkiye'de hegemonik erkekliği tespit ve tarif etmek olmasa da ülkemizde hegemonik olan/olmayan erkeklerin ortak özelliklerini ve alanlarını bulmaya çalışmaktır. Bu noktada ise Osmanlı Devleti ve günümüz Türkiye'si arasındaki hegemonik erkekliklerde yer alan sosyo ekonomik, kültürel ve ahlaki ortak kodlar bulunmalıdır.

Osmanlı Devleti geleneksel, şeriat ve örfi kurallara dayanan değerlerin hakim olduğu, kadın ve erkeğin mekânsal sınırlarının keskin şekilde ayrıldığı, kadınların giyim, gidecekleri yerler, davranışları gibi faktörlerin belirli kurallara bağlandığı, kadınların zorunlu durumlar dışında kamusal alanda görünür olmadığı, dolayısıyla İslami ataerkilliğin yaygın olduğu yapıda olan bir devletti (Berktaş, 2010, s.99) Tanzimat dönemi ile birlikte kadın-erkek eşitliği için adımlar atılsa da miras, çok eşlilik, kadının şahitliğinin ve erkeğin şahitliğinin eşit sayılmaması gibi güçlü dinsel referanslardan dolayı atılan adımlar yeterli olmamıştır (Şimşek ve Öner, 2015, s.451). Cumhuriyet Dönemi ile birlikte ulus-devlet yapısına geçilmiş, kadının siyasal

haklarını kazandığı, kamusal alanda görünür olmasını sağlayan sosyal değişim ve gelişmeler toplumda yeni yapılanmayı beraberinde getirmiştir (Berktaş, 2010,99).

Bu noktada İslami ataerkilliğin yerini Batılı ataerkilliğin aldığını söylemek doğru değildir. Aksine Batılı ataerkillik anlayışı İslami ataerkillikle kombine olarak devam etmektedir. Namus kavramı buna en temel örnek olup halen geleneksel düşünüş yapısından olan ve kendisini evin reisi olarak adlandıran erkek; eşinin, çocuklarının, annesinin ve kız kardeşlerinin namusundan kendisini sorumlu görür. Yine erkek duygularını açıkça yaşamak zayıflık göstergesi olmakla birlikte kadınlarda şart olmayan çalışma erkekler için adeta bir zorunluluktur. Ev içi işler halen kadının görevleri olarak görülürken erkek ev içi işlere yabancılaşmaktadır. Bu yabancılaşma erkek işsiz bile olsa evde oturmaktan ziyade yine erkelere özgü bir yer olan kahvehanelerde kendini göstermektedir (Şimşek ve Öner, 2015,451-452).

Ataerkil kavramı ailede babanın eş ve çocuklarına karşı hâkim olduğu, babanın gücünü merkeze alan düzeni tanımlamak için kullanılmaktadır. Türk toplumuna bakıldığında ataerkil düzenin yaygın olduğu bir ülke profilinde olduğu görülmektedir. Bu konuyu İslamiyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki aşmada ele almak mümkündür. İslamiyet öncesi dönemde kadın ve erkek toplumsal olarak eşit olarak konumlandırılmışken, İslamiyet'e geçiş ile birlikte Arap kültürünün etkisiyle erkek egemen bir düzen ortaya çıkmaya başlamıştır. Osmanlı devletinde Tanzimat dönemiyle birlikte kadın-erkek eşitliği için adımlar atılsa da miras hakkın, şahitlikte, çok eşitlikte erkeklerin daha ön planda tutulduğunu söylemek mümkündür (Özkantar, 2019, s.23).

Ülkemizde erkek kimliğini algılayabilmek için öncelikle kadın kimliğini anlayabilmekten geçmekte, erkeğin rolleri toplumda 'kadın gibi olmamak' ile eş değer tutulmaktadır (Yüksel, 1999, s.79). Ülkemizde bir işte çalışan, düzenli bir geliri olan, evli, çocuk sahibi, başarılı, maddi ve manevi olarak güçlü, iktidar sahibi olan erkek ideal bir erkek tipidir (Zeybekoğlu, 2009, s.70). Bunların dışında Türkiye'de erkek olarak kabul edilmenin sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik gibi kriterleri mevcuttur. Bu kriterler gerçekleştiğinde 'gerçek bir erkek' sayılarak toplumsal kabul gerçekleşir (Selek, 2018, s.19).

Hegemonya iktidarın kazanılarak elde tutulduğu bir süreç olarak tanımlanabilmektedir ki ülkemizde de iktidarın kazanılması için bir takım süreçler

vardır (Barutçu,2013, s.15). Erkeklik oluşumu bireyin dünyaya geldiği andan itibaren bir inşa sürecidir. Bunun ilk halkası anneden ayrılma ile başlamaktadır. Anneden kopuş kız çocukları için aynı biyolojik cinsiyete sahip olmanın etkisiyle büyük bir tepkiyle karşılanmazken erkek çocuk için travmatik bir durum oluşturabilir. Bu ayrılış erkekliğe girişin toplum açısından da somut bir göstergesi olan sünnet sürecine dâhil olmayı kolaylaştırmaktır (Avşar, 2017, s.231). Sünnet olacak çocuğa özel kıyafetler alınır, bazı yörelerde ata bindirilir, sünnet düğünü yapılır, bu düğüne özel davetiye basılır. Bütün bunlarla birlikte çocuğun kendisi erkek olmaktan dolayı özel hissetmesi, anne ve sünnet olmayan diğer kişilerle ayrıştığını hissetmesi ve baba ve sünnet olan kişilerle özdeşim kurması sağlanarak, çocuğun toplumsal statü kazandığını düşünmesi sağlanır (Şenol ve Erdem, 2017). Sünnet geçmişten gelen adetler gereği aileler için bir gurur kaynağı olup çevreye duyurulması önem arz etmektedir. Ayrıca sünnetin erkek cinsel organına bir müdahale niteliği taşıması mahrem olmasından ziyade bu durumun kamusal alana duyurulması niteliğini taşımaktadır (Barutçu, 2013, s.48).

Sünnetten sonra ise askere gitmek erkekliğin inşa sürecinin bir diğer parçasıdır. Askerlik sürecinde erkekten hırslı, korkusuz, kararlı, acıya dayanıklı olması beklenirken aynı zamanda erkeğin evlat, baba olması sebebiyle anlayışlı, sabırlı olması beklenmekte iki konu arasında gözle görünür bir zıtlık olduğu için erkeklik inşa sürecinde bir kriz durumu oluşturmaktadır. Askerliğini yapan erkekten iş bulması ve kuracağı aileyi geçindirmesi beklenmektedir. Süreç içerisinde iş bulamayan erkek kendi ailesini kuramamakta dolayısıyla toplumun beklentisini karşılayamamakta bu durum ise yine bir erkeklik krizine neden olmaktadır (Avşar, 2017, s.232). Askerlikte eğitim katı, disiplinli, sert olarak belirlenmiş olup bu özellikler aslında toplum tarafından da kadın olmama halinin işlendiği bir süreç olarak algılanmaktadır. Askerlikte eğitim ile birlikte bu durum pekiştirilerek askerlik yapan bireyin kadınlıkla arasına mesafe girmesi sağlanmaktadır. Sağlık sorunları nedeniyle askere gidemeyen bireye toplum tarafından anlayış gösterilmemektedir. Bireyler bu sebeple sağlık sorunları olsa dahi ne pahasına olursa olsun askeri görevlerini tamamlamaya çalışmaktadır. Toplumda askerlik görevini yapmanın dışlanmak, küçük görülme, anlaşılmama gibi somut yaptırıma neden olma durumu erkeklik inşa sürecinde askerlik görevinin önemli bir parça olduğunu göstermektedir (Şenol ve Erdem, 2017, s.295).

Askerlikten sonra ise toplumun bireyden beklentisi bir iş sahibi olmasıdır. İş sahibi olmak evlenmenin de ön koşullarından biridir. Toplumumuzda ‘iş olmayana

kız verilmez' düşüncesi hâkimdir. Geçimini sağlayan bir erkek evlilikte de bir güvence oluşturmaktadır. Tüm bunlarla birlikte toplum işini kaybeden erkeğe hiç iş bulamayan bir erkeğe göre daha ön yargılı bakmakta ve başarısız olarak değerlendirmektedir (Şenol ve Erdem, 2017, s.296). Hizmet sektörünün gelişmesiyle birlikte 'erkekliğin' kurulduğu en önemli yerlerden birisi iş hayatıdır. İş hayatına giren erkek eve para getirip evin geçimini sağladığı için değerli olarak kabul edilirken, kadının yaptığı ev işleri, çocukların bakımı gibi iler değersiz kabul edilmektedir. Aslında bir iş yerinde çalışıyor olmak hegemonik erkekliğin öncül koşulu olup toplumsal kabul ve kimlik iş hayatı ile birlikte kurulmaktadır (Yavuz, 2014, s.122).

İş bulan bir erkek evlenme konusunda da toplumda bir güvence oluşturmaktadır. Heteroseksüel bir evlilik hegemonik erkeliğin en önemli unsularından biridir. Toplumsal kadın-erkek ilişkilerinin, ataerkil deneyimlerin uygulandığı en belirgin mekânlardan biri evler olup evlenen erkek hegemonyasını uygulayabileceği bir mekân elde etmiş olur. Bu durum aynı zamanda hegemonik erkeliğin yeniden üretilmesinin de habercisidir. Erkeğin evlendikten sonra kendini ispatladığı en önemli durum çocuk sahibi olmak/baba olmaktır. Erkek çocuğu olan erkek kız çocuğu olan başka bir erkeğe göre toplumdaki 'erkek adamın erkek çocuğu olur' algısı, soyun devamını sağlayacağı düşünüldüğünden dolayı daha üstün görülmektedir. Çocuğu olan erkek otoritesini çocuk/çocukları ve eşi üzerinde devam ettirmekte, özellikle erkek çocuğuna otoritesini aktararak kendi erkekliğini yeniden inşa etmektedir (Şenol ve Erdem, 2017, s.297).

Erkeğin anneden kopuşu, sünnet, askerlik, iş hayatı, evlilik, çocuk sahibi olma gibi kavramlara bakıldığında erkekliğin bir hazıra konma süreci olmadığı aksine sürekli olarak bir kendine kanıtlama mücadelesi olduğu görmekteyiz (Yavuz, 2014, s.125).

Erkek çocuğunun kendisini toplumun kabul ettiği erkek olarak kabul ettirebilmesi için yukarıda sayılan görevleri dışında bazı davranış kalıpları da vardır. Örneğin sert, başarılı, güçlü, net, korkusuz olmak erkeklere ait özellikler olarak gösterilmektedir. Bunların dışında okullarda da erkek çocuğu başarılı, güçlü, kavgacı, sert olmak zorundadır. Yoksa arkadaşları tarafından 'kız' gibi korkak, güçsüz olduğu söylenerek baskı altında kalabilir. Ayrıca erkelerin sorumluluk sahibi olması ve ev geçindirmesi beklenmektedir. Kız çocukları için okulu bitirdikten sonra bir iş sahibi olma aile bireyleri için önemli olarak görülmezken, erkekler için adeta olmazsa olmaz

bir koşuldur. Erkekler her ne kadar güçlü olarak tanımlansa da bu güçlü olma durumunu grup içinde daha fazla kanıtlamaya çalıştığı, erkek arkadaşlarıyla bir araya geldiğinde kadınları ya da kadınsı özellikleri aşağılayıcı konuşmalar yaptığı görülmektedir.

Yapılan çalışmaların erkeklerin tek başlarına kaldıkların daha hassas, kırılğan olduklarını ancak grup içindeyken bu özelliğini göstermekten kaçındıklarını, kadınlardan, ikili ilişkilerden bahsederken daha aşağılayıcı konuştuklarını, yalnız olduklarında ise bunun tersine karşı tarafa daha çok değer veren daha saygılı bir kişiliğe büründüklerini, özellikle eril görünmenin daha artı değer kattığına inanılan stadyum, kahvehane, bilardo salonu gibi yerlerde toplumdan da dışlanmamak ve etiketlenmemek adına bu şekilde düşünmese bile eril görünmek zorunda olduklarını göstermektedir (Cengiz, Tol ve Küçükkural, 2004, s.59-60).

Ülkemizde kamusal alan ve özel alan ayrımı değerlendirildiğinde erkeğin ev dışı işlerden sorumlu olması, kadının ise evdeki işlerden sorumlu olması yaygın bir kabul olup uzun vadede bakıldığında bu durum erkeğin dış dünyada devlet işleri, politik ve ekonomik hayatta da söz sahibi olmasına sebep olmuş, bu durum ise ülkemiz için hegemonik erkekliğin temsili haline gelmiştir. Ülkemizde hegemonik erkeliğin yanı sıra yine LGBT bireyler, engelli, kısır erkek gibi öteki olarak kabul edilen bireyler olduğu gibi bunlar dışında heteroseksüel, beyaz yakalı, şehrli olan dolayısıyla ötekileştirilmeyen ancak kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinden rahatsız olan gruplar da bulunmaktadır. Bu grubun kendilerinin sahip oldukları konfor alanından vazgeçmemekle birlikte kalıplaşmış cinsiyet rollerinden rahatsız olmaları nedeniyle kendilerine biçilen rolleri kabul etmediklerinden dolayı bir kriz yaşadıkları da kabul edilmektedir (Şimşek ve Öner, 2015, s.448-449).

Sanayi öncesi ve sanayi sonrası toplumsal yapıların hegemonik erkekliğin özelliklerini değiştirdiğini, hanedeki yaşlı erkeklin iktidarının azalarak teknolojik gelişmeleri takip eden, fiziksel özellikleriyle görselliğe hitap eden, çalışmaktan yorulmayan, evi arabası olan, eşi de çalışan, evli ya da evlenmek üzere olan erkeklerin hegemonikleştiğini belirlemektedir (Özbay, 2013, s.191). Ülkemizdeki çeşitliliğinin özetlenerek hegemonik erkeklik kalıplarına ulaşmanın zor olduğu bir gerçek olmakla birlikte hegemonik erkekliğin toplumsal cinsiyet alanından bağımsız düşünölemeyeceği de bir gerçektir (Şentürk, 2017, s.33).

Ülkemizde bu alanda yapılan çalışmalara baktığımızda; Evlilik Programlarında Hegemonik Erkekliğin İnşası, Temsili ve Ataerkil Söylem isimli tez çalışmasında; gündüz kuşağının sık izlenen bir programında ataerkil söylemin baskın olduğu, bu doğrultuda ataerkil ve cinsiyetçi söylemlerin hem kadın hem de erkekler tarafından yaygın şekilde kullanıldığı, bu durumun salt kişilerin düşüncelerinin olmasından ziyade televizyon gibi hayatın olmazsa olmazı haline gelen kitle iletişim aracı vasıtasıyla izleyen her bireye ulaştığı, ataerkil söylemlerin programa katılanlar tarafından içselleştirildiği, bu sebeple ataerkil söylemlere karşı çıkarken dahi bunun yine bir ataerkil ifadeyle yapıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun ise yalnız hegemonik erkek olarak tanımlanabilecek erkekler tarafından değil hegemonik sınıfın dışında kalan erkekler ve kadınlar tarafından da yapıldığına, yapılan yorumların yine hegemonik erkeklik olgusunu pekiştirdiğine, ayrıca evlenilecek erkeğin hegemonik erkek özellikleri taşıdığına da dikkat çekilmiştir (Renkmen, 2012, s.116-117).

Türkiye’de Sosyal Medyada Futbol Erkeklik Söylemleri isimli çalışmada sosyal medyanın iktidar, güç ve erkeklik imgelerinin pekiştirilmesiyle erkekliğin yeniden üretildiği alanlardan biri olduğu, futbolculara gücü, başarıyı, korkusuzluğu simgeleyen lakapların verildiği, bu lakaplarla bedensel gücün ön plana çıkarıldığı (Akbaş, 2012,35-36), sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen küfürlerde erkek cinsel organı vasıtasıyla kadın ve erkeğin aşağılandığı dil düzeyinde erkek egemenliğinin gösterildiği, bu noktada ifade edilen kelimelerin anlamları içerik ve biçimden daha farklı olduğu, olay ve olguları adlandırırken bir iktidar mücadelesini bir düşünce biçimini yansıttıkları tespit edilmiştir (Akbaş, 2012, s.25).

Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler isimli doktora tezinde ülkemizde erkek olmanın hangi kavramlar ilişkilendirdiği konusunda çalışma yapılmıştır. Yapılan araştırmada erkekliğin geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarının da etkisiyle hegemonik erkeklik ile tanımlandığı, bu durumun ise güçlü olmak, kadın üzerinde tahakküm kurma, bir iş sahibi olarak ailenin ekonomik geçimini sağlama, kadınla aktif cinsel yaşam, sorumluluk sahibi ve bağımsız olma gibi kadınlığın zıttı tanımları içerdiği tespit etmiştir (Öztürk, 2014, s.245).

Hegemonik Erkekliğin Yeniden Üretildiği Bir Alan Olarak Spor Medyası, Spor Haberlerinde Erkeklik Söylemleri Üzerine Bir İnceleme yüksek lisans tezinde spor ülkemizde yayın yapan üç spor gazetesinin haberleri incelenmiştir. Bu çalışmada medyada eril bir dil kullanıldığı, erkeklerin güç, saldırganlık, dayanıklılık

özellikleriyle tanımlandığı ve erkekliğin güç ile sembolleştirerek bu erkeklik tipini idealleştirildiği, kadınların anne, eş veya cinsel obje olarak görüldüğü, zayıflık ve edilgenlik ile ya da ataerkil söylem ile kadın bedenini bir arzu nesnesi olarak gösterilerek ev işi, çocuk bakımı ya da cinsellikle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir (Çakır, 2015, s.187).

Yürek (2018b, s.120-121); Türkçe Ders Kitaplarında Hegemonik Erkeklik isimli yüksek lisans tezinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılı ortaokul 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında hegemonik erkeklik olgularını incelemiştir. Bu çalışmaya göre erkekliğin beden imgesi olan güç olgusunun görüldüğü, güçsüz erkeklerin güçlü erkeklere biat ettiği, sporla uğraştıkları ve fiziksel tasvirlerinin de uzun boylu, yapılı şekilde tasvir edildi, sosyal hayat kısmına gelindiğinde erkeklerin iş ve araba sahibi, heteroseksüel, evli, çocuğu olan, sosyal ve siyasal konularda bilgi sahibi olan, dolayısıyla danışılıp fikir alınan, teknoloji bilen, sorunlarını kendi çözen, kavgadan kaçınmayan, sözüne sadık ve güvenilir olarak tasvir edildiği tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere hegemonik erkeklik Türkçe ders kitaplarında övülmekte, idealleştirilmekte ve onaylanmaktadır.

3.4. Şiddet ve Erkek Hegemonyası Arasındaki İlişki

Şiddet; Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre "bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma" olarak tanımlamakta olup erkekler tarafından şiddet sadece kadınlara değil, toplumda egemen yapıdan farklı cinsel yönelimi tercih eden erkeklere de uygulanmaktadır (Şentürk, 2017, s.36).

Şiddet her ne kadar sosyobiyojistler tarafından erkeğin hayatta kalma mücadelesi için şartların onları saldırgan olmaya ittiği ve bölgesini korumak için olması şeklinde açıklansa da şiddet çoğu toplum tipinde görülen ve toplumsal beklentiler, ahlaki bakış açısı ile açıklanabileceği sosyo kültürel bir olgudur. Burada daha önce bahsettiğimiz üretim şekillerinin değişmelerinden de bahsetmek gerekir. Endüstri Döneminde fabrika koşullarında çalışan işçi erkek kendi el emeğini kullanarak ailesini geçindirmekte, kadın ise kendisine atfedilen ev işleriyle ilgilenmektedir. Endüstri dönemindeki toplumda saldırgan olmak, küfür etmek ise

erkeklerin özelliklerinde bulunmakta, bu saldırganlık gücünü üretken güce dönüştürmektedir.

Sermaye sınıfında ise erkek daha naif, kadınlara saygı duyan, iş yaşamında başarıya odaklanan ve işbirlikçi olarak resmedilmekte dolayısıyla erkeğin kadına şiddeti ekonomik olmaktadır. Şiddetin nedenlerin biri erkeğin değişen yaşam koşulları ile birlikte “iktidarını kaybetme korkusudur”. Bu durum özellikle alt sınıflarda yer alan erkek grubu için geçerli olup erkek varlığını kanıtlamak, eksiklik duygusunu gidermek için şiddete başvurabilir. Bu görüşe katılmayanlar ise şiddetinin nedeninin maddi olmadığını bunun ideolojik olduğunu savunmaktadırlar (Sancar,2020,s.216). Ataerkillik kavramına göre erkeklere biyolojik cinsiyetleri doğrultusunda atfedilen değerler vardır.

Toplumsal süreçte erkek sürekli olarak erkekliğini kanıtlamak zorundadır. Kadının özgürleşerek özel alandan çıkıp kamusal alana dâhil olmasıyla birlikte erkek erkekliğini kabul ettirmek için daha fazla çaba harcamak zorunda kalır ki bu durum erkeklik krizi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca çekirdek aileye geçiş, kentsel yaşamın artması, aileyi geçindirme rolünün salt erkeğe bağlı olmaktan çıkmasıyla ataerkil anlayış yerine yeni erkeklik modelleri de oluşmaktadır (Erkılıç, 2011, s.232).

Şiddetin temel nedenleri ve erkeklerin şiddet konusundaki konumunu içine alan iki temel bakış açısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki feminist yaklaşımdır ki bu yaklaşıma göre şiddeti yapısal bir sorun olarak ele alınmakta ve toplumsal cinsiyet şiddetinin asıl nedenini oluşturmaktadır. İkinci yaklaşım olan bireyci yaklaşım şiddete yol açan olguların nedenlerine odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre; aile içi şiddet yaş, gelir, eğitim, göç, yoksulluk, kişiler arası ilişkiler, davranış bozuklukları gibi sosyolojik ya da sosyo-psikolojik ölçütler temelinde açıklanır. Toplumsal cinsiyet aile içi şiddetin bir boyutu olmaktan ziyade aile içi şiddet analizinde bir değişken olarak ele alınmaktadır. Bu iki yaklaşım her ne kadar döneminde kadına karşı şiddeti açıklamaya çalışsa da şiddete meyleden ve şiddet uygulayan erkeklerin özelliklerinin neler olduğu göz ardı edilmiştir (Yarar, 2015, s.25-27).

Kadınları iş yaşamında ayrı tutulması, mühendislik gibi alanların erkeklerin tahakkümünde olması, futbol, basketbol gibi spor branşlarının cinsiyetleştirilmesi eril şiddete örnek oluşturmaktadır. Peki şiddetin önüne geçmek için ne yapılmalıdır? Öncelikle çocuğun doğup büyüdüğü, içinde yaşadığı toplumun kültürünü öğrendiği

aile kurumunda erkek çocuktaki en önemli rol model babadır. Aile içerisinde yetişen neslin değişmesi için öncelikle babanın bakış açısında değişmesi ve erkeğin babayı örnek alma zorunluluğunu ortadan kaldırmak gerekmektedir (Sancar, 2020, s.125-128).

3.5. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet; kadın ya da erkek olmanın bireyin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak doğuştan belirlenen demografik bir kavramdır (Dökmen,2021, s.20). Cinsiyet terimi erkekler ve kadınlar arasındaki fizyolojik farklılıkları anlatmak için kullanılırken toplumsal cinsiyet cinsiyetlere toplum tarafından atfedilen rolleri anlatmak için kullanılır. Toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde kadınların naif, anlayışlı, sessiz, duygusal, hoşgörülü olması beklenirken erkeklerin bu özelliklerin tersine sert, rekabet duygusu güçlü, hırslı, kavgaya meyilli, güçlü ve bağımsız olması beklenmektedir (Oktan, 2008, s.152).

Birey dünyaya geldiği andan itibaren çevresinde gördüğü, yaşadığı, tecrübe ettiği olayların etkisiyle kişiliğini şekillendirir ve toplum içinde fizyolojik cinsiyetine göre kimlik oluşturur. Yine bireyin cinsiyetine yüklenen sosyo kültürel anlamlara göre de bireyin toplumsal cinsiyet kimliği geliştirilir. Toplumun erkekten beklediği güçlü olmak, ailesini geçindirmek, evde söz sahibi olmak gibi çeşitli değerler, beklentiler, roller ve görevler vardır. Erkek bu görevleri yerine getirdiği takdirde toplum tarafından kabul edilip değerli olarak görülürken, bu rollere aykırı davrandığı zaman toplum tarafından dışlanır. Dışlanma nedeni toplumun kabul ettiği belli başlı erkeklik rollerinin olmasıdır. Connell, işte bu erkeklik anlayışını hegemonik erkeklik olarak tanımlar (Gedik vd., 2020, s.85). Bu sebeple birey toplumsallaştıkça toplumun kendisine atfettiği rolleri öğrenir. Yani, birey kadın veya erkek olarak doğar ancak erkeksi ya da kadınsı hareket etmeyi öğrenir (Karadaş, 2020, s.1259). Kişinin aile yapısı, anne babanın rol ve tutumları, aile içindeki davranış kalıpları, bireyin sosyalleştiği, sokak, okul, iş hayatı yaşanan bölge bu bölgenin kültürel değerleri gibi bireysel ve çevresel etmenler bireydeki toplumsal cinsiyet algısında önemlidir (Kundakcı, 2007, s.18)

Toplumsal cinsiyet çalışmaları kadınlık ve erkeklik üzerine biyolojik cinsiyet dışında bu iki kavramın toplumsal sosyo-kültürel bağlamda algılanışı hakkında bir

tartışma yürütmüş, cinsiyetler arası dengeyi sağlama konusunda meseleyi kadın temelli olarak ele almış ancak süreç içinde erkek kimliğini ele almadan konunun tam anlaşılacağı belli olmuştur. Toplumsal cinsiyet terimi ilk olarak 1968 yılında Robert Stoller tarafından kullanılmış, yapılan araştırmalarla bireyin toplumsal cinsel kimliğinin derecesini tespit edebilmek adına kadınlık ve erkeklik ölçütleri oluşturulmuş (Çakır, 2015,50), 1972 yılında Ann Oakley tarafından Sex, Gender and Society isimli kitabında kullanılarak sosyoloji literatürüne kazandırılmıştır. (Vatandaş, 2007, s.31).

Bir insanın kadın ve erkek oluşu biyolojik cinsiyet olarak sabit olmasına rağmen toplumsal cinsiyete ait roller zaman içerisinde değişebilir. Birey doğduğu aile içerisinde kadın ve erkek oluşundan dolayı kendisine verilen rolünü öğrenir ve toplumda bireyden bu role uygun davranmasını bekler Sosyal ilişkiler, aile, okul, iş hayatı gibi etkenlerle birlikte de bu roller içselleştirilir. (Avşar, 2017, s.227).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde ailenin rolüne bakılmak istendiğinde akrabalık ilişkileri, cinsiyete dayalı iş bölümü ve patriarkal ilişkileri tespit etmek yararlı olacaktır. Çünkü aile kavramı; belirli cinsiyet rolleri ve ilişkileri bağlamında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin üretildiği ve yayıldığı bir alandır (Dedeoğlu, 2000, s.141).

Kadın ve erkekler arasında farklılıklar olduğu toplumdaki çoğu kişi tarafından ifade edilmektedir. Örneğin 'kadınlar duygusaldır, alttan alır' denildiğinde bu özelliğe sahip erkekler olduğunu bildiğimiz gibi 'erkekler sinirlidir' dediğimizde de bu özelliğe sahip erkeklerin olduğunu biliyoruz. O zaman kadın ve erkekler arasındaki bu bahsedilenler gerçek farklılıklar değildir. Gerçek farklılıklar doğuştan sahip olunan değiştirilemez, öğrenilmemiş biyolojik özellikler olup toplumsal cinsiyet bazlı farklılıklar ise toplumsallaşma sürecinde öğrenilen ve kazanılan topluma, kültüre göre değişen farklılıklardır. Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar sosyal süreçlerle ilgili olup bu süreç toplumsal cinsiyet kavramı ile ilişkilidir. (Dökmen, 2021, s.23-25) Kadınlık ve erkeklik kültürel ve toplumsal değerler kapsamında şekillenen, toplumdaki değerlerin, inanışların değişimine göre zaman içinde değişime uğrayabilen, nesiller boyunca aynı da kalabilen toplumsal olarak inşa edilmiş kimliklerdir. (Elitok, 2019, s.40).

Yapılan çalışmalar geleneksel- ataerkil sistemin kadın-erkek dikotomisi oluşturarak bu durumda kadın özel alan ile erkek ise kamusal alanla özdeşleştirilmiştir. Kadınlar ile karşılaştırıldığında erkeklerin erkekliklerini ispatlamaları için bunu kanıtlamaları gerekmektedir. Bu durumda erkekliği kazanmak güç, devam ettirmesi ise zor olan bir kavramdır. (Arslan, 2018a, s.29). Yapılan çalışmalar erkekliğin doğumla başlayan ve toplumsallaştıkça öğrenilen norm ve değerlerle birlikte bir “kendini gerçekleştirme” savaşı olduğunu, erkeğin kendisini kadınları eşcinseller, biseksüeller gibi ötekileştirilen kesimlerden üstün gördüğünü ancak erkeğin kendi ‘gücünü, üstünlüğünü’ pekiştirmesi gerektiğini yoksa erkekliğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu vurgulamaktadır (Oktan, 2008, s.153).

Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik olarak kadın ve erkek olmanın ilerisinde kadınlık ve erkeklik kavramlarının toplumsal açıdan idealleştirilerek inşa edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Birey toplumsallaşma sürecinde kadınlık ve erkeklik kavramlarını içselleştirmekte, belli kalıplara uymadığı takdirde toplumsal olarak dışlanacağını bilincine varmaktadır (Baştürk Akça ve Ergül, 2014, s.14).

Toplumsal cinsiyette önemli tartışmalardan birisi biyolojik cinsiyete gönderme yapan toplumsal farkların insanın biyolojik cinsiyetiyle ilişkisi olup toplumsal cinsiyet ilişkileri insanın biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olarak görülmektedir. Örneğin erkeklerin asker olarak görülmesi hem erkeklerin fizyolojik olarak güçlü ve korkusuz olmasına hem de askerlikte bulunan cesaret ve güç terimlerinin erkeklerle bağdaştırılmasına gönderme yapmaktadır. Kadınların ise doğurgan olması biyolojik cinsiyetleriyle ilişkili olup kadının ‘biyolojik yaratıcılık’ hali onu korunması gereken, zayıf olarak görünen birey olmasının önüne geçemez. İşin özüne gelindiğinde kadın ve asker arasındaki fark biyolojik olmaktan ziyade toplumsal bir durumu anlatmakta kadın ve erkekleri birbirinden farklı toplumsal konumlarla ilişkilendiren cinsiyet farkları rejimi biyolojik özellikler temel alınarak normalleştirilmeye çalışılmaktadır (Sancar,2020, s.175-179).

Toplumsal cinsiyet; cinsiyete yüklenen normlar, kurallar, değerler, kültür kavramlarıyla inşa edilmekte (Butler,2014, s.191), bireyin dünyaya geldiği andan itibaren tekrarlar, uyarılar yoluyla öğretilmekte ve kültürel olarak devam ettirilmektedir (Butler,2008, s.20). Toplumsal cinsiyet terimi erkekler, fen bilimleri, kariyer, hiyerarşi, iş yerinde yükselme gibi kavramlarla bağdaştırırken kadınları bunun tam tersine beşeri bilimler, ev, çocuk, aile gibi kavramlarla bağdaştırır. Günlük hayatta

kullandığımız 'bilim adamı' kelimesi bunun açık bir örneğidir. Bilimi yapma hakkı ya da yakıştırmaları erkeğe uygun görülmüştür (Fine,2010, s.29).

Kadınlar erkeklerin iktidarı karşısında kimliklerini belirtmeye çalışırken erkekler ise iktidarın gücü ve kendi kimliklerini birleştirerek toplumda görünür olmaktadır (Şenol ve Erdem, 2017, s.291). Cinsiyetler arası ilişkiler hiyerarşik düzen içerisinde ortaya çıkar, erkekler iktidarlarını kurarlar ve bu iktidar din, siyaset, mitoloji, ideoloji gibi temellerle meşrulaştırılır. Kadınlarsa bu düzene uyum sağlamaya ya da bağımlı olmaya başlamışlardır (Agacinski, 1998, s.32-33).

Toplumsal cinsiyetin oluşmasında kadın ve erkek arasındaki iktidar ilişkilerinin bu süreci nasıl etkilediği ve nesiller arası aktarımına yönlendirici rolünün ne olduğu üzerinde durulmuştur. Kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklara tarihsel süreçte bakıldığında erkeğin süreçte aktif konumu kadının erkeğin gözünden görülerek değerlendirilmesine neden olmuştur. Toplumsal cinsiyetin oluşumunda erkek iktidar ile özdeşleştirilmiş ve erkeğin bu iktidardan hareketle toplumsal yapıyı nasıl yönlendirdiği incelenmiştir.

İktidar kendi meşruluğunu ise cinsiyet farklılıkları üzerinden oluşturmaktadır. Çünkü iktidar; cinsel kimlik oluşumunda biyolojik farklılıklardan yola çıkarak oluşturduğu kadın ve erkek farklılıklarıyla hem kendi sınırlarını hem de hareket alanını belirlemekte, kadın ve erkek arasındaki farklılıkta kadını baskılamakta aynı zamanda kadın ve erkek arasındaki benzerlikleri de göz ardı etmektedir. Toplumsal cinsiyet ve iktidar arasındaki ilişki kadın ve erkek cinsel kimliklerinin toplumsal alandaki görünüşüyle ilişkili olup erkeğin iktidar mekanizmasında sadece kadınlar değil egemen olmak istemeyen erkekler de baskılanabilmektedir. Bütün bunlar birlikte değerlendirildiğine hegemonik erkekliğin ortaya çıkışı toplumdaki bütün erkekleri etkisi altına almakta ve herkesi aynı role büründürmeye çalışmaktadır. Bu durumda kadınlar da kendilerine biçilen rolü oynayacak ve kadın ve erkek arasındaki sınırlar net bir şekilde belirlenebilecektir. (Erdem, 2017, s.938).

Sosyal yaşantılarımız toplumsal cinsiyet temelinde şekillenmekte, bu durum toplum içinde yaşayan bireylerin yaşantılarını da etkilemektedir. Toplumun bireye attığı, normlar, değerler ve roller bireyin yaşantısının birçok bölümünde etkisini göstermektedir (Quest ve Hyde, 2021, s.3). Toplumsal cinsiyet rollerini küçük yaşlardan itibaren ailemizden öğrenmeye başlarız. Çocuk ailesinden öğrendiği rolleri

büyüdüğü süreçte maruz kaldığı kitle iletişim araçlarından örneğin televizyon izleyerek aile içinde öğrendiklerini adeta pekiştirir. Kitle iletişim araçları yeni roller öğrettiği gibi var olan rolleri de doğallaştırarak adeta olması gereken gibi gösterir (Baştürk ve Şakar, 2020, s.506). Bununla birlikte özellikle televizyonda yayınlanan programlar aracılığıyla kadınların yerinin mutfak olduğu, yapay tartışmalarda kadınların ağlayarak ekranda yer alması onların kırılgan, hassas, güçsüz bir yapıya sahip olduğu yönünde algıya neden olmaktadır (Özkantar, 2019, s.18).

Toplumsal cinsiyet konusundaki çalışmalara bakıldığında öncelikle kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar üzerinde durulduğu görülmektedir. Biyolojik farklılıkların toplumsal cinsiyette payı olmakla birlikte salt biyolojik cinsiyetle açıklanamayacak toplumsal cinsiyet rolleri vardır. Bunda etkili olan kısım toplumun bireyi şartlandırmasıdır. Son olarak da toplumsal yaşamda karşılan sosyal alanlarda toplumsal cinsiyet tanımlanmakta ve topluma benimsetilmeye çalışılmaktadır. Burada önemli olan husus toplumsal cinsiyet sadece bireyler üzerinde eğil tüm toplum üzerinde etkili olan geniş bir kavramdır (Kılıçaslan ve Işık, 2016, s.7).

Dünya her geçen gün değişmekte, yaşanan bu değişimler toplumsal kurumları da etkilemekte bu durum bireylerin davranışlarında değişikliklere sebep olmaktadır. Aile kurumu da her ne kadar bu değişimden etkilense de yine de toplumsallaşmanın önemli araçlarından biridir. Aile içinde yaşayan bireylerin de aileye uygun davranışlar göstermesi beklenmektedir. Elbette kültürler arası farklılıklar mevcut olmakla birlikte her topluma anne-baba, karı-koca, ebeveyn-çocuk ve kardeşler arası roller belirlenmiş, bireylerinde bu rollere uygun davranışları beklenmektedir (Karadaş, 2020, s.1257). Bir çocuk doğduğu andan özel bir durum yoksa ailesinin yanında yetişmeye başlamaktadır.

Aile çocuğun toplumsallaşma sürecine başladığı ilk yerdir. Çocuk birey olma sürecine aile içinde başlar, yaşadığı toplumun kurallarını, yasaklarını, doğrularını ve cinsiyet kavramını aile içinde öğrenir. Toplumsallaşma süreci ile beraberse cinsiyet kimlikleri, bu kimliğe atfedilen anlamları öğrenir ve davranışlarını bu kalıplara göre şekillendirir (Esen, 2021, s.10). Aileler farkında olarak ya da olmayarak kız ve oğlan çocuklarına belirli duyguları karşısında daha farklı yaklaşmaktadırlar. Örneğin aileler kız çocuklarına genellikle üzgün ve kaygılı olduklarında, erkeklere ise öfkeli olduğunda daha çok ilgili göstermektedirler.

Bu durum elbette ki kültürden kültüre değişmektedir. Ailelerin bu davranışlarının altında çocuklarının yetişkin olduğu zaman onların davranışlarından beklentilere sebep olmaktadır. Örneğin aileler erkek çocuklarını ilerde gücün temsili olan işlerde görmek istediklerini için onları kırılanlıklarını açıkça ifade etmelerine izin vermezken, öfke, aşağılama, gurur gibi duygularının ifadelerinde çocuklarına karşı daha destekleyici yaklaşırlar. Kız çocukları içinse daha tam tersi bir durum söz konusu olup kızlar daha narin, hassas, kırılan ve korunmaya muhtaç olarak görülürler (Quest ve Hyde, 2020, s.147). Aynı şekilde bir bebek büyürken eğer cinsiyeti kızsa bebeklerle, erkekse arabalarla oynamaya yönlendirilmektedir.

Bir kız çocuğu arkadaşıyla anlaşamadığı bir durum olursa ‘kızlar hiç öyle yapar mı’ cümlesiyle, erkek çocuğu ağladığında ise ‘erkekler ağlamaz’ cümlesiyle toplumlar yargılar çocuğa yansıtılır. Çocuklara bakıldığında kız çocuklarının arabayla oynamasına sert bir tepki gösterilmezken, bir erkek çocuğunun ise bebekle oynamasına daha büyük bir tepki verilir. Kız çocuklarının davranışları bir erkekte olmasına yine toplum tarafından hoş bakılmaz. Örneğin ‘erkek gibi güçlü kız’ övme belirtirken, ‘kız gibi ağlama’, ‘kız gibisin’ ifadeleri güçsüzlük ve olumsuz yargılar belirtir (Demez, 2005, s.54).

Aile içinden sonra okullarda toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiği alanlardan biridir. Okullarda öğretmenler kız çocuklarının erkeklere nazaran daha aktif ve çalışkan olmaları beklerler. Aynı şekilde erkeklerin matematiksel derslerde kızların ise sözel derslerde daha başarılı olduklarına ilişkin toplumda kalıp yargılar bulunmaktaysa da yapılan araştırmalar bu teörinin bir geçerliliği olmadığını göstermiştir (Quest ve Hyde, 2020, s.160-167).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının ifade edildiği alanlardan bir diğeri medyadır. Diziler, filmler ve reklamlar aracılığıyla bireylere nasıl davranacakları, nasıl giyinecekleri, kendilerini ifade etme biçimleri, olaylar karşısında duruşları gibi birçok alanda yönlendirme sağlanmakta belli davranış kalıplarının içselleştirilmesine neden olmaktadır. Medya kadın metalaştırılmakta bu durum en çok reklamlarda karşımızda çıkmaktadır. Pazarlanacak ürünün hitap ettiği kesim erkekler ise kadının bedeni sergilenmekte kadının bedeni metalaştırılmaktadır. Ürünün hitap ettiği kesim erkek ise kadın bedenine vurgu yapılırken, ürünün hitap ettiği kesimin kadın olması durumunda romantik ve duygusal öğeler kullanılmakta ve kadının emeği metalaştırmaktadır. Yine reklamlar aracılığıyla kadın ve erkeğin dış görünüşleri de idealleştirilmekte, ayarı

idealize durum televizyon ya da sosyal medya aracılığıyla da yapılmaktadır (Alkum, 2018, s.14-15).

İletişimdeki cinsiyet farklılıkları; kadın ve erkeklerin ise toplumsal cinsiyet rolleri gereği iletişim kurduğu süreçteki amaçlarının farklı olduğunu, kadınların konuşmayı başlattıklarını ve sohbetin devam etmesini sağlamaya yönelik cümleler kurduklarını, konuşmaları sırasında destekleyici ve karşı tarafı anladığını belirten cümlelere yer verdiklerini ancak erkeklerin genellikle var olan bilgilerini kanıtlamaya yönelik, daha kısa ve net cümleler kurduklarını kapsamaktadır. (Quest ve Hyde, 2020, s.113).

Toplumsal cinsiyet kalıpları her ne kadar toplumdan topluma değişse de bu kavram ataerkil sistemin var olduğu yerlerde benzer özellikler gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu toplumsal cinsiyet kalıpları; toplumdaki kadın ve erkek arasındaki iş bölümünü, hiyerarşik düzeni belirlemektedir (Baştürk ve Şakar, 2020, s.504). Sosyalleşme sürecinde öğrenilen belli davranış kalıpları kuşaktan kuşağa kadınlar ve erkekler aracılığıyla aktarılır. Burada önemli olan nokta kadınların her ne kadar toplumun kendilerine atfettiği rollerden sıkılsa da ‘kendini gerçekleştiren kehanet’ inancıyla bu rolleri, davranış kalıplarını onaylar ve yine kadın vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarılır (Öztekin, 2020, s.13-14).

Toplumsal cinsiyeti belirleyen giyim, nitelikler, roller ve sorumluluklar, mekânlar ve dil gibi belirli normlar vardır. Her toplumun giyim şekli kendi kültürüne göre farklılık gösterse de toplumun kadın ve erkeğin nasıl giyineceği ile ilgili belirli kuralları vardır ve birey doğduğu andan itibaren öğretilir. Kadınlara ve erkeklere nasıl giyinecekleri öğretildiği gibi cinsiyetlerine uygun davranış kalıplarını da benimsemeleri sağlanır. Örneğin kadınların şefkatli, hanımefendi, sessiz, nazik, kurallar uyan, erkeklere ise sert mizaçlı, katı, sinirli, duygusal olmama gibi nitelikler ve kadınlara ev işlerini yapan, çocuk bakan, özel alan içinde yaşayan, erkeklere ise evin geçimini sağlayan daha çok kamusal alana hâkim olma gibi rol ve sorumluluklar öğretilir.

Çocukların doğdukları andan itibaren giyim tarzı, davranış şekilleri, rol ve sorumlulukları içselleştirmesi dört evrede gerçekleşir. Birinci evre olan manipülasyonda çocuklara davranış şekilleri önemlidir. Kızlara bağımlı, zayıf, hassas, korunması gereken şekilde davranılırken, erkek çocuklara bağımsız ve güçlü olarak

hissetmeleri sağlanır. İkinci evre olan yönlendirme evresinde kız çocuklarının bebekler, ev işlerini tasvir eden oyuncaklar ile oynaması erkek çocuklarının ise arabalar, dövüşmeye teşvik eden oyuncaklarla oynamaları sağlanır, Üçüncü evre olan sözel tanılar evresinde kız ve erkek çocuklarına sözel telkinler yoluyla mesajlar verilir. Dördüncü evre etkinlik teşhirinde ise kız çocuklarının evde annelerine yardım etmeleri, erkek çocuklarının ise dışarda babalarına yardım etmeleri yönlendirilir ki bu durum özel alan kamusal alan ayırımında çocukta oluşmasına neden olur (Akar, 2018, s.9-11).

Toplumsal cinsiyet sonucunda Kamusal alan, bireysel olmayan, ortak alana ve ortak çıkarlara ait olan davranışları ifade eden bir kavramdır. Özel alan ise bireyin aile, arkadaş gibi yakın çevresiyle sınırlı olan alanı anlatmaktadır. Kamusal alan aslında toplumun bireyden beklentilerinin ifade ediliş şekli olarak tanımlamakta mümkündür. Çünkü kamusal alanda bireyin sahip olduğu statü ortaya çıkar, Bu ise diğer statülerin varlığıyla mümkündür. Kamusal alanda diğer insanlarla iletişim kuruldukça karşılıklı etkileşim yaşanır ve aslında ailede öğrenilmeye başlayan toplumsal süreç kamusal alanda devam eder. Birey toplumun kendisinden beklentilerini, isteklerini, toplumsal norm ve değerleri öğrenir (Demez, 2005, s.30-31).

Kişilerin biyolojik cinsiyetleri doğuştan gelmekle birlikte doğdukları andan itibaren kız çocuklarının pembe, erkek çocuklarının mavi rengiyle bağdaştırılması, yetiştirilme tarzlarındaki farklılıklar, hitap şekli, davranışsal beklentiler, kadın/erkeklerin yapabilecekleri işler konusunda da bir ayırım ortaya çıkarır. Kız çocuklarına bebek, mutfak gereçleri gibi oyunlar alınırken erkeklere araba, savaş oyuncakları gibi oyuncaklar alınarak ailelerin beklentileri doğrultusunda ileri yaşamlarındaki rollerine hazırlanılır. (Alkum, 2018, s.10) Kamusal alan ve özel alan ayırımında toplum kadın ve erkeğin alanlarını belirler, erkeğin görevi çalışıp para kazanmakken, kadının görevi ev içi işlerle sınırlandırılır (Demez, 2005, s.32).

Barutçu (2015,s.132); özel alan ve kamusal alan ayırımının net olmadığını çünkü kadınların ev gibi özel alanla bağdaştırılsa da hem özel alandaki egemenliğin erkekte olduğunu hem de kadınların günümüzde kamusal alandaki aktifliklerinin arttığını, konuya erkekler açısından bakıldığında ise erkeklerin kamusal alanda halen kadınlara kıyasla daha aktif olsalar da özel alanda erkek egemenliğin, karar verme gücüne sahip olduklarını savunmaktadır.

Dündar (2011,s.31)'den çalışması aslında çocukluktan itibaren yaşadığımız sosyalleşme sürecinin sonucunda oluşan özel alan/kamusal alan ayrımını gözler önüne sermektedir. Dündar'ın anne ve babanın akıllara getirdiği sözcüklerin incelenmesiyle ilgili yaptığı çalışmada anne sözcüğünün sevgi, fedakârlık, yemek ve şefkat gibi sözcüklerle; baba sözcüğünün ise para, saygı, ev geçindirme ve reis gibi sözcüklerle daha çok ilişkilendirildiği ortaya konulmuş olup dolayısıyla çocuklar erkekleri kamusal alanla kadınları ise daha çok özel alanla ilişkilendirilmiştir.

3.6. Toplumsal Cinsiyet Hakkındaki Teorik Yaklaşımlar

Toplumsal cinsiyete dair teorik yaklaşımlar kadın ve erkek arasındaki farklılıklar ve bu farklılıkların oluşum süreçleri ile ilgili bilimsel çalışmalarla oluşmuştur (Quest ve Hyde, 2020, s.27). Toplumsal cinsiyetin bireyler açısından içselleştirilmesinde ve kadın ve erkek arasındaki farklılıkların açıklanmasında teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu teorik yaklaşımlar bilim insanlarının konuyu anlamlandırma çabası sonucunda oluşan sistemli, aynı konunun farklı yönlerini ele alan, bazen birbirleriyle çelişir gibi olsa da çoğu zaman birbirlerini tamamlayan çalışmalardır (Dökmen, 2021, s.41).

3.6.1. Sosyal Rol Teorisi (Sosyal Yapı Teorisi)

Sosyal Yapısal Teori olarak da adlandırılan sosyal rol teorisine göre toplumdaki cinsiyete dayalı iş bölümünü; kadın ve erkek bedenleri arasındaki fiziksel farklılıkların kültürel inançlar temelinde de belirlendiği şeklinde açıklamaktadır. Tarih boyunca erkeklerin fiziksel olarak güçlü olmalarının onları savaşmak ya da güç gerektiren işlere yönlendirdiğini, bu durumun erkekleri toplumda egemen hale getirdiğini, kadınların ise mevcut duruma uyum sağlayarak daha bağımlı hale geldiklerini savunmaktadır (Quest ve Hyde, 2020, s.49).

Sosyal rol kuramı; kadın ve erkekler arasındaki davranışsal farklılıkların 'cinsiyet kalıpları' ve 'sosyal rollerle' açıklanabileceğini savunmaktadır. Sosyal rol kavramı ise; toplum tarafından belirlenmiş bireyden beklenen öğrenilmiş tepkileri kapsamakta olup kendisine atfedilen sosyal role uygun davranmayan bireyler üzerinde sosyal baskı kurulmaktadır (Dökmen, 2021, s.82)

Sosyal rol kuramına göre sosyal bir varlık olan insan diğer insanlarla iletişim kurarken onların kendisinden beklentilerine göre davranır. Bu beklentiler standardize

edildiği için, yani kadın ve erkekte beklentiler daha öncesinde belirlendiği için her birey bu rollere uygun olarak davranır. Kadın anlayışlı, ılımlı, sakin, sessiz, nazik olarak tanımlanırken, erkek konuşkan, kendisine güvenen ve iddialı olarak tanımlanmaktadır (Demez, 2005, s.37).

Sosyal rol kuramı; kadın ve erkeğin doğuştan getirdiği genetik özelliklerinin üzerinde de durarak; erkeğin fiziksel olarak daha iri olması, kadının çocuk doğurması ve emzirmesi gibi özelliklerin kültürel, toplumsal inançlar ve ekonomik süreçler ile etkileşime girerek toplumda iş bölümüne yol açtığını, bu durumun ise ‘psikolojik cinsiyet farklılıklarına’ neden olduğunu savunmaktadır. Farklı sosyal rollere adapte olmak zorunda olan kadın ve erkek bu rollere uygun beceriler de geliştirmiş, kadın ev içi işlerde, erkek ise evi geçindirecek beceriler geliştirmiştir (Dökmen,2021, s.84).

3.6.2. Sosyal Öğrenme Teorisi

Çocuğun cinsiyeti ile ilgili davranışların ödüllendirildiği, cinsiyetiyle ilgili olmayan davranışların ise cezalandırıldığı bu kuramı geliştiren kişi Albert Bandura’dır (Zeybekoğlu, 2009, s.19).

Sosyal Öğrenme Teorisi, psikolojide insanın gelişim süreçlerini tanımlamak için kullanılan bir sistem olup buna göre çocukların cinsiyetlerine göre farklı davranış geliştirmelerini açıklamaya çalışır. Kızlar ve erkekler cinsiyetlerine uygun davrandıklarında ödüllendirilirken cinsiyetlerine uygun davranmadığında cezalandırılır. Örneğin, bir erkek çocuğunun kız çocuklarıyla birlikte bebeklerle oynaması, diğer arkadaşlarıyla tartışması esnasında haksız duruma düşmesi toplum tarafından hoş karşılanmazken, erkek çocuğunun sert mizaçlı olması toplum tarafından hoş karşılanır. Aynı şekilde kız çocukları içinde toplum içinde sessiz, sakin, kurallara uyan ‘akıllı bir kız’ olması öğretilir ve çocuk toplum tarafından öğretilen bu kurallara uyduğunda gerek sözel gerekse davranışsal olarak takdir toplar.

Sosyal öğrenme teorisinde taklit ve gözlem yoluyla öğrenme mekanizmaları da önem taşımaktadır. Taklit; çocuğun bir başkasında gördüğünü yapmasıyken, gözlem yoluyla öğrenmede çocuklar rol model aldıkları kişiyi gözlemler, uzun bir süre gözlem sonunda öğrendiği bilgiyi kullanmasa bile gözlemlerle davranışları öğrenirler. Bu teoriye göre çocuklar kendisiyle aynı cinsiyette olan kişiyi daha fazla taklit etme eğilimindedirler. Örneğin, kız çocukları evde annesinin yemek yaptığını görerek oyuncaklarını seçerken mutfak malzemeleri, plastik meyve, sebze şeklinde seçmekte

ve anneleri gibi yemek yapmaya ya da oyuncak bardaklarında kahve yapıp ikram etme eğilimindedirler. Aynı şekilde erkek çocuklar babalarının evde tıraş olduklarını ya da takım elbise giydiklerini görüp tıraş olmaya veya evde kravat takıp babalarını taklit etme eğilimindedirler (Ouest ve Hyde, 2020, s.33).

Sosyal öğrenme kuramına göre okul, arkadaş çevresi gibi çocuğun pasif alıcı olduğu dış faktörlerde çocuğun kendi cinsiyetine uygun davranış geliştirmesini sağlamakta olup dış faktörlerden en önemlisi kitle iletişim araçlarıdır. Televizyonlarda yayınlanan çizgi filmler, reklamlar, diziler vb. gibi yayınlar çocuğa adeta rol model olmakta ve çocuğun toplumsal cinsiyete dair kalıp yargıları öğrenmesini sağlamaktadır (Zeybekoğlu, 2009, s.21).

3.6.3. Bilişsel Sosyal Öğrenme Teorisi

Bilişsel Sosyal Öğrenme Teorisine göre sosyal öğrenme kuramından farklı olarak pekiştirme, cezalandırma, taklit etme konularına verilen önem devam etmekle birlikte bu kuramda öz düzenleme ve öz yeterlilik gibi bilişsel süreçlerde dâhil edilmiştir. Bu teoriye göre çocuklar geliştikçe davranışlarını düzenlerken ödül ya da cezadan ayrı olarak davranışlarını içselleştirdikleri cinsiyet normlarına göre düzenlerler. Öz yeterlilik ise bir konuyu gerçekleştirirken bireyin kendi kapasitesinin farkına varması olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, bireyin gerçekleştirmek istediği bir konuyu başarma kapasitesine olan inancıdır. Örneğin, kız çocukları hemşirelerin büyük bir kısmının kadınlardan oluştuğunu görüp hemşire olmaya olan inançları artmaktayken, mühendislerin çoğunun erkek olduğunu görüp mühendis olmaya inançları azalmaktadır (Ouest ve Hyde, 2020, s.35).

3.6.4. Bilişsel Gelişim Teorisi

Lawrence Kohlberg tarafından geliştirilen bilişsel gelişim kuramı Piaget'in bilişsel gelişim kuramına dayanmakta ve sosyal öğrenme kuramının aksine çocuk çevresini yapılandırırken sürece pasif olarak değil aktif olarak katılmaktadır (Zeybekoğlu, 2009, s.21).

Bireylerin yaşadıkları çevreye ilişkin tutarlı görüş ve davranış örüntüleri geliştirmeleri için bilişsel tutarlılığa ve bunu sürdürmeye ihtiyaçları vardır. Çocuklar için de aynı olan bu durumda çocuklar en iyi kız ya da erkek olmanın çözümü aramakta olup kız ya da erkek olduğunu anlayan çocuk kendi cinsiyetine uygun davranışları

geliştirir. İşte bu kuramın sosyal öğrenme kuramından farkı bu noktada ortaya çıkmakta ve çocuk cinsiyetini ödüllendirme ile değil aksine cinsiyetini kendisinin kimliklendirmesiyle belirlemektedir. Bilişsel tutarlılığın çocuğa bir diğer etkisi ise cinsiyet kalıplarını katı ve değişmez ve ahlaki değerler olarak görmesidir. Cinsiyet kalıplarının dışına çıkanlar cezalandırılır. Erkek çocuklarda bu cinsiyet kalıpları daha belirgin olup akranı kız çocuğuna ilişkin davranış özelliği gösteren ya da onların oynadığı oyunları oynamaktan hoşlanan erkek çocuğu yine kendi cinsinden akranları tarafından dışlanabilmektedir (Dökmen, 2021, s.66).

Bilişsel gelişim teorisinde toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi bilişsel gelişimin bir boyutu olarak görülmektedir. Çocuklar gelişirken çevresindeki kadın ev erkeklerin davranışlarını zihinlerinde şemalaştırırlar ve kendileri de cinsiyetlerine göre belirlediği şemaya uygun davranırlar. Bilişsel gelişim teorisinde toplumsal cinsiyet rolü sadece çevresel faktörler tarafından değil bireyin kendi cinsiyetine göre davranışlarını belirlediği bir süreçtir (Quest ve Hyde, 2020, s.36).

3.6.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Teorisi

Sandra Lipsitz Bem tarafından geliştirilen ve çocukların cinsiyet hakkındaki görüşlerini nasıl kazandığını açıklayan bu kuram sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramlarını birleştirmektedir. Kurama göre; çocuk sadece anatomik farklılıklar, iş bölümü ya da kişisel özellikleri değil zengin çağrışımları içeren kadın ve erkek tanımlarını öğrenerek, öğrendiği bu bilgileri cinsiyetiyle ilgili içeriği ile bağdaştırır. Kadın ve erkek ayrımının bariz olduğu bir sosyal çevrede yetişen çocuk; algıladıkları bilgileri cinsiyet çağrışımına göre işlerler. Cinsiyetler hakkında bilgi öğrenme sürecinde çocuk; kendi benlik kavramını da oluşturarak gelen bilgileri cinsiyet şemasına göre kodlayarak öğrenmektedir (Dökmen, 2021, s.68-70).

3.7. Toplumsallaşma, Değer ve Norm Kavramları

Toplumsal kurumlar ve yapılar insanlar tarafından oluşturulmakta ve bu yapı ve kurumlarla insanlar arasında karşılıklı bir etkileşim süreci yaşanmaktadır. Bireylerin dünyaya geldiği andan itibaren kimlik oluşturma süreçlerinde toplumda egemen olan norm ve değerler oldukça önemlidir (Karadaş, 2020, s.1257). Türk Dil Kurumu sözlüğüne (2011, s.1442) göre kimlik “toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü” olarak

tanımlanmaktadır. Psikologlar kimliği; benlik ve kişilik kavramlarıyla açıklamaya çalışırken sosyolojik açıdan ise kimlik; insanın sosyal yaşamının belirleyici olduğu, sınıf belirlemede kullanılan, toplumsal cinsiyet kavramıyla da ilişkili olan bir kavramdır (Aşkın, 2007, s.214).

Toplumsallaşma ya da diğer tanımıyla sosyalizasyon kavramı Durkheim tarafından oluşturulan ve Durkheim tarafından “genç kuşağın bir önceki kuşak tarafından yöntemli eğitimi” olarak tanımlanan bir süreçtir. Toplumsallaşma ile birlikte toplumun düşünceleri, gelenekleri, değerleri, normları toplum tarafından bireye aktarılır. Toplumsallaşma süreci asli ve tali olarak 2 şekilde gerçekleşmekte olup asli sosyalizasyon bireyin çocukluk döneminde gerçekleşir. Tali sosyalizasyon ise sosyalleşmiş bireyi toplumdaki iş hayatı, okul, arkadaş çevresi, din gibi toplumsal yaşamın duygusallığa daha az yer verilen diğer kısımlarına sokan süreçtir. Bireye içinde bulunduğu toplum çocukluk döneminden başlayarak ona kendi değerlerini aktardıkça birey bu değerleri kültürel etkileşim yoluyla içselleştirerek benimser ve kendi kimliğini oluşturmaya başlar. Birey toplumsallaşma ile birlikte aile içinden başlayarak içinde yaşadığı toplum değerlerini, kültürünü rollerini, amaçlarının nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini anladığı süreçtir (Durdu, 2018, s. 66-70).

Toplumsallaşma; bireyin toplumdaki diğer gruplarla ve kişilerle etkileşimde bulunması sonucu kültür öğrenme sürecidir. Toplumsallaşma sadece belirli bir dönemi kapsamamakta aksine tüm yaşam boyu devam eden dinamik bir süreçtir. Toplumsallaşma bireyin doğuşundan itibaren başlayan ve aktif olarak yaşam boyu devam eden bir süreç olduğu için birey eski bilgilerini silerek değil, onların üstüne yeni şeyler katarak toplumsallaşma sürecine devam eder. Toplumsallaşma uzun vadede kültürün kuşaklar arası aktarımını sağlarken, temel düzeyde bireyin kişiliğinin oluşumunda önemli bir rol oynar (Zencirkıran, 2020, s.87).

Her bireyin belirli kişilik özellikleri olduğu için dışarıdan kendisini etkileyen durumlara verdikleri tepkilerde elbette ki farklıdır. Bu sebeple toplumun kendisini etkilediği yerleri de kendi kişiliği çerçevesinde değiştirebilmektedir. Yani her bireyin toplumsallaşması aynı değildir. Ancak toplumun bireyden beklentisi toplumun kurallarına, değerlerine, normlarına uyulmasıdır. Bu kurallar dışında davranan kişiler hoş karşılanmaz (Tezcan, 2016, s.58-59).

Toplumsallaşmayı etkileyen yaşanılan çevre, din, aile, etnisite, cinsiyet gibi birden çok faktör bulunmaktadır.

Yaşanılan çevre; bireyin toplumsallaşmasını etkilen temel faktördür. Aynı cinsiyette ve aynı yaş grubunda yaşayan iki bireyin farklı ülkelerde olması, ya da aynı ülkenin farklı coğrafyasında olması onların edindikleri kültürü, değer yargılarını fazlasıyla etkileyecektir.

Din; konusunda da her dinin inanç sistemi, yaptırımları, bireylerden beklentileri farklıdır.

Aile; toplumun temel yapısını oluşturan aile kavramı bireyin hayat görüşünü etkilemektedir. Her toplumdaki aile yapısı birbirinden farklıdır. Bu durum sadece ülkeler arası değil ülke içinde de değişmektedir. Nitekim ailedeki anne ve baba da yaşanılan toplumun değerleriyle yetiştikleri için onlar da kendi yetiştirdikleri çocuklarına aynı değerli aktarmak isteyeceklerdir. Ayrıca, ailenin mesleği, ekonomik statüsü, yaşadıkları çevre de bireyin toplumsallaşmasında önemli bir faktördür.

Etnisite; Bir toplum içinde azınlık konumunda bulunmak toplumsallaşma sürecinde bireyler arası farklılıklar oluşturmaktadır. Örneğin ülkemizde yaşayan Suriyeli ailelerde toplumda azınlık konumunda bulunmaktadırlar. Bu sebeple aynı cinsiyet ve yaş grubundaki Türk ve Suriyeli iki çocuğun toplumsallaşma süreci aynı şekilde işlememektedir.

Cinsiyet; Her toplumun kadın ya da erkeğe biçtiği roller, sorumluluklar, davranış tarzları, yetiştirme şekilleri farklıdır. Erkekler daha aktif, kendisini daha rahat ifade edebilen bireyler olarak yetiştirilirken, kız çocukları daha pasif şekilde yetiştirilmektedir. Bu durum toplumsallaşma sürecinde cinsiyet farklılığına sebep olmaktadır (Zencirkıran, 2020, s.89).

Aileler çocuklarının cinsiyetlerine uygun davranış gösterdiklerinde onları cesaretlendirerek davranışlarını pekiştirmektedir. Martin ve Fabes (2001); çocukların karşıt cinsten arkadaşları yerine kendi cinslerinden arkadaş edinmeye meyilli olduklarını çünkü oyuncakların ve oyunların cinsiyetleştirildiğini öğrenerek büyüdüklerini ifade etmektedirler (Meral, 2011, s.299).

Çocuk dünyaya geldiği ailede içinde yaşadığı toplumun kültürünü, kurallarını, yasaklarını, değerlerini ve normlarını öğrenir. Bu süreç bir nevi topluma hazırlanma süreci olup birey öğrendiklerini içselleştirerek bir kimlik oluşturur. Böylece toplumun

kültürü kuşaktan kuşağa aktarılır. Toplumsallaşmada önemli olan faktörlerden birisi bireyin içinde bulunduğu toplumdur. Çünkü birey içinde yaşadığı toplumun yaşam biçimlerini benimser. (Tezcan, 2016, s.50).

Sosyologlar toplumsallaşma sürecine kalıtımsal ve çevresel faktörlerin oynadığı role değinmiş ve toplumsallaşma ilk olarak kalıtımsal (genetik) faktörle açıklanmışlardır. Ancak zaman içinde toplumsallaşma sürecinde çevresel faktörlerinde önemi görülmüş ve iki kavram karşılıklı etkileşim şeklinde ele alınmıştır (Bozkurt, 2015, s.112). Örneğin, birey okula başlama çağına kadar ailesiyle birlikte sınırlı bir çevrede yaşarken, okula başladıktan sonra farklı kültürden ve çevreden gelen kişilerin içinde bulunduğu bir okul ortamına, akabinde üniversite eğitimi alan ya da iş hayatına başlayan kişi yine farklı çevrenin içine girer. Birey yaşam boyu büyük, küçük grupların içine girdiği için onların etkisi altına kalır.

Toplumsallaşma sürecinde birey kendisine sunulan kültürü içselleştirdiği süreçte kişilik yapısı da önemli bir rol oynamaktadır. Kişiliğin oluşumunda ise biyolojik faktörler ve çevresel faktörler rol oynamakta olup genetik faktörlerde çocuğun öğrenme süresi, zekâsına etkili olduğu çevresel faktörlerin ise toplumun birey üzerindeki etkisinin rol oynadığı açıktır (Zencirkıran, 2020, s.100).

Değer kavramı, toplumdaki bireylerin düşünce ve davranışlarında ölçüt olarak tanımlanabilecek toplumsal bir olgudur. Toplum değerlere göre olayları algılar, benimser ve uygular. Her toplumun değerleri birbirinden farklılık göstermektedir. Her toplumda toplumsal hayatı düzenleyen belirli kurallar vardır. Bu kurallar ahlaki değerlerin normlara ve törelere dönüşmesi ile oluşan yüzyıllardır var olan, kuşaklar arası birbirine aktarılan ve bireysel değerlendirmeden ziyade toplumsal olarak kabul görmüşlerdir. Bireyler toplumda davranışlarını şekillendirirken toplumsal kurallara uygun davranmazlarsa bu davranışları cezalandırılabilir. Bireylere doğrunun ve yanlışın ne olduğu gösteren kavram ise normdur (Durdu, 2018, s.70-76).

Her toplum kadın ve erkeğe biyolojik cinsiyetlerine bağlı olarak farklı roller yüklemiş olup toplumsallaşma ile birlikte bu roller adeta bireyin görev ve sorumluluklar haline gelerek toplumsal cinsiyet rolleri oluşmuştur. Bir kadın/erkek bu rollere uygun davranmazsa ise toplumdan dışlanma korkusuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet rolleri ise yalnız aile içinde ya içinde yaşanan, çalışılan, sosyalleşilen toplum tarafında değil, televizyon, sosyal medya, gazeteler,

kitaplar gibi kitle iletişim araçları ile de bireylere dayatılmaktadır. Bir televizyon dizisinde kadının aldatılması bunu kabullenmesi ya da şiddet görmesi normal olarak aktarılırken, erkeğin maço, delikanlı, sert imajlı olarak resmedilmektedir. Aslında toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkekteki fiziksel farklılıklardan ziyade toplumun onları nasıl algılandığıyla bağlantılı olup kadın ve erkek arasındaki psikolojik ve kültürel farklılıkları tespit ederek davranış şekillerinin farklı olmasını biyolojik temelli değil, toplumsal kaynaklı olarak aktarır (Demez, 2005, s.49-50). Kısacası kitle iletişim araçları toplumda egemen olan düşünceyi üretmekle birlikte daha önemlisi bunu doğallaştırarak topluma sunmaktadır (Baştürk ve Şakar, 2020, s.506).

Toplumdaki cinsiyet rolleri de aile içinde toplumsallaşma sürecinde öğrenilir. Aileler çocuklarına ‘aslan oğlum’, ‘akıllı/uslu kızım’ gibi hitaplarla, çocukların cinsiyetlerine göre seçilen oyuncaklarla (kız çocuklarına bebek, mutfak gereçleri, erkek çocuklarına araba, silah, tamirat gibi oyuncakların tercih edilmesi), yine çocukların cinsiyetlerine göre seçilen renklerle belirli kalıplara sokulurlar. Bu cinsiyet rolleri yine aile içinde anne ve babasının birbirlerine davranışları, hitapları şeklinde de çocuk tarafından öğrenilir (Tezcan, 2016, s.63).

Cinsel kimlik bireyin biyolojik olarak hem kendi cinsini hem de başkalarının cinsini tanıması anlamına gelmekte olup birey yaklaşık 2 yaşından itibaren anne ve babasının kadın ve erkek olduğunu kendisinin de bu cinslerden birine ait olduğunu bilir. Ancak bu yaş grubu çocuklarla cinsel kimlik düşüncesi tam oluşmamış olup onlar için cinsel kimlik, oyuncaklar, giyseler ve rollerle ilgilidir (Vatandaş, 2007,31). 2 yaş civarında cinsiyetine ilişkin tutarlı bir görüş oluşturamamış çocuk 3-4 yaş civarına geldiğinde cinsiyetini doğru olarak söyleyebilmekte, kendi cinsiyet kimliğini oluşturmuş durumdadır. Ancak yine de cinsiyetini kalıcı bir özellik olarak görmez. 5-6 yaştan itibaren ise çocuk cinsiyetini kalıcı olarak görmeye başlar (Dökmen, 2021, s.28)

Toplumsallaşma süreci olmadan toplumların varlıklarını sürdürmesi mümkün değildir. Çünkü değerler kuşaklar arası toplumsallaşma ile birlikte aktarılır. Elbette ki değişiklikler olmasına rağmen aynı aile içindeki anne ve baba ile büyükanne ve büyükbaba arasında büyük benzerlikler vardır. Çünkü süreç öğrenme ve taklit yoluyla gerçekleşmektedir (Morgan, 2009, s.361).

Connell (2019a, s.277) toplumsallaşmayı; “toplumsal cinsiyet oluşumunu toplumsal normların kazanılması ve içselleştirilmesi” olarak görür. Toplumsallaşma teorisine göre; yeni doğan bir bebeğin biyolojik cinsiyeti bulunmaktadır ancak toplumsal cinsiyete sahip değildir. Toplumsal cinsiyet ise çocuğun aile ortamında başlayarak sosyalleştiği çevre (kreş, okul, arkadaş grupları, iş hayatı vb.) aracılığıyla devam eder ve çocuğun cinsiyetine uygun kurallar ya da davranış modellerini somut bir çerçeve içinde belirleyerek bireyden bunlara uymasını bekler. Bütün bunlarla birlikte şartlanma, öğrenme, model alma, özdeşleşme gibi öğrenme mekanizmaları da devreye girerek bireyin davranışları içselleştirilmesi sağlanır. Böylelikle süreç içerisinde bireyin cinsiyetine uygun toplumsal cinsiyet kimliği ortaya çıkar.

Connell, bu teorinin ‘yaratıcılığı ve direnişi açıklamada yetersiz kaldığını ayrıca farklı toplumsal cinsiyet pratiklerinin üretilmesini, yalnızca yetersiz ya da sapkın toplumsallaşmadan kaynaklanan bir sapma olarak kabul edildiğini’ söyleyerek toplumsallaşma ile birlikte oluşan toplumsal cinsiyet kimliği modelini eleştirmiştir. Yani toplumsallaşma aslında mekanik bir süreç olmayıp herkese aynı derecede etki etmemekte, bireyleri toplumsal pratiklere katılmaya teşvik etmektedirler. Örneğin, kız çocuklarının futbol oynaması toplumda sıkça görülen bir durum değildir. Ancak, bazı kız çocukları rekabete ya da güce dayalı sporlara daha fazla ilgi göstermektedirler. İşte bu noktada kişisel farklılıklar devreye girmektedir (Connell, 2019a, s.277-284).

Cinsiyete dayalı iş bölümü sanayi devrimi ile birlikte yeniden kurulmuş olup fabrikalarda katı bir cinsel iş bölümü bulunmaktadır. Erkekler çoğunlukla ağır işlerde çalışmakta, kadınlar ise güç gerektirmeyen işlerde çalışmaya başlamaktadır. Ancak teknolojinin gelişmesi, makinalaşma, kadınların eğitim imkânlarının artması gibi faktörlerin etkisiyle kadınlar sekreterlik, öğretmenlik gibi işlerde çalışmaya başlamıştır (Connell, 2019a, s.232).

3.7.1. Toplumsallaşma Araçları

Toplumsallaşma yaşam boyu devam eden bir süreç olduğu ve insanda sosyal bir varlık olduğu için sürekli aile içinde kalması beklenen bir durum değildir. Bu sebeple ailesi dışında bireyi etkileyen birden fazla faktör bulunmaktadır. Toplumsallaşmada; birinci toplumsallaşma denilen ve çocuğun erken çocukluk dönemlerini kapsayan aile olgusuna vurgu yapılırken bu dönemde özellikle günümüz çocukları televizyon aracılığıyla izledikleri kanalların da etkisinde kalmaktadırlar.

Çocuğun okula başladığı ve ailesi dışındaki çevresiyle etkileşimde bulunduğunu ve sürecin eğitim hayatı, iş hayatı, sosyal hayatı boyunca devam ettiği evre ise ikinci toplumsallaşma olarak adlandırılmaktadır (Zencirkıran, 2020, s.88).

3.7.1.1. Aile

Aile bireyin dünyaya geldiği, hayata dair temel kavramları öğrendiği ilk etkileşimde bulunduğu toplumun en temel kurumudur. Genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan aile birey içinde yaşadığı toplumun değerlerini, kültürünü, normlarını ailesiyle yaşadığı süreçte şekilde öğrenir. Ailenin toplumu nasıl algıladığı konusunda ailenin ekonomik etkisi de önemli bir faktör olup alt, orta ve üst ekonomik düzeye sahip ailelerin gelenekleri ve değerleri birbirinden farklılık göstermektedir (Zencirkıran, 2020, s.93). Ayrıca, ailenin genişliği de bireyi etkileyen faktörlerden biridir. Toplumlarda yaygın olan geniş aile zaman içinde yerini modern çekirdek aileye bırakmıştır. Bu sebeple birey küçük ya da daha geniş bir ortamdan toplumsallaşabilmektedir (Tezcan, 2016, s.60).

Çocuk aile içerisinde cinsiyet rollerine uygun hareket etmeyi öğrenirler. Örneğin, erkek çocukları saldırgan, hareketli ya da duygularını belli etmedikleri oyunlar oynadığında, kız çocukları ise daha sessiz sakin, duygusal yapısını öne çıkaracak oyunlar oynadıklarında aileleri tarafından bilinçli ya da bilinçsiz olarak ödüllendirilebilirler (Morgan, 2009, s.297).

3.7.1.2. Okul

Okul, aileden sonra bireyin sosyalleştiği ikinci yerdir. Okulda birey toplumun kurallarını, ortak yaşam alanlarında uyulması gereken kuralları, neleri yapıp neleri yapmaması gerektiğini öğrenir. Öğrencileri öğretmenlerini kendilerine örnek alabilir, davranışlarını öğretmenleri doğrultusunda düzenleyebilirler (Bozkurt, 2015,124).

Birey; okulun kuralları çerçevesinde toplumsallaştıkça yaşadığı toplumun kurallarını da öğrenecek ve uyum sağlayacaktır (Tezcan, 2016, s.61).

Değişen toplumsal yapıda kadının çalışma hayatına girmesiyle, boşanma oranlarının artmasıyla birlikte kreşlerin önemi ortaya çıkmıştır. Kreşlerde çocuk ailesinden uzaklaşarak akranlarıyla bir araya gelip oyunlar, etkinlikler aracılığıyla okul dönemine hazırlık yapmakta, temel becerileri öğrenmekte ve toplumsallaşmanın ilk adımını atmaktadır (Zencirkıran, 2020, s.93).

3.7.1.3. Arkadaş Grubu

Çocuk okula başladığı andan itibaren ailesinden farklı bir ortama girer. Çocuğun bu ortamında kendisi gibi düşünenler olduğu gibi farklı aile yapılarından gelen bireylerde vardır. Özellikle ergenlik dönemi ile birlikte çocuk aileden uzaklaşmaya ve arkadaş grubuna yakınlaşmaya başlar. Arkadaş grubuna girmek ve kendisini kabul ettirmek için davranışlarını değiştirebilir. Örneğin, o güne kadar marka giyimine önem vermeyen çocuk arkadaşlarından gördüğünün de etkisiyle marka giyinmeye özenabilir (Zencirkıran, 2020, s.94).

3.7.1.4. Medya

İletişim; “duygu, düşünce ve bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması” (TDK,2011, s.1173), kitle iletişimi ise “dağınık insan topluluklarının örgütlenmiş bir kaynaktan iletilen haberlere veya uyarılara aynı anda maruz kalması, bir takım kaynaklardan elde edilen bilgi ve haberlerin değişik araçlarla geniş halk topluluklarına yaygın olarak duyurulması” olarak tanımlanmaktadır. (TDK,2011, s.1451).

Kitle iletişimi ile iletmek istenen mesaj; televizyon, gazete, dergi gibi kurumsal bir yapı ile gönderilir. Televizyon ile birlikte bireylere ekonomik açıdan zengin olan kişilerin lüks yaşamları, boş zaman aktiviteleri, doğru kabul edilen davranış kalıpları, yaşam tarzları ve tüketim biçimleri gösterilmektedir. Dolayısıyla yaşam tarzı ve tüketim arasında ilişki kurulmakta ve bu konular izleyen kişilere dayatılmaktadır. Kitle iletişim araçları kadın ve erkeğin geleneksel toplumsal rollerinin bireylere dayatılmasında, özellikle ataerkil toplumlarda önemli bir araçtır (Özkantar, 2019, s.17). Yine televizyondaki yarışma programların kazanma hırsı, kazanmak için her yolun mübah olarak gösterilmesi, arkadaşlık ilişkilerin, aile ilişkilerinin bir kenara bırakılmasının normal olarak gösterilmesi toplumsal yapıyı aniden olmasa da zamanla gün geçtikçe etkilemektedir. Dizilerde ise tekrar yoluyla izleyiciye belirli davranış kalıpları ve bunlara verilen tepkiler dayatılmakta, bu durumunu içselleştirmeleri için ikna edici bir rol sağlanmaktadır. Günlük hayatın bir parçası haline gelen televizyonla birlikte bireyler televizyonda gördüğü şakaları, konuşma tarzlarını ya da bir konu hakkındaki sevdiği karakterin düşüncesini kendi yaşamına uygulamaktadır.

Kitle iletişim araçları sayesinde karşı tarafa iletilmek istenen mesaj; bu mesajı alan kişinin onu algılayıp yorumlaması ile izleyiciye ulaşır. Bu nedenle bir televizyon dizisinden herkesin aldığı anlam farklı olabilir.

Diziler, filmler, gazeteler gibi medya yoluyla sürekli olarak belirli semboller, düşünceler üretilmekte ve bireyin yaşadığı hayatı anlamlandırırken maruz kaldığı bu düşüncelerden etkilenmekte olup toplumsal hayat baskın konumda bulunan grupla kendi değerlerini, düşüncelerini, inançlarını kendi çıkarlarını göz önünde tutarak sunmaktadır. Böylece toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ataerkil yapı sürekli olarak yeniden üretilmektedir (Ertan, 2011, s.110).

Medya aracılığıyla cinsiyet ve toplumsal cinsiyete ilişkin roller değerler ve kalıp yargılarla dayatılmaktadır. Kadınların zayıf, güzel, bakımlı, yemek yapan olarak gösterilirken, erkekler akıllı, bilgili, güçlü olarak resmedilmektedir (Meral, 2011, s.299)

Erkeklik konusu toplumsal güç, iktidar ilişkileri ve eşitsizlik içinde çeşitli araçlarla üretilen ve pekiştirilen bir kavram olup medya da iktidar ilişkilerin kurulup normalleştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Örneğin 2000’li yılların başında yayınlanan Çocuklar Duymasın isimli dizide taş fırın erkeği ve light erkek kavramları ortaya atılmış, taş fırın erkeği geleneksel değerlerine bağlı, evde sözünün geçmesini isteyen, ataerkil bir biçimde resmedilirken, light erkek haklarını savunmayan, eşinin sözünü dinleyen, eşiyile aynı çizgide gittikçe ‘taş fırın erkeği Haluk’ tarafından aşağılanan bir profil olarak her bölüm tekrarlanıp sıradan hale getirilerek izleyicilere aktarılmıştır. Bu durum izleyicilere taş fırın erkeği olmanın özelliklerini aslında olması gereken, light erkek özelliklerini ise toplumdan aykırı, geleneksel değerlerle bağlantılı olmayan ve çevresindeki insanlar tarafından yadırganan olarak algılanmasına sebep olmuştur (Demez, 2011, s.328).

3.7.1.5. Çalışma Hayatı

Çalışma hayatına giren birey ailesine ekonomik bağımlılıktan kurtularak sorumluluk duygusunun arttığı, farklı bir çevreye girdiği hayatının yeni bir dönemine girip gençlikten yetişkinliğe farklı bir döneme girer (Zencirkıran, 2020, s.98).

3.7.2. Toplumsallaşma Teorileri

Toplumsallaşma sürecinde birey içinde yaşadığı kültürü aile, kreş, okul gibi çeşitli araçlarla içselleştirir. Ancak bireyin kendisine gelen bildirimler kadar toplumsallaşma derecesini belirleyen en önemli kavramlardan biri kişiliktir. Kişilik kavramı göz ardı edilirse her bireyin aynı şekilde toplumsallaşması ve farklılıkları olmayan bireylerin olması gerekir ki bu elbette mümkün değildir. Bu nedenle bireysel farklılıklara dikkat çeken kişilik kavramı ile birlikte bireylerin toplumsallaşma derecelerindeki farklılıklar da görülür. Kişiliğin meydana gelmesinde ise biyolojik faktörler ve sosyal çevrenin etkisi oldukça büyüktür. Bireyin anne ve babasının genetik özellikleri duygusal, zekâ, öğrenme gibi unsurları etkiler. Ancak sosyal çevrenin etkisi yaşanan ortamın birey üzerindeki etkisini temel alır. Toplumsallaşma kuramları bu noktada oldukça karmaşık olan bu olgunun açıklanmasında yol gösterici konumundadır (Tezcan,2016, s.65; Zencirkıran, 2020, s.99-100).

3.7.2.1. Freud, Psikanalitik Yaklaşım-Yapısal Kişilik Kuramı

Freud, kişiliğin oluşmasında bebeklik ve çocukluk dönemleri olan yaşamın ilk altı yılına vurgu yapmaktadır (Zencirkıran, 2020, s.101). Freud yapısal kişilik kuramını ortaya çıkarmış ve kişiliğin id (alt ben), ego (ben) ve süpereo (üst ben) olmak üzere 3 sistemden oluştuğunu, toplumsal davranışın ise bu üç sistemin etkileşiminden ortaya çıkan denge olduğunu savunmuştur (Tezcan, 2016, s.65).

İd; insanın en ilkel arzularının yer aldığı, hemen tatmin edilmesini istediği, tatmin edilmesini istediği arzuların doğruluğunda mantıksal faktörlerin dikkate alınmadığı doyum güdülerini içermektedir. Ego; idi denetim altında tutan kişiliğin *akılcı* ve *pratik* bölümlerini içermekte olup esas amacı her ne kadar isin isteklerini yerine getirmeye çalışmaksa da toplumun düzeninin bozulmamasını dikkate alır. Süpereo; bir çocuk büyüdükçe ailesi dışındaki çevresiyle daha fazla iletişim ve etkileşim kurmaya, toplumsal değerleri, yasakları öğrenmeye başlar. İşte süpereo da bu noktada devreye girmekte ve bireyin toplumsal yasakları öğrenmesini, toplumsal değerleri içselleştirmesini, doğru ve yanlış kavramlarının öğrenilmesini sağlamaktadır. Bir kişinin sağlıklı bir kişilik gelişimi göstermesi için id, ego ve süpereo arasında sağlıklı bir denge kurması gerekmektedir (Cüceloğlu, 2013, s.408).

Freud'a göre bebeklerde toplumsal cinsiyet farklılığını anlamının merkezinde penisin varlığı ya da yokluğu yer almakta olup penisin varlığı erkekliği, yokluğu ise

kadınlığı simgelemekte ve çocuk kendisini anne ya da babasıyla özdeşleştirmektedir (Zeybekoğlu, 2009, s.16).

Freud anatominin kader olduğunu, kız çocuklarının penislerinin olmadığı için cinsel organdan yoksun olduklarını ya da kendi cinsel organlarının basit olduğunu dűşündüklerini bu durumun penis kıskançlıklarını beraberinde getirdiğini, penis kıskançlığının ise sevmekten çok sevilmeye ihtiyaç duyma, utangaçlık, değişime karşı katı olma gibi çeşitli sonuçlarının olduğunu ileri sürmektedir (Dökmen,2021, s.44). Freud, toplumsallaşma teorinde çocuk ve anne veya babası arasındaki duygusal çatışmaya da değinmiş, erkek çocuğun annesine olan bağımlılığı soncu babasına dűşmanca duygular geliştirdiğini ve suçluluk duygusuna girdiğin, bu suçluluk duygusunu bastırmak için de kendisini babasıyla özdeşleştirmeye çalıştığını savunmuştur. (Bozkurt, 2015, s.118).

3.7.2.2. Mead, Toplumsal Benlik

Mead, kişiliğin toplumsal süreçlerin sonucunda gerçekteştiğini, benliğin toplumsal deneyimler sonucunda olduğunu savunmaktadır. Mead; benliği hem özne hem de nesne olarak tanımlamış olup ‘ben’ kişinin kendi tercihlerini ifade etmektedir. Beni/bana ise çevrenin temsili olup bireyin kişiliği ben ve beni/bana’nın etkileşimi ile oluşmaktadır (Zencirkıran, 2020, s.102).

Mead’a göre benlik ön hazırlık, göstermelik eylemler/temsili oyun ve oyun olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Öz hazırlık; çocuğun kendi davranışları hakkında muhakeme yapma yeteneğine sahip olmadığı, çevresindeki taklit ettiği evredir. Göstermelik eylemler/temsili oyunda çocuk kendine özgü rolleri sergilemeye başlar ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak rollere bürünür. Oyun aşaması ise çocuk diğer insanların kendisinden beklentilerinin farkında olduğu ve bunlara cevap verme aşamasındadır. Bu aşamada çocuk toplumsal davranışları öğrenmeye başlar (Bozkurt, 2015, s.120).

Mead’in kavramlarından biri genelleştirilmiş öteki olup bu kavram bireyin toplumun değer ve normlarını içselleştirmesidir. Örneğin, hırsızlığın suç olduğunu kabul etmiş ve bunu içselleştiren kişiler alışveriş yapmak için bir yere girdiklerinde ve dükkânın boş olduğunu gördüklerinde yine de herhangi bir şey çalmak akıllarına gelmeyecektir. Kısacası Mead benlik kavramının toplumsal yapıdaki ve kültürdeki

bileşenlerin içselleştirilmesi olarak tanımlanmış, ayrıca benliğin aktif ve yaratıcı olduğunu da savunmuştur (Bozkurt, 2015, s.121).

Mead, Cooley'in ayna benlik kavramından da etkilenmiştir. Ayna benlik; kişinin kendisini başkalarının düşünce ve inançları temelinde algılaması olarak tanımlanmakta olup başkalarının bizi nasıl gördüğünü, davranışlarımızı, olaylara bakış açımızı nasıl yorumladığı ile ilgili kendi kendimize karar veririz. Kısacası adeta bir aynadan kendimize bakarız (Tezcan, 2016, s.59).

3.7.2.3. Kültürleşme Kuramı

Antropologlar tarafından geliştirilen kültürleşme kuramına göre birey içinde yaşadığı toplumun kültürünü öğrenerek davranışlarına da bu kültürü yansıtır. Kültürleşme kuramını Kroeber, Malinowski ve Edward Spair gibi kuramcılar ise kültürleşme de kalımsal özelliklerin de etkili olduğunu ve kültürün bireye kalımsal kişilik oluşumunun etkisiyle aktarıldığını savunmuşlardır (Tezcan, 2016, s.65).

3.7.2.4. Öğrenme Kuramı

Öğrenme Kuramı Watsons tarafından geliştirilmiş olup ona göre bireyin toplumdaki davranışları içsel davranışlarında ayrı olarak toplumdaki koşullandırıcı deneyimlerin sonucu oluşmaktadır. Yani birey öğrenme yoluyla içinde bulunduğu toplumun kültürünü benimser ve bunu davranışlarına yansıtır (Tezcan, 2016, s.66).

3.8. Kentleşme Sürecinde Toplumsal Cinsiyet ve Kadın

Geleneksel ailede toplumsal cinsiyet algısı sonucu kadın ve erkeğe yüklenen değerler toplumsal hayatta kendini gösterirken kırdan kente göçlerle birlikte kadının iş yaşamına girmesi, ekonomik özgürlüğünün artması, uzun vadede bakıldığında kız çocuklarının eğitim seviyelerinin kırsal yaşamla kıyaslandığında artması sonucunda yeni gelen nesilde de iş hayatına katılım artmıştır. Bu durum geniş aile biçimlerinin azalmasına, çekirdek aile modelini yaygınlaşmasına, kadınlar üzerindeki erkek otoritesinin azalmasına, kadınların iş hayatına girerek ekonomik özgürlüklerinin artması, erkeklerin aile içi otorite kayıplarını benimseyememesi aile içi çözümsüzlükleri arttırmış bu durum ise boşanma oranlarının da artmasına neden olmuştur (Genç ve Kara, 2016, s.37).

Kırdan kente göç ile birlikte toplumda çeşitli değişimlerin yaşandığı aşikârdır. Ancak elbette toplumda yer edinmiş olan kültürde değişim birden bire olmamaktadır. Toplumsal değişmelerde ortaya çıkan yeni kültür, eski kültürün yerine direk geçmemiş eski kültür ve yeni kültür arasında adeta bir sentez meydana gelmiştir. (Kara,2015, s.62)

Günümüzde toplumsal değişme hız kazanmış bu durum kadınların çalışma hayatına girmesine, geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçişe, ortalama yaşam süresinin uzamasına neden olmuş ve toplumda geleneksel kadın ve erkek rollerinde değişim meydana gelmiştir. Kadının çalışma hayatına girmesi erkeğe ait olarak görülen kamusal alana kadınların da geçiş yapmasını beraberinde getirmiş ve erkek aileyi tek geçindiren birey olmaktan çıkmış, ev içi sorumluluklar kadınla paylaşılmaya başlamıştır. İşte kadın ve erkeğin rollerindeki bu ortak noktaların artışı androjeni olarak tanımlanmaktadır (Zeybekoğlu, 2009, s.13)

Erkeğin gücünü ve otoritesini sürdürmesi erkelik değerlerini pekiştirmesiyle mümkündür. Ancak, kadının iş hayatına girmesiyle birlikte erkeğin ailede otoritesi sarsılmaya başlamış, erkek geleneksel değerlerden gelen erkelik değerlerini pekiştirmeye çalışırken, kadının iş hayatına girmesiyle birlikte ev işleri, temizlik, çocukların bakımı gibi sorumlulukları da paylaşmaya başlamış, yeni düzene ayak uydurma konusunda zorluklar yaşamıştır. Erkeğin içinde bulunduğu bu bunalımlı ruh hali ‘erkeklik krizi ya da erkeklik bunalımı’ olarak adlandırmak mümkündür (Oktan, 2008, s.153).

Görece ekonomik olarak düşük hayat koşullarına sahip olan kadınlar; ev içi görevler ve ekonomik aktiviteleri birlikte yerine getirmekte olup, çocuğun yetiştirilmesi, bakımı, yiyeceğin hazırlanması ve evlerine gelir getirmek için çalışmak onların işi olmaktadır. Yani, kadının çalışması dahi kendisine daha önce kadın olmasından kaynaklı verilen görevleri yapmaması için bir engel olmamakta aksine rol ve sorumluluklarını arttırmaktadır. Bu durumun kadınların toplumsal cinsiyette kaynaklanan rollerini daha fazla görünür kıldığını söylemek mümkündür. (Buz, 2009, s.46).

Toplumsal hayat içerisinde kadın ve erkeğe yüklenen belirli davranış kalıpları bulunmaktadır. Kadına ev işlerini yapması, iş hayatından uzaklaşması gibi pasif roller yüklenirken erkeğe bunun tam tersi toplumsal hayata daha aktif katılmasını sağlayacak

cinsiyet rolleri yüklenmektedir. Kadına biçilen bu rol kadının duygusal emeğini ve beklentilerini gölgelemekte ve öte yandan aile içerisindeki sorumlulukları cinsiyete göre şekillendirilip kadın ve erkek işi olarak farklılaştırmakta ve yeniden üretmektedir. Bu kısır döngünün içerisinde kadın kısıtlanmış olduğu bu sınırlardan kurtulamadığı takdirde hane reisi olan erkeğe maddi boyutta bağımlı olma halini sürdürmek zorunda kalacak ve şahsi istek ve arzularını hayata geçirme şansı bulamayacaktır (Kaymak, 2011, s.36-37).

Bu açıdan bakıldığında 2011 yılından itibaren Suriye'deki iç savaş nedeniyle olan ülkemize olan göçleri de toplumsal cinsiyet bağlamında açıklayabiliriz. Örneğin, savaş ve göç sürecinde kadınların; kadın ticareti, tecavüz, zorla seks işçiliği, zorla evlendirilme, erken yaşta evlenme gibi toplumsal cinsiyete dayalı sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet rolünün yüklediği ev olgusunun kadına ait ve evin kadının zamanının çoğunluğunu geçirdiği, sahiplendiği yaşam alanı olması ve göçten sonraki süreçte evin kaybı aynı zamanda sosyal hayatın kaybı ve benliğin varlığının tehlikeye girmesi olarak anlaşılabilmektedir (Cavlak ve Doğan, 2018, s.368). Yapılan araştırmalar kadın göçmenlerin çocuk bakmak, yemek yapmak gibi geleneksel rollerini göçten önce olduğu gibi yine sürdürmekte olduğunu kadınlar ev dışında çalışsa bile akşam eve gelince kaldığı yerden rollerini gerçekleştirmekte olduğunu, kadının dışarda çalışma alanları yine rolüne uygun işler olduğunu ve kadınların ücretli işlere artan katılımının evdeki toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde benzer bir değişim yaratmadığı sürece toplumsal cinsiyet rejiminde de köklü bir değişim yaratmadığını göstermektedir (Açıkalin, 2018, s.86).

Erkeklerin ise kırdan kente göç sürecinde kadının iş hayatında çalışmasına temkinli olarak yaklaşmasının nedenlerinden biri kadın üzerindeki denetimini kaybetme korkusudur. Çünkü kadın iş hayatına girdikçe toplumdaki konumu yükselecek, erkek ailenin tek geçim kaynağı olmaktan çıkacak olup erkekler ise bunu saygınlıklarını yitirmenin bir göstergesi olarak görmektedirler (Demez, 2005, s.16).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Bulguların Analizi

Ağrı il merkezinde ve köylerinde yapılan çalışmanın görüşmeleri, 2021 yılının Mayıs ve Haziran aylarında, 18 yaş ve altında evlilik yapmış ve çocuk gelin olarak kabul edilen katılımcıların iki gruba ayrılması ile yapılmıştır. Bu bağlamda 45 yaşın altında bulunan 16 katılımcı birinci gruba, 45 yaş üzerinde bulunan 17 katılımcı ise ikinci gruba oluşturmuş ve her iki gruba da aynı yarı yapılandırılmış görüşme soruları uygulanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce katılımcıya görüşmecinin tanıtılmasının ardından görüşmenin amacı, elde edilen verilerin bilimsel araştırmada kullanılacağı ve kimliklerin kesinlikle gizli tutulacağı aktarılmış ve görüşmeci ve katılımcı arasında güven ilişkisinin kurulması amaçlanmıştır. Ayrıca katılımcıların şiveleri, yöresel ağzları, görüşme sırasında kullandıkları devrik cümleler değiştirilmeden aynen yazıya dökülmüştür. Yapılan görüşmeler yaklaşık 45 dakika sürecek şekilde yüz yüze gerçekleştirilmiş olup alınan cevaplar yazılı hale getirilmiştir.

Her iki grubun cevapları önce kendi içlerinde daha sonra da birbirleri ile karşılaştırılarak sosyolojik değerlendirmelerde bulunulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada kartopu örneklem yöntemi ve sahadan gözlemci verileri kullanılmıştır. Kartopu örneklem modelinde; araştırmacının araştırdığı konu hakkındaki örneklem çevresinin belirsiz ve sınırlı olduğu durumlarda araştırmaya katılım sağlayacak ilk katılımcının seçimi tesadüfi olarak yapılmış ve diğer katılımcıya ilk katılımcının yönlendirmesi sonucunda ulaşılmaktadır. Böylece katılımcıların sayısı gittikçe artmakta ve örneklem çevresi de genişlemiştir (Şimşek, 2018, s.122). Bu yöntemin kullanılmasındaki amaç, görüşmelerin gerçekleştirilmesi için sahaya gidildiğinde görüşme gerçekleştirilemeyeceği fark edildiği için görüşme verileri toplanırken kendi içlerinden, güvendikleri bir kişi ile çalışmayı sürdürmenin gerekliliğinin fark edilmesidir.

Görüşmecilerle bağlantı kuran bu kişi öncelikle ilk görüşmeciye ulaşma noktasında önemli rol oynamıştır. Her görüşülen kişi kendi bildiği ve görüşmeye ikna edebileceği bir başka kişiye yönlendirdiğinde, kendi içlerinden olan bu kişi ile görüşmecinin yanına gidildiğinde, güven noktasında önemli bir aracı rolü oluşmuş ve görüşmede alınacak cevapların daha sağlıklı olması sağlanmıştır. Ayrıca dışardan gözlem tekniği kullanıldığı için bu aracı kişi zaman zaman eylem ve söylemlerin anlamlandırılmasında çok önemli görevler üstlenmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile ilgili yapılan bu çalışmanın verilerini Ağrı ilindeki veya Türkiye'deki diğer erken yaş evliliklerine genelleyebilmek mümkün değildir. Ancak görüşme yapılan kadınların erken yaşlarda yapmış oldukları evlilikleri ve bu süreç ile ilgili düşüncelerini sadece görüşmeye katılan kadınların kendi ifadeleri üzerinden değerlendirme imkânı verecektir. Bilindiği gibi yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırılan konu hakkında görüşme yapılan katılımcılara aynı türden soruların sorulduğu, araştırmacıya rehberlik edecek görüşme sorularının, konu başlıklarının olduğu, buradaki sorularla birlikte katılımcılardan ayrıntılı bilgi alabilmek adına ek soruların da sorulabildiği bir görüşme türüdür.

Görüşmeci kendisinde yer alan soruların cevaplarını görüşme sırasında başka bir soruda almışsa kendindeki forma bağımlı kalmadan o soruyu sormayabildiği gibi katılımcının da görüşleri, yaklaşımı doğrultusunda ek sorular sorabilmektedir (Şimşek, 2018, s.145). Çalışma sırasında demografik bilgiler dışında katılımcılara kendilerini daha rahat ve sağlıklı ifade edebilmeleri ve sağlıklı ve güvenilir bilgiler alabilmek adına açık uçlu sorular sormaya özen gösterilmiştir.

4.2. Demografik Özellikler

Bu bölümde katılımcıların yaş aralığı, medeni durumları, eğitim düzeyi ve eğitime devam etmeme nedenleri, meslekleri ve çalışmama nedenleri, çocuk sayıları, eşlerinin eğitim düzeyleri, eşlerinin meslekleri, eşlerinin yaşları, evliliklerinin nasıl gerçekleştiği ve eşlerinin evlenme yaşları incelenmiştir.

4.2.1. Katılımcıların Yaş Aralığı

Çalışmadaki katılımcıların yaş aralıklarına ait bilgiler Çizelge 4.1'de verilmektedir. Buna göre, 45 yaş ve altı katılımcılarda ağırlıklı olarak yaş aralığı 30-40 arasında, 45 yaş üstü katılımcılarda ise 45-49 arasındadır. 45 yaş ve altı grupta en

küçük katılımcı 20, en büyük katılımcı 44 yaşında olup yaş ortalaması 33.9'dur. 45 yaş üstü için en küçük katılımcısı 45, en büyük katılımcı 90 yaşında ve bu grupta yaş ortalaması 58.4'dir. Çocuk gelinler ile ilgili bu çalışmada görüşme yapılan katılımcıların yaş grupları itibariyle kendi gruplarını yeterli oranda temsil ettiği düşünülmektedir.

Çizelge 4. 1. Katılımcıların yaş aralıkları

Yaş aralığı	45 yaş ve altı						45 yaş üstü					
	20-25	26-30	31-35	36-40	41-44	Ort.	45-49	50-54	55-59	60-64	65≤	Ort
Katılımcı sayısı	2	2	5	6	1	33.9	6	1	2	4	4	58.4

4.2.2. Katılımcıların Medeni Durumları

Çalışmada yer alan katılımcıların evlilik durumları Çizelge 4.2'de verilmektedir. Buna göre, 45 yaş ve altı gruptaki katılımcıların 13'ünün evliliği devam etmekle birlikte 3'ünün boşanmış olduğu tespit edilmiştir. 45 yaş üstü katılımcılar arasında boşanan bulunmamakta olup katılımcılardan 14'ünün evliliği devam etmekte, 3'ünün ise eşlerinin vefat ettiği öğrenilmiştir.

Çizelge 4. 2. Katılımcıların evlilik durumları

	Evli	Eşi Vefat Etmiş	Boşanmış	Toplam
45 yaş ve altı	13	0	3	16
45 yaş üstü	14	3	0	17

4.2.2.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar

Burada 45 yaş ve altı katılımcılar arasında boşanmış olanların, 45 yaş üstü katılımcılar arasında boşanmış görüşmecilerin olmaması dikkat çekmektedir. Boşanan katılımcılarla yapılan görüşmelerde eşlerinin ve eşlerinin ailelerinin baskılarına dayanamadıkları için boşandıkları, evlilikleri süresince çalışmadıkları, boşandıktan sonra çalışmaya başladıkları öğrenilmiştir.

Erken yaşta evlilik olgusu kız çocuklarını psikolojik, fizyolojik ya da beden sağlığını etkilemekte ve yaşam boyu onarılması güç sonuçlara neden olmaktadır (Anık

ve Barlin,2017, s.1836). Bu durum ise zaman zaman boşanmaları beraberinde getirebilmektedir. 45 yaş ve altı grupta yer alıp eşlerinden boşandığı öğrenilen 3 katılımcıyla yapılan görüşmede elde edilen bilgiler aşağıda verilmiştir,

“Eşim ikili ilişkileri iyi olmayan her sorunu kavga ile çözmeye çalışan biriydi. Evlenmeden önce de eşimi istemiyordum, ancak ailem özellikle babam bu konuda çok ısrarcıydı. Sorunlu bir nişanlılık dönemi geçirdim, eşim de onu istemediğimi biliyordu, ama “ben seni seviyorum, sen beni sevmesen de olur” diyordu. Evlendikten sonra hem eşimden hem birlikte yaşadığımız eşimin ailesinden yana çok fazla sıkıntı yaşadım. Eşim her tartışmada bağırarak beni dövmekle tehdit ettiği için adeta sindirilmiştim. Sesimi çıkaramıyordum çünkü, çok korkuyordum. Ayrılmaya karar vermek tam olarak 17 senemi aldı. Ama iyi ki ayrılmışım diyorum keşke daha önce ayrılaysaymışım.” (K30)

“Evliliğim boyunca kocamdan şiddet (duygusal, fiziksel ve cinsel) gördüm. Kocam anlayışsız biriydi. Ailemin zorlamasıyla yaptığım evlilikte mutlu olduğum zamanları pek hatırlamıyorum. Eğer evlenirken bir işte çalışsaydım, kendi ayaklarımın üstünde dursaydım boşanmaya karar vermek daha kolay olurdu. Ama o zaman boşansam ailemden de destek görmeyeceğimi bilirdim. Yine de sorunlara dayanmayacak noktaya gelince, artık ayrılmaya karar verdim. Her şeye rağmen hayat boyu yaptığım en doğru şey buydu sanırım.” (K29)

“Eşimin abisi benim abimin bir borcunu kapamış, abim de minnet göstergesi olarak beni arkadaşının kardeşiyle evlendirdi. Eşim abimin arkadaşıydı beni görmüş ve beğenmiş, 8 ay nişanlı kaldım ama bu sürede nişanlımı hiç görmedim. Düğüne 15 gün kala eşimi gördüm. Beğenmedim, ısınmadım ama tehdit ettiler. Eşimin ailesi “evlenmezsen ölün çıkar” dediler. Abim zaten karar vermişti, arkamda durmuyordu. Annem de istemiyordu ama babam öldükten sonra abim evdeki otoriteyi tam anlamıyla eline almıştı. Bu evlilik 18 yıl sürdü. Her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet gördüm. Bir evlilikte ne kadar sorun yaşanabilirse adeta hepsini yaşadım. Eşimin ailesi boşanırsam çocuklara beni kötülemler diye çocuklarım için bu evliliğe dayandım. Sonunda en büyük kızım boşanmamı çok istedi. Çünkü kardeşlerine göre yaşadığım her şeye en çok o tanık oldu. Boşanma lafı gündeme gelse “öldürürüz” diye tehdit vardı ama baskılara dayanamadım. Yıllarca eşim değişir diye bekledim ama şiddet her gün daha fazla arttı, çocuklar büyüdükçe şiddeti kabul edemedim. Sonunda her gün öleceğime bir kere ölürüm dedim ve kararımı ilan ettim. Önce çekişmeli sonra anlaşmalı boşandık.” (K23)

Ataerkil toplumlarda gelin eşinin ailesinin bir parçası olarak görülmekte ve “gelinliğiyle geldi, kefeniyle çıkar” anlayışı bulunmakta ve eşinden ayrılmak normal karşılanmamakta, hoş görülmemektedir. Elbette geçen zaman, değişen ihtiyaçlar, değişen toplumsal düzen bu anlayışı biraz da olsa kırmıştır. Bu durumun somut örneğini farklı yaş grubuna ve farklı dönemde evlenmiş, gelin olmuş katılımcıların cevaplarında görmek mümkündür.

4.2.2.2.45 Yaş Üzeri Katılımcılar

45 yaş üstü katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde; katılımcılar arasında evliliklerin mutsuz bir şekilde devam ettiği, şiddet gördüklerini ancak kendi

dönemlerinde boşanmanın yaygın bir durum olmadığı, boşansalar bile ailelerinin sahip çıkmayacağı, çocuklarıyla zor durumda kalacakları gerekçeleriyle evliliklerine devam ettikleri anlaşılmıştır. Bu konuda iki katılımcının ifadeleri şöyledir:

“Evlendiğimde tek gelin ben idim, eşimin ailesi benden sürekli hizmet beklirdi, gocam bana desteh olmirdi. Evliliğim süresince sikhıntı olirdi, gocam etrafta herkese iyi davranir bana kötü davranirdi, gocam evlilik boyunca ben istemeden çok defa... yani anladın işte.. (cinsel şiddetten bahsediyor) Bunlardan sebep gocamdan soğıdim. Vallağiii billağii boşanmak ahlımın ucinden bile gecmirdi. O işler o gader goley mi bizim zamanımızda. Bana ve çocuklarıma kim sahip çihirdi?” (K7)

“Gocamdan dayah, bağıрма, hakharet, küfir oldi. Benim herif beni aldatmış. Öyle duydım. Herif o kariyi eve getirdi. Ama buralarda gocayı biraahmahh golay degildir. Çalışmırdım, maddi gelirim yoh idi. Vallaha koyde yaşırdım. Hakkımda laf çıkar idi. Herifde biraahmırdi peşimi. Ailem de бага sahip çıkılmaz idi, бага arka çıkılmazlardı.” (K16)

Evlilik süresince mutsuz olup eşinden ayrılmak, geri kalan hayatına eşiyile devam etmek istememek, evlenmek ya da çocuk doğurmak gibi normal bir süreçtir. Ataerkil yapı kadın üzerine bir otorite sağlamak ve beslendiği kaynaklar olan gelenek, görenek, kültür ve bunlarda yer alan değişimler yoluyla sürekli olarak yenilenecek bir sonraki kuşağa aktarılmaktadır (Yıldız ve Poyraz, 2020, s.163).

45 yaş üzeri katılımcılar arasında benzer şartlarda evliliği mutsuz olsalar da sürdürme eğilimi bulunmakta, şikâyetlerini dile getirirler de boşanan bulunmamaktadır. Bu durum değişen toplumsal şartlara, kadının eğitim düzeyinin yükselmesine bağlanabileceği gibi kitle iletişim araçlarının rolünü de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü kitle iletişim aracıyla kendisiyle aynı durumda olup eşinden ayrılan farklı bir hayata başlayan ya da kendisiyle aynı durumda olmasa da rahat, huzurlu bir hayatın da olduğunu gören kadın ailesi destek olmasa ve kendisi çalışmasa dahi eşinden ayrılma sürecine girebilmektedir. Bu noktada kadınların ekonomik özgürlükleri ve eğitim seviyelerinin rolü de dikkate alınmalıdır. Bu açıdan bakıldığında 45 yaş ve altındaki katılımcılarda eğitim düzeyinin daha yüksek olması (Çizelge 4.3.) ve meslek sahibi (Çizelge 4.4.) olmanın da boşanma kararının alınmasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Bunun kanıtı olarak 45 yaş üstü katılımcıların tamamı kendilerini ev hanımı olarak bildirmeleri gösterilebilir.

4.2.3. Katılımcıların Eğitim Düzeyi ve Eğitime Devam Etmeme Nedenleri

Katılımcılara ait eğitim durumları Çizelge 4.3'te verilmektedir. Buna göre, 45 yaş ve altı katılımcılar arasında okuma yazma bilmeyen kimse bulunmamaktadır. 45

yaş ve altı grubun eğitim düzeyleri 45 yaş üstü grupta yer alan katılımcılara göre daha iyi durumda olup içlerinde açık öğretim lisesine devam eden ve ön lisans mezunu bir kişi bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan 45 yaş ve altı kadınlardan; 2'si kendi isteğiyle, 1'i maddi yoksunluktan dolayı, 1'i lise bittikten sonra iş hayatına girmesi nedeniyle eğitime devam etmedikleri, geri kalan katılımcıların okulu bırakma sebeplerinin baba, abi, amca engellemesi olduğu öğrenilmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmede dikkat çeken husus kendileri, evdeki kız kardeşlerinin okuldan alınmalarına rağmen evde bulunan erkek kardeşlerin eğitim düzeylerinin kendilerinden yüksek olmasıdır. Bu durumun nedeni katılımcılara sorulduğunda erkek çocukların istedikleri müddetçe okudukları, buldukları yerde ortaokul olmayan katılımcılar okulu ilkokuldan sonra bıraksa dahi erkeklerin farklı bir yerdeki ortaokula rahatça gidebildiği öğrenilmiştir. Buna sebep olarak genellikle ekonomik sebepler, kız çocuklarının kötü yola düşme ve namus kaygısı olduğu ifade edilmektedir, yani kızlar ne kadar fazla evde kalırlarsa sanki her an ailenin başının eğilmesine yol açacak bir şeye yol açabileceklerini düşünmeleridir.

Bunun haricinde özellikle 45 yaş üstündeki katılımcıların belirttiği, aynı zamanda 45 yaş ve altındaki bazı katılımcılarda da ifade edilen kız çocuğunun ilk isteyene verilmesi anlayışı benimsenmiştir. İlk isteyene verilmezse sanki kızın bir kusuru var şeklindeki toplum baskısı bulunduğu bildirilmektedir. Toplumda hâkim olan 'kız çocuğu yaşı ne olursa olsun biraz boylandıktan sonra evliliğe hazırdır!' anlayışıdır. Makyaj gibi dışardan müdahalelerle büyütülen yaş kız çocuğunun henüz çocuk olan ruhunda kapanmayan yaralar açmaktadır. Böylelikle özellikle geçmişten günümüze kız çocuklarında erken evlilik sorunu kapanmayan bir yara olarak devam etmektedir.

Çizelge 4. 3. Katılımcıların eğitim durumları

	Okula Gitmemi ş	Okur- Yazar	İlkokul Terk	İlkokul	Ortaokul Terk	Ortaokul	Lise Terk	Lis e	AÖL Okuyor	Ön Lisans	Toplam
45 yaş ve altı	0	1	0	6	1	3	1	1	2	1	16
45 yaş üstü	6	3	3	3	1	0	1	0	0	0	17

4.2.3.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar

45 yaş ve altı grupta yer alan katılımcıların eğitime devam etmeme nedenleri şöyledir:

- **Kendi İsteğiyle Eğitime Etmeme**

Eğitimine kendi isteğiyle devam etmeyen katılımcıların görüşü şöyledir:

“Okulu sevmiyordum. Kendi isteğimle okulu bıraktım. Bir de ailenin en büyük kızı bendim. Ailem istedi ki başın bağlansın, bir an önce evlen.” (K18)

“Anam oğkumami çok istedi ama ben istemurdım ki okuyam. Kendi istegimle mektebi bırakıp dikiş ve dini bilgileri ogreneceğim kursa gittim. Aslina bakharsan abimde kadınların okumasına karşı idi ama ben istesem okumama musaade ederdiler.” (K19)

Eğitimini kendi isteğiyle yarıda bırakan katılımcı görüşlerine bakıldığında aslında okulu bırakma nedenlerinin toplumsal cinsiyet rolleri gereği dikiş öğrenme, evlenme gibi gerekçelerin arka planda yer aldığı görülmektedir. Bu roller ise özellikle içinde yetiştikleri aile bireylerinden öğrenilmekte ve sürdürülmektedir.

- **Ekonomik Sebeplerle Eğitime Devam Etmeme**

Eğitimine ekonomik sebeplerde devam etmeyen katılımcı görüşü şöyledir:

“Ekonomik sebeplerden ötürü okumadım. Kardeşimin Akdeniz anemisi var idi, babam işçiydi maddi durumumuz iyi degildi. Kızlar ilkokul mezunu ama ailem erkek kardaşımı liseden mezun olana kadar okıla gönderdi.” (K20)

Kız çocuklarının ev işleri, kardeşlerinin bakımı ile sınırlandırılmasıyla oluşan eğitime devam etmenin gereksizliği ya da eğitime devam konusunda kızlarla erkeklerin aynı ortamda bulunmasından ileri gelen olumsuz anlam kız çocuklarının eğitimi yarıda bırakmasına neden olabilmekte ve aile bireyleri tarafından okuldan alınma durumu oluşmaktadır. (Anık ve Barlin, 2017, s.1833).

- **Ailedeki Erkek Bireylerin Etkisiyle Eğitime Devam Etmeme**

Geleneksel ataerkil toplum yapısında egemen olan ‘kız çocuğu okutulmaz’ görüşü eğitime devam etmeme sebeplerinde en büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Burada kız çocuğunun günün birinde evlenip gideceği, asıl doğru olanın yaşı geçmeden bir an önce evlenmesi olduğu gibi alt yapılar bulunmakta olup bu konuda bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Babam gız çocuklarını okutmirdi. 3 gız, 2 erkek 5 kardeşğ, gızlar ilk mektep, erkekler orta mektep bitirip. Erkekler kendi istekleriyle mektebe devam etmediler. Yoğsa isteseler okurdiler.” (K21)

“Orta mektebi bitirdikten sonra dini eğitim almak için medreseye gittim. Ailem mektep ortamına güvenmirdi. Bundan sebep orta mektepten sonra okumadım. Bacılarımdan 3’ü ilk mekteb bende orta mekteb bitirdim. Erkek kardeşlerimdense 1’i üniversite (ön lisans) bitirdi, diğeri lise bıraktı. 1 bacım okumayı çok istirdi amma anam ve babam karşı çıktılar.” (K22)

“Ben 13 yaşında babamı kaybettim. Ortaokulu bitirdim amcam ve abim kız çocukları okutulmaz diyerek okumama karşı çıktılar ve okuldan aldılar. 5 erkek, 3 kız kardeşiz, ablalarımda erken evlendiler. Erkeklerdence okumak isteyen okudu. Üniversite mezunu bile var.15 yaşında da aile baskısıyla evlenince okumak zaten hayal oldu.” (K23)

“Erkek kardeşlerim lise terkler, bacılarımdansa sadece biri liseye getti, o da mektebi bitiremedi. 3 bacıyı abim paramız olmadığı için ve kız çocukları okutulmaz diyerek okutmak istemedi”. (K24)

“Babam okuma yazma bilirsennn yeter okumana gerek yok dedi. 5 kız 5 erkek 10 kardeşiz biz büyük kızlar olarak okutulmadık. Ancağ 11, 14, ve 15 yaşındaki bacılarımı okuttılar.” (K26)

“Babam ve abilerim kız çocuğu okumaz, erkekler okur dediler. Kız kardeşler olarak en fazla ilk mektebe kadar okuduk. Bize tanınmayan imkân erkek kardeşlerime tanındı. Erkeklerden isteyen okudu.” (K29)

Bu konuda kız çocuklarının evlenip el olacağı ve neslin devamının erkekle olmasından kaynaklı düşüncenin kız çocuklarının okula gönderilmemesi ya da eğitimlerini yarıda bırakmasında etkili olduğu görülmektedir (Adıgüzel, 2013, s.336). Yapılan görüşmede katılımcıların da benzer şekilde cevaplar verdiği, erkek çocukların okuyabildiği yere kadar okuduğu, istemedikleri yerde okulu bırakabildikleri ancak kız çocuklarına bu imkânların tanınmadığı gözlenmektedir. Ayrıca aileler için kız çocukları ilerde evlenip ev işleri, çocuk bakımları ile uğraşacak bireyler olarak görülmekte ve bu nedenle kız çocuklarının okula devam etmesi elzem görülmemektedir (Yıldız ve Poyraz, 2020, s.169). Toplumsal cinsiyet ayrımını destekleyen bu görüş ile birlikte ise kız çocukları erken yaşta evliliğe itilmektedir (Kaçar, 2021, s.64)

4.2.3.2. 45 Yaş Üstü Katılımcılar

45 yaş üstü katılımcıların yarıya yakını hiç okula gitmemiş ve okuma yazma bilmemekte olup bunların yaşları 60’ın üzerindedir. Bu grupta yer alan iki katılımcı açılan kurslarda okuma yazma öğrenmiş, diğer katılımcıların eğitim düzeyleri ilköğretim ve üzerindedir. Yapılan görüşmelerde 45 yaş üzeri kadınlardan 9’u babalarının, 2’si abisinin, 5’i kendi isteğiyle, 1’i de annesinin okula devam etmelerine engel olduğunu bildirmiştir.

- **Ailedeki Erkek Bireylerin Etkisiyle Eğitime Devam Etmeme**

Eğitimine baba, abi gibi ailedeki erkek bireyler nedeniyle yarıda bıraktığını ifade eden ilgili katılımcıların birkaçı aşağıdaki gibidir,

“Kardeşlerden en büyüğü bendim. Bulduğumuz yer köy yeri ve okul yoktu. Bu nedenle babam mektebe göndermedi. Ben 10 yaşındayken anam ölünce kardeşlerimin bakimini ben yaptım.” (K1)

Kız çocuklarının okula devam etmeme nedenlerinden birisi; evde anneye yardımcı rolde olmak, kardeşlerinin bakımını üstlenerek adeta ikinci annelik görevini yerine getirmelerinden kaynaklanmaktadır (Tunç, 2009, s.241). K1 katılımcısı da benzer şekilde annesinin vefatı ve evdeki en büyük kardeş olma durumunu eğitime devam etmeyerek ve kardeşlerine karşı annelik rolü üstlenerek yerine getirmiştir.

“Bir gün mektepten eve geldim ki. Babam seni dayımın oğluna verdim dedi. O kadar çok üzülüm ki okul çantamı sobada yağdım. Halbuki ne isteklerim vardı. Hemşirelik imtahanlarına girmiştım.” (K2)

“Abilerim mektebe gitmeme manni oldılar. Babam karışmırdı ama abilerim erkeklerle aynı mektepde okumamıza izin vermediler. Bizim ailede erkek kardeşlerim abilerim yüksek tahsilli olmasalar da okula gitmişlerdi, en azından okuma yazmaları vardı ama kız kardeşler olarak okula gönderilmedik.” (K4)

Ataerkil sistemde kadının sorumluluğuna bırakılan ev içi roller çocukluktan itibaren öğrenilmekte olup bunda annenin kız çocuğuna rol model olmasının etkisi bulunmaktadır. Bu durum ise kız çocuklarının eğitimden uzaklaşmalarına, ev içi roller arasına sıkışmalarına neden olmaktadır (Şenol ve Sarp,2016, s.29). Bu konuda K7 katılımcısının görüşleri bu durumu desteklemektedir,

“İlk mektebi bitirdikten sonra babam, artık okumak yok tarlada çalışacahsıgız dedi. Tarlaya gider çalışırdıg evde de anam “gız çocuğı evi derleyip toplar, anasığa yardım eder” derdi. Vallaha baba evinde tarlada ve evde çalışırdım evlendim gocamin evinde de aynı işleri yaptım omrümde değışen pekh bir şey olmadı. Aynı taaas aynı hamam.” (K7)

Geleneksel aile yapısında ailenin kız çocuklarına bakış açısı gereğı kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapılmakta, bu durum ise kız çocuklarının eğitimden geri kalmalarına neden olmaktadır (Aslan,2002, s.27).

“Babam kızlar mektebe gitmez diye kızları okula göndermedi, erkekleri okuttı, unversite bitiren bile var. Zaten biz bütün bacılar hepimiz erken evlendik.” (K8)

“Annem vefat etmişti, maddi durumumuz iyi değildi, kardeşlerim vardı, okul olunca ev işlerini yapan yoktu bu sebeple okulu bıraktım. 4 kız 4 erkek kardeşiz. Kızlardan en fazla okuyan ortaokul mezunu, erkeklerden de biri okumuş diğerkleri okulu bırakıp çalıştılar.” (K14)

“Bizim zamanımızda kızlar okutulmazdı. Babama göre kızların okuması gereksiz idi. Ben hiç okula gitmedim, sonradan kendim kendime okuma yazmayı öğrendim.” (K16)

Görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılacağı gibi aileler, kız ve erkek çocuklarının eğitimlerini aynı derecede önemsememektedir. Bu da kız çocuklarının hayat yarışında erkek çocuklarının gerisinde kalmasında etkili olduğu gibi kız çocuklarının hayatlarını kendilerinin yönetmesini engellemekte, onları uzun vadede erkeklere bağımlı hale getirebilmektedir.

- **Eğitimine Kendi İsteğiyle Devam Etmeme**

Eğitimine kendi isteğiyle devam etmeyen katılımcı görüşleri şöyledir:

“Okulu kendi isteğimle bıraktım. Ailem mektebe devam etmemi istedi ancak ben öğretmenimi sevmirdim. Bu sebeple devam etmedim.” (K3)

“Ben okıldan kaçır idim. Okhımak istemedim bunun yerine dikiş kursuna gitmenin daha faydalı olacağını düşündüm. Babama kalsa okuturdi.” (K9)

Aileden öğrenilen değerler, kültür, hayat görüşü çocuğun hayatına yol gösterici bir rehber niteliği taşımakta ve tüm hayatını şekillendirmektedir. Aileden okuyan, kendi ayaklarının üstünde duran rol model olmayan, kadını ev içi işlerle sınırlı halde gözlemleyen bir çocuk normal bu olarak kabul etmekte ve eğitime devam etmenin uzun vadedeki faydasını görememektedir.

- **Eğitimine Annesinin İsteğiyle Devam Etmeme**

Annesinin okula gitmesine engel olduğunu beyan eden katılımcı;

“Heş mektebe gitmedim. Anam tek kız olduğum için mektebe göndermedi. Babam karışmazdı.”(K10) demiştir.

Katılımcının cevabından ailenin kız çocuğuna karşı koruyucu bir tutum sergileyerek tek kız olduğu için toplumsal baskı ile karışılacakları kaygısı ile kızlarını okula göndermediği görülmektedir.

Eğitim düzeylerinin ele alındığı bu bölümde katılımcıların en son okuduğu eğitim seviyesinden daha ilerisine gitmeme nedeni araştırılmıştır. Eğitime devam etmeme konusunda en büyük neden ailesel faktörler olup ailelerin bu tutumunda ise gelenek, görenek inançlar ve sosyo-kültürel etkenler rol oynamaktadır (Adıgüzel, 2013, s.340).

Her iki grupta da eğitime devam etmeme konusunda kız çocukların okula gönderilmesinin hoş karşılanmaması, kız çocuklarının evlendirilmesinin eğitimden daha önemli görülmesi, ailede kız çocuklarının küçük yaşlardan bu yana evdeki özel

alan içerisinde ev işleri, temizlik, kardeşlerinin bakımı gibi konularda sınırla kalması gibi yaygın kültürel inançlar kız çocuklarının eğitime devam etmesine engel olmaktadır (Tunç, 2009, s.263). 45 yaş ve altı ve 45 yaş üzeri katılımcıların cevapları incelendiğinde 45 yaş ve altı grubun eğitim düzeyinin diğer gruba göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, iki grupta da baba, abi, amca gibi faktörler nedeniyle eğitime devam edememe eşit düzeydedir.

Burada baba, abi ve amcaların katılımcıların eğitime devam etmemelerini istemede temel gerekçeleri; “kız çocukları okutulmaz” olmaktadır. Bu görüşün temel gerekçesi ise geleneksel ataerkil düzen içerisinde kadına atfedilen ev içi rollerdir. Yapılan araştırmada eğitim seviyelerinin yükseldiği görülerek bu durumun biraz da olsa aşıldığı görülse de henüz yeterli seviyede değildir. Yukarıda bahsedilen ve 45 yaş üzeri grupta olmayan ancak 45 yaş ve altı katılımcılar arasında boşanan kadınların varlığı eğitim seviyesinin bu grupta yüksek olmasıyla da bağdaştırılabilir. Bununla birlikte yapılan araştırmada kadınların eğitim süresinin arttığı görülmektedir. Bu durum kız çocuklarının okula gönderilmesi, eğitime devam etmesi açısından ise umut vericidir.

4.2.4. Katılımcıların Meslekleri ve Çalışmama Nedenleri

Katılımcıların meslek durumları Çizelge 4.4’te verilmektedir.

Çizelge 4. 4. Katılımcıların mesleki durumları

	Ev Hanımı	Kuaför	ATT	İşletmeci	Satış Elemanı	Hemşire	Toplam
45 yaş ve altı	11	1	1	1	1	1	16
45 yaş üstü	17	0	0	0	0	0	17

4.2.4.1. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar

45 yaş ve altı katılımcılar mesleklerini ağırlıklı olarak ev hanımı olarak bildirmelerine rağmen diğerleri arasında Acil Tıp Teknisyeni (ATT) ve Hemşire olarak görev yapan iki memur ve kuaför, işletmeci ve satış elemanı gibi üç serbest meslek çalışanı bulunmaktadır. Ev hanımı olan katılımcılardan 1 tanesi network tarzında evinden bazı ürünlerin satışını gerçekleştirdiğini beyan etmiştir.

Görüşme yapılan 45 yaş ve altı kadınlardan; 5'si meslek sahibi olduklarını ve düzenli bir gelirlerinin olduğunu, 11'i ise ev hanımı olduklarını belirtmiştir. Ev hanımı olanlardan 5'i çalışmalarına eşlerinin müsaade etmediğini, 1 kişi meslek sahibi olmak için halk eğitimde kursa gittiğini, 1 kişi evde network isiyile uğraştığını ve cüz-i de olsa bir kazancının olduğunu, 4 kişi ise ev işleri, çocukların sorumlulukları gibi nedenlerle çalışma hayatına hem kendi istekleriyle hem de eşlerinin çocukların sorumluluğunu kendilerine verdikleri için çalışma hayatına girmediklerini belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan kadınlardan ev hanımı olan 11 katılımcının 10'u fırsat olsa çalışmak isteyeceklerini, 1 kişi ise çocukların bakım ve sorumluluğunu üstlendiği için çalışmak istemeyeceğini belirtmiştir. Burada dikkat çeken detaylardan birisi çalışan 5 katılımcıdan 3'ü evli oldukları dönemde eşlerinin müsaade etmemesi ve çocukların bakım ve sorumluluklarından dolayı çalışmadıklarını, eşlerinden ayrıldıktan sonra çalıştıklarını söylemeleridir. Ancak, büyük çoğunlukta çalışma isteği belirgin bir şekilde ön planda yer almaktadır.

Görüşme grubundaki kadınların meslek seçimleri ve çalışma hayatları ile ilgili bilgilere bakıldığında eşlerinin müsaade etmemesi, ev içi sorumluluklarının olması sebebiyle, eşleri izin vermediği ve ev içi sorumluluklarından dolayı vakitlerinin olmaması sebebiyle, çalıştıkları işin ücretini kendileri almadıkları için ve hayatlarındaki erkeklerin çalışmalarına izin vermemesi gibi sebeplerle sağlıklı çalışma hayatlarının olmadığını, çalışma hayatlarını sürdüremediklerini ifade etmiş oldukları dikkati çekmektedir. Buna göre her grupta cevaplar veren kadınların ifadelerine ayrı ayrı bakmanın konu ile ilgili daha detaylı bilgi vereceği düşünülmektedir.

• Eşleri Müsaade Etmediği İçin Çalışmayanlar

Görüşme grubunda çalışmalarına eşlerinin müsaade etmediğini belirten görüşmeciler bulunmaktadır. Bu yönde cevaplar veren katılımcıların ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir,

“Çalışmak için fırsatım olmadı. Şu an istesem de çocuklarla ilgilenmemi istediği için eşim izin vermez. Çalıştığım için çocukların ihmal edileceğini düşünür. Çocuklar ilerde büyüdüğü zaman fırsatım olsa çalışmak isterim.” (K18)

“Heç çalışmadım. Benim herif çocuklar da olduğu için çalışmama sıcah bakmadi. İmkân olsa çalışmah evin geçimine katkıda bulunmah ister idim.” (K22)

“Çalışmah istesem de gocam izin vermiyi. Zaten evlendimde daha ufahtım. Çocuklara bakhma, ev işleri derken fırsat olmadı. İmkanım olsa isterdim ki çalışayım. Çünkü insan istemez başkasına muhtaç olsun.” (K25)

Toplumsal cinsiyet rollerini gerekçe göstererek çalışmadığını veya çalışmaya ara verdiğini söyleyen bu gruptaki kadınların ifadelerine genel olarak bakıldığında, kadınların kendilerinin de sosyalizasyon sürecinde toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmiş oldukları için itirazlarının olmadığını hatta bu durumu normal olarak değerlendiriyor oldukları dikkati çekmektedir.

- **Ev İçi Sorumluluklarından Dolayı Çalışmayanlar**

Ev işleri, çocukların bakımı, evdeki tüm sorumluluğun kendilerinde olduğu için çalışmadıklarını beyan eden bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir,

“Çocuklarla ilgilendiğim, temizlik derken hiç çalışmadım. İmkanım olsa kimseye muhtaç olmamak isterdim, kocama bile.” (K20)

“Evlendiğimizde koyde yaşıydık. Zaten işim yohtur ki çalışayım. Ama fırsat olsa çalışmakh ister idim”. (K21)

“Çocuklar küçük, bakımlarıyla ilgilendiğim için çalışmadım. Şu an bazı ürünlerin satışını gerçekleştiriyorum (network).” (K32)

Ev içi sorumluluklar kadının görevi olarak görülmesi sebebiyle bir çalışmama gerekçesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ev içi rollerini kendi görevleri olarak kabul edip benimseyen kadınların çalışmama nedenleri eşlerinin çalışmasına izin vermemesi gibi toplumsal cinsiyet rolleriyle alakalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Eşleri Müsaade Etmediği Ve Ev İçi İşleri Sebebi İle Çalışmayanlar**

Şu an çalışsalar da evli olduğu dönemde hem eşlerinin müsaade etmemesi hem de çocukların bakım ve sorumluluğunu kendileri üstlendiği için çalışmadıklarını beyan eden diğer katılımcıların görüşü ise aşağıdaki gibidir,

“Evlili olduğum zaman çocukların bakım ve sorumluluklarıyla benim herifin ilgilenmemesi nedeniyle çalışmıyordum. Boşandıktan sonra çalışmaya başladım. Kendi ayalarımın üstünde durup çalışsa idim evliliğimde bu kadar sorun yaşamazdım, kimseye boyun eğmez, belki de erken yaşta kocaya varmaz idim.” (K29)

“Evlendenmeden önce çalışmıyordum, evliliğimde kısa bir süre çalıştım ama eşim çalışmamı istemiyordu.” (K30)

“Evlendiğim zaman mesleğim yoktu. Aşçılık yaptım ama eşim kıskandığı için işten ayrılmak zorunda kaldım. Eşimin kafası değişik çalışırdı olayları kendi isteğine, düşüncesine göre yorumlardı. Benim evlilikte söz hakkım yoktu. Ayrıldıktan sonra halk eğitiminin kuaförlük kurslarına gittim, belgemi aldım.” (K23)

45 yaş üstü katılımcıların tamamı mesleklerini ev hanımı olduğunu okutulmadıkları için iş imkânı bulamadıkları ayrıca çalışmamalarının nedeninin genellikle eşleri, abileri, babalarının, kayınvalide ya da kayınpederlerinin izin

vermemeleri ya da ev işleriyle, çocuklarının bakım ve sorumluluğunun kendilerine ait olması gibi nedenlerden dolayı olduğu öğrenilmiştir. Katılımcılar “Fırsatınız olsa çalışmak ister misiniz?” sorusuna bir kişi dışında kimseye muhtaç olmamak, kendi ayaklarının üstünde durmak için çalışmak isteyeceğini belirtmiştir. Çalışmak istemediğini beyan eden katılımcı ise “*Evde bir düzenim var memnunum. Bu sebeple çalışmam istemezdim.*” (K12) demiştir. Buradaki ifadeden aslında evdeki düzeninin de kendisine atfedilen ev işleri nedeniyle olduğu dolaylı yoldan anlaşılmaktadır.

4.2.4.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar

45 yaş üstü katılımcıların olduğu ve tamamını ev hanımlarının oluşturduğu grupta kadınlar çalışmama nedenlerinin eş, abi, ya da eşlerinin ailesi olarak göstermiş ve ev işleri ve çocuklarının bakımı gibi sorumlulukları olduğu için iş hayatına katılım sağlayamadıklarını beyan etmişlerdir.

- **Kazandıkları Ücreti Kendileri Alamadıkları İçin Çalışmayanlar**

Bazı katılımcılar evlenmeden önce tarla işlerinde çalıştıklarını ancak kazandıklarını parayı babalarının aldığını, kendilerinin ellerine herhangi bir para geçmediğini beyan etmiş olup bu konudaki bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir,

“*Ben evlenene kadar tarlada çalıştım, abimin çocuklarına bakıttım. Evlendikten sonra çocuklarım oldii, çalışamadım. 5. çocuğumdan sonra tarlada çalışmaya da başladım, niyee çünkü para yetmirdi, geçim olmirdi. Paranın hepsini de herif gendisi alirdi. Ha diirsen ki para saga kalacakh o zaman çalışmakh isterdim.*” (K6)

“*Bugüne kadar aynı kopekh gibi tarlada çalıştım. Evlenmeden önce ve sonra da tarla, ev işlerini yaptım. Ama kazandıklarımı gocam alirdi benden. Parayı evlenmeden önce babam alirdi, evlendikten sonra da benim herif alirdi. Eger ben bilsem para bana kalir valla ben çalışırdım.*” (K7)

Katılımcıların ifadelerinden her ne kadar çalışsa bile emeğinin karşılığını kendileri yerine babalarının ya da eşlerinin aldığı anlaşılmakta ve ataerkil yapının izleri görülmektedir.

- **Hayatlarındaki Erkekler Engel Olduğu İçin Çalışmayanlar**

Çalışmalarına eşlerinin, abilerinin, ya da babaları gibi ailedeki erkeklerin engel olduğunu belirten bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir,

“*Abilerim beni mektebe göndertmedikleri bende bekarken kendime evde ev işleri yapar, dikhiş gursuna giderdim. Fırsat vermediler ki okuyayım, çalışayım. Vallaha zamanı geriye alabilsem abilerime karşı çıkardım, kendime öğurdum. Bögle rezil olmazdım.*” (K4)

“Bizde karılar çalışmaz, istesakhta ailemiz, büyüklerimiz buna müsaade etmez. Çalışmak, kendi emeğimle paramı kazanmak isterdim.” (K9)

“Evlenden önce koyde yaşıyorduk. Anam ben 13 yaşındayken öldi, babam yurt dışında çalışırdı, anamın 40’i çıkar çıkmaz babam gene evlendi. Bu evliliğinden dünyaya gelen çocuklarını yurt dışına yanına aldı. Biz abim ve yengemle kaldık. Onlarla kaldığım zamanda evde yengeme ev işlerinde yardım ederdim, okumadığım için bi işim de yokti. Fırsatım olsa kendi ayaklarımın üstünde durmak için çalışmak isterdim.” (K3)

“Bekar olduğumdan bu yana evde ev işleri yaparak büyüdüm. Evlendikten sonra da evde ev işleri, çocukların bakımını yaptım. Koyde oturduğumuz için benim herif de çalışmama müsaade etmedi.” (K8)

“Babam orta mektebi bitirmeden okuldan aldığı için meslegim yokti. Vallahi tek bildiğim evdeki ev işleriydi. Evlendikten sonra da evimde ev işleri, çocuklarla uğrastım. Gocam da evdeki düzenden memnundi çalışmamı istemedi. Ancak fırsatım olsa çalışmam isterdim. Hayat imkânları daha rahat olurdi, çocuklarım daha rahat yaşarlardı, gocama destek olirdim, daha iyi yerlere gelirdim.” (K15)

“Ev hanımıyım. Bi zaman terzilik yaptım, çalışmak isterdim ama gocam müsaade etmedi.” (K16)

Ataerkil düzen erkeğe toplumsal düzen ve kuralları belirlemek ve bu kuralların işlenmesiyle kadına atfedilen görev bu düzen ve kurallara uymaktır. Aslında ataerkil düzen erkeğin kadın üzerinde kurduğu hâkimiyeti meşrulaştırarak, normalleştirerek bu düzenin toplumsal onay yoluyla devamının sağlandığı bir süreçtir. Katılımcılar da hayatlarındaki erkeklerin kendileri için belirlediği kurallara uymak zorunda kalmışlardır.

• **Ev İçi Rollerinden Dolayı Çalışmayanlar**

Bazı katılımcılar ise temizlik, yemek gibi ev işleri, çocukların bakım ve sorumluluğunu gibi nedenler ve buna ek olarak eşlerinin de evdeki bu düzenden memnun olup çalışmalarına müsaade etmemesi nedeniyle çalışmadıklarını beyan etmişlerdir,

Evlendihten sonra koy yerinde ne olir işte ev işleri, heyvancılık, peynir, yağ gibi gendimize ait işlerde çalıştım. Elin oğlinin eline bahmahtansa çalışmak, gendi paramı kazanmak ve harcamam isterdim. Şu an bi ihtiyaç durumu olsa gocanın eline bakırım. Gocama göre ne var sanki ev böyüh gelen giden var, ev işlerine bağ çalışma derdi. (K13)

Yaşadığımız yerde çalışan memurlar var idi. Ben onların evine temizliğe giderdim. Ama çocuklarım oldiktan sonra onlara bahacah kimse bulamadığımdan çalışmadım. (K1)

Ev hanımıyım. Eşim vefat ettikten sonra hastanede çalıştım ama çocuklarım küçüktü, bakan yoktu. Bende işi bırakmak zorunda kaldım. Devletten aldığım yardımlarla

çocuklarımı büyüttüm. İmkan olsaydı çalışmaya devam etmek kimseye muhtaç olmamak isterdim. (K14)

İçinde yaşanan toplumun belirli kuralları bulunmakta ve toplumda yetişen bireylerde bu kuralları, kendilerine atfedilen rolleri benimseyerek yaşamlarını sürdürmektedir. Katılımcı ifadelerinden hem kendilerinin hem de eşlerinin toplumun kadınlarına verdiği, temizlik, çocuk bakımı gibi rolleri içselleştirdikleri görülmektedir.

- **Eşlerinin Ailesinin Karşı Çıkması Nedeniyle Çalışmayanlar**

Yapılan araştırmada kadınların çalışmalarının genellikle eşleri tarafından engellense de zaman zaman eşlerin ailesinin de (kayınvalide, kayınpeder, görümce) kadınların çalışmasına engel olduğu verilerine ulaşılmıştır (Burcu vd.,2015, s.73).

Araştırmamızda çalışmalarına kayınvalide ve kayınpederlerinin engel olduğunu belirten bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir,

“İsterdim ki kendi ayağlarım üstünde durayım, kendi kendime çalışayım, para kazanayım. Babam erken yaşta evlendirdiği için evlendikten sonra da kaynanam işime burnuni soktuğu için çalışmadım.” (K2)

“Ortaokula geçeceğim sene hemşirelik sınavları vardı. Ben o sınavları kazandım ama nişanlandığım için kayınvalidem ve kayınpederim okumamı istemediler. Bizim zamanımızda kız çocukları okumazdı, çalışmazdı. Fırsatım olsa çalışmak meslek sahibi olmak isterdim.” (K5)

İş hayatına katılmama gerekçesi olan eşlerinin ailesinin hayata müdahale etmesi, belirleyici rol oynaması geleneksel aile yapısında kadınların hayatlarında eşlerin ailesinin de eşleri kadar etken faktör olmasının açık bir ifadesidir. Bu duruma genellikle kadınların eşleri de müsaade etmekte ve normal karşılaşmaktadır.

Her iki grubun cevapları incelendiğinde kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesiyle iş hayatına katılım oranlarının arttığı gözlenmektedir. Bununla birlikte 45 yaş ve altı katılımcıların olduğu ve 5 kişinin iş hayatına katılım sağladığı grupta ise çalışmayan kişiler arasında kadının özel alandaki sorumluluğunu kendisine dayatan eşleri yüzünden çalışmadıkları öğrenilmiştir. Bu grup yine eğitim seviyesinin de yüksek olduğu gruptur.

Görüldüğü üzere zaman içerisinde kadının hem eğitim imkânı hem de iş hayatına katılımı artmıştır. Ancak bu istenilen düzeyde değildir. Çünkü halen kadının özel alandaki ev işi, çocukların bakımı gibi sorumlulukları devam etmektedir. Örneğin çalışan bir katılımcıya çalışmasının ev içi sorumluluklarını azaltıp azaltmadığı sorulmuş olup cevaben *“Tabi ki hayır. İşten geliyorum yemek bulaşık, ortalığın*

toplanması, hafta sonları temizlikle uğraşıyorum. Çocukların okul takipleri de bende. Eşim sadece işe gidip geliyor. Elbette bende bu düzende yoruluyorum” (K33) demiştir. Aynı soruya diğer katılımcı ise “ *Eşim yemek, temizlik gibi sorumlulukları almıyor ama çocuklarla ilgileniyor. Ama elbette benim kadar değil”* (K28) cevabını vermiştir. Görüldüğü üzere kadının çalışma hayatına girmesi onu ev içi rollerinden kaynaklı ‘görevlerinden’ muaf kılmamaktadır. Hem kadının hem erkeğin eşit şartlarda çalıştığı kamusal alanda kadının tarihsel süreçte ona yüklenen görevlerini devam ettirme zorunluluğu ise düşündürücüdür.

4.2.5. Katılımcıların Çocuk Sayısı

Katılımcıların sahip oldukları çocuk sayıları Çizelge 4.5’de verilmektedir. Buna göre, Katılımcıların sahip oldukları çocuk sayılarına bakıldığında; 45 yaş ve altı için en fazla çocuk sayısına sahip katılımcının 6 çocuğunun olduğu, 45 yaş üstü katılımcılara bakıldığında ise 90 yaşındaki katılımcının 12 çocuğunun olduğu öğrenilmiştir. 45 yaş ve altı grupta yer alan 20 yaşındaki bir katılımcı 3 yıllık evli olup henüz çocuğu yoktur. Aynı şekilde 45 yaş üstü 67 yaşında olan bir katılımcı da çocuğunun olmadığını bildirmiştir. 45 yaş ve altı katılımcıların ortalama çocuk sayısı 3.2 iken 45 yaş üstü katılımcıların ortalama çocuk sayısı 4.7 olup iki grup arasında önemli miktarda fark bulunmaktadır.

Çizelge 4. 5. Katılımcıların çocuk sayıları

	Çocuk Yok	1 Çocuk	2 Çocuk	3 Çocuk	4 Çocuk	5 Çocuk	6 Çocuk	7 Çocuk	10≤ Çocuk	Ortalama
45 yaş ve altı	1	1	3	4	4	2	1	0	0	3.2
45 yaş üstü	1	0	0	3	6	2	3	1	1	4.7

4.2.5.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar

45 yaş üstü bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir,

“12 çocukim var. Bizim zamanımızda korunma nedir bilmirdik ki. Kendi istegimle gebe kalmirdim. Dogum yaptimm, hemen tekara gebe kaldim. İşte saglık sorini oldi ameliyat oldiktan sonra gebe kalmadım.” (K1)

“Anam babamın ikinci evliliği, babamın ilk evliliğinden 2 kız, 1 erkek 3 çocuği olmuş, üçten fazla çocuği olmayınca babam annamla ikinci evliligini yapmış. Bizim burada bu şekilde gızın peh kıymeti yok. Çocuk olmuyorsa suç kadında aranır ve erkek tekrar

evlenir. Benim de 4 çocuğum var. Belki biraz bundan da korkup 4 çocuk yaptım. Şimdiki aklım olsa bu kadar çok çocuk yapmazdım.” (K2)

“Vallaha 1 sene arayla da 6 çocuk doğurmuşam, 4 tane de düşüğüm var. Anlayacağın 22 yaşında 4 çocuğım vardı. Galabalık olmayı kaynanam, kayınbabam ve kocam istirdi.. Ben bir kere artık çocuk doğurmak istemedigimi söyledim. Amannn kocamin tarafı “ biz seni çocuk yap, dogur diye getirdikh” dediler. Şimdiki aklım olsa bu kadar fazla çocuk yapmazdım.” (K4)

Bu grupta katılımcıların sahip olduğu çocuk sayısının diğer gruba göre daha fazla olması dikkat çekicidir. Katılımcıların çoğunluğu fikirleri alınsa bu kadar çok çocuk dünyaya getirmek istemeyeceklerini ifade etmiş olup eğitim, iş hayatı, evlilik, evlendikten sonra yaşanacak yerin belirlenmesi gibi hayat akışında önemli konularda fikri alınmayan kadının; bir çocuk dünyaya getirirken de fikrinin alınmaması aslında geleneksel toplum yapısında kanıksanan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.5.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar

45 yaş ve altı katılımcılar içerisinde yer alan ve evlilik süresince aktif olarak çalışan grupta yer alan 2 katılımcıdan birinin 2, diğerinin ise 3 çocuğu bulunmaktadır. Bu katılımcıların düşünceleri ise şöyledir:

“Ben çalışıyorum. 2 çocuğum var. Önemli olan onların sağlıklı şartlarda büyümesi olduğu için bence yeterli. Çalıştığım için hem ev işleri hem çocukların bakımı derken zorlanıyorum. Çünkü eşim çocuklarla ya da ev işleriyle fazla ilgilenmiyor. Bu sebeple tüm yük benim üzerime kalıyor.” (K33)

“Aktif olarak çalışıyorum. 3 çocuğum var. İş hayatına ek olarak çocuklarımla bakımı ve ev işleriyle de genellikle ben ilgileniyorum. Eşim çocuklarla ilgilense dahi ev işlerine karışmaz. Bu sebeple zorlanıyorum.” (K28)

Elbette iki katılımcının söylemlerini tüm topluma atfedememekle birlikte ortaya çalışan kadınların iş hayatına ek olarak evde kendilerine ataerkil toplum yapısı sonucu atfedilen görevlerden olan çocuklarının bakımı, ev işleri gibi görevlerin hala onlarla olduğu gerçeği çıkmaktadır.

“2 çocuğum var çalışmırım ancak çalışsam bile çocukların bakımı, onları düzgün yetiştirmek derken zordir. Gismet ama başka çocuk düşünmürim. 2 çocuğumuda topluma faydalı olarak yetiştirmek istiyorum.” (K26)

“3 çocuğum var. Son çocuğum eşimin baskısıyla oldu. Ben çocuk istemiyordum. Bundan sonra da eşim ve ben zaten çocuk düşünmüyoruz. Hem hayat şartları şu an zor, hem de olan çocuklarımızı sağlıklı şekilde yetiştirmek istiyoruz.” (K32)

Aynı grupta yer alan ve iş hayatına dâhil olmayan iki katılımcı ise hayat şartları, dünyaya gelen çocukları iyi şartlarda yetiştirme düşüncesiyle daha fazla çocuk dünyaya getirmek istemediklerini ifade etmişlerdir.

4.2.6. Katılımcıların Eşlerinin Eğitim Düzeyi

Katılımcı eşlerinin eğitim düzeyi Çizelge 4.6'da verilmektedir. Buna göre, 45 yaş ve altı katılımcı eşlerinin eğitimleri ağırlıklı olarak ortaokul ve üzerindedir. İçlerinde okuma yazma bilmeyen bulunmamaktadır. Ancak 45 yaş üzeri katılımcıların eşlerinin eğitim düzeyleri ağırlıklı olarak ilkokul düzeyindedir. İçlerinde okula gitmemiş okuma yazma bilmeyen bir kişi bulunmakta olup ön lisans mezunu ise iki kişi ise memur olarak çalışmaktadır. 45 yaş üstü kadınların eğitim durumlarını inceleyen çizelgeye bakıldığında bu grupta hiç okula gitmemiş 6, ilkokuldan terk olan 3, ilkokul mezunu 3, ortaokul terk 1, ortaokul mezunu 0, lise terk 2 katılımcı bulunmakta, lise ve üzeri öğrenim gören kimse bulunmamaktadır. Ancak aynı kadınların eşlerinin öğrenim durumlarına bakıldığında erkeklerin öğrenim durumlarının eşlerine göre iyi seviye olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ise erkeklerin öğrenime devam etmesine önem verildiği ancak kız çocuklarının öğreniminin ihmal edildiği düşüncesini doğurmaktadır.

Çizelge 4. 6. Katılımcı Eşlerine Ait Eğitim Bilgileri

	Okula Gitmemiş	İlkokul Terk	İlkokul	Ortaokul Terk	Ortaokul	Lise Terk	Lise	Ön Lisans	Toplam
45 yaş ve altı	0	2	5	1	2	1	5	0	16
45 yaş üstü	1	4	5	0	2	0	3	2	17

Aynı şekilde 45 yaş ve altı kadınların öğrenim durumlarına bakıldığında hiç okula gitmemiş 0, çeşitli kurslara aracılığıyla okuma yazma öğrenmiş 1, ilkokul terk 0, ilkokul mezunu 6, ortaokul terk 1, ortaokul mezunu 3, lise terk 1, lise mezunu 1, AÖF lise eğitimine devam eden 2 ve ön lisans mezunu 1 katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcıların eşlerine bakıldığında öğrenim durumları eşlerine yakın olmakla birlikte lise ve üzeri öğrenimin 45 yaş ve altı katılımcıların eşlerinde daha iyi olduğu görülmektedir. Bu durum ise geçen zamanla birlikte kadın ve erkeklerin eğitim seviyelerinin iyileştiği ancak erkeklerin eğitim seviyelerinin kadınlardan daha iyi olduğu sonucunu göstermektedir.

4.2.7. Katılımcı Eşlerinin Meslekleri

Katılımcı eşlerinin sahip oldukları meslekleri Çizelge 4.7'de verilmektedir. Cinsiyete dayalı toplumsal iş bölümüne göre kadınlara özel alan içerisinde ev içi

sorumluluklar yüklenirken erkeğe kamusal alan içerisinde çalışmak, iş ya da meslek sahibi olmak, evin geçimi sağlama sorumluluğu yüklenmektedir. Bu durum geleneksel ataerkil toplumlarda erkeklerin evlenmesi için tamamlaması gereken ritüellerden birisini oluşturur. Çalışmayan erkek toplumdan dışlanır ve evli değilse ailesi tarafından kendisine “ sen ilerde karın ve çocuklarına nasıl bakacaksın” sorusu sorulur. Ancak topluma göre kadınların çalışmak gibi bir sorumlulukları yoktur (Barutçu,2013, s.99).

Çizelge 4. 7. Katılımcı Eşlerinin Meslekleri

	45 yaş ve altı	45 yaş üstü
Serbest Meslek	6	2
Çiftçi	2	5
İşçi	2	5
Şoför	2	1
Şef	0	1
Memur	0	1
Güvenlik Görevlisi	1	0
Aşçı	1	0
Kaloriferci	1	0
Perdeci	1	0
Şef	0	0
Memur	0	0
Elektrikçi	0	1
Emekli	0	1
Toplam	16	17

Çalışma grubumuz incelendiğinde; 45 yaş ve altı katılımcı eşlerinin tamamı ağırlıklı olarak serbest meslek sahibi bir işe sahiptir. 45 yaş üstü katılımcıların eşleri ise ağırlıklı olarak çiftçi ve işçilerdir. Eşlerine kıyasla erkeklerin hepsinin düzenli bir işi ve geliri olduğu gözlenmektedir.

4.2.8. Katılımcıların Evlenme Yaşları ve Evliliğin Nasıl Gerçekleştiği

Katılımcıların evlenme yaşlarına bakıldığında bunlara ait bilgiler Çizelge 4.8’de verilmektedir. Buna göre, katılımcıların evlenme yaşının iki grup içinde ağırlıklı olarak 17’dir. Bunların içerisinde en küçük olanı her iki grupta da 15 olduğu görülmektedir. 45 yaş ve altı kadınlar için en büyük evlenme yaşı 18 yaşını tamamlamadan gerçekleşmiştir. Ortalama evlenme yaşlarına bakıldığında aynı grup için oran 16.7 olup 45 yaş üstü kadınlar için ise en büyük evlenme yaşı 17, ortalama evlenme yaşının ise 16.1 olduğu görülmektedir.

Çizelge 4. 8. Katılımcıların evlenme yaşları

	14	15	16	17	18	Ortalama
45 yaş ve altı	0	1	4	10	1	16.7
45 yaş üstü	0	6	4	7	0	16.1

Burada katılımcılar arasında 15 yaşından daha küçük yaşta evlenen bulunmamaktadır. Ayrıca, ağırlıklı olarak evlenmeler; 45 yaş üstü kadınlarda 15-17 yaş aralığında iken 45 yaş ve altı kadınlarda bu 16-17 yaş aralığındadır. Daha yakın dönemi yansıtan 45 yaş ve altı kadınların evlenme yaşı diğer gruba göre daha yüksek gerçekleşmiştir. Bu durumun nedenini anlamak için katılımcılara “evliliklerinin nasıl gerçekleştiği” sorusu sorulmuş elde edilen bilgiler Çizelge 4.9’da gösterilmiştir.

Çizelge 4. 9. Katılımcıların evlenme şekilleri

	Görücü Usulü, (Akraba)	Görücü Usulü, (Akraba Dışında)	Kendi isteği	Evlenirken fikri alındı	Evlenirken fikri alınmadı
45 yaş ve altı	4	10	2	8	6
45 yaş üstü	7	9	1	3	13

Çizelgelere bakıldığında; 45 yaş ve altı kadınlardan; 5’i görücü usulü ve akraba evliliği yaptıklarını, 9’u görücü usulü evlilik yaptıklarını eşlerinin akraba olmadığını, 2 kişi ise severek evlendiklerini ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan 9 kişi evlilik konusunda her ne kadar fikirlerinin alındığını söylese de bu katılımcılardan 3’ü babalarının gelen görüçülere hayır diyeceğini düşünerek fikirleri sorulunca “siz bilirsiniz” dediklerini, 5 kişi ise fikirlerinin alınmadığını beyan etmiştir.

Görüşme yapılan 45 yaş üstü kadınlardan; 7 kişi görücü usulü ve akraba evliliğini yaptığını, 9 kişi görücü usulü evlilik yaptığını ancak eşlerinin akraba olmadığını, 1 kişi kendi isteğiyle evlendiğini beyan etmiş olup katılımcılardan 3'ü evlenirken fikirlerinin alındığını, 13 kişi ise evlenirken fikirlerinin alınmadığını beyan etmiştir. Fikrinin alındığını söyleyen bir katılımcı ise evliliğin sorumluluklarının ne olduğunu bilmediğini, babasının vermeyeceğini düşünerek ya da neye evet dediklerinden tam emin olmayarak evliliğe evet dediğini beyan etmiştir.

Evlenme için kız istemeler her iki grup için de görücü usulle olup ağırlıklı olarak akraba değildir. 45 yaş üstü katılımcılardan 7 kişi olan görücü usulü akraba evliliği 45 yaş ve altı katılımcılarda azalarak 5 kişiye inmiş, yine 45 yaş üstü katılımcılarda kendi isteğiyle evlenen 1 kişiye, bu durum 45 yaş ve altı katılımcılarda 2 kişiye çıkmıştır. 45 yaş üstü katılımcılardan 3 kişi evlenirken fikirlerinin alındığını beyan etmiş, 45 yaş ve altı katılımcılarda ise 9 kişi evlenirken fikirlerinin alındığını beyan etmişse de bu kişilerden 3'ü babalarının vermeyeceğini düşünerek adetler gereği "siz bilirsiniz" dediklerini aktarmıştır. 45 yaş üstü katılımcılardan 13 kişi evlenirken fikirlerinin alınmadığını, 45 yaş ve altı katılımcılardan 5 kişi evlenirken fikirlerinin alındığını beyan etmiştir. Elbette katılımcıların cevaplarından yola çıkarak evlilik yaşının ortalama olarak yükseldiği ve evlenirken fikirlerin alınması gibi durumun da sayısının arttığı görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak daha önceki sorulara gelen cevaplardan yola çıkarak eğitim seviyesinin yükselmesi, kadının iş hayatına girmesi, aile baskısının azalması olduğu düşünülmektedir.

Dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus ise evlendiği dönemde çocuk çağında olan katılımcıların evlenme konusunda fikirlerinin sorulmasındaki tezattır. Çünkü henüz çocuk olan birey hayatıyla ilgili en önemli kararı verirken evet dese bile neye evet dediğini, sorumluluklarını tam olarak kestiremediği bir duruma evet demekte adeta bilmediği bir yolculuğa çıkmaktadır. Bu yüzden buradaki 'evet' cevabı aslında ailelerin duymak istediği, sorumluluğunu bölüşmek için sorduğu soruya verilen bir cevaptır.

4.2.9. Katılımcı Eşlerinin Evlenme Yaşları

Katılımcıların eşlerinin evlenme yaşlarına ait bilgiler Çizelge 4.10'da görülmektedir. Buna göre, 45 yaş ve altı katılımcıların eşlerinin evlenme yaşlarına bakıldığında en büyük 44, en küçük 20, 45 yaş üstü grupta en büyük yaşta evlenen 37

yaşında, en küçük ise 15 yaşındadır. Ağırlıklı olarak 45 yaş ve altı grupta 20-30, 45 yaş üstü 20-24 yaşları arasındadırlar. Erkeklerin ortalama olarak evlenme yaşının 45 yaş ve altı grupta 27.8, 45 yaş üstü grupta ise 22.4 olduğu anlaşılmaktadır. İki katılımcı grubu karşılaştırıldığında 45 yaş üstü gruptaki evlenme yaşının 45 yaş ve altı gruba göre daha düşük olduğu, günümüze yaklaştıkça kadınlar gibi erkeklerin de evlenme yaşının yükseldiği anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken en önemli konunun 45 yaş üstü grupta hem çocuk gelin olduğu gibi eşinin de 15 yaşında çocuk damat olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca aynı grupta 17 yaşında iki çocuk damat bulunmaktadır. 45 yaş ve altı grupta ise çocuk damat bulunmamaktadır.

Çizelge 4. 10. Katılımcı eşlerinin evlenme yaşları

	15-19	20-24	25-29	30-34	35≤	Ortalama
45 yaş ve altı	0	6	6	1	3	27.8
45 yaş üstü	5	7	2	1	2	22.4

Eşleri çocuk damat olan katılımcılarla yapılan görüşmede bir katılımcı eşinin kendisini kaçırdığını ve bunun sonucunda evlenmek zorunda kaldıklarını, diğer iki katılımcı ise ailelerinin baskısı sonucu evlendirildiklerini, eşlerinin de o yaşlarda kendi istekleriyle evlenmediklerini beyan etmişlerdir. 45 yaş üstü katılımcılarda çocuk damatların bulunması o dönemin toplumsal baskıların yoğun olmasıyla, ailelerin mutlak otorite figürü olup onlara karşı gelinememesiyle açıklanabilir.

Bunlarla birlikte 45 yaş ve altı evlilik yapan kadınlarda evlenme oran 16.7 iken bu oran aynı gruptaki erkeklerde 27.8 dir. 45 yaş üzeri erken yaşta evlilik yapan kadınlarda bu oran 16.1 iken aynı gruptaki erkeklerde bu oran 22.4'tür. Bu çizelgelere bakıldığında erkeklerin eşlerinden daha geç yaşta evlendiği görülmektedir.

4.3.Evlenmede Etkili Faktör

Erken yaşta evlendirilmenin toplumsal koşullar, aile baskısı, daha iyi bir hayat yaşama ümidi gibi birçok nedeni bulunmaktadır. Bu bölümde teorik kısımda yer alan bilgiler ışığında katılımcıların erken yaşta evlendirilme nedenleri araştırılmıştır.

4.3.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar

45 yaş üzeri 17 katılımcıdan 13'ü evlenirken fikirlerinin alınmadığını beyan ederken, 3 katılımcı fikirlerine başvurulduğunu beyan etmiştir. Buna göre katılımcıların erken yaşta evlendirilme nedenleri şöyledir:

4.3.1.1. Evlenirken Fikirlerinin Alınmadığını Beyan Edenlerin Erken Yaşta Evlendirme Nedenleri

45 yaş üzeri katılımcılardan evlenirken fikirlerinin alınmadığını beyan eden 13 katılımcıdan 10 kişi babalarının, 1 kişi annesinin, 2 kişi eşinin kendisini kaçırması sonucu evlenmek zorunda kaldığını beyan etmiştir. 1 katılımcı ise;

“Eşimin erkek kardeşini seviyordum, o da beni seviyordu. Ama kayınvalidem beni gelin almak istemedi, ben beni kaçır dedim ama o ailesinin sözünü dinledi. Bir gün kayınbabamın evine gittim beni gelin olarak kabul edeceksiniz dedim. Onlar biz senin sevdiğin kişiyi başkasına nişanladık diyerek beni kabul etmediler. Ben sevdiğim kişinin zorla nişanlandırıldığını biliyordum, ailesinin baskısıyla kabul etmek zorunda kalmıştı. Ben ailemi bırakıp onların evine gidince aile evine de dönemedim onlar da beni sevdiğim kişiden bir küçük kayınımaya nişanladılar. Ya ölecektim ya evlenecektim başka seçeneğim yoktu. Sevdiğim kişinin eşiyile de bir süre aynı evde yaşamak zorunda kaldım.” (K14)

Sözleriyle içinde bulunduğu özel durumdan dolayı evlendiğini ifade etmiştir. Bu katılımcının ifadelerinden; evden başkasına kaçmanın sonucunun olumlu sonuçlanmadığı, katılımcının ailesinin de ona sahip çıkmadığı, hatta adeta bunun bir cezası olarak evlenmeyi düşündüğü kişi ve onun eşiyile aynı evde yaşamak zorunda kaldığı görülmektedir.

• Üvey Anne Baskısı

Evde üvey annenin bulunması, üvey annenin kendi çocuklarından ziyade üvey çocuklarına da baskı yapması kız çocuklarını erken yaşta evliliğe iten bir durumdur (Özcebe ve Biçer, 2013, 90). Bir katılımcı bu konuda;

“Bizim buralarda kızlar görücüsü çıktığında hayır denemez verilir. Benim de görücüm çıhtı babamda evlendirdi. Aslında evde de rahatım yohtu. Anam yohtu üvey anam desen baskı yapirdi. Analığım ilk evlendiğinde çocuğı yokti, bize iyi davranirdi, e çocuğı oldi, biz ona üvey evlat oldik.” (K15)

Teorik kısımda da bahsedildiği üzere erken yaşta evlenmenin nedenlerinden biri olan üvey annesinin baskısından kurtulmak için adeta bir kaçış yolu olarak evlendiğini söylemiştir.

- **Baba Faktörü/Baskısı**

Ataerkil toplumsal düzen kadının evlilik kararı almasında kararın kendisine kalmasından ziyade evdeki erkek bireyin karar mercii olduğu (İçağasıoğlu Çoban, 2009, s.42) -ki bu bizim araştırmamızda çoğunlukla ‘baba’ faktörüdür- etkili olduğu görülmektedir. Bu konuda erken yaşta evlenmesinde babalarının etkili olduğunu ifade eden bazı katılımcıların ise görüşleri şöyledir:

“Gocamla aramızda yaş farkı vardı. Evlendiğimizde onun 4. benim ise ilk evliliğimdi. Hatta gocamın vefat eden üçüncü eşi akrabamızdı, hestelandığında onun karısına bir zaman ben bahmıştım. O zamanlar gocami akrabamız olarak bilirdim. Gocamın üçüncü eşi hestelandıktan sonra vefat edince babam beni ona verdi. Fikrimi, evlenmek isteyip istemediğimi soran olmadı. Babam ‘askere gitmiş, kimi kimsesi yok, ben seni ona verdim’ dediginde haberim oldu. Bizde ilk isteyene kızını vereceksin, yohsa kısmeti kapanır derler.” (K1)

Yaş farkı evlilikte sorunlara neden olan konulardan birisidir. Çocuk yaşta evlendirilen kız çocuğu eşinin beklentilerini tam olarak anlayamamakta, dolayısıyla bu beklentileri karşılayamamaktadır. Aynı şekilde erkekte eşinin duygu, düşünce ve isteklerini fark edememekte belki de umursamamaktadır. Bu durum ise anlaşmazlıklar silsilesi şeklinde evlilikte sorunlara, mutsuzluklara neden olmaktadır(Kara, 2015, s.71).

“Babam etkili oldi. Gocamın kız kardeşi ölmüş, ben o zamanlar 13 yaşındaydım. Gocamla akraba olduğumuz için taziyeye gitmiştik, çay taşırdım. Kaynanam babama “ben senin kızını çok begendim, oğluma alayım” demiş, babam da “verdim, gitti” demiş. Kaynanam babam şaka yapır sanmış, bir süre sonra babama tekrar sormuş. Babam da “sen benim karımın derdini çok çektin, ben sana kızımı kurban edirim, yarın gel nişan yapalım” demiş. Ben mektepten gelince öğrendim nişanlandığımı. Baktım babam vazgeçmir. O zamandan beri ‘gurban’ lafını hiç sevmem. Evliliğimde, gocamla, onun ailesiyle zorluklar, anlaşmazlıklar yaşadım. Bunların sebebi olarak babamı görürüm, bazen babamı neden sevdiğimi sorurum kendime. Onun yüzünden erken evlendim, evliliğimde sığıntılar yaşadım, meslek sahibi olamadım. Ama sonuçta baba!” (K2)

“Gocamın ailesi beni iki defa istemeye geldiler ama ben hiç gocamı görmemişimdir. Gocamın ailesi benim ailem kendi aralarında karar vermişler, kimse fikrimi de sormadı. Haydi sordular diyelim o zamanlar kim karşı gelir ailesine. Eskiden nişanlansan bile erkek kızın evine giremezdi. E o zaman biz dışarıya da çıkamırız gocamla yine görüşemedim. Vallaha sana diyeyim 7 ay nişanlı kalmışım ben evlendim gün gocami gordüm.” (K4)

“8 bacıyız, babam hepimizi erken evlendirdi. Ha dersin ki fikrinizi alan var mı babam fikrimizi sordu ama nasıl desem cevabımızı beklemedi, zaten karar verilmişti, onun sorusu biraz yalandandı. Çünkü hayır istemirim desem yine evlendirirdi. Büyühler karar verince bize söz hakkı düşmez.” (K9)

“Gocam teyzemin oğliydi, onun sevdiği başka bir kız vardı, gocamın maddi durumu iyi değil diye diğer kızın ailesi gocamı istememiş, bir akrabamızda gel sana bu kız alalım demiş. Babam da biz seni akrabamıza verdik dedi.” (K16)

Katılımcıların cevaplarından da görüldüğü üzere okumayan kız çocuğunun evlendirilmesi, yaşının geçmemesi, toplumsal baskılar gibi kültürel beklentiler de kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerine neden olmakta ve kız çocuğunu evlendirerek aileyi toplum gözünde küçük düşürmekten kurtarma umudunu oluşturmaktadır (Sırma vd.,2015, s.83).

- **Anne Faktörü/Baskısı**

Erken yaşta evlenmesinde annesinin vesile olduğunu söyleyen bir katılımcının görüşleri şöyledir:

“Annem, teyzelerim, teyze çocuklarım hep akraba evliliği yapmışlardı. Yani teyze dayı çocuklarını evlendirmişlerdi. O zamanın şartları buydu. Kardeş ve aile bağları faklıydı ve akraba evliliğini aileler uygun görürdü. Babam saf olarak diyebileceğim biriydi, karışmadı bu nedenle annem evlenmeme vesile oldu. 18 yaşına kadar evlenmeyene evde kaldı derlerdi. Babam aslında istemedi, hatta önce haberi yoktu ama bizim ailemizde annem daha baskın, sözü geçen taraftı.” (K5)

Toplumsal baskıyla birlikte içinde yaşanılan aileden öğrenilen değerler görüldüğü üzere ailede yetişen kız çocuğunu da etkilemekte ve erken yaşta evliliklerin önünü açmaktadır.

- **Eşlerinin Kaçırması**

Evlenmek için eşlerinin kendilerini kaçırdığını beyan eden diğer katılımcıların ise görüşleri aşağıdaki gibidir,

“Ben gocamı önceden tanırdım, sevirdik birbirimizi. Ben de ona madem birbirimizi seviriz gel beni iste dedim. Gocam “ailem evlenmemizi istemir” dedi. Bir gün biri geldi gocamın ahırda beni beklediğini ve bir şey konuşmak istediğini söyledi. Bende inandım ahıra gittim. Gocam beni kaçırıldı. Aileler öğrenince miktar falan devreye girdi de apar topar evlendik. Ama anam duruma çok üzüldü. Babam da anam da o aileyi istemirdi. Ana baba sözü dinleyeceksin işte. Haklılarmış. Çok pişmanım. Sonradan öğrendim ki gocamın ailesi zengin bir aileden kız almak istirmiş.” (K7)

“Gocam beni kaçırıldı ve akrabalarının yanına götürdü. Kaynım ve gocam bu olaydan dolayı hapse girdiler. Gocam beni kaçırınca laf söz olur diye ailem vermek zorunda kaldı. Yohsa onlar da gocamın ailesini istemirdi. Ha bana sorsalar bende gocamla evlenmek istemez idim.” (K10)

Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilme nedenlerinden biri olan ‘namusuna leke gelmeme’ savunması, kız çocuğunun bir erkek tarafından kaçırılmasında da

ortaya çıkmakta ve ‘el alem ne der’ düşüncesiyle birlikte yine kız çocuğunun iradesi dışında erken yaşta evlilikler gerçekleşmektedir.

Bu grupta dikkat çeken hususlardan biri kendi istekleri dışında fikirleri alınmadan evlendirilen 13 katılımcıdan 10’u babalarının vesilesiyle evlendiklerini beyan etmişlerdir. Katılımcılardan gelen cevaplar değerlendirildiğinde de evliliklerinde babalarının etkili olmalarının yanında okumayan, görücüsü gelen kızın her görücüye hayır demesinin ona zarar getireceği, toplum tarafından dışlanacağı ya da hakkında kötü söz söyleneceği düşüncesini oluşturmaktadır. Bu durumlar çocuklar için çoğunlukla başka seçenek bırakmamakta ve çocuklar mecburiyetler silsilesi sonucunda evliliğe itilmektedir.

4.3.1.2. Erken Yaşta Evlendirilirken Fikirlerinin Alındığını Beyan Eden Katılımcı Görüşleri

Evlenirken fikirlerinin alındığını beyan eden 3 katılımcının görüşleri şöyledir:

“Gocam abimin garısının akrabasıydı. Gocam ve ailesi bu evliliği çok istiyordu. Babam da sen istersen olur dedi. Ben utandım sessiz kaldım. Bilmirdim ki evlilik nedir.” (K3)

“Gocamın teyzesi bizim komşumuzdu. O zaman gocama kız arırlarmış beni görmüş gocama söylemiş, gocamın ailesi de babamı aramış. Babam fikrimi alırdı, hayır desem evlendirmezdi. 16 yaşında nişanlandım, 17 yaşında düğünüm oldu. Nişanlıyken gocam askerdeydi, kayınbabam nişan süresinin uzamasını doğru bulmadı, gocam askerdeyken düğün tarihi alındı, normalde askerden izin alıp düğüne gelecekti ama gelemedi, damatsız düğün yaptık. Düğün dediysem büyük bir şey olmadı, Ufak bir eğlence oldu. Bu durumdan 1 ay sonra gocam geldi.” (K11)

Görüldüğü üzere katılımcılar her ne kadar fikirlerinin alındığını beyan etse de baba faktörünün evlilikte önemli olduğu, evliliğin, sorumluluklarının, getirilerinin ve sonuçlarının ne olduğunu bilmeyen, evliliği belki ancak oyun olarak gören çocukların bu konuda fikirlerinin sorulması ve alınan cevaba göre hareket edilmesi ataerkil yapının zaten kendi istediği, beklenen cevaba göre hareket ettiğinin gerçeğidir.

4.3.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar

Görüşme yapılan 45 yaş ve altı 16 katılımcıdan 8’i evlendirilirken fikirlerinin alındığını beyan ederken, 6’sı fikirlerinin alınmadığını aktarmıştır. Buna göre bu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir,

4.3.2.1.Evlenirken Fikirlerinin Alınmadığını Beyan Edenlerin Erken Yaşta Evlendirme Nedenleri

Yukarıdaki çizelgeye göre (Çizelge 4.9) evlenirken ailesi tarafından fikri alınmayan 45 yaş ve altı kadınlardan 3'ü babasının, 2'si, ağabeyinin, 1'i ise nişanlısının vefat etmesi sonucu hem vefat eden nişanlısının ailesi hem de kendi ailesi baskısı sonucu kayınıyla evlendirildiğini, 1 kişi ise toplumsal baskı sonucu evlendirildiğini beyan etmiştir.

- **Ailedeki Erkek Bireylerin Baskısı**

Bu grupta baba, abi gibi ailedeki erkek bireyler tarafından evlendirildiklerini beyan eden bazı katılımcıların görüşü aşağıdaki gibidir,

“15 yaşında abimin zorlamasıyla görücü usulü bir evlilik gerçekleştirdim. Eşimin abisi benim abimin bir borcunu kapamış, abimde minnet göstergesi olarak beni arkadaşının kardeşiyle evlendirdi. Eşim beni görmüş, benim abimin arkadaşıydı. 8 ay nişanlı kaldım ama bu sürede nişanımı hiç görmedim. Düğüne 15 gün kala eşimi gördüm. Beğenmedim, ısınmadım ama tehdit ettiler. Eşimin ailesi “ evlenmezsen ölüne çıkar” dediler. Abim zaten karar vermişti, arkamda durmuyordu. Annem de istemiyordu ama babam öldükten sonra abim evdeki otoriteyi eline almıştır. Bu evlilik 18 yıl sürdü. Fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet gördüm. Bir evlilikte ne kadar sorun yaşanabilirse adeta hepsini yaşadım. Çocuklarım için bu evliliğe dayandım. Eşimin ailesi boşanırsam çocuklara beni kötülemesinler diye. En büyük kızım boşanmamı çok istedi. Boşanma lafı gündeme gelse “öldürürüz” diye tehdit vardı ama baskılara dayanamadım. Yıllarca eşim değişir diye bekledim ama şiddet her gün daha fazla arttı, çocuklar büyüdükçe şiddeti kabul edemedim. Her gün öleceğime bir kere ölürüm dedim. Önce çekişmeli sonra anlaşmalı boşandık. Çocuklarımla velayetini babalarına vermek zorunda kaldım. Eşim dışardan bakıldığında çok makul görünür ama öyle biri değil. Bu sebeplerle abime çok kızgın, öfkeliyim. Arkadaşlarım oyun oynardı, ben çocuk bakardım. İlk çocuğum dünyaya geldiğinde nasıl tutulacağını bilmezdim. İlk çocuğumda anne olduğumu anlamadım.” (K23)

“Ben çocuktum. Başta babam olmak üzere ailem uygun gördü. Büyükler evleneceksiniz dedikten sonra itiraz hakkımız yoktu. Ben kocama evlenmeden önce ağabey diyordum.” (K29)

“Kocama “akhrabadan kız al, dışardan alma” demişler. Kocam amcamın oğluydu, beni sevirmiş, benim haberim yoktu. Bir gün ben bahçedeyken kocam gizlice bizim bahçeye girmiş, birden beni öptü, seni seviyorum dedi. Abim görmüş bu durumu. Biz de evlenmek zorunda kaldık. Yoksa aileler arasında kavga çıkacaktı.” (K20)

“Akraba evliliği. Eşim İstanbul'da yaşıyordu. Bende her sene İstanbul'a halamın evine gelirdim ama eşimi hiç görmemiştım. Bir sene gittiğimde eşim beni gezdirdi, ilgi gösterdi ve benimle evlenme niyeti olduğunu aileme söylemiş. Bende çocuk aklı onun beni ve benim onu sevdiğini düşünüp ilk başta evet dedim. Ama nişanlandık bir şey oldu ve aileme evlenmek istemediğimi söyledim. 1 sene boyunca evliliğe ikna olmak için babamdan dayak yedim. Muska yapıldı. Annem dahil bütün ailem bana karşıydı. Zorlama olunca ben bu kişiyle evlenmekten iyice soğudum. Kına gecemde bile

evlenmek istemediğim için eşimin yanında babamdan dayak yedim. Korkutmuşlardı, sindirmişlerdi beni. Eşime “ben seni sevmiyorum evlenmek istemiyorum” diyordum eşimse “ben seni seviyorum sen beni sevmeden de olur” diyordu. Sorunlu bir nişan dönemi geçirdiğim için evlendiğim de evlilik oturmadı. Eşimle ters karakterlerimiz vardı. Sözde evliydik ama onunla karı-koca gibi hissedemedim, kendimi eşime ait hissetmiyordum. 17 yıl evli kaldım elini tutmak bile içimden gelmedi. Eşim bana yaklaşmayı bilmezdi bir sorun olsa bağırarak şiddetle çözmeye çalışırdı. Onun bu bağırmaları hakaretleri bende korku oluşturdu. Ben bu korkuyu 2 yıl önce ayrılık kararı aldığımda attım. 2.5 yıldır mahkememiz devam ediyor. Aileme evlenmek istemiyorum dediğimde beni anlamadılar, beni anlamları yıllar aldı, hatta geçen sene ailem hakkını helal et dedi.” (K30)

Bir katılımcının “İlk nişanlımla 15,5 yaşında nişanlandım o 5 ay sonra öldü. 6 ay sonra yani 16 yaşında tekrar nişanlandım ve kısa zaman içinde evlendim. Gocam 35 yaşındaydı. Anam ve babamın istegiyle oldu. O zaman öyleydi fikir alınmaz, büyükhler uygun görürdü. Hayır deme hakkım yoktu. 5 ay nişanlı kaldık ancak nişanım trafik kazasında ölünce kaynanam benden vazgeçmedi ve beni evdeki diğer bekar erkek kardeşiyle nişanladılar ve evlendik.” (K25) sözleri aileye ‘gelin’ sıfatıyla gelmenin ömür boyu devam eden etkisini göstermektedir.

Ataerkil düzende evin reisi konumunda olan baba eşi ve çocukları üzerinde mutlak söz sahibidir. Baba birçok şeyde karar mercii olduğu gibi çocuklarının evleneceği yaş, kiminle evleneceği konusunda da mutlak hâkim konumundadır (Aydın, 2018,163-164). Bu ortamda yetişen, evde erken yaşta evlenen bireylerin bulunduğu çocuk için babasının mutlak hâkimiyeti normalleştirilen bir durumdur (Özgür, Demirkaya ve Aksu, 2019,28).

- **Eğitime Devam Etmeme**

Teorik kısımda bahsedildiği üzere okumamanın evlenme gerekçesi olduğu, bu durumun da evlenme yönünde toplumsal baskıya neden olduğu bir katılımcının “Kayınpederim beni görmüş beğenmiş dedeme söylemiş. Ben evlenmeyi istemiyorum ama dedem beni ikna etmeye çalıştı. O dönem eşimin ailesi geldi eşimi gördüm, bir süre konuşma imkânımız oldu. Çevre madem okumuyorsun neden evlenmiyorsun diye baskı yapıyordu sürekli bende çok fazla gönüllü olmadığım halde nişanlanma kararı aldım. Bu kararda babam ve abimin baskısı olmadı. Kayınpederim birçok kişiyi devreye soktu çevre baskısı olunca da evlendim.” (K31) sözleriyle görülmektedir.

4.3.2.2.Evlenirken Fikirlerinin Alındığını Beyan Eden Katılımcı Görüşleri

Aynı grup içinde yer alan 45 yaş ve altı kadınlardan evlenirken fikirlerinin alındığını söyleyen 8 kişiden eşleriyle evlenmeden önce kısa bir süre tanışanlar olduğu gibi evlenme konusunda görüşleri sorulduğunda ailelerini vermeyeceğini düşünerek “siz bilirsiniz” diyerek evlenenlerin olduğu da görülmektedir. Bu konuda bir katılımcı

“Ben eşimi tanıımıyordum, birileri aracı olmuş aslında istemiyorum ama babam fikrimi sorunca sen bilirsin dedim. Babam vermez diye düşünüyordum.” (K32) demiştir. Bu durum ise kadınların her ne kadar özgürleşmeye başlamış olsalar da görüş ve düşüncelerini büyüklerinin yanında tamamen hür iradeleriyle vermekten hala kaçındıklarını, toplumsal baskılarının azalarak da olsa devam ettiğini gözler önüne sermektedir.

45 yaş üzeri katılımcılara göre bu grupta katılımcıların evlenme konusundaki iradeleri daha fazladır. Ancak burada 18 yaş altındaki bir çocuğun evliliğin, anneliğin, farklı bir aileyle yaşamının ne olduğunu doğru yorumlaması ne derece olasıdır sorusu ortaya çıkmaktadır. Yapılan görüşmelerde yine bu katılımcının cevabı gibi diğer katılımcıların da ortak görüşü; okumayan, evde oturan kızlara görücü gelmesi ve evliliğe itilmesidir. Yapılan görüşmelerde bu konunun diğer grupla karşılaştırıldığında azaldığı görülse de henüz istenilen seviyede değildir.

4.4.Katılımcıların Evlendikten Sonra Yaşama Yerleri ve Kararı

Katılımcıların evlendikten sonra yerleştikleri yaşam alanları Çizelge 4.11’de, görülmektedir. Buna göre, 45 yaş ve altı katılımcılardan 16’sı da evlendikten sonra eşlerinin ailesi ile oturduklarını ve fikirlerine başvurulmadığını beyan etmiştir. Yapılan görüşmelerde; evden ayrılmanın yollarından birinin evde bekar kayın varsa onun evlenerek eve yeni gelin gelmesi olduğu öğrenilmiş olup katılımcıların eşlerinin ailesi ile birlikte yaşama anlamında “birlik gitme” terimini de kullanmış olduğu dikkat çekmiştir. Bu 16 katılımcıdan 10’u bir süre sonra ayrı eve çıktıklarını, 3 kişi boşandığını, 3 kişi ise hala eşinin ailesiyle aynı evde oturduklarını beyan etmiştir. Ayrı eve çıkanlar arasında eşlerinin ailesiyle anlaşamama, eve yeni gelin gelmesi gibi sebepler bulunmaktadır. 45 yaş üzeri kadınlardan 16’sı da evlendikten sonra eşinin aile bireyleriyle yaşadıklarını ve bu konuda fikirlerine başvurulmadığını, 1’i ise eşi memur olduğu için farklı şehirlerde ikamet ettiklerini bu sebeple ayrı evde çıktıklarını eşinin ailesiyle aynı evde oturmadığını beyan etmiştir.

Çizelge 4. 11. Katılımcıların evlenme sonrası yaşama yerleri

	Yaşama yerleri		Yaşama yeri kararı	
	Eşinin Ailesi Yanında	Ayrı Evde	Fikirleri Alındı	Fikirleri Alınmadı
45 yaş ve altı	16	0	0	16
45 yaş üstü	16	1	0	17

İki gruptaki katılımcıların neredeyse tamamı evlendikten sonra damadın ailesi ile birlikte aynı yerde yaşamışlardır. 45 yaş ve altı katılımcılardan bir çift önce başka bir yere yerleşmişler ancak daha sonra damadın ailesinin yanına taşınmışlardır.

Yapılan görüşmelerde katılımcılar evlendikten sonra gelinin damadın ailesiyle aynı evde oturmalarının bölgede yaygın olan bir durum olduğunu, bu sebeple bunu çok yadırgamadıklarını beyan etmişlerdir. Ancak 45 yaş ve altı katılımcılar arasında genel olarak eşlerinin ailesiyle anlaşamama durumunda kısa süre içerisinde eşlerini de ikna ederek farklı bir eve taşındıklarını beyan edenler yoğunluktadır. 45 yaş üzeri katılımcılara bakıldığında ise hayat şartlarından memnun olmasa da eşinin ailesi ile birlikte yaşamaya devam ettikleri, ayrı evde yaşamaya başlayanlar ise diğer gruba kıyasla çok daha geç zamanda ayrı eve çıktıkları öğrenilmiştir.

4.5. Katılımcıların Evlendikten Sonra Anne Olma Yaşları ve Anne Olma Kararı

Katılımcıların evlendikten sonra anne olma yaşları Çizelge 4.12’de, anne olma kararına ait bilgiler ise Çizelge 4.13’de yer almaktadır. Buna göre, her iki grupta bulunan katılımcılardan birer katılımcı anne olmamıştır. Anne olma yaşları ağırlıklı olarak 45 yaş ve altı kadınlar için 18-19, 45 yaş üstü kadınlar için ise 17-18 yaşlarındadır. Çizelgeye bakıldığında çocuk yaşta evlenen 45 yaş üstü katılımcılardan neredeyse tamamı henüz 18’ini tamamlamadan anne olmuştur. 45 yaş ve altı katılımcıların yarısından fazlasının anne olma yaşı 18 ve üzerindedir. Ortalama olarak anne olma yaşları karşılaştırıldığında 45 yaş ve altı grup için 18.4 iken, 45 yaş üstü grup için 17.3’tür.

Çizelge 4. 12. Katılımcıların anne olma yaşları

	Çocuğu yok	16	17	18	19	20	Ortalama
45 yaş ve altı	1	1	2	5	4	3	18.4
45 yaş üstü	1	5	4	4	3	0	17.3

Böylelikle daha yakın dönemi yansıtan 45 yaş ve altı katılımcıların olduğu grupta anne olma yaşının yükseldiği görülmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda 45 yaş ve altı kadınların olduğu grubun eğitim seviyelerinin, kadınların çalışma oranlarının diğer gruba oranla daha yüksek olmasının anne olma yaşının da yükselmesine neden olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Çizelge 4. 13. Katılımcıların anne olma kararları

	Çocuk Yok	Kendi İsteğiyle	Kendi İsteği Dışında	Toplam
45 yaş ve altı	1	7	8	16
45 yaş üstü	1	3	13	17

Her iki gruptaki katılımcıların büyük bir kısmının kendi isteği dışında anne olduğu anlaşılacakla birlikte özellikle 45 yaş ve üstü katılımcılar içerisinde kendi isteği ile anne olanların sayısı oldukça düşük sayıda olup bu katılımcılarla yapılan görüşmede;

“Evlendim, 2 yıl çocuğım olmadı. Kaynanam bunun çocuğu olmaz der baskı yapardı, 18 yaşında gebe kaldım ve anne oldum. Kendi istegimle anne oldum. Çocuğım olunca gocamın ailesine katlanmam kolaylaştı. Hele ki görecehtin erkek çocuğım olunca gocamın ailesi çok sevindi, bir sürü hediyeler aldılar.” (K10)

“Evlendikten sonra köydekilerin en büyük merakı ne zaman çocuğının olacağıdır. Evlendikten sonra çocuğım olunca köydekilerinde laf söz hakkı kalmadı.” (K11) şeklindeki ifadelerle çocuğun olmamasının toplumsal baskılara neden olduğunu ifade etmektedirler.

45 yaş ve altı katılımcılardan 7’si kendi isteğiyle anne olduğunu ifade etmektedir. Her iki grup için de evlenmeler çocuk yaşta gerçekleştiği için anne olma isteğinin iradeleri dışında olması beklenen bir durumdur. Ancak 45 yaş ve altı katılımcılar arasında kendi isteği ile anne olma oranı 45 yaş üstü katılımcılara göre daha yüksektir. Burada dikkat çeken bir diğer husus 45 yaş ve altı grupta kendi

isteğiyle anne olan katılımcıların bir kişi 17, iki kişi 18, üç kişi 19, bir kişi de 20 yaşında anne olmuştur. 45 yaş ve üstü grupta ise bir kişi 18, 2 kişi de 19 yaşında anne olmuştur. Yani katılımcılar anne olduklarında reşit durumdadır. 45 yaş ve altı katılımcılar arasında anne olma kararının kendi isteğiyle olmasının ve anne olma yaşının diğerine göre daha yüksek olmasının bu grupta çalışan kişi sayısının daha fazla olması, evlenme yaş oranlarının daha yüksek olması, eğitim düzeylerinin daha yüksek olması bunlar arasında etkili faktörler olduğu gözlenmektedir.

4.6.Şiddet Olgusunun Değerlendirilmesi

Şiddet olgusu değerlendirmeden önce katılımcılara şiddet hakkında ne anladıkları sorulmuş olup katılımcıların genel manada fiziksel şiddeti ön planda tuttuğu görülmüştür. Görüşmedeki verilerin daha sağlıklı ve şeffaf olması adına katılımcılara şiddetin tanımı ve türleri (duygusal, fiziksel, ekonomik ve cinsel) hakkında bilgi verilmiş olup şiddetle ilgili sorulara yapılan bilgilendirme baz alınarak cevap verilmesi istenmiştir.

4.6.1. Katılımcıların Evlenme Öncesi Aile Bireylerinden Şiddet Görme Durumu

Katılımcıların evlenme öncesi şiddetle karşılaşma durumlarına ait bilgiler Çizelge 4.14’de bulunmaktadır.

Çizelge 4. 14. Katılımcıların evlenme öncesi aile bireylerinden şiddet görme durumu

	Yok	Var	Toplam
45 yaş ve altı	10	6	16
45 yaş üstü	12	5	17

Buna göre, her iki grupta yer alan katılımcıların çok büyük bir kısmı ailelerinin evinde herhangi bir şekilde şiddet görmediğini bildirmiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların özellikle fiziksel şiddet şiddet olarak gördükleri, duygusal ve ekonomik şiddet boyutunu şiddet olgusu altında değerlendirmedikleri, bunun farkındalığının olmadığı görülmüştür.

4.6.1.1.45 Yaş Üzeri Katılımcılar

45 yaş üstü gruptan 5 katılımcı aile evinde şiddet gördüğünü beyan etmiştir.

“Ailede en büyük çocuk bendim, ailemden kimseden dayak, hakaret görmedim ancak ilk mektebi bitirdikten sonra babam, artık okumak yok tarlada çalışacaksınız dedi. Tarlaya gider çalışırdım evde de anam “kız çocuğu evi derleyip toplar, yardım eder” derdi.” (K7) ifadesini kullanmıştır. Katılımcıya bunun bir şiddet olup olmayacağı hakkında ne düşündüğü sorulmuş olup cevaben; *“O zamanlar bana normal gelirdi, çünkü çevremdeki kızlar okula gitmez, okula gitmeyen ailesine tarlada yardım edirdi. görücüsü gelen de evlenirdi. Ama şimdi düşününce, şimdiki çocukları, torunlarımı görünce bu durumun beni ne kadar derinden etkilediğini hatırlıyorum. Bu yüzden evet belki bu da bir şiddettir.”*

“Üvey anam çocukları olduktan sonra bize karışır, baskı yapar karşı çıksam daha çok üzerime gelir kavga çıkarırdı. Babam iyi bir insandı ama üzerimizde pek de bir etkisi yoktu.” (K15)

“Kendi ailemden şiddet yoktu ancak anam çok sert biriydi. Gezmeme, bir yere gitmeme izin vermezdi. Evlendiğimde bile ‘kocanıza iyi bakın sizi dövse de öldürse de sesinizi çıkarmayın yanına gelmeyin’ derdi.” (K16)

Aslında evde fiziksel şiddet görmemek olumlu olarak değerlendirilebilecek bir durumken anneden gelen ‘kocanın yükseltilmesi, karşı çıkılmaması’ düşüncesi bireyde şiddeti görmeden kabul etmeye, ses çıkarmamaya, eşten şiddet görülse bile ailenin bu duruma tepki göstermeyeceğini bilmesine itmekte ve bu ifade aslında toplumdaki erkek hegemonyasını gözler önüne sermektedir. Aile evinde “kocanıza iyi bakın, dövse de öldürse de sesinizi çıkarmayın” şeklinde ifadelerle maruz kalan çocuklar evlendiklerinde kocalarının kendileri üzerinde tahakküm kurmasını, şiddet göstermesini, özel alanına saygı duymamasını normalleştirmekte, onun bir hakkı olarak görmektedir. Aile evinde şiddet gördüğünü söyleyen diğer katılımcıların ifadeleri ise şöyledir:

“Ailemin dayak yemedim ama evlenme döneminde babam bana evlenmem için baskı yapardı. Babam anneme dayak atar, hakaret, küfür edirdi ama çocuklarına şiddet yoktu.”(K2)

“Anam ve babamdan değil ama abim beni ve diğer kardeşlerimi çok dayak atardı, küfredirdi, aç bırakırdı, su vermezdi. Bizi neredeyse köle gibi kullanır, çalıştırırdı. Anam ve babamda abimi kayırır bizi korumazlardı.”(K6)

İki katılımcı da evdeki erkek bireylerden biri kızını evliliğe ikna etmek için duygusal şiddete başvurmuş, diğeri ise kardeşlerine fiziksel ve duygusal şiddet göstermiştir. Burada dikkat çeken husus şiddeti bir ikna, dediğini yaptırma, korkutma aracı olarak gösteren erkek bireylerdir. (K6) isimli katılımcı; abisinden şiddet görmesine rağmen evdeki anne ve babasının bu duruma herhangi bir tepki vermediğini

söylemektedir. Bu durum karşısında babanın evdeki hâkimiyetini oğluna bıraktığını ve oğlunun da babasının kaldığı yerden bu hakimiyeti sürdürmeye devam ettiği yorumu yapılabilir.

4.6.1.2.45 Yaş ve Altı Katılımcılar

45 yaş ve altı katılımcılarla yapılan görüşmede; katılımcılardan 10'u evlenmeden önce aile bireylerinden şiddet görmediklerini, 1 katılımcı erken yaşlarda çalışmaya başladığı ve kazandığı paranın kendisi yerine erkek kardeşlerine verildiğini ve ekonomik şiddet gördüğünü;

“Küçük yaşlarda çalışmaya başladık. Kazandığımız parayı görmedik, erkek kardeşlerim alırdı. Bize o paradan harçlık verirlerdi. Onlar neyi uygun görürse o olurdu. Paramı isteyemedim, istesem dayak yiyeceğimi bilirdim.” (K29) sözleriyle aktarmaktadır.

1 katılımcı evlenmeden önce abisinin giyinme, dışarı çıkma gibi konularda karıştığını bu sebeple abisinden duygusal şiddet gördüğünü;

“2 kız 2 erkek kardeşiz. Bir abim yurt dışında çalışıyor diğer kardeşlerim okuyor. Abim giyinmeme, gezmemeye karışıyordu. Evde söz hakkı babamdan ziyade abimdeydi. Ailem abime karışsa ben başımı alıp gideceğim diye duygu sömürüsü yapıyordu. Abim şu an yurt dışında olduğu için ailemden yana da bir sorun yok. Yani annem ve babamdan şiddet görmedim ama abimden duygusal şiddet gördüm.” (K31) sözleriyle beyan etmiştir.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere geleneksel yapıdaki toplumda kız kardeşe baskı yapmak, ona kısıtlamalar ve kurallar koymak anne ve baba tarafından abinin hakkı gibi görülmekte ve aile abiye herhangi bir tepki vermemektedir. Aynı katılımcıya diğer erkek kardeşinin kız kardeşi üzerinde baskı kurup kurmadığı sorulmuş olup cevaben *“erkek kardeşim abimin bana yaptığı baskıları görerek küçük kız kardeşime de baskı yapmaya çalıştı. Ama anam ve babam abimin bana yaptıklarını erkek kardeşimin kız kardeşime yapmasına müsaade etmedi”* demiştir.

Şiddet görerek öğrenilmekte, içselleşmekte ve bu ortamda yetişen çocuklara bu durum normal gelmektedir. Abisinin ablasına şiddet uyguladığını gören çocuk aynı şeyi kız kardeşine de uygulamaya çalışmıştır. Çünkü abisinin yaptığı ona normal, olması gereken gibi gelmiştir. Erkek hegemonyasının nesiller arası aktarılma süreci burada belki anne-babanın devreye girmesiyle durmuştur. Ancak bu durum herkes için aynı seyretmemekte, aileden şiddet gören, öğrenen erkek çocuk onu uygulamak, aynı güce kendisi de sahip olmak istemektedir. Zamanında kız kardeşe gösterilen duygusal

ya da fiziksel şiddet, ilerde eşe karşı da gösterilmekte, bu durum normalleşmekte, adeta kısır döngü oluşmaktadır.

3 katılımcı evlenmeleri için abi ve babalarından duygusal şiddet gördüklerini beyan etmiş olup bazılarının görüşleri şöyledir:

“Babamdan fiziksel şiddet görmedim ancak abim yüzünden okuldan alındım, yine onun tarafından evlenmem için baskı yapıldı. Babam da bu durumlara ses çıkarmıyordu.” (K23)

“Evlenmeden önceki süreçleri, ailemle olan ilişkiyi hatırlayamıyorum çünkü evliliğimde o kadar çok sorun yaşadım ki o dönem benim için bulanık. Hatırladığım ailemin baskı yapan bir aile olmadığı. Onların tek baskısı evlendirmek oldu bu durum zaten hayatımı mahvetti. O dönem baskılar yoğundu. Şimdi olsa karşı çıkmak kolay, kimse bana bu çocuk evlenme istemiyor, yaşı küçük demedi.” (K30)

“Babam çocuklarına değil ama anneme çok fazla şiddet uyguladı. Babaannem babamı doldururdu. Babam anneme fiziksel şiddet uygulardı. Bizde duygusal olarak etkileniyorduk. Bizi fiziksel olarak dövemese de yaşadığımız duygusal durum bize zarar veriyordu.” (K33)

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı üzere şiddetin bireye zarar vermesi için bunun fiziksel bir temasa dökülmesi şart değildir. Şiddete tanık olan birey de bu durumun yıkıcı etkilerinden duygusal olarak etkilenmektedir. Bu durum ise bireyin geri kalan yaşamındaki ikili ilişkilerine, çocuklarına, eşine karşı yaklaşımlarını belirlemektedir.

Ataerkil toplumlarda kültürel ve sosyal normların bir gereği olan evde başta bir erkeğin bulunması ve bu erkeğin ailenin koruyuculuğunu üstlenmesi olgusu erken yaşta evliliğin bir nedeni olarak karşımıza çıkmakta ve evliliği adeta koruyucu bir kurum olarak göstermektedir (Yakıt ve Coşkun,2014, s.5).

“3 kız kardeşlik ailemden hiç şiddet olumsuz bir durum yaşamadım. Ama çevre babama sürekli “senin kızlar kötü yola düşecek başınızda erkek yok, bir an önce evlendirin” diye baskı yaparlardı.” (K32) Aileden birebir olmasa da çevreden gelen baskılar da aileyi kız çocuklarına karşı baskı yapmaya itebilmekte, belki de uzun vadede evlendirilmelerine sebep olabilmektedir.

45 yaş ve altı ve üstü katılımcıların aile evinde şiddet görme oranları karşılaştırıldığında; aile evinde şiddet gören ve görmeyen katılımcı sayılarının yakın olduğu anlaşılmıştır. Yapılan görüşmelerde ise şiddet gören katılımcılar arasında fiziksel şiddete maruz kalanların sayısı 45 yaş üstü katılımcılarda 2 kişi, 45 yaş ve altı katılımcılarda ise 2 kişidir. Bu kişilerin fiziksel şiddet gördüğü kişiler baba, abi ve üvey annedir. Fiziksel istismara maruz kalan katılımcılar aynı zamanda duygusal istismara uğradıklarını beyan etmişlerdir. Yapılan görüşmede şiddet görmenin sebebi

olarak evlilik için ikna edilmeye çalışılma, üvey annenin çocuklarla ilgilenmemesi, ya da ağabey tarafından evdeki kardeşlere gösterilen şiddettir. Her iki gruptan da ekonomik şiddete maruz kalan birer katılımcı bulunmakta, bu katılımcılar ise okuldan alındıktan sonra ailesinin baskısıyla tarla çalışmaya başladıklarını, tarlada çalıştığı süre boyunca emeğinin karşılığını baba ya da ağabeylerinin aldığını ifade etmişlerdir.

4.6.2. Katılımcıların Evlenme Sonrası (Eş ve Eşin Aile Bireyleri) Şiddet Görme Durumu

Katılımcıların evlenme sonrası şiddetle karşılaşma durumlarına ait bilgiler Çizelge 4.15'te yer almaktadır.

Çizelge 4. 15. Katılımcıların evlenme sonrası şiddetle karşılaşma durumları

	Yok	Var	Toplam
45 yaş ve altı	7	9	16
45 yaş üstü	1	16	17

Buna göre, 45 yaş ve altı katılımcıların yarısı diğer gruptakilerin ise çok büyük kısmı evlenme sonrasında başta eşleri olmak üzere, kayınvalide, kayınpeder, kayınbirader ve görümcelerinden fiziksel, cinsel, duygusal şiddetle karşılaştığını bildirmektedir.

4.6.2.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar

45 yaş üstü katılımcılarda ise evlilikte şiddet görme oranı diğer gruba göre daha yüksek olup 45 yaş üstü katılımcılarla yapılan görüşmelerde 16 kişi eşlerinden ya da eşlerinin ailesinden (kayınvalide, kayınpeder, görümce, kayın) duygusal, fiziksel ya da cinsel şiddet gördüğünü, 1 kişi ise eşinin ailesinden uzak olması sebebiyle herhangi bir şiddete maruz kalmadığını beyan etmiştir. Yapılan görüşmelerde bu şiddetin süresi evliliğin ilk günlerinde başladığını çok uzun süre devam ettiğine dikkat çekmektedirler. Bu konuda bazı katılımcıların görüşü şu şekildedir,

“Gocamdan cinsel anlamda zorlama görirdim. Onunla yatmak istemirdim ama gocam bu durumda beni yatmaya zorluyor. Onu reddedince evde huzursuzluk çıkarıyor. Gocamdan dayak falan değil ama bağırma, hakaret, küfür falan gördüm. Misal görümcemin gocasi beni dövmüştü. Gocam ise “ ne olacak ha ben ha o dövmüş” demekle yetindi. Gocamdan gördüğüm hakaret, bağırma gibi şeylere karşılık veremirdim, vücudum kaskatı kesiliyor. Bağırma istiyorum ama sessiz kalir idim

sesim istesem de çıkmırdı. Biraz da çocuklar için sessiz kalırdım. Kaynanam her işime karışırdı. Babam ölürken “bana söz ver ölünceye kadar gocandan ayrılmayacaksın” diye söz verdirdi. Ben de ona verdiğim sözü yerine getiriyorum. Gocam şu an daha mülayim ama kaynanam kendi ailemin yanına gitmeme bile karışırdı. 15 yaşında bu aileye gelin geldim kaynanam hele benim her şeyime karışır.” (K2)

Geleneksel değerlere bağlı olan ailelerde gelinin aileye çocuk yaşta gelmiş olması ve ekonomik açıdan özgür olmaması bir takım sonuçlara yol açmaktadır. Bu durumlarda kendini savunmayacak durumda olan, çocuk yaşta yabancı bir aileyle yaşamak zorunda alan ve kendisinden sorumluluk alması beklenen çocuk gelinin gördüğü aile içi şiddet sadece eşiyle değil eşinin ailesinden de olmaktadır (Anık ve Barlin, 2017, s.1837). Ayrıca küçük yaşta kız çocuklarıyla evlenen erkekler genellikle toplumda erkek egemen ideolojiyi benimseyen kişiler olup bu durumdaki bireylerin eşlerini istismar etmeleri daha olasıdır. Aynı şekilde erken yaşta evlenen kız çocukları da gerek aileden gördüklerinin etkisi, gerek yabancı bir aileye girmesi ve çekinmesi gibi nedenlerle eşlerinin kendilerine şiddet uygulamasına karşı gelememektedir (Aslan,2019, s.47). Bu konuda bazı katılımcıların dikkat çeken görüşleri şöyledir:

“Eşimin ailesi beni sevmirdi. Bunun için yakın bir ilişkimiz yokti. Onlar sürekli gocamı doldirirlerdi. İstemirlerdi ki gocam bana ve çocuklarına sahip çıksın. Sürekli onların dediklerini yapsın istirlerdi. Süreklide değer görmek istirlerdi, başkaları ne der diye yaşirlerdi. Gocam iyi biriydi ama ailesinin dolduruşuna gelirdi. Kaynanam, kayınbabam ve evdeki kaynımdan hakaret, küfür, dayak ne ararsan vardı. Evde söz hakkım yokti, ekmek bile istesem şiddet görirdim. Kaynanam ve kayınbabam diğer eltimi ve kaynımı çok sevdiği ve beni hiç sevmediği için ne yapsam kusur bulirdi. Gocamı da doldurdıkları için ondan da ne istesem dayah görirdim. Zaten kendileri dayah atmasa gocamı doldirirlerdi. Onlar tarafından şiddet görsem de gocam hiçbir demezdi onlara. Bir gün hiç unutmam onlar gocamı o kadar çok doldurmuşlar ki, o kadar çok doldurmuşlar ki... eline silah vermişler çocuğumu emzirirken gocam odaya elinde silahla girdi beni öldürmek için. Çocuğu kucağımdan aldı beni öldürecekti, gocamın amcası engel oldi de kurtuldum. Ben bunları aileme anlatamazdım, çünkü sahip çıkmirleri, bilirdim. Ailem sahip çıksa çevre “acaba ne yaptı da geri döndü” diye dedikodu çıkarirdi.” (K6)

“Kaynanam ve kayınbabam iyi insanlar olsalar da görümcelerim onları çok doldururdu. 9 da kaynım vardı. Sudan sebeplerde hepsinden dayak, hakaret görirdim. Kendi ailemin yanına dahi rahat gidemezdim. Onlar “artık gelin geldin, buradasın,” derdi. Anam evlendiğim ilk zamanları annem bir gün eve yemek getirdi. Kaynanam tabağı attı, istemiyoruz diyerek anamı kovdi. Keşke hiç evlenmeseydim, kayınbabam ve kaynım beni evden kovdular, hakaret, küfür, bağırma, dayak ohoo... Görümcem çok kötü niyetliydi, duş almayayım diye sabunları saklar, kaynanamı doldirirdi. Gocam da ilk zamanlar ailesinin dolduruşuna gelirdi. Görümcelerim de hakaret aşağılanma gibi şeyler yapirlerdi. Bir şey diyemezdim. Çünkü bir şey desem daha çok şiddet görirdim. Bir gün ahırını temizlemek istemedim “niye sadece ben yapıyorum” dedim. Sen misin bunu diyen. Kayınbabam beni öyle bir dövdi, öyle bir dövdi ki bir daha asla sesimi çıkaramadım. Aileme bu durumu söylemeyi denedim ama kaçtığım için

gitmeseydin diyorlardı. Evlendikten sonra gocam askere gitti, ahırda inek sagırdım, inek ayağıyla sütü döktü, kaynanam ve kayınbabam gebe halimle süt döküldüğü için ahırda beni dövdiler. Gocam askerden gelince durumu anlattım ama inanmadı. Evde 9 kaynım, 6 görümcem vardı. Tek gelin bendim. Benden sürekli hizmet beklenirdi. Gece yaralarına kadar bugday taşırdık. Görümcelerim yemek yapardı ama mutfağa girmek bana yasaktı. Beni hep dışardaki işlerde çalıştırırlardı. Yani temiz işlerini kendilerine alırlar ama ahır, hayvan işlerini bana bırakırlardı. Yemekte önce evdeki erkeklere verilirdi, sonra görümcelerim yerdi, kalırsa ben yerdim. Düşük yaptığımda çok kanamam oldu tohtora zor yetiştirdiler. Ama o zaman bile hastane dönüşü beni ahıra çalışmaya gönderdiler. Gocam ben istemezsem bile benimle yatırdı. (Cinsel şiddet) Hayır desem gocamdan dayak yerdim, bilirdim. Çocuklar büyüdükten sonra kendimi daha güvende hissettim, rahat ettim. Gocam diğer insanlara çok iyi davranıyor ama bana çok kötü davrandı. Çok hoşudum ondan. Şu an ölse üzülmem.” (K7)

“Kayınbabam ve görümcelerim gerçekten kötü insanlardı. Çoh ayırım yapırlardı. Bana bi senede 4 sabun verirdiler. Yemekh yememe bile karışır, az yemekh verirlerdi. Bunun dışında yıkanmam için başka bir şey vermiyorlardı. Görümcelerim hayvanların bakımı, ahır işleri gibi pis işleri bana yaptırıyorlardı. Çok çektirdiler. Kayınbabam desen o da iyi bir insan değildi. Nedenli nedensiz hakaret edir, dövirdi. Kayınbabamın olduğu yerde gocamın söz hakkı yokti, olsa ne olcahk gocam evde değildi. Evde bir elim daha vardı. İkimize de gelin olduğumuz için aynı şekilde kötü davranıyorlardı. Gocamdan ve kayınbabamdan dayah, kaynanamdan hakaret, küfür, gördüm. Çilem bitmirdi ki. Görümcelerim temizlik maddelerini, yemeği az verirlerdi. Misal hayvanlara ben bakardım ama bana süt, yumurta vermiyorlardı. Bende sesimi çıkaramırdım. Bir gün elimle kavga ettik, gocam geldi beni ve elimi dövdü, çocuklarımız kavga etti yine bir gün gocam geldi kürekle dövdü, ayağımı kırdı.” (K8)

“Üvey kaynanam çocukları dövir, yemek vermirdi, mutfak malzemelerini saklırdı, yemek yapmır, iş yapmır, çocuklara bakmır diye eşimi doldürirdi. Ondan dayak falan görmedim ama bağırdı. Gocam da üvey kaynanamın dolduruşuna gelir beni dövirdi. Ben gocama mutfak malzemelerini sakladığını söylirdim ama kaynanam onları ortaya çıkarır beni yalancı durumuna düşürirdi. Gocamdan gene dayak yerdim. Ailem başka bir şehirde oturduğundan için evlendikten sonra ailemin yanına bi başıma gidemezdim. Kayınbabam benimle gelirdi. Şu an çocuklar büyüdüğü için daha rahat gidebilirim.” (K11)

“Gocam 20 günlük evliken askere gitti. Ben tek başıma onun ailesiyle kaldım. Kısıtlandım. Bekar kaynım bana “eşin burada değil, onun yerine yemek yiyorsun, onun yerine çalışacaksın” derdi. 18 ay boyunca kendi ailemin evine gitmemem izin verilmedi. Baskı yapılı bir sorun olsa ailemi suçlirdlerdi. Gocam askerdeyken doğum yaptım. Çocuğum öldi. Beni hastaneye bile götürmediler. “herkes hastaneye mi gidir sanki” dediler. Gocam askerden geldikten sonra da bir şey değişmedi. Çünkü kendi anne babasının hayır dediklerine gocam yine hayır diyor izin vermirdi. Yağmurdan kaçarken doluya tutuldum. Üvey anamın baskısından sevgisizliğinden kaçarken daha zor duruma düşüm. Kaynanamın da benim üzerimde söz hakkı vardı. Kayınbabamı da doldurur ikisi giyimime, gittiğim yere her şeye karışır. Sanki benim elimde olan bir şeymiş gibi erkek çocuğum olsun diye baskı yapılırdı. Aslında kaynanam da zamanında ezilmiş ama o gördüğü baskıyı üzerimde sürdürirdi. Gocamdan dayah ya da cinsel olarak baskı gormedim. Arada bağırdı. Yaşım küçük olduğu için onlara bir şey diyemirdim onlara. Gorhuyordum. Şimdi çocuklar büyüdü korkularım azaldı artık sesimi çıkarabilirim onlara.” (K15)

“Gocamın ailesi çok kavgacı bir aile, en ufak şeylerden bile kavga çıkarırlar, kaynanam yatalaktı, 17 yıl ona baktım, görümcemi, kaynımı evlendirdim, her işlerine koştum. Ancak onlar beni sevmeyince ya da gelin olarak gördiler, görümcem gocamı doldurirdi sürekli. Gocam onlara inanır bana dayak atar, küfür ederdi. Gocam bir de cinsel ilişkiye zorlirdi. Ailesinin dolduruşuna gelir sürekli şiddet uygulirdi. Görümcemden de fiziksel şiddet gördüm, kız çocuk doğurduğum için görümcem bana yemek vermedi. Bunu kocama anlatsam inanmazdı ve yalan söylüyorsun, niye kavga ettiniz diye döverdi.” (K16)

45 yaş üzeri katılımcılarının ifadelerinden görüldüğü üzere katılımcıların eşlerinden ve eşlerinin ailelerinden şiddet gördükleri, genellikle eşlerinin ailesinin (kayınvalide, görümcem) eşlerini doldurduklarını, bu durumda eşlerinin kendilerine söz hakkı vermeyerek fiziksel ya da duygusal şiddete başvurdıkları, durumdan eşlerini haberdar etseler dahi eşlerinin kendilerine inandıklarını bilgilerine ulaşılmıştır. Katılımcıların çoğu aile evine dönmek, ailelerine durumdan haberdar etmek gibi olasılığın söz konusu olmadığını, çünkü annelerinin de zaman zaman babalarından şiddet gördüğünü, şiddet görmese bile evden gelin olarak ayrılınca baba evine dönmenin o zamanlar kolay olmadığını açıklamışlardır.

“Kocam ölene kadar ondan herhangi bir şiddet görmedim. Ancak çok eskiden bir kez beni omuzlarımdan tutarak silkeledi. Kayınbabam bunu duyunca çok öfkelenirdi ve kocama kızıp tepki gösterirdi. Eşimde benden özür diledi. Sonrasında kocamdan bir daha dayak, bağırma, küfür falan hiçbir şey görmedim. Görümcem çocuğum olmadığı için kocama başkısıyla ikinci bir evlilik yapması konusunda baskı yaptı. Ne ilginçtir kayınbabam ve kaynanamın karışmadığı konularda kocamın aklını bulandırıyor. Ancak kocam buna fırsat vermedi.” (K17) Bir kadının çocuk sahibi olması geleneksel toplumlarla kadının görevlerinden olup evliliğe yüklenen anlamlardan biridir. Hele ki erkek çocuk sahibi olma kadın için adeta rüştünü ispatladığı bir olgu, bir statü göstergesidir. Hiç çocuk sahibi olmamak ise toplum tarafından aşağılanan hor görülen, çocuk sahibi olamama nedenini bir suç olarak görüp direk kadının suçlandığı bir durumdur.

4.6.2.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar

45 yaş ve altı katılımcılardan 7’si eşlerinden ya da eşlerinin aile bireylerinden herhangi bir şiddet görmediklerini, diğer 9 katılımcı ise duygusal, fiziksel ya da cinsel şiddet gördüklerini beyan etmiş olup bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Aile olarak kötü değiller ama kayınvalidemle çok sorun yaşadım. Benden beklentisi çoktu. Evde kayınım ve görümcem de vardı. Kayınım değil ama görümcem de bana karışırdı. Onlar benden sürekli hizmet bekledi. Her işi mükemmel olmasını isterler, yapamadığımda alay ederlerdi. Kuralcıları. Benim yaptığım işleri eşime sanki ben hiçbir şey yapmıyormuşum gibi anlatırlardı. Oğulları ve gelinleri arasında ayırım yaparlardı. Eşimin ailesi bana karşı eşimi dolduruyordu. Eşimin ailesinden duygusal şiddet yaşadım ancak fiziksel şiddet görmedim. Ama eşim ailesine hiç fırsat vermedi, bana destek oldu, benim yanımda yer aldı. Eşimin ailesinin yanından ayrılınca iletişim

güçlendi. Çünkü birbirimizin hayatına karışma fırsatı olmadı. Erken ayrılmamız iyi oldu. Ben şehirde büyüdüm, eşim köyde büyümüş. Ben evlenmeden önce eşime köy hayatını, hayvan bakımı orada yapılacak işleri bilmediğimi, sadece ev işlerini bildiğimi söyledim, eşimde bunu hem ailesine söyledi hem de kendisi kabul etti. Ama evlendikten sonra kaynanam sürekli benden iş bekledi. Tartışmalarımız da bundan dolayı çıkıyordu. Ancak eşim bana hep destektir. Birbirimizi çok seviyoruz. Anlayışlı bir insandır. İlk evlendiğimiz zaman ben cinsellik nedir bilmezdim. Eşim anlayışlı davrandı. Üzerime gelmedi, zorlamadı. Dolayısıyla cinsel şiddette görmedim.” (K18)

Katılımcı görüşünden de görüldüğü üzere erken yaşta evlilikle birlikte eşlerini ailesiyle aynı yerde yaşamak zorunda kalan çocuk gelin adeta kayınvalidesini yardımcı rolünü üstlenmekte, ev işleri dışında rolü olmayan bir kimlik geliştirmesine neden olmaktadır (Boran vd., 2013, s.61).

“Eşimin ailesinden ve eşimden duygusal, eşimden fiziksel ve cinsel şiddet gördüm. Kayınım ve görümcelerimle aram iyiydi ama büyük görümcem evlendikten sonra küçüğü bana karşı babası ve eşimi doldurmaya başladı. Bir gün o kadın (kayınvalidesi) beni öyle bir dövdü ki omuzumu kırıldı. Eşim hiçbir tepki göstermedi. Eşimde duygusal ve fiziksel şiddet uygulamaya devam etti ki eşim bir kere kafamda televizyon kırdı. Fiziksel şiddet bazen o kadar artardı ki diğerlerine zaten fırsat gelmezdi. O da ailesinden böyle görmüş, onlardan gördüğü bu tavrı bana uyguladı. Boşanma sürecinde dahi eşimin ailesi “eşini öldür, niye boşandın” dediler. Bir gün pikniğe gidilecekti ben pikniğe gelmek istemedim diye eşim yine dövdü. Ben bir yere gidip biraz geç kalsam kayınvalidem ve kayınpederim hakaret ederler, eşimi de doldururlardı. Bu şiddetten dolayı depresyon tedavisi gördüm, 2 defa intihar girişimim oldu. Birinde bileklerimi kestim, diğerlerinde hap içtim. Ailem ilk başlarda durumun farkında değildi. Ailem şiddeti öğrendikten sonra destek oldu, abimin eşi vücudumdaki morlukları gördü. Diğer abim fark edince boşan dedi ama çocuklar vardı, küçüktüler. Ben şiddet gördüğümde ilk zamanlar aile desteğim olmadığı için tepki vermiyordum. Onlar beni o kadar bastırılmışlardı ki olanları aileme anlatamıyordum. Eşimin bana saygısı yoktu, sevgisini de ben belemiyordum. Çocuklar büyüyünce boşanmaya cesaret edebildim. Beni evlendiren abim o dönemde de barışmam, boşanmama için ısrar etti. Hakaret ve ölümle tehdit etti ama ben dinlemedim kimseyi. Yaşadıklarımın dolaylı boşandıktan sonra kalabalık yerlerde kalamadım. Daha yeni yeni sosyalleşmeye başladım. Boşandıktan sonra kadın olduğumu, birey olduğumu, kendimin önemli olduğunu hissettim. Eşim bana o kadar baskı yapmış ki ben kendimi ona mecbur hissediyordum. Kadın olmak zor ama güçlü olmakta kadının elinde.” (K23)

“Eşim ikili ilişkileri olmayan biriydi. İnsanlarla diyalogu sıfırdı. Sorunlarını kavga yoluyla çözmeye çalışırdı. Bir gün tartıştık kaynar suyu kafamda tuttu dökeyim mi diye tehdit etti. Fiziksel şiddette az olmakla birlikte vardı ama daha ziyade cinsel, duygusal ve sözel şiddet vardı. Fiziksel şiddete olaylar dönüşmüyordu çünkü ben susuyordum, cevap versem dayak yiyeceğimi biliyordum. Bir kere fiziksel şiddet gördüm eşimi tanyamadım, yüzü, ifadesi değişti. 17 yıl mecburiyetten evli kaldım. Ailemse her kavgada bir şey olmaz, çocuğun var diye geçiştirdi. Ben evliliğin oturmasını bekledim eşime defalarca şans verdim ama be bekledikçe şiddetin dozu artmaya devam etti. Bu süreçte cinsel ilişkiye de zorluyordu. Eşimin ailesi sorunları bildiği halde sustular, oğullarının tarafını tuttular. Ben eşime cevap veremedikçe kayınvalidem ve kayınpederimin baskısı da arttı. Ben kendimi mutlu etmek için eşya, kıyafet alırdım.

Dışarıdan gören mutlu bir hayatım odluğunu düşünürdüm ama şimdi anlıyorum ki ben eksikliklerimi kapatmaya çalışıyormuşum. Eşimin ailesinin evinde kayınvalidem, kayınpeder, 2 kayın vardı. Bunlar dışında eve her gün misafir geliyordu, hizmet bekleniyordu. O evde duş alsam “niye bu kadar çok yıkaniyorsun” derlerdi. Ama asıl ailesinden ziyade sorun eşimdeydi., onlarda eşimle olan sorunları biliyordu. Eşim tarafından cinsel şiddette gördüm. Her ilişkiye girdikten sonra ağlıyordum eşim bana bir gün neyin var demedi. Ben sanki tanımadığım biriyle birlikte olmuşum gibi hissediyordum. Eşim onunla ilişkiye girmesem bana para vermezdi. Beni ilişkiye girmeye mecbur bırakıyordu . Eşim sadece ailemin evine gelmeme karışmazdı. O da akraba olduğumuz için.” (K30)

“Eşimin ailesinden fiziksel şiddet görmedim ama küfür hakaret gibi duygusal şiddet gördüm Eşim inşaat işi oldukça şehir dışına gidiyor. Onlar da eşim şehir dışına gidince kötü gelince daha iyi davranıyordu. Örneğin kayınpederim benim ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamazdı. Telefonum olmadığı için anlık eşime ulaşamazdım. Eşim geldiğinde anlatırdım ama inanmazdı Çünkü eşim geldiğinde ailesi bana çok iyi davranırdı. Eşimde “sen farklı eve taşınmak için aileme iftira atıyorsun” derdi. Eşimden duygusal fiziksel ve cinsle şiddet gördüm. Birlikte olmak istemediğimde eşim beni döver zorla birlikte olurdu. 3. Çocuğuma hamile kalmadan önce aklımda gebelik düşüncesi yoktu, eşim il dışındaydı geldiğinde zorla birlikte oldu tecavüz gibiydi. Hamile kaldım. Eşim annesini melek sanıyor ama ağzı iyi laf yapan biri oğlunu yanında canım gelinim der, hediye alacağım der ama oğlu olmayınca tam tersi kötü davranır.” (K32)

Yapılan görüşmeler sonucunda her iki grupta evlenmeden önce ailesinden şiddet gördüğünü söyleyen katılımcıları hepsinin evlendikten sonra da şiddet görmeye devam ettiği gözlenmektedir. Bu durum bir katılımcının annesinin söylediği “*gocanız sizi dövse de öldürse de sesinizi çiharmayacahsiniz*” sözlerini akıllara getirmektedir. Evlenmeden önce ailesinde şiddet gören, anne, baba ya da diğer aile bireylerinden birebir şiddet görmese de bu duruma tanık olan çocuklar için bu durumun evlendikten sonra kanıksanan hale geldiği, ailesine durumu anlatsa bile ailesinin yanında olmayacağı düşüncesini doğurduğu söylenebilir. Ayrıca görüşme sonuçlarda dikkat çeken bir diğer husus ise; ‘Eş ya da eşinizin ailesinden şiddet gördünüz mü’ sorusuna evet cevabı verenlerin genellikle hem eşlerinden hem de kayınvalidelerinden şiddet gördüğüdür.

Kayınvalidelerle ilgili söylenen ortak nokta ‘eşimi bana karşı dolduruyor’ cümlesidir. Geleneksel toplumlarda çocuk sahibi olmak önemli olduğu gibi erkek çocuk sahibi olmak erkeğin toplumdaki statüsünün artmasına sebep olan bir durumdur. Erkek çocuklar büyütülürken neslin devamı olarak, kadın için gelecekte kendisine sahip çıkacak bir teminat, ailenin ilerdeki dayanağı olarak görüldüğü ve güven duyulduğu için aile içinde büyütülürken çeşitli imtiyazlar sağlanır (Sönmez, 2019, s.1164). Zaten ataerkil olan toplum yapısı ve ailenin imtiyaz sunduğu, ayrımcılık

tanıdığı erkek; aynı imtiyazı, değer görmeyi evlendiği eşinden de beklemekte, bunu görmeyince hayal kırıklığına uğramakta, bu hayal kırıklığını hazmedemeyen erkekler ise zaman zaman duygusal ya da fiziksel şiddete başvurma yoluna gitmektedir. Bu noktada bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir,

“Gocam ailede tek erkek çocuk, bu sebeple her istediği yapılarak şımartılarak büyütülmüş. Evlilikte de her istediği olsun ister, bu sebeple ilk zamanlar buna alışmakta zorlandım ama gocamdan dayak yemedim.” (K24)

“Kayınpederim ve kaynanamdan yana bir sorun yaşamadım, beni çok sevirdi ama görüncem anne ve babasını benden kıskanırdı. Kaynanam ve kayınbabamı doldurdu, beni ezmeye çalışırdı. Benim beş kızım var, kaynanam de erkek çocuğum olmadığı için baskı uygulardı. Bu konuda gocamı doldurmaya çalışırdı. Kaynanam ve kayınbabam bunu bana belli etmemeye çalışsa da illa ki sorun oluyordu. Bu sebeplerden dolayı görüşmelerimle hala konuşmuyoruz.” (K21)

“Evde fiziksel şiddet görmedim ama kayınvalidemin hayatıma karışmasıyla duygusal şiddet oluyordu. Kayınpederimle baba-kız gibiydik. Kayınvalidemle ilk zamanlar aramız çok iyiydi. 12 yıl boyunca birlikte yaşadık, çok anlayışlıydı, geç uyanırdım karışmazdı ama süreç içinde aramız bozuldu. Kayınım şehir dışına taşındı. O annesine çok ilgi gösteriyordu. Aynı ilgiyi oğlu gidince aradı ama bulamadı. Bu sefer huysuz bir insan oldu. Gittiğim yerlere karşıtı, kendisi de gelmek istedi. Eşim ve beni tek başımıza göndermedi.” (K33)

Katılımcı görüşlerinden de anlaşıldığı üzere eve gelin gelmesi kayınvalidenin ev içindeki statüsünün artmasının bir göstergesi olup bugüne kadar çocukları üzerinde etkin bir konumda olan anne; otoritesini gelin ile paylaşmak istememekte, bunun sonucu olarak kayınvalide gelinin işlerine, hayatına karışma hakkını kendinde görmekte ve bu durumun normal karşılanmasını istemektedir (Sönmez, 2019, s.1164).

Şiddet insanın doğası gereği kabul edilemez olan ancak içinde bulunulan toplumun dolayısıyla ailenin yapısı ya da toplumsal baskılarla kanıksanabilen bir durum olarak gözükmektedir. ‘Benimsenmesi’ insan yapısına tezat olan şiddetin kanıksanması ise ancak ‘itaat’ yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Erkekler kendisinden daha güçsüz ve korunmaya muhtaç olduğuna inandığı kadınlardan kendisine itaat etmesini, dediklerini yapması, karşı gelmemesini beklemekte ve aksi durumda ‘erkekliğini korumak’, ‘hâkimiyetini sürdürmek’ için şiddete başvurmaktadır. Erkeklerin bu metoda sarılması ve bunu evdeki çocukların model olarak görmesi durumun gelecek kuşaklara aktarılmasına sebep olmaktadır.

Şiddet hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa; 45 yaş ve altı ve 45 yaş üstü grupta evlilik öncesinde şiddet görenlerin sayısı evlilik sonrasında şiddet görenlere göre daha azdır. Ancak burada dikkat çeken bir husus; evlilik öncesi aileden

şiddet gören bireylerin hepsinin evlendikten sonra da eşlerinden, eşlerinin ailesinden (kayınvalide, eş, kayınpeder, görümce) şiddet gördüğüdür. Şiddeti aile evinde görüp normalleştiren birey; evlendikten sonra da eşinden şiddet görmesi durumunda buna karşı gelmesi ailesinin sahip çıkmayacağı düşüncesi, ekonomik gelirin ya da mesleğin olmaması sebepleriyle kronikleşmekte, adeta nesiller arası bayrak yarışı haline gelmektedir. Bu durum aile içi dinamiklerin şiddeti pekiştirdiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Çizelge 4. 16. 45 yaş üstü katılımcıların evlenmeden önce ve evlendikten sonra yaşadıkları şiddet konusuna ilişkin çizelge

	Evlenmeden Önce			Evlendikten Sonra		
	Duygusal	Fiziksel	Ekonomik	Duygusal	Fiziksel	Cinsel
K1				x (eş)	x (eş)	
K2	x (baba)			x (eş, kayınvalide)	x (görümce) x (eş)	x (eş)
K3				x (eş, eşin ailesi)	x (eş, eşin ailesi)	
K4				x (eş, eşin ailesi)	x (eş, eşin ailesi)	
K5				x (eş, eşin ailesi)	x (eş)	
K6	x (abi)	x (abi)		x (kayınvalide)	x (eş, eşin ailesi)	
K7			x (aile)	x (eş, eşin ailesi)	x (eş, kayınvalide)	x
K8				x (görümce)	x (eş, kayınpeder)	
K9						
(K10)				x (kayınvalide,eş)	x (eş)	
(K11)				x (kayınvalide,eş)	x (kayınvalide,eş)	
(K12)				x (eş)		x
(K13)				x (eş)		
(K14)				x (elti)		
(K15)	x (üvey anne)	x (üvey anne)		x (kayınvalide, kayınpeder, eş)		
(K16)	x (anne)			x (eş)	x (eş ve görümce)	x (eş)
(K17)				X (görümce)		

Çizelge 4. 17. 45 yaş ve altı katılımcıların evlenmeden önce ve evlendikten sonra yaşadıkları şiddet konusuna ilişkin çizelge

	Evlenmeden Önce			Evlendikten Sonra		
	Duygusal	Fiziksel	Ekonomik	Duygusal	Fiziksel	Cinsel
(K18)				x (kayınvalide)		
(K19)				x (eş)		
(K20)						
(K21)				x (görümce, kayınvalide)		
(K22)						
(K23)	x (abi)			x (kayınvalide, kayınpeder, eş)	x (eş)	x (eş)
(K24)						
(K25)						
(K26)						
(K27)						
(K28)						
(K29)			x	x (eş)		x (eş)
(K30)	x (baba)	x (baba)		x (kayınvalide, kayınpeder, eş)	x (eş)	x (eş)
(K31)	x (abi)			x (kayınvalide)		
(K32)	x (toplumsal baskı)			x (kayınvalide, eş)	x (eş)	
(K33)	x (baba)			x (kayınvalide)		

4.7.Katılımcıların Kız Çocuklarının Hayatlarına Müdahale Durumu

Katılımcıların kız çocuklarına karışmalarına ait bilgiler Çizelge 4.18’de yer almaktadır.

Çizelge 4. 18. Katılımcıların kız çocuklarına karışma durumları

	Çocuk Yok	Kızım Yok	Yok	Var	Toplam
45 yaş ve altı	1	2	9	4	16
45 yaş üstü	1	2	5	9	17

4.7.1. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar

Buna göre, 45 yaş üstü katılımcılara bakıldığında büyük bir kısmının eşleri ve eşlerinin aile bireyleri tarafından kız çocuklarının hayatlarına müdahale edildiğini ifade etmiştir. 45 yaş üstü katılımcılarla yapılan görüşmede; 5 katılımcı kız çocuklarının hayatlarında kendisi ve eşlerinin söz sahibi olduklarını, yakın ailenin karışmasına müsaade etmediklerini, 9 katılımcı ise gerek eşleri gerekse onların ailesi tarafından kız çocuklarının okumalarına, dışarda gezmelerine, arkadaş çevrelerine müdahale olduğunu ifade etmiştir. Bazı katılımcılar köy gibi küçük bir yerleşim yerinde oturdukları için kız çocuklarının çevre baskısından, haklarında kötü bir söz çıkmasından korktukları için zaten herhangi bir sosyal hayatlarının olmadığını ifade etmiştir.

4.7.1.1.Ailedeki Erkek Bireyler Tarafından Müdahale

Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir,

“Amcaları, eskiden kızlarımın hayatlarına giyimine, okumalarına, gezmelerine karışirdi ama artık “ben müsaade etmirim” diyirim. Amcaları hala “siz adam olmazsınız, diplomalı eşsek olacaksınız” der ama çocuklarım notlarıyla, diplomalarıyla cevap veriyorlar. Kaynanamda karışıyor. Büyük oğlum evleneceği zaman ona da karıştılar, istedikleri kişiyle evlenmediği için ama ben oğlumun yanında yer aldım müsaade etmedim. Kimi sevmişse onunla evlensin. Benim gibi olmasın. Benim hayatıma, ben gorhtuğum için müsaade ettiğim, akrabam üzülmesin dediğim için müdahale vardı. Anneme söylesem “mecbursun çekmeye” derdi. Bu yüzden çocuklarımın benim gibi olmalarına müsaade etmem.” (K2)

“Kızımın okumasına müsaade etmediler. Bu da bir baskı bence. Zaten kızım okula gitmeyince evden de bir yere gidemirdi ki baskı yapsınlar.” (K9)

“Aile değil ama babaları istemediği bir şey yaptıklarında çocukları uyarırdılar. Çocuklar tepki vermiyorlardı, babalarından korkuyorlardı.” (K12)

“Gocamin amca çocukları kızlarımın giyimine, bisiklete binmelerine karıştırdı ama eşim kızlarına karıştırtmazdı.” (K16)

Kız çocuklarının korumaya ihtiyacı olduğu, her an zarar görebileceği düşüncesi, ailedeki erkekler tarafından onların hayatlarının karışılabilir olduğu sonucunu doğurmaktadır. Bu durum ise eğitime devam etmenin engellemesi noktasına kadar da gittiği görülmektedir. Katılımcıların görüşlerinden bu duruma yavaş yavaş karşı çıkmaya başladıkları görülmekte ve bunun bir sonucu olarak günümüze daha yakın grubu temsil eden 45 yaş ve altı grupta kız çocuklarının hayatlarına müdahale durumunun azaldığı gözlenmektedir.

4.7.1.2. Çevre Faktörü

Bu konuda katılımcı ifadeleri sosyal hayatın yapısı gereği kız çocuklarının sosyal hayata kendi iradeleri dışında katılmadıklarını vurgulamışlardır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşü şöyledir:

“Kızlar zaten köy ortamında bir yere gitmiyorlardı, okumadıkları için karışacak nedenleri yoktu ama kaynanam kızlarımın sürekli “çöpçünün kızları gelmiş” diye hakaret edirdi. Ben sürekli şiddet gördüğüm için tepki gösteremirdim.” (K8)

“Kızlarımın okul konusunda müdahale olmadı. Köyde oturduğumuz için kızlarımın okul dışında gezmek falan istemezlerdi, biz yapmasak etraf laf söz ederdi.” (K11)

Katılımcılar kız çocuklarına; babaları ve kayınvalideleri gibi müdahale edenler olduğu gibi çevre baskısı nedeniyle de kız çocuklarının kısıtlandığı öğrenilmiştir. Burada en önemli nokta ‘insanlar ne der’ düşüncesidir. Geleneksel toplum düşüncesinde ikinci planda olan ve özel alana hapsedilen kız çocukları; kamusal alana karışmaya çalıştığında bu durum hoş karşılanmamaktadır. Bu durumun farkında olan aile de kızlarının dışarıya gitmesine, arkadaşlarıyla görüşmesine engel olarak bir çözüm yolu bulduğunu düşünmektedir.

4.7.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcılar

45 yaş ve altı katılımcılarla yapılan görüşmede sahip oldukları kız çocuklarına genellikle karışılmadığını, ancak az sayıdaki katılımcı ise eşinin ve ailesinin karıştığını bildirmiştir. Katılımcılardan 4’ü çocuklarının hayatlarına dini gerekçelerle, toplumsal yapı, gelenek gibi sebeplerle baba, kayınvalide, eşinin ailesi gibi aile bireylerinin karıştıklarını, 9 katılımcı ise ne kendilerine ne de kız çocuklarına kimsenin karışmadığını, eşleri ve kendilerinin çocukları üzerinde söz sahibi olduklarını beyan etmiştir. Bu konuda bazı katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir,

“5 çocuğumuz var (2 kız, 3 erkek) Kızlarımı korumak için babalarından ziyade ben karışırım. Büyük kızım arkadaşlarıyla bazen parha, kafeye gitmek ister. Benim bilgim dahilinde olduğu sürece ben çocuklarıma izin veririm. Mesela bir dayısı kızlarımı dışarda, parhta, kafede görse karışır ama eşim ve ben buna çok fırsat vermeziz.” (K19)

“Kızlarım şu anda zaten büyük değiller. Okula gidiyorlar ama ilerde genç kızlık zamanında aile tarafında kızlarımın giyimini, bir yerlere gitmelerine müdahale olur. Bunun nedeni dini gerekçeler. Aile olarak kızların açık giyinmesini ya da erkeklerle samimi olmasını istemeyiz. Bunlar dışındaki konularda ise söz hakkı ben ve eşimdedir. Başka kimseye söz hakkı tanımıyoruz. Örneğin kızımın şu an okuldan bahsettiği arkadaşları var. Ben bunları tanımak isterim. Sınırsız özgürlük vermem. Elbette arkadaşlarıyla vakit geçirsin, içinde kalmasın ama okulunu aksatmasın. Okumamak benim içimde kaldığı için bu konuda daha fazla hassasım.” (K22)

“Benim ailem değil ama eşimin ailesi karışır. Eşimin ailesi kızların hayatlarına “ilerde evleneceksiniz, eşinizin ailesi ne der” gibi sebeplerle karışır, açık giyinmelerini istemezler. Şimdilik 18 yaşındaki kızıma daha çok karışıyorlar.” (K23)

“Önceden kızıma karışan oluyordu. Babam giyimine, tek başına dışarı çıkmasına müdahale etmeye çalışırdı ama şu an karışmıyorlar. Sanırım çocukları korumak istiyorlar.” (K32)

Görüldüğü üzere iki grup karşılaştırıldığında kız çocuklarının hayatlarına müdahalenin kronolojik olarak azaldığı, günümüze daha yakın grubu temsil eden 45 yaş ve altı grupta sadece anne ve babanın çocuklarının hayatlarında söz hakkının olmasının diğer gruba kıyasla daha yoğun olduğu, kız çocuğunun hayatına anne ve baba dışında müdahalenin büyük oranda izin verilmediği görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında bu gruptaki katılımcıların ve eşlerinin eğitim seviyesinin elde edilen verilere göre daha yüksek olması ile hayatına karışılmadığını söyleyen katılımcıların, eşlerinin ailesinden ayrı evde oturmasının etkili olduğu da söylenebilir.

Yapılan görüşmelerde insan davranışlarında yer alan ‘toplum ne der’ bakışı ya da ‘sosyal etki’ kavramının kız çocuklarının yetiştirilmesinde taşıdığı ağırlık belirgin olarak gözlenmektedir. Kız çocuklarına yüklenen ev işleri, kardeşleriyle ilgilenme, aileye yardım etmek için ailenin gözetiminde çalışmak gibi görev ve sorumluluklar kız çocuğunun özel alan içerisinde büyüyerek sosyal hayatın devam ettiği kamusal alandan uzaklaşmasına neden olmakta, sosyal hayata katılmak isteyen çocuk ise aile engeliyle karşılaşmaktadır. Çünkü ailenin de kız çocuğu adına hesap vermesi gereken bir toplum bulunmaktadır.

Kız çocuklarına yüklenen görev ve sorumluluklar değişimler olsa da halen devam etmektedir. Bu noktada yapılan görüşmelerde her iki grup arasındaki farklılıklar bulunmaktadır. Şöyle ki 45 yaş ve altındaki katılımcı grubunda hem katılımcılarda hem de eşlerinde eğitim seviyesi diğer gruba göre daha yüksek olup 45

yaş ve altı gruptaki katılımcıların çoğu kız çocuklarının hayatlarında kendileri ve eşlerinin söz sahibi olduklarını, kendileri dışında kimsenin karışmasına müsaade etmediklerini öğrenilmiştir. 45 yaş üstü grupta ise bu durum tam tersidir. Toplumsal hayatta meydana gelen eğitim ve bilginin globalleşmesinin kız çocuklarının lehine evrildiği değerlendirilmekte, eğitim süreci uzadıkça aleyhteki kalıpların yıkılmasa da çatırdadığı yorumu yapılabilir.

4.8.Katılımcıların Ailesinde Başka Erken Evlilik Var Mı?

Katılımcıların ailelerinde başka erken evlilik olup olmasına ait bilgiler Çizelge 4.19’da görülmektedir. Buna göre, her iki gruptaki katılımcıların neredeyse tamamı, ailede kendileri dışında erken yaşta evlenmelerin yaşandığını ifade etmişlerdir. Bunlarında başta anneleri olmak üzere kızları, kız kardeşleri, ablaları, teyzeleri ve gelinleri olduğunu bildirmektedirler. Yapılan görüşmelerde bu evliliklerde baba ve ağabeylerinin etkili oldukları öğrenilmiştir.

Çizelge 4. 19. Katılımcı ailelerindeki başka erken evlilik durumları

	Evet	Hayır	Toplam
45 yaş ve altı	14	2	16
45 yaş üstü	17	0	17

4.8.1.45 Yaş ve Altı Katılımcılar

45 yaş ve altı katılımcılarla yapılan görüşmede; katılımcılardan 2’si ailede kendileri dışında erken yaşta evlenen birey olmadığını, 14 katılımcı ise; anne, abla, kız kardeş, teyze, kuzenleri gibi bireylerin erken yaşlarda babalarının kararıyla evlendiklerini, bunların genellikle görücü gelmesi ve gelen görücülerin reddedilmesinin toplum tarafından normal karşılanmaması, ailede bir sorun olduğunun düşünülmesi sebebiyle gerçekleştiğini, yaşanan bu toplum baskıları erken yaşta evliliklerin olduğu ifade edilmektedir. Bu katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir,

“En büyük ablam 15 yaşında evlendi, diğerleri 16 ve 20 yaşında evlendi. Görücüsü geldi o da hayır diyemedi. Hayır dese babam belki ablamın yanında olirdi ama anam “namusunuzla gelin gidin” derdi. 15 yaşında evlenen ablam İstanbul’a gelin gitti. Kaynanası bizim yanımıza gelmesine müsaade etmirdi. Bu yüzden ben ablamı 20 yıl

sonra gördüm. Sözde babam köy işi yapmasın diye memura verdi. Ama ablam da mutlu olmadı. Şu an çocukları büyüdüğü için biraz daha rahat.” (K20)

Katılımcının da görüşünden görüldüğü üzere kız çocuklarının evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşamasına engel olmanın yolu erken yaşta evlilik olgusuyla bulunmakta, bu durum namus kavramıyla ilişkilendirilerek bu korkunun önüne geçilebileceği düşünülmektedir (Kaçar, 2021, s.64).

“4 kız kardeşiz. Hepimiz erken yaşta evlendik. Evliliklerimiz babamın isteğiydi. Biz ona güvendik ve evliliklere tamam dedik. Benim evlilik kararı almamda ablalarım etkili oldu. Çünkü onların evliliği de babam vesilesiyle olmuştu ve mutlulardı. Bu yüzden bende daha çabuk karar verdim. Evliliğim de mutsuz da olsam babamın arkamda olacağını bilirdim. Evlenmek istediğim farklı bir kişi olsaydı babam yine destek olurdu.” (K22)

“5 kız kardeş hepimiz erken yaşta evlendik. Okırdık, bizde okumayana görücü gelir, görücüsü gelen de herkese hayır diyemez, insanlar bu sefer bir sorun olduğunu düşünür. (K24)

“Küçük kız kardeşim 17 yaşında evlendi. Görücü geldi, anam babam da evlendirdi. İsteyen olunca yok denilmezdi. Annem de erken evlenmiş, bizi onun erken evlenmesi de etkiledi. Normalin o şekilde olduğunu düşünirdik.” (K25)

“Ablam 17 yaşında aile baskısı yüzünden evlendi. 3 kız kardeşiz bu nedenden dolayı da çevremiz annem ve babama baskı yapıyordu ‘evlendir bunları başınızda erkek yok’ diye. Diğer kız kardeşim evde anne babama bakıyor diye 24 yaşında evlendi.” (K32)

“Annem ve teyzelerim de erken evlenmiş. Kız kardeşim 26 yaşında evlendi o da benim yanıma geldi onu üniversitede ben okuttum. Yoksa babamın yanında kalsa o da erken evlenirdi.” (K33)

Ataerkil toplumsal yapılarda evlilik oldukça önemli bir kurum olup birey ailesinden öğrendiği ataerkil değerleri kendi evliliğinde de sürdürmekte ve gelecek nesillere aktarmaktadır (Yıldız ve Poyraz, 2020,163). Bu nedenle de erken yaşta evlilik sorunu toplumda kültürel olarak sürekli yeniden üretilmekte ve sürdürülmektedir (Burcu, vd., 2015,67). Görüldüğü üzere erken yaşta evlilik olgusu gerek aile içinde erken evlenene bireyler olması gerekse toplumsal baskılar nedeniyle gerçekleşmektedir.

4.8.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcılar

45 yaş üstü katılımcılarla yapılan görüşmede; evliliklerin 9 kişinin baba, 2 kişinin anne, 1 kişinin, abi/dayı yönlendirmesiyle gerçekleştiği, 5 katılımcı ise erken yaşta evlenmenin kendi zamanlarında olağan bir durum olduğunu, toplumsal şartların bu duruma müsaade ettiğini ve söz söyleme haklarının olmadığını beyan etmiştir. Geleneksel yapıdaki ailelerdeki kültürel değerlere bağlılık, ailede erken yaşta evlenen bireylerin bulunması, bazı ailelerin bunu bir sorundan ziyade kültürel bir miras olarak

görüp normalleştirilmesi erken yaşta evliliklerin kendini tekrarlamasına neden olmaktadır (Kara, 2015, s.65).

4.8.2.1. Erkek Bireylerin Vesilesiyle Ailesinde Erken Yaşta Evlilik Yapan Birey Bulunanlar

Erken yaşta evlenmelerine babalarının vesile olduğunu beyan eden bazı katılımcıların görüşü şöyledir:

“Anam öldükten 1 ay sonra babam evlendi. Babam evlendiğinde 10-11 yaşındaydım. Bir süre kardeşlerime bakıttım sonra da babam evlendirdi. Yaşım diğer kardeşlerimden büyük olduğu ve diğer kardeşlerime de teyzem baktığı için bana da ihtiyaç kalmırdı. Ailemde kardeşlerim 18 yaşından sonra evlendiler ancak kızlarımdan bazılarını da küçük yaşlarda evlendirdim. O zaman öyleydi. Gocam karışmazdı “ister ver ister verme” derdi. Görücü geldi mi kız çocuğu verilirdi. Yoksa “bu kız neden evlenmiyor, bir sorun mu var” diye dedikodu çıkırdı.” (K1)

“Ailemde en büyük kız benim. Babam biz 4 kız kardeşi de erken evlendirdi. Erkeklerden de ikisinin gocası yine erken yaşta evlendirilmiş. Anam babamın ikinci evliliği, babamın ilk evliliğinden 2 kız, 1 erkek 3 çocuğu olmuş, üçten fazla çocuğu olmayınca babam annemle ikinci evliliğini yapmış. Bizim burada bu şekilde kızın kıymeti yok. Çocuğun olmuyorsa suç kadın aranır ve erkek tekrar evlenir. Beni babam evlendirmeye çalıştığında annem itiraz etmiş ama söz hakkı yokmuş.” (K2)

“Annemiz erken yaşta ölmüştü, bize sahip çıkan yoktu. 2 kız kardeşim de erken evlendi. Biri kendi isteğiyle ama diğer kız kardeşim kuma olarak gitti. Babam genelde evlilik kararını sorardı ama babam öldükten sonra amcam devreye girdi. O da kendi fikrinde evlendirdi işte.” (K3)

“Ablam 14 yaşında evlendi annem de 16 yaşında evlenmiş. Daha doğrusu bütün kız kardeşlerim küçük yaşlarda evlendik. Bizim zamanımızda adet böyleydi. Görücüsü gelen her gelene hayır diyemirdi ki şimdi ki zaman gibi değil ki. 15 yaşından sonra evlenmezsen, “yaşı geçti, evde kaldı” derdiler.” (K4)

“Kız kardeşim 17, ablam 15 yaşında evlendi. Ablam babamın isteği doğrultusunda amcamın oğluyla zorla evlendirildi, evlenmeden önce eşini görmedi, tanımadı, fikri alınmadı, mutlu değildi, hala mutlu değil.” (K11)

Erken yaşta evlenmesine abisinin vesile olduğunu beyan eden bir katılımcı *“Kız kardeşler olarak hepimiz erken yaşta abim ve dayım baskı yapırdı, birilerini uygun görirdi, evlendirirdi. Erkek kardeşlerimden birinin eşi de çocuk gelin. Anam babam sessizdi, asıl rol oynayan abimdi.” (K6)* demiştir. Katılımcının ifadesinden görüldüğü üzere evdeki erkek birey vefat ettikten sonra ya da müdahalesiz olduğu durumlarda kız çocuklarının hayatlarında karar verecek olan kişi ailedeki yine başka bir erkek birey olmaktadır.

4.8.2.2. Toplumsal Baskılar Nedeniyle Erken Yaşta Evlilik Yapan Birey Bulunanlar

Erken yaşta evliliklerin nedenlerinden birisi toplumda gelenekselleşen aile kurma kalıpları ve cinsiyetlere ilişkin kalıp yargılardır evlilik ve ailedir. (Durdu ve Yelboğa, 2016, s. 801). Bu noktada içinde bulunulan toplumsal koşullar, toplumdaki beklenti ve kabullerde devreye girerek kız çocuklarını erken yaşta evliliğe adeta zorlamaktadır (Burcu vd.,2015, s.80). Bu konuda katılımcı görüşlerine bakıldığında;

“Anam 12 yaşında evlenmiş, Kız kardeşlerim de erken evlendi. Mesela anam evli olduğu kişi ölünce kayınıyla evlendirilmiş, fikri sorulmamış, biz 4 kız 4 erkek kardeşiz bizleri kızlar okutulmaz diye okutmadılar, mektebe gitmeyeninde seçeceği yok zaten. Görücüsün bekler.” (K13)

Ataerkil toplumlarda namus kavramı oldukça önemli olup ailelerin kız çocuklarını erken yaşta evlendirmek istemelerinin nedenlerinden birisi bu konuda yapılan toplumsal baskılardır. Bir katılımcı *“4 kız, 4 erkek kardeşiz. 3 kız erken evlendirildik. Köy şartları, yaşam şartlarından kurtulmak isteğimiz etkili oldu. Eskiden her görücüye hayır deme hakkın yoktu. Laf çıkırdı. Eşini tanıma hakkın zaten yoktu, şanslıysan bir kere görür evlenirdin.”* (K15) sözleriyle toplumsal baskıyı ve evliliği yaşam şartlarını iyileştirmenin bir kurtuluş yolu olarak görmenin erken yaşta evliliğe olan etkisini, diğer katılımcı *“Kız kardeşlerimin hepsi erken evlendi. İlk gelen görücüye fikirlerini sorulmadan verdiler. Anam ‘namusunuz bozulmadan, kimse rahatsız etmeden, sevgiliniz, görüştüğünüz biri olmadan evlenin’ diyordu.”* (K16) sözleriyle namus kavramının annesinin üzerindeki etkisini dile getirmiştir.

Her iki grup karşılaştırıldığında; aralarında belirgin bir farklılığın olmadığı, içinde bulunulan toplumsal baskı neticesinde görücüsü gelen, okumayan kız çocuğunun çevrenin ilerde laf, söz söylememesi adına evlendirildiği, bu duruma ise ekseriyet baba, ağabey, amca gibi faktörlerin neden olduğu gözlenmektedir. Aileden erken yaşta evliliğin olduğu gören kız çocuğu için bu durum normalleşmekte ve okulu bırakan kız çocuğu evde adeta ‘görücüsünü beklemeye’ başlamaktadır. 45 yaş ve altı grupta hem katılımcıların hem de eşlerinin eğitim seviyesinin diğer gruba göre daha yüksek olmasının ise eğitim seviyesinin yüksekliğinin toplum baskısına rağmen erken yaşta evliliğin önüne geçemediği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

45 yaş üstü katılımcılar arasında yer alan ve 15 yaşında çocuk gelin olan bir katılımcı *“Ailemde en büyük kız bendim. Bu sebeple ilk ben evlendiğim ve evliliğimde sorunlar yaşadığım için annem diğer kız kardeşlerimi 18-19 yaşlarında evlendirdi.*

Babam ailede oldukça pasif saf olarak nitelendirilebilecek biriydi bu sebeple evlenmemizde etkili olan kişi annemdi.” (K5) demiştir. Kız çocuğunun mutsuz bir evlilik yapması nedeniyle diğer kızlarını nispeten daha geç yaşlarda evlendiren anne diğer çocukları açısından iyimser bir çizelge çizse de bu katılımcının kızının 18 yaşını tamamlamadan evlendiği öğrenilmiştir. Nedeni sorulduğunda ise kendisinin bu evliliği istemediğini ancak kayınının ısrarcı olduğunu, eşinin de kabul ettiği belirtmiştir. Bir ifadeyle genelleme yapmak elbette ki doğru değildir. Ancak amcanın yeğenin geri kalan hayatı içinde etkin rol oynaması, bu durumun baba tarafından da onaylanması babanın da eşinin yaşadığı sorunları tam anlamıyla farkına varmadığının belki de önemsemediği sonucunu doğurmaktadır.

4.9.Katılımcıların Kız ve Erkek Çocuklarının Okula Devam Etmeleri ve Meslek Sahibi Olmaları Hakkındaki Görüşleri

Bu bölümde katılımcıların kız ve erkek çocukları arasında eğitim hayatına devam etme ve meslek sahibi olma yönünden ayırım yapıp yapılmadığı bilgilerine ulaşılmış olup elde edilen veriler yaş grupları itibariyle karşılaştırılmıştır.

4.9.1.45 Yaş Üzeri Katılımcı Cevapları

45 yaş üzeri grupta yer alan 3 katılımcı kız çocuklarının okuldan alınmasında, okutulmamasında eşlerinin, 1 katılımcı hem eşinin hem de oğlunun, 1 katılımcı ise kız çocuğunun kendi isteğiyle okulu bıraktığını ifade etmiştir. 12 katılımcı ise eğitime devam konusunda kız ve erkek arasında bir fark olmadığını okul çağına gelen çocuklarını okuttuklarını, destek olduklarını belirtmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların “ben okumadım, bari kızların okusun, kurtulsun” cümlesiyle okumayı, ekonomik özgürlüğü buldukları şartlardan bir kurtuluş olarak gördükleri gözlenmektedir.

4.9.1.1 Kız Çocuklarının Eğitime Devam Etmelerinde Ailedeki Erkek Bireylerin Etkisi

Kız çocuklarının okulu bırakmasında baba, abi gibi erkek egemen faktörlerin neden olduğunu beyan eden bazı katılımcıların görüşü şöyledir:

“Çocuklarımın biri ilkokul bitirdi, ikisi ilkokula başladı ama 2. sınıfta gocam “gız çocukları okutulmaz” diyerek okuldan aldı, diğer beş gızımı da gocam hiç okula göndermedi.” (K1)

“Ben çocuklarım okusun çok istedim 7 çocuğumdan ikisi liseyi bitirdi, gerisi ilkokul bitirdi. Okusunlar diye elimden geleni yaptım, gocam benim kadar okumalarını desteklemirdi.” (K6)

“5 kız, 1 erkek 6 çocuğum vardı. Kızları maddi durumumuz kötü olduğu için okutamadık. Köyde yaşırdık, sadece ilkokul vardı, ortaokul şehirdeydi. Hem maddi durumumuz iyi olmadığı hem de gocam kız çocuklarının köyden şehre bir başlarına gitmesine karşı olduğu için kızlar en fazla ilkokula kadar okurlardı, sonrasında ise tarlada çalışırlardı.” (K8)

“3 erkek, 1 kızım var. Kızım okusun istedim ama abisi ve babası müsaade etmirdi. Kızım ortaokulu bitirince liseye gitmek istedi ama lise yoktu, uzaktaydı. Bulduğumuz yerde. Kızım başarılı bir öğrenciydi. Öğretmenler bile eve geldi okusunlar diye ama babası ve abisi müsaade etmeyince benim söz hakkın kalmadı.” (K9)

Toplumsal cinsiyet; toplumsal düzen içerisinde gerçekleştirdiğimiz kadınlık ve erkeklik rollerinin biyolojik cinsiyetimize bağlı olarak değil de içinde yaşadığımız toplumsal normlar, değerler, inançlar tarafından oluşturulduğunu ifade eden bir kavram olup toplumsal cinsiyet bireylerin davranış, düşünce ve bireyler arası ilişkilerini etkiler (Esen, 2021, s.9). Toplumsal cinsiyet rolü gereği kadından beklenen evi derleyip toplama, çocuk dünyaya getirme, çocuklarının bakımını sağlama rolü kız çocuklarının okumalarının elzem görülmemesine, erken yaşlarda okuldan alınmalarına neden olmaktadır.

4.9.1.2. Kız Çocuklarının Kendi İstekleriyle Eğitimi Bırakması

Kız çocuğunun kendi isteğiyle okulu bıraktığını beyan eden bir katılımcı;

“3 kız, 2 erkek 5 çocuğum var. Kızlarımı okuttum. 1'i üniversite mezunu, 1'i üniversite öğrencisi, diğeri de ilkokul mezunu. İlkokul mezunu olan fiziksel görüntüsü akranlarında daha büyük dikkat çekiyor diye kendi isteğiyle okulu bıraktı. Ben çok konuştum ikna etmeye çalıştım ama olmadı. Erkekler lise mezunu, şu an çalışıyorlar.” (K15) demiştir.

Katılımcılar arasında az sayıda olmakla birlikte fiziksel görüntüsü akranlarına kıyasla yaşından daha büyük gösterdiği için eğitime devam etmeyenler bulunmaktadır.

4.9.1.3. Çocuğu/Kız Çocuğu Olmayan Katılımcı Görüşleri

45 yaş üzeri grupta yer alan ancak çocuğu/kız çocuğu olmayan 3 katılımcı ise kız ya da erkek fark etmez çocuklarının okumalarını destekleyeceklerini, kız çocuklarının okumalarının çok önemli olduğunu belirterek görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir,

“4 oğlum var. Oğullarımın 3’ü ortaokul, 1’i üniversite mezunu. Okutabildiğim kadar okuturum. Aslında keşke kız çocuğum olsaydı. Ben hep “Allah’ım bana bir kız ver gözüm kör olsun” diye dua edirdim. Kız çocuklarını çok severim. Hele okuyan meslek sahibi olanlara hep özenirim. Bir kızım olsa onu okutmak meslek sahibi yapmak, benim gibi gocasının eline bakmasını isterdim.” (K10)

“25 yaşında (lise terk),24 (ön lisans mezunu),19 (lise mezunu) ve 12 yaşında (7. sınıf öğrencisi) 4 oğlum var. Onları kendileri okuyabildiği kadar okuttum. Kızım olsa yine destek olur okuturdum. 2 kız torunum var. Onların da okumalarını, meslek sahibi olmalarını isterim.” (K13)

“Çocuğum yok. Ancak olsaydı okumasını çok isterdim. Kızımın okumasını özellikle desteklerdim. Şimdi etrafımda görürüm. Mesela kızı okuyan ile okumayan çok farklı. Bizim zamanımızda kız çocukları genellikle ilkokuldan sonra okuldan alınır, evlenirdi. Ancak aynı yaşta olup ailesinin okuttuğu evlenmeyen kızlar şimdi meslek sahibi, işinde gücünde. Bence en doğrusu kız çocuklarını ezilmemeleri için okutmak.” (K17)

Katılımcı cevapları değerlendirildiğinde eğitim almanın, okumanın bir kurtuluş yolu olarak görüldüğü, bu noktada ayrıma gidilmediği görülmektedir.

4.9.1.4. Kız-Erkek Çocuğu Arasında Fark Olmadığı Görüşünde Olanlar

45 yaş üzeri grupta yer alıp gerçekleştirilen görüşmelerde kız-erkek çocuğu arasında eğitime devam etme noktasında herhangi bir ayırım yapmadığını beyan eden bazı katılımcıların görüşü şöyledir:

“Ben okuldan alındığım okumadığım için bu durum içimde kaldı. Kız erkek fark etmez 4 çocuğumun da (2 kız, 2 erkek hepsi öğrenim çağında okuyor) eğitimlerini takip ediyorum. Okuldaki toplantılara özellikle ben gidirim. Gocam daha çocuk ruhlu ben daha oturaktım. Kızım şehir dışında bir proje kazanmıştı. Kaynanam buna müsaade etmedi. Ama ben kızımın yanında yer aldım. Kaynanam gocami doldirirdi. “Babası nasıl izin verir” diye. Kızım üniversite için yurt dışına gidip 1-1,5 ay kaldı, ailede sadece ben biliyordum. Kızıma çok güveniyorum. Benim yapmadıklarımı o yapsın istiyorum. Gocam kızların okumasına karşı değil ama kaynanam dolduruyor. Ben bu aileye çocuklarım için katlanıyorum bu yüzden hepsini okutacağım.” (K2)

“2 kız, 2 erkek 4 çocuğum var. Aralarında ayırım yapmam okumak isteyen sonuna kadar okuturum. Ben çektim onlar çekmesin, Gocamda aynı şekilde çocukların okumasını istiyor.” (K3)

“Ben kızların üzerine daha çok düşerim, onların okumalarını, meslek sahibi olmalarını isterdim. Çocukların okulları ile ben ilgilenirdim, Gocam çocukların yaşlarını, kaçınıcı sınıfa gittiğini dahi bilmirdi. 1 kızım lise mezunu şu anda memur, diğer kızım da lise mezunu ancak erken yaşta evlendiği için çalışmır.” (K4)

“İki kızım 1 oğlum var kızlarımı okuttum ikisi de üniversite bitirdi. Kendi ayakları üstünde dursun benim gibi olmasınlar diye okudular. Meslek sahibi olmasa sadece okula bile gitse çok şey fark ediyor.” (K16)

Bu gruptaki 9 katılımcı kız ve erkek arasında bir fark olmadığını okul çağına gelen çocuklarını okuttuklarını, destek olduklarını belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde

katılımcıların “ben okumadım, bari kızların okusun, kurtulsun” cümlesiyle okumayı, ekonomik özgürlüğü buldukları şartlardan bir kurtuluş olarak gördükleri gözlenmektedir.

4.9.2. 45 Yaş ve Altı Katılımcı Cevapları

45 yaş ve altı katılımcılardan 3’ünün kız çocuğu/çocuğu olmadığı öğrenilmiş, geri kalan 13 katılımcı ise çocukların okula devam etmesi ve kız-erkek çocuk arasında ayırım yapmadıklarını bazı katılımcılar kız çocuklarını okutmanın daha önemli olduğunu çünkü kız çocuklarının meslek sahibi olmasının onları ekonomik olarak özgür, bağımsız olmalarını sağladığını beyan etmişlerdir.

4.9.2.1.Kız-Erkek Çocuğu Arasında Fark Olmadığı Görüşünde Olanlar

45 yaş ve altı grupta yer alıp yapılan görüşmelerde kız-erkek çocuğu arasında herhangi bir fark olmadığını beyan eden bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Kızlarımın üzerine daha çok titrerim. Çocuklarımın okumaları için maddi manevi destek okurum. Eşim de bu konuda benimle aynı şekilde düşünüyor.” (K18)

“18 (k), 15 (k), 12 (e), 10 (k), olmak üzere 4 çocuğum var. Ben bütün bunlara onlar için katlandım. Benim yaşadıklarımı yaşamaları diye elbette okusunlar. Kız erkek farkı yok ikisi de okumalı, erkekler de bazı şeyleri görmeliler ki eşlerine kötü davranmasınlar.” (K23)

3 erkek 1 kız çocuğum var hepsini okutmak, meslek sahibi olmalarını istiyorum. Kimsenin eline bakmasınlar, özgür olsunlar.” (K24)

“Kız erkek fark yok. Okusunlar meslek sahibi olsunlar isterim. Ben okumadım onlar okusun, içlerinde kalsın.” (K26)

“23,20,17,12,9 yaşında 5 kızım ve 10 yaşında 1 oğlum var hepsi okullarına devam ediyor. Gocam onların evlenmesinden ziyade okumalarını istiyor. Hatta 23 yaşındaki kızıma bazen görücü gelmek istir. Gocam kesinlikle karşı çıkar. Okuluna devam etmesini, iş sahibi olmadan evlenmemesini söyler. Bende aynı şekilde düşünirim.” (K27)

“2 erkek (13-1), 1 kız (13) 3 çocuğum var. Okul çağında olanlar şu an okula gidiyorlar. Kız çocuğumun okumasıyla özel olarak ilgileniyorum. Benim gibi olmasını istemiyorum. O hayatını yaşasın, söz hakkı olsun, kendi ayakları üstünde durup kimseye muhtaç olmasın.” (K32)

45 yaş ve altı katılımcılardan 13’ü çocukların okula devam etmesi ve kız-erkek çocuk arasında ayırım yapmadıklarını bazı katılımcılar kız çocuklarını okutmanın daha önemli olduğunu çünkü kız çocuklarının meslek sahibi olmasının onları ekonomik olarak özgür, bağımsız olmalarını sağladığını beyan etmişlerdir. Katılımcıların bu şekilde düşünerek okumayı, meslek sahibi olmayı hayat kurtulmasıyla ve evlilikte

yaşanılan sorunları en aza indirmeye yardımcı olacağıyla eş tuttukları düşünülmektedir.

4.9.2.2.Çocuğu/Kız Çocuğu Olmayan Katılımcı Görüşleri

45 yaş ve altı grupta yer alan katılımcılardan 3'ü çocuğu/kız çocuğu olmadığı öğrenilmiştir. Bu konuda katılımcıların görüşleri şöyledir:

“1 oğlum var. Okuluna devam ediyor. Kız erkek fark etmez ben çocukların okumaları kimseye muhtaç olmamaları gerektiğini düşünüyorum.” (K30)

“Ben çocuklarım okusunlar isterim. Oğlum olursa da abim gibi kız kardeşinin hayatına karışmasına müsaade etmem. Bu yüzden büyük çocuğum kız olsun istiyorum. Ailem gibi her sözü oğluma bırakmam. Çocuk anne ve babasını bilmeli.” (K31)

“2 oğlum var. Benim için kızım olsa kız erkek farkı olmazdı. Onun eğitimiyle de ilgilenirdim. Gelinim olsa onun da okuyup iş sahibi olan birisi olmasını isterim.” (K33)

Katılımcılar kendileri kız çocuğu/çocuğu olsa okumasını yine destekleyeceklerini belirtmişlerdir. Katılımcı ifadelerinden bu okumayı, eğitim almayı hayat kurtarmakla eş tuttukları düşünülmektedir. Bir katılımcı kendi ailesinde abisiyle yaşadığı sorunu kızının yaşamasını istemediğini, bu noktada oğluna müdahale edeceğini de aktarmıştır.

4.10.Katılımcıların Çocuklarının Erken Yaşta Evlilik Yapmak İstemesi Durumundaki Görüşleri

Katılımcıların sahip oldukları çocukların erken yaşta evlenmelerine bakışı Çizelge 4.20'de bulunmaktadır.

Çizelge 4. 20. Katılımcıların çocuklarının erken yaşta evlenmesine bakışı

	İzin Yok	Kızım Erken Evli	Kızım/Çocuğum Yok Bilmiyorum	Toplam
45 yaş ve altı	12	1	3	16
45 yaş üstü	8	6	3	17

4.10.1.45 Yaş ve Altı Katılımcı Görüşleri

45 yaş ve altı 12 katılımcı çocuklarının erken evlenmesine izin vermeyeceklerini bildirmişlerdir. Yapılan görüşmede; 1 katılımcı kızını erken yaşta

evlendirdiğini, 3 katılımcı kız çocukları olmadığını ancak kız çocukları olsa kendilerinin yaşadıkları zorlukları yaşamamaları adına erken yaşta evlenmelerine kesinlikle müsaade etmeyeceklerini çünkü çocuk yaşta evlenenlerin evlilik için yeterli olgunluğa sahip olmadığını beyan etmişlerdir.

4.10.1.1. Çocuğunun Erken Yaşta Evlendirilmesine İzin Veren Katılımcılar

Bu grupta yer alıp kızının erken yaşta evlenmesine müsaade eden 1 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıyla gerçekleştirilen görüşmede;

“Evlendirmek istemezdim. Ben çok ezildim. Sorumluluk almak zor, insanın akli başına sonradan geliyor.” (K25)

Yapılan görüşmeler sonucunda bu katılımcının kızını 17 yaşında evlendirdiği bilgisine ulaşılmış ve bunun nedeni araştırılmıştır. Yapılan araştırmada; katılımcının kızının kendi istediği biriyle evlenmek istediği, bu konuyu ailesine açtığı, ailesinin konuya karşı geldiği ancak ailenin kızlarının evlenmek için oldukça direttiği bu sebeple ailenin kızlarının yoğun baskısı sonucu zor durumda kalıp kızlarını evlendirdikleri bilgisine ulaşılmıştır.

4.10.1.2. Çocuklarının Erken Yaşta Evlendirilmesine Karşı Olan Katılımcılar

45 yaş ve altı diğer katılımcılar ise kız çocuklarının okumaları, meslek sahibi olmaları için onları erken yaşta evlendirmeyeceklerini açıklamışlardır.

“Ben ve eşim istemiriz ki erken yaşta evlensinler. Küçük yaşta sorumluluk almasın diye. Evlilik iki kişinin karar vermesiyle olmalı. Sadece büyüklerin uygun görmesiyle değil. Bu yüzden zamanı gelince kızım istediği, sevdiği biriyle evlensin.” (K20)

“Asla müsaade etmem. Eşimde istemez. Ben kendi yaşadıklarımı yaşamamasınlar diye müsaade etmem. Eşim kötü bir eş olabilir ama kötü bir baba değil, çocukların okumalarını ister.” (K23)

“Gocam kesinlikle razı olmaz. Büyük kızma bazen görücü geliyor ona bile sinirleniyor. Bende erken yaşta evlenmelerine müsaade etmem. Kendilerini, neyin ne olduğunu bilip sorumluluk alabilsinler evlilik ancak o durumda mümkün olur.” (K27)

“Müsaade etmem insanın bir çok şey içinde kalıyor. Ben okumadığıma çok pişmanım. Yeni bir aileye giriyorsun, sorumluluk alıyorsun, bekârlıkta olduğu gibi rahat olmuyor. Bir yere giderken eşinden kayınvalidenden izin almak zorundasın, izin almasan dargınlık oluyor yani bir çok kişinin gönlünü hoş etmeye çalışıyorsun. Çocuklarım bunları yaşasınlar istemem. İçlerinde kalsın.” (K31)

“Kızım yok ama oğullarımın küçük yaşta biriyle evlilik yapmasını asla kabul etmem. Çünkü çocuklar daha, Hele şimdi 17 yaşındakiler falan bizim zamanımızdaki gibi olgun değiller. Kendisini ya da bir evi idare edip sorumluluk alacak yaşta değiller. Kendileri anne babaya muhtaçlar.” (K33)

Katılımcılar tarafından okumak ‘hayat kurtarmakla’ eş tutulmakta, daha geniş bir ifadeyle evlilikte yaşanan sıkıntıları, evlenme nedenlerini okuldan alınmalarına bağlamaktadırlar.

Bu noktada daha önceki sorularda erken yaşta evliliği sorun olarak görmeyip eşleriyle yeniden evleneceklerini beyan eden ve cevaplarında çelişkiye düştüğü görülen 3 katılımcı; bu soruya “hayır, evlendirmem” cevabını vermiştir. Bunun nedeni kendilerine sorulduğunda;

“Ben ve eşim izin vermeyiz. Büyük kızım 18 yaşında ne onun ne de eşimle benim gündemimizde böyle bir konu yok. Çocuk küçük yaşta kendisi tanımıyor, sorumluluk alamaz bu yüzden anne ve baba engel olmalı, kimseye fırsat vermemeli. Bizim zamanımızda erken yaşta evlilik vardı. Ailemizden böyle görmüştük okumuyorduk ve görücü gelince hayır deme gerekçemizde kalmıyordu. Ancak çocuklarım okuyorlar ve meslek sahibi olmalarını isterim. Benim eşim de çok iyi biriydi. Kızımın evleneceği kişi iyi mi kötü bilmiyoruz ki. İnsan kendine gelince farklı çocuğuna daha farklı düşünüyor.” (K18)

“Ben ve kocam istemeyiz. Okulda başarılı bir öğrencisiyse hele hiç istemem. Kızlarım okusunlar diye bu kararlarından vazgeçirmeye çalışırım. Ben okulu bıraktığım için pişman oldum. Aynı şey onların başına gelsin istemem. Gocam çocuklar konusundaki kararları genelde bana bırakır. Müdahale etmez ama erken evlenmelerine o da karşı çıkar. Benim kocam iyi huylu arkamda duran biriydi. Ben gocam olması kaydıyla evet evlenirdim, başkasıyla değil. Çocuklarıma da asla müsaade etmem.” (K22)

“Kızlarımın böyle bir şey isteyeceğini sanmıyorum ama böyle bir durum olsa neden evlenmek istediğini anlamaya çalışırım, eşim de meslek sahibi olmaları evlenmemelerini ister. Benim eşim anlayışlıydı ama herkes aynı değil.” (K28)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde; erken yaşta tekrar evlenme nedenlerinin eşlerinin kendilerine iyi davranması, iyi huylu olması gibi eş kaynaklı nedenlerden olduğu, bu nedenle kendilerinin erken yaşta evlenmeyi tekrar isteyecekleri ancak çocuklarının aynı durumda yer almasını ‘herkesin eşleri gibi olmayacağını’ düşünerek kabul etmeyecekleri öğrenilmiştir.

Bir diğer katılımcı ise ‘erken yaşta evliliği sorun olarak görüyor musunuz’ sorusuna erken yaşta evliliği istenmeyen bir evlilikse sorun olarak gördüğünü, şimdiki aklınız olsa yeniden evlenir misiniz sorusuna eşinin anlayışlı olması sebebiyle evlenirdim cevaplarını vermiştir. Katılımcı bu soruya ise kız çocuklarını erken yaşta evlendirmeyeceğini beyan etmiştir. Katılımcı bu konu hakkında şöyle bir yorum getirmiştir;

“Ben erken yaşta evliliği bir sorun olarak görüyorum. Ancak evleneceğim kişi gocam olursa evlenirdim. Bu durum kocamın iyi bir eş ve baba olmasından kaynaklı. Evliliğim de ciddi sorunlar yaşamadığım için de erkek yaşta evliliği sorun olarak

görmemiştim. Ancak istenmeyen bir evlilikse bu soruna neden olabilir. Eskiden görücüsü gelene kızı verirlerdi. Hayır denmezdi. Şimdiki çocuklar daha özgüvenli, hayır diyebiliyorlar. Ancak erken yaşta evliliklerin çoğu istenmeyen kişilerle gerçekleştiği için bu bir sorundur. Çocuklarım ise evlenmekten ziyade okuyup kendi ayakları üstünde dursunlar, işe girsinler isterim. Bu sebeple ben ve eşim müsaade etmeyiz.” (K26) sözleriyle günümüzdeki değişen şartlara, çocukların eğitimde geçirdiği sürenin artmasına vurgu yapmıştır.

Aynı durumda olan bir başka katılımcı ise ‘erken yaşta evliliği sorun olarak görüyor musunuz’ sorusuna erken yaşta evliliği bir sorun olarak görmediğini, şimdiki aklınız olsa yeniden evlenir misiniz sorusuna hayır evlenmezdim, bu soruya ise kız çocuklarını erken yaşta evlendirmeyeceği cevaplarını vermiştir. Katılımcı bu konudaki çelişkiyi ise şöyle açıklamıştır;

“Ben evliliğimde sorun yaşamadığım için erken yaşta evliliği bir sorun olarak görmemiştim. Evlendiğime değil okumadığına pişman olmuştum. Çocuklarımla okumaları için ben ve gocam müsaade etmeyiz. Ben okulu bıraktığım için çok pişmanım şimdi yarım bıraktığımı onlar tamamlasın istiyorum.” (K19) diyerek eğitime devam etmemesinden kaynaklı pişmanlığını dile getirmiştir.

4.10.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcı Görüşleri

45 yaş üstü katılımcıların yarıdan fazlası çocuklarının erken evlenmesine izin vermeyeceklerini beyan etmelerine rağmen 6 katılımcı kızlarından bazılarının erken evlenmesine izin vermiş olup geri kalan katılımcılar bu duruma karşı olduklarını beyan etmişlerdir.

4.10.2.1. Kız Çocuklarının Erken Yaşta Evlenmesine İzin Veren Katılımcılar

Bu grupta yer alan katılımcıların kızlarının evleneceği ailenin iyi bir aile olduğunu söyleyerek bir savunma anlayışı içinde oldukları görülmüş ve ilk gelen görücüye kız verilmesinin o zamanın toplumsal şartlarında adeta bir ‘gereklik’ olduğunu belirtilmiş, toplumsal şartlar dışında eşlerinin, kayınlarının, oğullarının çocuklarının evlenmesinde en önemli faktör olduğunu, kendilerine söz hakkı tanınmadığını aktarmışlardır.

“Bizde ilk isteyene kızını verecekhsin, yokhsa kısmeti kapanır derler. Bu sebeple babam beni evlendirdi, bende erken yaşta kızlarımı evlendirdim. Kızlarıma fikirlerini sordum, onlar cevap vermediler cevap verilmezse bu nedir evet demektir. Bende biri hariç kızlarımı 16-17 yaşında evlendirdim. Bundan da pişman değilim. Namuslarıyla telli duvaklı gelin olduklarını düşünirim. Kızlarım da evliliklerimde sorun yaşadılar ama sonuçta kocaları dövir, sever ben ne karışırım.” (K1) Aynı katılımcı daha önceki sorularda ‘namusuyla gelin olmanın’ önemli bir kavram olduğunu, köy gibi küçük yerlerde yaşamının kendisini bu tarz söylemlere ittiğini belirtmiştir.

“Bir kızım erken yaşta evlendi. Onu da abisi okuldan aldı. Güzel bir kızdı, isteyen çok olirdi. Abisi kız kardeşinin namusunu koruduğın düşünerek okuldan aldı. Zaten bu kızımın da görücüsü çok fazla olunca yine namusunu korumak için evlendirdiler. Benim ve kızımın fikrimi soran olmadı. Gocam ikna olunca bize söz hakkı düşmedi.” (K4)

“Büyük kızım 18 yaşını tamamlamadan evlendi. Onun da o yaşta evlenmesini istemedim. Vallahi aslında yaşının küçük olduğunu düşünürdüm. Ama kayınım çok ısrar etti. Kızımın gelin gideceği aileyi tanirdi. Eşimde istedi. Kızımın da fikrini sorduk o da istedi. Ama ben çok gönüllü değildim. Okusun isterdim.” (K5)

“Kız çocuklarımdan biri 17 diğeri 24 yaşında evlendi. Gocam ailesini tanıdığı için karşı çıkmadı. İyi bir aile dedi. Kızımın da fikrini sordı. Kızım köye gelin gidecekti, şehre değil. Ben köye gelin gidip, benim yaşadıklarımı yaşasın istemirdim. Aile iyi olmasa gocam da müsaade etmezdi.” (K6)

“2 kızım 18 ‘inden küçük diğeri 3 ü 18 ‘inden büyük yaşta evlendi. Evlenmelerine gocam karar verdi. Fikirlerini sordular ama kızlarım ne denli istekliydi emin değilim.” (K8)

“Bir kızım babasının isteğiyle 17 yaşında evlendi. Karşı tarafa iyiyse, şartlar uygunsa babası bu konuda katı değildi. Kızlarımı daha küçük yaşta istediler ama ben babalarından sakladım. Bilse evlendirmek isterdi.” (K16)

Gerçekleştirilen görüşmelerde kız çocuklarını erken yaşta evlendiren ebeveynlerden annelerin 3’ü okuryazar olmayıp 1’i hiç okula gitmemiş, 1’i ilkokul, 1’i ise okuryazardır. Bu katılımcıların eşleri ise; 1’i ilkokul terk, 1’i ilkokul, 1’i okur yazar, 2’si lise, 1’i ise ön lisans mezunudur. Yapılan araştırmalar katılımcı beyanlarını destekler şekilde ebeveynlerin eğitim düzeyleri azaldıkça kız çocuklarını erken yaşta evlendirme oranlarının arttığını saptamıştır (Özgür vd., 2019,28). Bununla birlikte katılımcıların cevaplarından da görüldüğü üzere çocuk yaşta evlendirilen kadınların çocuklarının geleceği üzerinde fikir beyan etme hakkı bulunmamakta çocukların geleceği hakkında evdeki erkek bireyler karar verici konumda bulunmaktadır (Kara, 2015,70).

4.10.2.2. Kız Çocuklarının Erken Yaşta Evlenmesine İzin Vermeyen Katılımcılar

Kız çocuklarının erken yaşta evlenmesine karşı olan diğer katılımcıların ise görüşleri aşağıdaki gibidir,

“Kızım 25 yaşında evlendi. Evlenene kadar etraf baskı yaptı. Evlendiği yaş köy şartlarına göre oldukça ileri bir yaş. Etraf ”seni kimse almir” vs dedi ama kızım evlenmeyi istemirdi. Kızım benim çektiklerimi biliyor. O yüzden geç evlendi, evlenmek istemiyordu. Erken yaşta evlenmek istese kesinlikle müsaade etmezdim.” (K7)

“2 kızımdan biri 19, diğeri 24 yaşında kendi istekleriyle evlendi. Erken evlenmek isteselerdi müsaade etmezdim. Ben çok zorluk yaşadım. Oğlumun da küçük yaşta biriyle evlenmesini istemezdim. Oğlum da 24 yaşında kendi yaşında biriyle evlendi.” (K11)

“Müsaade etmem. Çünkü ben okumadığım, çalışmadığım için çok pişmanım. Kızlarımın da aynı pişmanlığı yaşamalarını istemirim. ” (K14)

“Ben istemirdim. Ezildim, sorun yaşadım, 15 yıl kayınpederime baktım hayatımın en güzel zamanları boşa geçti. Anne oldum en olduğunu bile anlamadım. ” (K15)

Her iki grup karşılaştırıldığında; 45 yaş üstü yaş grubunda kızlarını erken yaşta evlendirme gerekçesi olarak küçük yerde yaşamaları ve okumayan kızın görücüsü gelmesine rağmen evlenmemesinin çevrede olumsuz söylemlere neden olacağı, eşlerinin kararı gibi düşünceler olduğu anlaşılmaktadır. 45 yaş ve altı grupta ise 18 yaş ve üzeri çocuğu olan katılımcılarda bulunmakta olup onlardan birinin çocuğunu erken yaşta evlendirdiği, bu durumun nedeni olaraksa kızlarının evlenmek için çok baskı yapması olduğu öğrenilmiştir. Diğer 15 katılımcıdan hiçbirinin çocuklarını erken yaşta evlendirmedeği ve bu duruma karşı oldukları görülmüştür. Yapılan görüşme neticesinde toplumsal baskıların azalarak da olsa devam ettiği ancak ailelerde çocukları okula gönderme, eğitim hayatını yarım bırakmama düşüncesinin pekiştiği gözlenmektedir.

4.11.Katılımcılar İçin Erken Yaşta Evlilik Sorun mudur?

Katılımcıların erken evlenmeleri nasıl değerlendiklerine ait bilgiler Çizelge 4.21’de görülmektedir. Buna göre, 45 yaş ve altı katılımcıların büyük kısmı erken evliliğin çok büyük sorun olduğunu bildirirken, dört katılımcı sorun olmadığını söylemiş, bunun nedeni olarak da eşlerinin anlayışlı olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ancak 45 yaş üstü katılımcıların tamamı erken evliliğin çok büyük sorun olduğunu bildirmiştir.

Çizelge 4. 21. Katılımcıların erken yaşta evliliği sorun olarak görüyor musunuz sorusuna yanıtı

	Evet	Hayır	Toplam
45 yaş ve altı	12	4	16
45 yaş üstü	17	0	17

Burada dikkat çeken nokta 45 yaş üstü katılımcıların hepsinin erken yaşta evliliğin bir sorun olarak belirtmelerine rağmen çok sayıda katılımcının kızını erken evlendirdiği ya da çocuk gelin aldığıdır.

4.11.1.45 Yaş ve Altı Katılımcı Görüşleri

45 yaş ve altı katılımcılardan 12'si erken yaşta evliliği bir sorun olarak gördüklerini, 4'ü ise eşleri kendilerine iyi davrandığı, kendilerini ezdirmediği için erken yaşta evliliği bir sorun olarak görmediklerini beyan etmiştir.

4.11.1.1. Erken Yaşta Evliliği Sorun Olarak Görmeyen Katılımcılar

Erken yaşta evliliği sorun olarak görmeyen bazı katılımcıların görüşü aşağıdaki gibidir,

“Benim iyi giden bir evliliğim olduğu, kocam iyi bir insan olduğu için bu bir sorun olarak görmüyorum. Kızımın nasıl biriyle evleneceğini bilmediğim için müsaade etmem. Bizim zamanımızda küçük evlenmek vardı ama şu an yok.” (K19)

“Mutlu bir evliliğim olduğu için ben bir sorun olarak görmüyorum. Bizim zamanımızda erken yaşta evlenmek vardı ama şimdi durumlar farklı. Kocan eğer anlayışlı biriye karşılıklı fedakarlıklarla evlilik güzel bir şekilde yürütülebilir.” (K22)

“Bana göre sorun değildir. Yani hem avantajı hem de dezavantajı var. İyi tarafı erke yaşta anne olunca çocuklarla arkadaş gibi oluyorsun, sabrın daha fazla oluyor mesela en büyük çocuğuma gösterdiğim sabrı en küçüğüne gösteremiyorum. En büyük kızım ile arkadaş gibiyiz, giyimlerimiz bile bazen aynı oluyor. Dezavantajı ise erken yaşta evlenince bazı şeyleri yetişkin açısıyla bakamıyorsun sorunları çözmekte zorlanıyorsun.” (K28)

Katılımcılar eşlerinden kaynaklı sebeplerden, evliliklerinde ciddi sıkıntılar yaşamamalarını gerekçe göstererek erken yaşta evliliği bir sorun olarak görmemişlerdir. Erken yaşta evliliği sorun olarak görmeyen katılımcılara kız çocuklarını neden erken yaşta evlendirmek istemedikleri sorulmuş olup cevaben; eşlerinin bunda önemli bir faktör olduğunu, eşlerinin kendilerini başkalarına karşı ezdirmediğini erken yaşta evliliğin kendi dönemlerinde daha yaygın olduğunu, günümüzde şartların değiştiğini aktarmışlardır.

Bu grupta yer alan bir katılımcı ise bu soruya *“İstenmeyen bir evlilikse sorundur. Sorumluluk almak çok zor. Bence en doğrusu 24-25 yaşında evlenmek. Aileler bilinçlendirilmeli, çocuklar okutulmalı.” (K26)* diyerek erken yaşta evliliği sorun olarak görmeyen katılımcılardan farklı olarak evliliğin evlenecek kişi tarafından istenilip istenilmemesini bir gerekçe olarak göstermiştir. Ancak burada henüz reşit olmamış, fiziksel, bilişsel gelişimini tamamlamamış kız çocuğu hakkında net bir fikri olmadığı evlilik kurumunu isteyip istemediği hakkında nasıl sağlıklı bir karar verebilir sorusu sorulmalıdır.

4.11.1.2. Erken Yaşta Evliliği Sorun Olarak Gören Katılımcılar

Erken yaşta evliliği sorun olarak gören diğer katılımcılardan bazılarının görüşü aşağıdaki gibidir,

“Sorundur. Çünkü küçük çocukların omuzlarına büyük yükler biniyor. Çocuk daha kendi sorumluluğunu alamadığı çağda başka kişilerin, bir evin sorumluluğunu alır. Yaşın büyük olduğunda kocanın ailesi de sana rahatça karışıp, ezemir. Ben evlenip mutsuz olsaydım ailem destek olmazdı. Mesela ablamın evliliğinde sorunlar var ailem çocuklarını bırak gel dedi. Bu sebeple eşinden ayrılmakta kolay değil. Bence yaş sınırlaması arttırılmalı. 18 yaşta evlilik için küçük bence en az 20 yaş olmalı.” (K20)

“Büyük bir sorundur. Ben 38 yaşındayım annem yanlış yapmış diyorum. Şimdiki gençleri görünce imreniyor, ben hiçbir şey yaşamamışım diyorum. Şimdikiiler özgür, istediklerini giyiyor, geziyor, okuyor, hayatlarını yaşıyor. Bende bunları yaşamak istirdim. Aklım başıma geç geldi.” (K25)

“Sorundur. Aile geçimi zor, gocanı kaldıramaz, gocanın ailesini idare edemez, bizim zamanımızda biz zorluklarla daha rahat başa çıkirdik. Şimdikiiler böyle değil ki. İdare edemirler, zora gelince kaçirler. 18 yaş sınırı düşük evlendirilmek için bence en az 20 olmalı, aileler de kızlarına sahip çıkmalı, destek olmalı, güvenmeli, baskı kurmamalı.” (K27)

“Sorundur. Çocuktan ziyade aile eğitimi olmalı. Çocuk ne kadar okumuş olsa da anne baba bilinçli değilse, söz hakkı vermiyorsa, çocuk evliliği evcilik gibi görürü. Cinsel ilişki bende olduğu gibi travma olur, tüm hayatını etkiler, kaldırılamayacak bir yükür bence.” (K29)

“Sorundur. Biz o zamanlar cahildik, karşı gelsek susturtulduk, bir şey yapamazdık ama şimdiki kızlar daha rahat karşı geliyorlar. Anne ve baba çok önemli onların bilinçlenip kimse fırsat vermemesi lazım.” (K30)

“Sorundur. Çünkü çocuksun kayınvalide, kayınpederle yaşamak zor oluyor Benim onlarla aram iyi büyük sorunlarımız yok ama sorun olduğunda cevap veremiyorsun. İlk zamanlar düğünümde oynadığım için evlendikten sonra telefon elimde olduğu için arkamdan konuşulduğunu duydum. Bu duruma bir şeyde diyemedim ama çok üzıldüm. Galiba kuşak farkı var benim yaptığım birçok şey onlara saygısızlık gibi geliyor. Bu tarz sorunları erken yaşında yaşamak istemezdim.” (K31)

“Sorundur. Çünkü insan kendisi, vücudunu tanımıyor, Kişiliğini oturmamış. Kendi vücudun gelişmeye devam ederken sen başka bir vücut tanıyorsun. Başka bir el sana dokuyor. Kolay değil. Ailesine ve ortama alışmak zor. Alışma sürecinde yeme şekli sofraya oturma şekli her şey sorun oluyor. Kendini kabullendirme onlar da seni kabullenene kadar zorluk yaşıyor. Eşle ilgili de ailesiyle yaşayınca birbirini tanımak daha geç oluyor. Rahatça hareket edemiyorsun, konuşamıyorsun kavga bile edemiyorsun. Davranışların, söylenen sözler hepsi kontrol altında olmak zorunda. Bence devlet yaş sınırını 18’den yükseltmeli. Yaş büyütme isteyenlere daha ağır şartlar getirilmeli. 15 yaşında bir kıza gelin olmak, düğün altın takılması cazip gelebilir ama bunlar geçip gerçeklerle yüzleştğinde hayal kırıklığı yaşıyor. Televizyonda saçma sapana diler yerine aileyi bilinçlendiren programlar yapılmalı. İnsanlar bunun yanlış bir şey olduğuna maruz bırakılmalı.” (K33)

Toplumsal cinsiyetin toplumlarda algılanışı, toplumdan topluma değişmekte olup durağan değil dinamik bir yapısı olan kültürel bir kavramdır. Toplum kadın ve erkekten olan beklentilerini, isteklerini, onlara atfettiği görevleri, rolleri ve davranışları belirlemiş olup kadın ve erkekten bu rollere uygun olarak davranmasını beklemektedir. Kadın ve erkek ise içinde yetiştiği aileden öğrendiği, sonradan kamusal alanda toplum tarafından kendisine dayatılan bu rollere zaman zaman fark etmeden uygun davranmaktadır (Demez, 2005:34).

Katılımcı görüşlerine bakıldığında; ailelerinde gördükleri kız çocuğu rolünü eşlerinin ailesinin yanında da sürdürdükleri öğrenilmiştir. Ancak çocuktan; küçük yaşında ailesinin yanından ayrılıp evlilik gibi bir sorumluluğu yüklenmesi, bilmediği bir aileye gelin, eş, anne kavramlarını sorunsuzca taşıması beklenmektedir. Bu sorumlulukları kaldıramayan katılımcıların evliliklerinde sorun yaşadığı ve bu durumun ise hayat boyu silinmeyecek travmalara neden olduğu da bir gerçektir.

4.11.2. 45 Yaş Üzeri Katılımcı Cevapları

45 yaş üstü katılımcıların hepsi erken yaşta evliliğin bir sorun olduğunu ancak o dönemin şartları gereği aileleri tarafından okutulmadıklarını, görücülerinin geldiğini, fikirleri sorulsa dahi söz hakları olmadığını bu sebeple erken yaşta evlendirildiklerini ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının görüşü şöyledir:

“Aslında sorun ama bizim zamanımızda hayır diyecek imkân yoktu. Şimdi zaman değişti. Çocuklar ailelerine çok kolay hayır diyirler. Çocuklar erken yaşta evliliklerin önüne geçmek için okutulmalı. Benim torunlarımın hepsi okir.” (K1) Katılımcının kız çocuklarını erken yaşta evlendirdiği ya da çocuk gelin aldığı öğreniliş, bu durum kendisine sorulmuş cevaben *“ben çocuklarımı köy ortamında büyüttüm, benim zamanımda kız çocukları okutulmırdı, ev işleri yaptırılırdı. Ben de çevre laf, söz yapsın istemediğim için kızlarımı erken yaşta evlendirdim. Oğullarıma da aynı şekilde birileri vasıtasıyla aracılık yapıp evlendirdim. Bazı gelinlerim yaşı küçüktü. Ama bizim zamanımız öyleydi.”* Sözleriyle toplumsal şartların çocukların evlendirmesinde etkili olduğunu belirtmiştir.

“Evet sorundur. Erken yaşta evlilik sorun olmasa küçük yaşlarda evlenenler bu kadar sorunlar yaşamazdı. Eşim yabancı insanların yanında beni bırakıp gitti. Çok kısıtlandım. Kendime güvensizdim. Birçok şeyi yaşayarak öğrendim. Bana öğreten yönlendiren olmadı. Bu sebeple öncelikle çocukların okuması gerekir.” (K3)

“Evet bence bir sorundur. Ben küçük yaşta evlendiğim için çok pişmanım. Bir kızım erken yaşta evlendi ama diğeri meslek edinmişti. Onun evlenmesine abisi vesile oldu, okuldan aldı. Diğer kızım daha geç yaşta evlendi, meslek sahibi oldu. Büyük kızımın evliliğinde sorun yaşayınca diğer kızım daha geç yaşta meslek sahibi olarak evlendi. Bence bu durumun önüne geçmek için kızlar okula gönderilmeli, ailelerde bilinçlendirilmeli.” (K4)

Evdeki büyük kız çocuğu abisinin baskıyla yine abisinin uygun gördüğü bir aileyle evlenmiş, diğer kız çocuğu ise ablasının evliliğindeki sorunlar neticesinde meslek sahibi olarak daha ileri yaşlarda evlenmiştir. Evdeki büyük kız çocuğu adeta ‘kurban gitmiş’ bir deneme yanılma misali abinin isteğiyle evlenmesi tüm hayatının etkilenmesine sebep olmuştur.

Erken yaşta evlilik birçok sorunla beraber erken yaşta anne olma gerçeğini de oluşturmakta ve bu durumun pek çok riski bulunmaktadır. Evliliğe ve anneliğe hazır olmayan ‘çocuk’ anne olmanın sorumluluğunu taşıyamayabilir, bebeğini farkında olmadan ihmal edip zarar verebilir (İçağasıoğlu Çoban,2009, s.45). Erken yaşta evliliğin sonuçlarından birisi olan adölesan gebelik ve adölesan anneliktir. Çocuk yaşta anne olan birey erişkin yaşta anne olana göre daha az bilgi ve sorumluluğa sahiptir. Bu durum ise geri dönülmez ve telafi edilmesi zor durumlara sebebiyet vermektedir (Yakıt ve Coşkun,2014,7). Bu konuda bir katılımcının erken yaşta evliliğini sorun olarak görmesini aktarırken ki görüşü dikkat çekicidir,

“Sorundur. Çünkü erken yaşta evlenmek erken yaşta anne olmak demek. Ben evlilik nedir bilmiyordum ki anneliği bileyim. Çocuğun ateşi çıkıyordu nasıl davranacağımı ne yapacağımı bilmiyordum. 1 çocuğumu yüksek ateşten kaybettim. Ateşin yüksekliğinin çocuğa zarar vereceğini bilmezdim. Erken yaşta evliliğin önüne geçmek için kız çocukları okutulmalı, Çevreyi hayatı tanımalarına fırsat verilmeli, olgunlaşmalı.” (K5)

“Sorundur çünkü çocuk olsa çocuğa bakamir, yemek yapamir, sorumluluk alamir. Evlenecek kişinin olgun olması daha iyi. Kızlara aileleri sahip çıkmalı okutulmalı, arkasında durmalı.” (K10)

“Sorundur. Çünkü gelin geldiği ailede zorluk çekiyor, anne olsa anneliği bilmiyor, iş yapmayı bilmiyor, yaşı küçük olduğu için kendisini savunamaz, ezdirir. Aileler çocuklarının arkasında olmalı, evlendirmemeli, bu durumun yanlış olduğunu çocuklarına anlatmalı.” (K11)

“Sorundur. Küçük yaşta cinsel ilişki zor olur. Bazen neden erken evlendim diye çok düşünirdim. Çocuk ne anlar erkek kahrı çekmekten. Kızım olsa evlendirmezdim, kıyamazdım. Bizim kültürümüzde erkeğe laf anlatmak ikna etmek çok zor. Aileler bilinçli olmalı, kızlarını okutulmalı. ” (K13)

“Sorundur. Çünkü gençlik yaşanmıyor, içine kalıyor, okusaydım bir yerlere gelirdim, çocuklarım daha iyi şartlarda yaşarlardı. 18 yaş evlilik yaşı için çok erken bence yasal olarak daha ileri bir yaş belirlenmeli. ” (K14)

“Sorundur. Evlilik nedir bilmiyorsun, kafana oturmuyor, anlam veremiyorsun, kendini savunamıyorsun. En iyisi çocukları okutup meslek sahibi olmak, kimseye muhtaç olmamak. Okuyunca ufkun açılıyor, olaylara daha farklı yönden bakabiliyorsun. ” (K15)

“Sorundur. Başkasının sorumluluğunu almak, akrabaları bile olsa bilmediğin bir aileye gelin olarak gitmek çok zordur. Yaşın küçük ailen arkanda değilse seni ezirler, gocan

arkanda durmir, söz hakkın zaten yok. Çocuklarına bile sana sormadan karşılıyorlar.”
(K16)

Yapılan görüşmeler neticesinde ‘Erken yaşta evlilik bir sorun mudur?’ sorusuna alınan cevaplar itibariyle eğitim düzeyinin etkilendiği birçok alan bulunmasına rağmen 45 yaş ve altı ve üstü gruplar arasında eğitim düzeyinin belirgin bir değişim ve etki yaratmadığı, katılımcı eşlerinin önemli bir faktör olduğu düşünülmüştür.

4.12.Katılımcıların Şu Anki Duygu Durumlarıyla Yeniden Erken Yaşta Evlenmelerine Bakışı

Katılımcıların sahip oldukları çocukların erken evlenmeleri değerlendirmeleri Çizelge 4.22’de yer almaktadır. Buna göre, 45 yaş üstü katılımcıların tamamı, 45 yaş ve altı katılımcıların ise %75’i ‘Şimdi ki aklınız olsa yeniden erken yaşta evlenir misiniz?’ sorusuna gerek evliliklerinde yaşadıkları sorunlar, gerek yaşlarının evliliğe uygun olmaması ve gerekse de çocuk olmaları sebebiyle hayır cevabı verirlerken, aynı gruptaki katılımcıların %25’i “evet evlenirim” cevabını vermiş olup bu katılımcıların gerekçe olarak eşlerinin kendilerine anlayışlı olması, kimseye ezdirmemesini göstermişlerdir.

Çizelge 4. 22. Katılımcıların şu anki durumlarıyla erken yaşta evlenmeyi değerlendirme durumları

	Evet	Hayır	Toplam
45 yaş ve altı	4	12	16
45 yaş üstü	0	17	17

4.12.1.45 Yaş ve Altı Katılımcılar

45 yaş ve altı katılımcılarla yapılan görüşmelerde “Şimdi ki aklın olsa yeniden erken yaşta evlenir misin?” sorusuna evet yanıtını veren 4 katılımcıdan 3’ü erken yaşta evliliği eşleriyle iyi anlaştıkları için bir sorun olarak görmediklerini, 1 katılımcı ise evliliğin istenmeyen bir evlilikse sorun olduğunu ancak evlenilen kişiyle iyi anlaşılıyorsa bunu bir sorun olarak görmediğini ve evleneceği kişi eşi olacaksa yeniden erken yaşta evleneceğini beyan etmiştir.

4.12.1.1. Evleneceklerini İfade Eden Katılımcı Görüşleri

Bu soruya ‘evet evlenirdim’ yanıtını veren bazı katılımcıların görüşü şöyledir:

“Eşimle mutlu olduğum için eğer tekrar eşimle evleneceksem evlenirdim. Çünkü beni pişman etmedi, sorun yaşatmadı.” (K18)

“Şimdiki aklım olsa okur evlenmezdim. Erken evlilikten ziyade okuyamamak içimde kaldı. Evlilik yapacağım kişi gocamsa evlenirdim. Gocam çok iyi biri.” (K19)

Bu katılımcıya erken yaşta evliliği bir sorun olarak görmemesine rağmen neden erken yaşta evlilik yapmak istemediği, bu durumun bir çelişki oluşturup oluşturmadığı sorulmuş olup cevaben; *“ben evlendiğim için değil okuyamadığım için çok pişmanım, kendi isteğimle okulu bırakmışım, ağabeyim kız çocukların okumasına karşı olsa da ben okumak istediğim için ağabeyimi ikna edebileceğimi düşünüyorum, okuyup meslek sahibi olmak en büyük hayalim”* demiştir. Katılımcının daha önceki cevapları incelendiğinde kendi isteği ile okuldan ayrılarak dini bilgiler ve dikiş öğrenebileceği kurslara gitmek için okulu bıraktığı görülmüştür. Kız çocukları başta annesi olmak üzere çevresindeki kadınları genellikle ev içi işler çerçevesinde görmekte ve kadının yaşamının bu dünyayla sınırlı olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle katılımcının da belki çevresinde çalışan bir rol model olmamasından kaynaklı olarak okuldan ayrılmak istemesi ve çevresindeki yaşama uyum sağlamak istemesi dönem şartları içinde normal karşılanan bir durumdur.

“Eşimle evlenirdim.” (K26) isimli katılımcıya erken yaşta evliliği bir sorun olarak görmesine rağmen neden erken yaşta evleneceği sorulmuş olup cevaben; *“Çünkü mutluyum, kocam iyi anlayışlı bir insan. Benim arkamda durur destekler. Ailesi de çok iyi insanlar. Bana karşı olumsuz bir davranışları olmadı. Bu sebeple istenmeyen erken yaşta evlilik bir sorundur. Ama evleneceğim kişi eşim olsa yine onunla evlenirdim.”*

“Eşim aynı kişi olacaksa eşimle evlenirdim. Çünkü ben evliliğimde sorun yaşamadım.” (K28)

4 katılımcı da benzer şekilde bu soruya ‘evet evlenirdim’ yanıtını vermelerine gerekçe olarak eşlerinin ve eşlerinin ailesinin iyi olmalarını ve evlilikte sorun yaşamamalarını göstermişlerdir.

4.12.1.2. Evlenmeyeceklerini İfade Eden Katılımcı Görüşleri

Bu soruya ‘hayır evlenmezdim’ yanıtını veren bazı katılımcıların görüşleri ise şöyledir:

“Evliliğimde sorun olmamasına rağmen evlenmezdim. Yaşımın dolmasını, karakterimin oturmasını beklerdim.” (K20)

“Evlenmezdim. Kızlarım zaten benim yaşadığım süreçleri bildiği için şu an evlenmek istemir. Yaşım küçüktü zorluk yaşadım. 5 kızım oldu. Kaynanam “neden erkek çocuk doğurmursun senin paranı başkası yiyecek” diye kızıp baskı yapardı. Bu konuda gocam baskı yapmazdı ama kaynanam çok baskı yapardı.” (K21) Annenin evlilik süresince yaşadıkları evde bulunan kız çocuklarına da yol göstermekte, annenin yaşadığı olaylara tanık olan kız çocukları erken yaşta evliliğe karşı durduğu, ailelerin de onları korumak adına erken yaşta evliliğe karşı çıktığı görülmektedir.

“Asla ama asla evlenmezdim. evlilik boyunca duygusal, fiziksel, cinsel şiddet gördü. Kadınlığımı yaşayamadım. Neden evleneyim ki. Abime karşı çıkardım. Hala karşı çıkmadığım için kendime kızıyorum.” (K23)

“Evlenmezdim. Önceden nişanlım öldükten sonra yüzük atılsa namusun kalmaz herkes laf çıkarırdı. Ben laf çıksa da gerekirse ve de kalır evlenmezdim. Gocamla ilgili değil, şartlar olarak yaşım küçüktü zorlandım, yaşamayan bilemez.” (K25)

“Asla evlenmezdim. Akraba olmayan, bilinçli kişiliği olgun biriyle evlenirdim. Kendimden yaşça büyük biriyle evlenmezdim. Tüm hayatım boyunca travma yarattı. Hayat, erkek, kadın hakkında fikrim yokken hayata direk katıldım, erkeğe, ailesine uyum sağlamaya çalıştım. Psikolojik olarak zorluk yaşadım. Erkek batı doğu fark etmez, bilinçli olup kendisini geliştirmede zorundur. Kendisini yetiştirmesi önemli. Ben abi olarak gördüğüm birini eş olarak benimseyemedim. Cinsel ilişkide sanki abimle birlikte oluyormuşum gibi hissettim çünkü en mahremim. Eşimle aramda 18 yaş fark vardı. Cinsel ilişkide zorlanınca ilk zamanlar anlayışlıydı ama sonradan etraftan baskı gördü. İlk cinsel ilişkim cinsel saldırı, tecavüz gibi olunca bir daha cinsel ilişkiye girmekte zorlandım. Zaten o ilişkiden de gebe kalmışım. Bir daha da doğru düzgün ilişkiye giremedim. Cinsel ilişki olacağı zaman kas gevşetici iğne kullanırdım, Oğlum 17 yaşındayken eşim yurt dışına çalışmaya gitti. Yurt dışına gitmeden yine tecavüz durumu oldu ben yine gebe kaldım. Vajinismusum olduğunu öğrendim. Kocamla boşanma nedenimiz cinsel ilişki sorunu ve çevre baskısıydı. Aslında eşim kötü biri değildi ama çevre baskısı gördü.” (K29)

Erken yaşta evlendirilen kız çocukları evliliğin, cinselliğin ne olduğunu bilmeden farklı, belki de tanımadığı ailenin yanına ‘gelin’ olarak gitmekte ve gelin gittiği aileden de hizmet etmesi beklenmektedir. Bu durum psikolojik açıdan bireyde travma oluştursa da en büyük travmayı şüphesiz bilinmeyen, hem zihnen hem de bedenen hazır olunmayan cinsellik oluşturmakta, bireyin yaşamına kalıcı olarak zarar vermekte, iz bırakmakta, henüz yeni gördüğü ve tanıdığı bir aileye gelin giden kız çocukları, kendisi gibi genç ve cinsellik konusunda az bilgiye sahip bir eşle cinsellik yaşamaya yönelmekte, tecrübe ettiği ilk deneyimler, kız çocuklarının travmatize olmalarına sebep olabilmektedir.

“Asla evlenmezdim. Çünkü mutlu olamadım, gençliğim, çocukluğum hepsi gitti. Dünyanın dayağını, hakaretini gördüm. Neden evleneyim ki. Ama ben evlenmemek için çok mücadele ettim. Daha fazlasını yapamazdım.” (K30)

“Asla evlenmezdim. Okurdum, ayaklarımın üstünde durup meslek edinmeye çalışırdım, hayatımda her şey istediğim gibi olurdu. Ben o dönem abime ısrar etsem de bir şeyler değişmezdi, çünkü tüm kararlı alan oydu.” (K31)

“Evlenmezdim. Küçük yaşta sorumluluk almak istemezdim. Eğitime devam etmek, çevremi daha iyi tanımak, işe girdikten sonra kendi karar verdiğim biriyle evlenmek isterdim.” (K33)

Katılımcıların cevapları incelendiğinde soruya ‘hayır evlenmezdim’ cevabını verenlerin ortak görüşü; okuyup, meslek sahibi olma yönündedir. Eğitime devam etmek, meslek sahibi olmak, ekonomik özgürlüğü kazanmak katılımcılar için bir güvence, kurtuluş yolu olarak görülmektedir.

4.12.2.45 Yaş Üzeri Katılımcı Görüşleri

45 yaş üstü katılımcıların cevapları incelendiğinde; tüm katılımcılar şimdiki akılları olsa erken yaşta evlenmeyeceklerini, mümkün olsa eğitime devam edip meslek sahibi olmak isteyeceklerini, erken yaşta evlenip anne olmanın, farklı bir aileyle yaşamalarının oldukça zor ve yıpratıcı olduğunu, bu durumun ise tüm hayatlarını etkilediğini ifade etmiştir. Bu konuda verilen bazı cevaplar şu şekildedir,

“Evlenmezdim. Yıllar geçmiş hala neden hayır demedim diye kendime kızıyorum. Evlilik cinsellik, çocuk hiçbirini bilmiyorsun o yaşta. Ben ana olduğumu üçüncü çocuğumda anladım. İlk iki çocuk benim için oyuncak gibiydi. Nasıl davranılır bilmirdim.” (K2)

“Evlenmezdim. Ben 15 yaşında evlenmek istemiyordum dediğimde annem neden evlenmiyorsun diye ağlıyordu. Duygusal baskı yapıyordu adeta. Şimdi olsa anemin ağlamasından bu kadar etkilenmezdim. Çünkü anne olmak ne demek, farklı bir aileyi girmek ne demek, misafir nasıl ağırlanır, çay bile nasıl yapılır biliyordum Çok zordu.” (K5)

“Hayat boyu evlenmezdim. Çok çektim. Gocamı şu an bile sevmirim. Bana cinsel anlamda dokunmaya çalışsa bile istemirim. Eli elimin üstüne gelse uzaklaşırim. Gocamdan çok şiddet gördüm. Komşuma gitsem niye gittin diye dövirdi. Onun ve ailesi yüzünden erken çöktüm. Bu sebeple evlilik fikri bile uzak geliyor bana.” (K7)

Bu cevap doğrultusunda evlilik süresince oluşan travma bireyde hayat boyu evlilikten uzaklaşma düşüncesinin oluşmasına neden olduğu görülmektedir. Aynı katılımcının geçmiş cevapları incelendiğinde *“kocamı sevmiyorum, ölse üzülmem”* demesi halen evliliği, eşi benimseyemediğinin açık bir ifadesidir.

“Asla evlenmez, okurdum. Kimseye muhtaç olmazdım. Küçük yaşta evlilik yapmak çok zor ezilirsin, ailen arkanda durmur, anne olursun çocuğa nasıl bakacağını, nasıl tutacağını bilmirsin. (K9)

“Evlenmezdim. Gelin geldiğim aile ilk başlarda kalabalık olmasında dolayı zorluk yaşadım. Sonrasında üvey kayınvalidem eziyet etti. Ama yine de zor bir durum, ben meslek sahibi olup çalışmak, halı işinde devam etmek isterdim.” (K11)

“Asla evlenmezdim. Olgunlaşmayı beklerdim. Ben evliliğin ne olduğunu sonucunu bilmiyordum, kimse bana anlatmadı, ben yasayarak kendi kendime öğrendim.” (K13)

“Asla evlenmezdim. Okurdum, çalışırdım, çocuklarımı daha bilinçli yetiştirirdim. Üvey anamla mücadele etmek ondan kurtulmak için evliliği seçmezdim. Elimden tutan akıl verenim yoktu. Kurutuluş olarak evliliği seçtim, kocamdan yana sorun yaşamadım ama ailesinden yana büyük sorunlar yaşadım. Bu nedenle her aile çocukları üzerinde sorumluluk alıp onları en iyi şekilde yetiştirmeli, Kimseye muhtaç olmamayı kendine yetebilmeyi öğretmeli.” (K15)

“Hiç evlenmezdim. Ömür boyu bekar kalırdım. Çünkü çok sorun yaşadım. İlk evlendiğimde ailemin yanına gitmek, onların benim yanıma gelmesi biler sorun olurdu. Görümcem onlar gelmesin sende gitme artık bu ailenin kızı oldun derdi. Gocamdan çok görümcem karışırdı.” (K16)

45 yaş üstü katılımcıların diğer gruba göre erken yaşta evliliğe kesin bir ifadeyle karşı çıkmasının eşlerin anlayış durumlarıyla ilgili olduğu açıktır. Eşlerinin kendilerine aileleriyle sorun yaşasalar da anlayış gösterdiğini, gerekli durumlarda ayrı eve çıkmayı kabul ettiğini beyan eden 45 yaş ve altı grupta yer alan katılımcıların 45 yaş üstü gruba göre evlilikte ciddi sorun yaşamadıkları, bu nedenle evliliğe karşı olumsuz bir yaklaşım geliştirmedikleri gözlenmektedir. Özetleyecek olursak sayıları fazla olmamakla beraber erkek ailesinin gelin üzerindeki baskısı, aile içine müdahale durumu azalmaya başlamış olup bu durumda erkeklerin belirleyici rol oynadığı söylenebilir. Dikkat çeken bir diğer husus ise; 45 yaş üstü katılımcı grubundan eşlerinden cinsel şiddet gördüğünü beyan eden 4 katılımcı, 45 yaş ve altı gruptan ise eşlerinden cinsel şiddet gördüğünü söyleyen 3 katılımcı soruya ‘hayır evlenmezdim’ cevabını vermişlerdir.

Ev işleri, çocukların bakımı konularında çocuklarına yüklenen ‘görevler’ evlendikten sonra da yapılmakta hatta bir ‘köle’ misali yerine getirilmesi beklenmektedir. Kız çocuklarına evlendikten sonra yüklenen tek sorumluluk ev işleri, eşlerinin ailesine hizmet etme olmamakta cinsellikte işin içine girmektedir. Yoğun duyguları içinde barındırdığı cinsellik diğer sorumluluklardan ayrı bir boyuttur. Duygusal yaşı tıpkı takvim yaşı gibi küçük olan kız çocuğu ailesi tarafından hiç bilmediği ve kendisi gibi bilgisiz, tecrübesiz genç bir kişiyle tensel temasa geçmek ve çocuk doğurmak üzere evlendirilmiş, eş tarafından ev işi gibi cinsellik beklentisi de oluşmuştur. Kız çocuğu hiç bilmediği, hakkında tecrübesi olmadığı bu yoğun duygusal zorlanmalardan aldığı travmatik yaralar onu hayat boyu olumsuz etkileyecek bir süreç itmektedir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Geleneksel aile yapısına sahip ataerkil toplumlarda kadın ve erkeğe dünyaya geldikleri biyolojik cinsiyetten kaynaklı olarak yüklenen rol ve sorumluluklar bulunmaktadır. Bu rol ve sorumluluklar gereği kadın ailede ev işlerini yapıp, çocuklarının bakım ve sorumluluklarıyla ilgilenirken, erkek çalışıp eve para getiren konumundadır. Bu tarz toplumlara bakıldığında bir babanın -ki özellikle kalabalık bir aile içerisindeyse- çocuklarının yaşını, kaçınıcı sınıfa gittiğini bilmemesi anormal olarak karşılanmazken, kadının tam tersi ev ile ilgili her şeye vakıf olması beklenmektedir. Bu durum içinde yaşanan, kültürel değerlerin öğrenildiği, bireyin hayatına bu değerlerin yön verdiği geleneksel ataerkil toplumlarda olağandır.

Bireyler, içine doğup büyüdüğü toplumdaki doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedir. Bu konuda J.J. Rousseau (2012, s.4) Toplum Sözleşmesi isimli kitabında; insanların özgür olarak dünyaya gelseler dahi toplumsal kuralların yaşamlarına yön verdiğini ve toplumdaki en eski yapı olan aile kurumunda çocukların baba otoritesine bağlı olduklarını aktarmaktadır. Erkek otoritesi ataerkil toplumsal yapı içerisinde yaygın olan, sosyal hayat, iş hayatı gibi alanlarda erkeklerin hüküm sürdüğü bir hegemonyayı içine almakta, yıllardır sürüp gelmekte ve kuşaklar arası aktarılmaktadır.

Erkek egemen toplumsal yapıda ise Lloyd (2015, s.23); kadına akıl alanından ziyade duygusal alanın açıldığını, kültürel olarak kadınsılıkla bağdaştırılan özelliklerin genellikle önemsenmediğini, görmezden gelindiğini, bu sebeple kadının belirsiz olduğunu ve akıl alanının dışında kalan olumsuz özelliklerin kadının olumsuz özellikleri olarak görüldüğünü, kadınla ilgili özelliklerin muğlaklıkla belirlenirken, erkekle ilgili özelliklerin kesin ve açık gibi kavramlarla belirlendiğini ifade etmiştir.

Kadın ve erkeklerle ilgili tanımlanan bu özellikler ilk olarak toplumun en küçük birimi olan ailede öğrenilmekte, ailede yetişen çocuklar için erkeğin kamusal alandan sosyal hayata katılması kadının ise ev işleriyle sınırlı kalması normal olarak görülmektedir. Erken yaşta evlilik olgusu da genellikle ataerkil toplumlarda görülmekte ve gücün dikey olarak kullanıldığı bu toplumlarda hiyerarşik düzenin ve itaatın şart koşulduğu, evde karar alma mekanizmalarında erkeğin egemenliğinin söz konusu olduğu bir düzendir (Yazgan ve Özgen, 2017, s.70). Örneğin, aile reisi kural

koyucudur ve aile reisi aldığı kararlarda kendi isteklerini ön planda tutmaktadır. (Yazgan, 2017, s.14-15).

Ülkemizde yaşanan en önemli sosyal sorunlardan birisi olan erken yaşta evlilik; erkek egemenliğindeki geleneksel ataerkil toplumsal yapı ve kültürel nedenlerden dolayı normalleştirilmektedir. Bu konuda yasal anlamda meydana gelen çelişkiler konunun daha da karmaşıklaşmasına neden olmaktadır. Şöyle ki Türk Medeni Kanuna göre; 16 yaşında hakim izniyle evlenmek mümkünken, 17 yaşında anne, baba ya da vasinin izni ile bireyin evlendirilmesi mümkün olabilmektedir. Oysa, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre 18 yaşının altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmekte olup evlenmek için reşit olmak gerekmektedir.

Aslında erken yaşta evlilik olgusunun 15 yaşından itibaren yasal zeminde herhangi bir engeli bulunmamaktadır. 15 yaşını dolduran kız çocuğunun evlenmek istemesi durumunda her ne kadar Medeni Kanuna göre resmi olarak evlenemese dahi imam nikâhlı olarak evlenmesi mümkün olabilmektedir. Bu durumun önüne geçecek Türk Ceza Kanununda caydırıcı bir düzenleme yoktur. Çünkü 15 yaşını doldurmuş kız çocuğunun gayri resmi olarak evlendirilmesi sonucu gerçekleşen cinsel ilişkinin ‘reşit olmayanla cinsel ilişki’ suçu kapsamında kaldığı, bu suçun da TCK. 104. maddesinde belirtildiği üzere şikâyete tabi bir suç olduğu, karşılıklı rızaya dayalı bir ilişki olduğu için ve birlikte bir aile kurulduğu düşüncesiyle bu konuda kız çocuğunun herhangi bir şikâyetinin olmayacağı/olamayacağı bir gerçektir.

Bu sebeple uygulamada mevcut yasal düzenlemenin 15 yaşını dolduran kız çocuklarının imam nikâhlı olarak aile hayatı kurmasının caydırıcı bir cezası, önleyici bir devlet mekanizması bulunmamaktadır. Bu nedenle yasal olarak erken yaşta evliliklerin önüne geçmek için; reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun tespit edildiğinde şikâyet şartı aranmaksızın cezalandırılma yoluna gidilmesinin 15 yaşından itibaren kız çocuklarının imam nikâhlı olarak evlendirilmesi konusunda caydırıcı olacağı değerlendirilmektedir.

Erken yaşta evlilik konusunda hem ulusal hem de uluslararası yapılan çalışmalar doğrultusunda sayısal verilere ulaşılmış ve bu verilerden teorik kısımda bahsedilmiştir. Ancak, sayısal olarak Türkiye’de ve dünyada erken yaşta evlilik olgusu illegal olarak gerçekleştiği için resmi olarak kayıt altına alınması mümkün

olmamaktadır. Bu sebeple erken yaşta yapılan evlilik sayılarının tespit edilenden çok daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışma boyunca 45 yaş ve altı ve 45 yaş ve üzerindeki bireylerin cevaplarının karşılaştırması yapılmıştır. Öncelikle katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde 45 yaş üstü yaş grubundaki katılımcıların hepsinin evli olduğu, evliliğinde mutsuz olsalar dahi toplumsal yapıdaki baskı, sahip çıkacak kimsenin olmaması, ekonomik özgürlüğün olmayışı gibi nedenlerden kaynaklı sebeplerle boşanan katılımcı olmadığı, eğitim seviyelerinin diğer gruba göre daha düşük olduğu, bu grupta kimsenin çalışmadığı ve anne olma yaşının yine diğer gruba göre daha düşük olduğu görülmektedir. 45 yaş ve altı grupta ise evliliğinde yaşadığı sorun nedeniyle boşanan 3 katılımcı bulunmakta olup bu katılımcıların boşandıktan sonra iş hayatına girdikleri öğrenilmiştir. Yapılan görüşmelerde her iki grubun karşılaştırması yapıldığında hem evlilik hem de ilk anne olma yaşının yükseldiği görülmektedir.

Erken yaşta evliliklerin sayısının azalsa da toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde halen bir sorun olduğu bilinmektedir. Geleneksel ataerkil düzenin başlangıcından bugüne kadar varlığını sürdüren bir sosyal sorun olan erken yaşta evlilikte kadınların erkeklere göre daha fazla sorun yaşadığı üzerinde fikir birliği bulunmaktadır (Emül ve Bebitova, 2021, s.14). Araştırma sonuçlarına göre; erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının ailevi ve çevresel anlamda birçok sorunla karşılaştığı, bu sorunların; erken yaşta gebelik, erken yaşta anne olma, eşten duygusal, fiziksel, cinsel şiddet, eşin ailesinden ise duygusal ya da fiziksel şiddet görme, ekonomik özgürlüklerinin, aile içi söz haklarının olamaması, eşlerinin geniş ailesiyle yaşamak zorunda kalmaları vb. olduğu tespit edilmiştir.

Dönemsel farklılıkları tespit edebilmek adına yapılan karşılaştırmada; bulgularda azalma görülse de tamamen bitmediği, toplumsal cinsiyet kalıpları neticesinde ayrımların halen sürdüğünü söylemek mümkündür. Özellikle çalışan, ekonomik özgürlüğü olan kadınlığın ev içi rollerinin halen devam etmesi toplumsal cinsiyet kalıplarının devam ettiğini desteklemektedir.

Bütün bunlarla birlikte erken yaşta evlilik katılımcılar tarafından bir sorun olarak tanımlanmış, çözüm önerileri olarak; kız çocuklarının 18 yaşının fiziksel ve bilişsel olgunluk kazanmak için yeterli olmadığı bu nedenle evlendirilme yaşlarının

18'den büyük olması, kız çocuklarının eğitimlerinin desteklenmesi, devlet mekanizmalarının bu konuda ciddi önlemler alıp takibinin yapılması sunulmuştur.

Eğitim; her bireyin hakkı olan, özgüveni yerine getirme, sosyal hayata katılım sağlama, sonunda iş meslek sahibi olup ekonomik özgürlüğün kazanıldığı yapıdır. Katılımcıların cevapları incelendiğinde erken yaşta evliliğin en büyük sebebi genellikle baba ve ağabey tarafından kız çocuklarının okutulmaması yönünde alınan karar, kız çocuklarının okuldan alınması ve okula devam etmeyen kızın görücüsünü beklemeye ve sonunda evlendirilmeye çalışılmasıdır. Burada özellikle 45 yaş ve üzeri grupta ne okula devam etme ne de evlenme kararının alınmasında kız çocuğunun kendisinin doğrudan etkin olmadığı görülmektedir. Geleneksel ataerkil yapının gereği olarak evdeki erkek birey (baba, ağabey, amca) kızların eğitim hayatlarının sonlanması ve evlilik kararının alınmasında belirleyici olabilmektedir.

45 yaş ve altı ve 45 yaş üzeri iki grupta da erkeklerin evlenme yaşının katılımcıların evlenme yaşından daha yüksek olduğu görülmüştür. 18 yaş altı evlenen 3 kişi ve askere gitmeden evlenen az sayıda katılımcı olmakla birlikte genelin literatürle uyumlu olarak askere gidip iş bulma gibi belirli erkeklik aşamalarının gerçekleşmesi akabinde evlendikleri tespit edilmiştir. Aynı şekilde her iki grupta da katılımcıların eşlerinin eğitim seviyelerinin katılımcılardan yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan görüşmelerde ekonomik durum, iş hayatı gibi eğitime devam etmeme nedenleri olduğu gibi ailelerin büyük çoğunluğunun erkek çocuklarını istedikleri yere kadar okuttukları ancak, kız çocuklarına bu imkânların yeteri kadar tanınmadığı öğrenilmiştir. 45 yaş ve altı katılımcıların eğitim seviyelerinin 45 yaş üstü katılımcılardan daha yüksek olması ise görüşme yapılan grup baz alınarak eğitim seviyesinin yükseldiği ancak yine de istenilen seviyede olmadığını söyleyebilmek mümkündür.

Eğitim konusunda bir diğer husus elbette kız çocuklarının eğitimine önem verilmesinin yanında ataerkil toplumsal düzende erkeklerin ailelerinin hayatlarında belirleyici rol oynadığı göz önüne alındığında, erkek çocuklarının da eğitime devam etmesinin ve bilinçlenmesinin en az kızların eğitimi kadar önemli olduğu gerçeğidir. Nitekim araştırma bulgularına bakıldığında 45 yaş ve altı çalışma grubundaki erkek bireylerin eğitim seviyesinin daha yüksek olduğu ve erken yaşta evlilik olgusunun azalmaya başladığı görülmektedir.

Yapılan görüşmeler neticesinde erken yaşta evliliğin en olumsuz yansımasının eğitimden uzaklaşmak ve erken yaşta anne olmak olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu durum ailenin içinden yetişecek olan neslin de etkilenmesine neden olmaktadır. Çocukların bakım ve sorumluluğunda sorumlu olan ailelerin de eğitimin gerekliliği, önemi hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpları gereği kadının rolü özel alanla sınırlı kaldığı için yapılanmanın katı olduğu bir düzende bu elbette ki zorlu ve emek isteyen bir sürece dönüşmektedir.

Bu noktada öncelikle kız çocuklarının eğitimi hakkında düzenlemeler iyileştirilmelidir. Ülkemizde her ne kadar yasal olarak 12 yıllık zorunlu eğitim bulunsa da uygulamada ne kadar zorunlu olduğu tartışmalıdır. Örneğin okula devam etmeyen çocuklar hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5/1 (b) bendi gereği Eğitim Tedbir Kararı talep edilmekte ve bu kararın uygulamasını ilgili İl Milli Eğitim Müdürlüğü takip etmektedir. Ancak bu durumun takibinin tam olarak yapılmadığı durumlarda kız çocukları eğitim hayatlarından geri kalmaktadır.

Görüşmelerde şiddet olgusu da değerlendirilmiş olup her iki grupta da evlenmeden önce aileden şiddet görülmesinin evlendikten sonra eş ya da eşlerin ailesinden şiddet görülmesine göre daha az olduğu tespit edilmiş olup evlenmeden önce aileden görülen şiddette fiziksel ve duygusal şiddet söylemlerinin olduğu belirlenmiştir. Şiddet görülen kişiler baba ve ağabey olmakla birlikte 45 yaş üstü katılımcılarda bir kişi üvey annesinden şiddet gördüğünü ki bu durumun kendisini erken yaşta evliliğe iten sebeplerden biri olduğunu beyan etmiştir.

Evlendikten sonra şiddet görme durumu karşılaştırıldığında her iki grupta da belirlenmekle birlikte 45 yaş ve altı katılımcılarda bu durumun azaldığı ancak tamamen bitmediği söylenebilir. Şiddet görülen kişiler çoğunlukla eş, kayınvalide, kayınpeder, görümce olmakla birlikte 45 yaş üstü grupta eş, kayınvalide, kayınpeder ve görümceden duygusal şiddet ve fiziksel şiddet daha ağırlıklıyken 45 yaş ve altı grupta ise kayınvalide ve görümceden duygusal şiddet, eş ve kayınpederden fiziksel şiddet daha ağırlıklıdır. Bu durumun 45 yaş ve altı grubun çoğunlukla eşin ailesinden ayrı evde oturmasının etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü gerçekleştirilen görüşmelerin çoğunda eşin ailesinden görülen duygusal şiddetin birlikte otururken meydana geldiği öğrenilmiştir.

Erkek hegemonyası; ataerkil sistemde geçerliliğini koruyan, toplumdaki erkek egemenliğini ifade eden bir tanımlamadır. Etkilerini aile hayatı, sosyal hayat, iş hayatı gibi yaşamımızı devam ettirdiğimiz yerde görmek mümkündür. Çalışmamız kapsamında incelenen çocuk gelinler üzerindeki erkek hegemonyasında ise kız çocuklarının okulu bırakmalarında, erken yaşta evlendirilmelerinde, evleneceği kişinin kim olacağına karar vermede baba ya da ağabeyin, anne olmada, evlendikten sonra yaşanacak yerin belirlenmesinde, ayrı eve çıkılmada, çocuk sayısında, ailesine karşı eşin arkasında durulma(ma)da ise eşlerin etkileri gözlenmektedir. Bütün bunlar genel anlamda değerlendirildiğinde ise evlilik süresince her ne kadar azalsa da halen erkek hegemonyasının etkilerinin devam ettiği görülmektedir.

Bu noktada bir çözüm önerisi olarak günümüzün bir gerçeği olan kitle iletişim araçlarından yararlanmanın öneminden bahsetmek gerekir. Televizyon dizilerine bakıldığında sakar, saf, korunmaya muhtaç, zengin patronun gölgesinde kalan ve yaptığı başarılı işlerle değil de sakarlığıyla, patavatsızlığıyla ya da giyim tarzı, makyajın da etkisiyle kadınsılığıyla ön planda olan, şiddet gören ve bunu kabul eden kadınların güzellemesi yerine yani güzelliğiyle ya da kadınsılığıyla değil de ürettiği emek doğrultusunda başarı elde eden, kendi ayakları üzerinde duran, özgüvenli kadınların ön planda tutulduğu reklam, dizi ve filmlere ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü bu projeler tek seferde çok fazla kişiye ulaşan ve izleyici üzerinde etkisi büyük olan çalışmalardır.

Yapılan çalışmadan yola çıkarak; kız çocuklarını erken yaşta evliliğe iten karar mekanizmasına bakıldığında; en önemli kişinin ailedeki baba ya da ağabey olduğu ve erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının fikirlerinin alınmadığı görülmektedir. Erken yaşta evliliğin aile yapısı, sosyo ekonomik, dini, kültürel ve geleneksel birçok nedeni bulunduğu gibi bu nedenler konunun sonucunu da oluşturmakta ve bunlara erken yaşta anne olma, eğitim hayatından geri kalma, ruhsal ve fizyolojik sağlık sorunların sahip olma, eş/eşin ailesinden şiddet görme gibi maddeler de eklenmektedir. Nedenleri gibi sonuçları da çok boyutlu olan ve gelecek nesilleri etkileyen bu sorun toplumsal olarak azalıyor gibi görünse de geleneksel yapıya sahip toplumlarda halen devam ettiği bir gerçektir.

Çalışmanın alan kısmının yarı yapılandırılmış görüşme verilerine dayanıyor olması her ne kadar verilerin sadece görüşmecilerle ifadeleri ile sınırlı kalmasına, genellenememesine sebep olsa da erken yaşlarda yapılan evliliklerin birey, aile ve

içinde bulunulan sosyo-kültürel yapı hatta dünya için ne derece risk olduğuna ışık tutması açısından önemli bir sorumluluğu ortaya koyduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıklan, M. (2018). Uluslararası göçün toplumsal cinsiyet boyutu, Karaman örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Karaman.
- Adıgüzel, A. (2013). Kız çocuklarının okullaşma engelleri ve çözüm önerileri (Şanlıurfa örneği). *Ekev Akademi Dergisi*, 17(56), 325-344.
- Agacinski, S. (1998). *Cinsiyetler siyaseti* (Çev: İ. Yerguz). Ankara: Dost Yayınları.
- Akar, Y. (2018). Erkeklik ve iktidar, erkeklik dinamiklerinin kadına yönelik bakış Eskişehir’de yaşayan göçmenlerin ve tatarların kadın algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Niğde.
- Akbaş, E. (2012). Türkiye’de sosyal medyada futbol erkeklik söylemleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Akın, M. ve Aydemir, M. (2016). Kulu örneğinde erken yaşta yurtdışından evlenme olayının algılanışı üzerine uygulamalı bir çalışma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 87-103.
- Aksan, G. (2013). Evlilik ve ayrılma, ailenin kurulması ve sona ermesi. İçinde M. Aydın (Edt.), *Sistemik aile sosyolojisi* (ss. 169-194.). Çizgi Kitabevi.
- Aktepe, E. ve Atay, M.İ. (2017). Çocuk evlilikleri ve psikososyal sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 410-420.
- Akyüz, Ç. (2018). Berdel evliliği üzerine kalitatif bir araştırma Mardin örneği. *Folklor Akademi Dergisi*, 1(1), 17-34.
- Alkum, Ö. (2018). Bir "ideal" erkeklik biçimi olarak hegemonik erkeklik bağlamında mekânsal davranış, erkek kahvehaneleri - Batman örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Mersin.
- Alpaslan, H. A. (2011). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194-201.
- Anık, M. ve Barlin, R. (2017). Türkiye’de çocuk gelinler sorunu, Balıkesir örneği. *İnsan ve Toplum Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1187-1841.
- Anonim, 2018. 2018 Türkiye nüfus ve sağlık araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Anonim 2021a. Save the Children. <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2016-press-releases/one-girl-under-15-married-every-seven-seconds/> İndirilme tarihi: 12.05.2021
- Anonim 2021b. Save the Children. <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2018-press-releases/more-than-50-million-child-marriages-could-be-prevented-save-the-children-analysis/> İndirilme tarihi: 10.05.2021.
- Anonim 2021c. Girls Not Brides. <https://www.girlsnotbrides.org/about-child-marriage/> İndirilme tarihi:10.05.2021
- Anonim, 2021d, Unicef. <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCtenleri/unicef-covid-19-nedeniyle-10-milyon-k%C4%B1z->

[%C3%A7ocu%C4%9Fu-daha-%C3%A7ocuk-ya%C5%9Fta-evlilik-riski/](#) İndirilme tarihi: 26.05.2021.

Arslan, A.D. (2018a). Murathan Mungan'ın öykülerinde hegemonik erkekliğin tezahür alanı olarak beden “ökkeş ile cengâver” ve “ensar ile civan” örnekleri. *Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 10, 24-46.

Arslan, Y. (2018b). Çocuk gelin evliliklerinde suçu gizleme yöntemleri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 4-17.

Aslan, B. (2019). Psikoloji penceresinden erken yaşta evlendirilen kız çocukları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(43), 43-55

Aslan, K. (2002). Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(2),25-33.

Aşkın, M. (2007). Kimlik ve giydirilmiş kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-220.

Atay, T. (2019). *Çin işi Japon işi cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik Değerlendirmeler* (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Avşar, S. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tarihsel rollerini yitiren erkekliğin çöküşü: küllerinden “yeni erkek”liğin doğuşu. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 224-241.

Aydemir, E., Karal, D., Güçer, M. ve Keser, E.M. (2011). Evlilik mi? evcilik mi? erken ve zorla evlilikler, Çocuk Gelinler!, USAK Raporları No: 11-08.

Aydın, K. (2018). Kadınların düşünce hayatında erkeğin egemenliği ev kadınları üzerine bir araştırma (Erzurum ili örneği). *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 161-186.

Bağlı, M. ve Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/tabulaşan kurumun (ailenin) kurbanlıklar edinme pratiği: Levirat ve Sororat. *Aile ve Toplum*, 2(9), 9-23.

Bal, H. (2018). *Kent sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayınları.

Barutçu, A. (2015), Bir erkeklik stratejisi, özel alanda eril suskunluk. *Fe Dergi*, 7(1) , 131-145.

Barutçu, A. (2013). Türkiye’de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Başel, H. (2007). Türkiye’de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 540

Baştürk, E. ve Şakar, B.S. (2020). Basketbol reklamları üzerinden spor medyasında cinsiyetçi söylem ve hegemonik erkeklik temsili. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 6(2) ,503-517.

Baştürk Akca, E. ve Ergül, S. (2014). Televizyon dizilerinde erkeklik temsili, kuzey güney dizisinde hegemonik erkeklik ve farklı erkekliklerin mücadelesi. *Global Media Journal*, 4 (8), 13-39.

Baştürk Akca, E. ve Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve, feminist çalışmalardan hegemonik erkekliğe. İçinde İ. Erdoğan (Edt.), *Medyada hegemonik erkek (lik) ve temsil* (ss. 11-39) İstanbul, Kalkedon Yayınevi.

- Berktaş, F. (2019). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın* (7. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bindik, S. (2012). Sosyolojik açıdan kadınlarla erken yaşta evlilik (Nevşehir ili Derinkuyu ilçesi örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Nevşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Nevşehir.
- Boran, P., Gökçay, G., Devocioğlu, E. ve Eren, T. (2013). Çocuk gelinler. *Marmara Medical Journal*, 26(2), 58-62.
- Bozkurt, V. (2015). *Değişen dünyada sosyoloji* (12. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bozok, M. (2009a). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: erkekler ve erkeklik üzerine eleştirel incelemeler. *Cogito*, 58, 269-284.
- Bozok, M. (2009b). Erkeklik incelemeleri alanındaki başlıca kuram ve yaklaşımların sosyalist feminist bir eleştirisine doğru. VI. *Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye, 1-3 Ekim.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, S. Ç. ve Saniyaman, S. (2015), Çiçeklerin kaderi. Türkiye’de kadınların erken evliliği üzerine nitel bir araştırma. *Bilig*, 73, 63-98.
- Butler, J. (2008) *Cinsiyet belası*. (Çev: B. Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- Buz, S. (2009). Göç ve kentleşme sürecinde kadınların "görünürlüğü". *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5 (17), 40-50.
- Carrigan, T., Connell B., ve Lee J. (1985). Toward a new sociology of masculinity, *Theory and Society*, 14(5), 551-604.
- Cavlak, H. ve Doğan M. (2018). Yeniden yurtlanma sürecinde Suriyeli mülteciler: Türkiye’nin toplumsal göç mevzuatının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 364-373.
- Cengiz, K., Tol, U.U. ve Küçükural Ö. (2004). Hegemonik erkekliğin peşinden. *Toplum ve Bilim*, 101, 50-70.
- Cenk, K. K. (2019). Yarım kalan çocukluk, Kilis örneğinde çocuk gelinler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kahramanmaraş.
- Connell, R.W. (2019a). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (Çev: C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (2019b). *Erkeklikler* (Çev: N. Konukcu). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve davranışı* (27. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, H. (2013). Sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler çerçevesinde erken evlilikler, Ankara Pursaklar örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakır, C. (2015). Hegemonik erkekliğin yeniden üretildiği bir alan olarak spor medyası, spor haberlerinde erkeklik söylemleri üzerine bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- Çetin, M. (2020). Toplumsal bir gerçeklik olarak çocuk gelinler. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 107-122.

Çubukçu, N. D. (2019). Neoliberal ekonomik düzenin hegemonik erkeklik üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Sivas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sivas.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği, *Toplum ve Bilim*, 86(3), 139-170.

Demez, G. (2011). Sanal dünyanın kişisel alanı, bir sosyal paylaşım ağı olarak facebook’ta erkek(lik) tartışmaları. İçinde İ. Erdoğan (Edt.), *Medyada hegemonik erkek (lik) ve temsil* (ss. 325-352)) İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Demez, G. (2005). *Kabadayıdan sanal delikanlılığa değişen erkeklik imgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.

Demren, Ç. (2003). Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri. İçinde A. Akın (Edt.), *Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın* (ss. 33-44), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Donaldson, M. (1993). What is hegemonic masculinity?.,: *Theory and Society*. 22(5), 643-657.

Dökmen Yaşın, Z. (2021). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar* (11. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Duman, N. ve Coşkun B. (2019). “Çocuk yaşta evlilik” ya da “çocuk gelin” olgusuna psikososyal bir bakış. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 268-277.

Durdu, Z. ve Orun, B. (2014). Erken yaşta evlilik olgusuna Nusaybin’den bakmak, çocuk gelinler evcilikten evliliğe (Ed. Hasan Şen). Detay Yayıncılık: Ankara.

Durdu, Z. ve Yelboğa, Y. (2016). Türkiye’de çocuk gelinler üzerine bir araştırma, mersin örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 800-807.

Doğan, İ. (2014). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar* (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Doğan, İ. (2016). *Türk Aile Sosyolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Durdu, Z. (2018). *Sosyolojide temel kavramlar ve kurucu fikirler*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Dündar, Ö. Z., Durugönül, E., ve Arıkan, A. (2011). “Anne” ve “baba” sözcüklerine yüklenen anlamların bir incelemesi. *Contemporary Online Language Education Journal*, 1(2), 25-34.

Ekici, A. (2018). Çocuk gelin olarak evlilik yapmış kadınların ruh sağlığının araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Gaziantep.

Elitok, Ö. (2019). Erkeklik olgusu bağlamında erkeklerin boşanma deneyimleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Antalya.

Emül Güner, T. ve Bebitova, G. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin erken yaş evliliklere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi, *Selçuk Sağlık Dergisi*, 2(1), 12-24

Erdoğan, D. (2018). Ankara’da pavyon kültüründe erkekliğin inşası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Erkılıç, H. (2011). Türk sinemasında hegemonik erkek(lik), kahramandan anti-kahramana erkeklik temsil(ler)i. İçinde İ. Erdoğan (Edt.), *Medyada hegemonik erkek (lik) ve temsil* (ss. 231-242), İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Erginer, F. (2007). Ankara ili ilköğretim okulu yöneticilerinin öğrencilerin aileleri tarafından istismarı ve ihmaline ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Ertan, C. (2009). Türkiye’de erkeklik imgesi ve eşcinsel kimliği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Antalya.

Ertan, C. (2011). Medyada eşcinselliğe ve eşcinsellere ilişkin söylem(ler), televizyon dizisi, ‘bir kadın bir erkek’ ve (hegemonik) erkek (lik) temsili. İçinde İ. Erdoğan) *Medyada Hegemonik Erkek (lik) ve Temsil* (ss. 95-123), İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Esen, Y. (2021). Toplumsallaşma Sürecinde Cinsiyet Rollerini, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/70677/mod_resource/content/0/Cinsiyet-Toplumsal%20cinsiyet.pdf/ İndirilme Tarihi: 20.01.2021.

Fine, C. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Gedik, E., Çakır, H. ve Coşkun, A. (2020). Bir inşa süreci olarak erkeklik, Yozgat örneği. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 84-95, 2020.

Genç, Y. ve Kara, H.Z. (2016). İç göç sürecinde birey rollerinin toplumsal cinsiyet açısından değerlendirmesi. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (3), 32-38.

Gökçen, A. (2013). Aile türleri ve başlıca aile sınıflandırmaları. İçinde M. Aydın (Edt.), *Sistemik aile sosyolojisi* (ss. 93-119.), Konya:Çizgi Kitabevi.

Güneş, M., Selcuk, H., Demir, S., Okan İbiloğlu, A., Bulut, M., Kaya, M. C., Yılmaz, A., Atli, A. ve Sır, A. (2016). Çocuk evliliği yapan kadınlarda çift uyumu ve çocukluk çağı ruhsal travması, *Journal of Mood Disorders*, 6(2), 63-70.

Hacısoftaoğlu, İ. ve Koca, C. (2011). Spor Medyasında Hegemonik Erkekliğin (Yeniden) Üretimi ‘Delikanlı Gibi Yaşayın, Delikanlı Gibi Oynayın’. İçinde İ. Erdoğan (Edt.), *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* (ss. 69-93), İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Hamamcı Z., Buğa A. ve Duran Ş. (2011). Üniversite öğrencilerinin evlilik yaşantısı ile ilgili bilgi kaynaklarının ve evlilik öncesi eğitim ihtiyaçlarının incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 7(26), 33-50.

Horzum, Ş. (2018). Erkek ve erkeklik çalışmaları, sorunsaldan kuramsala. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 2018, 75-101.

İçağasıoğlu Çoban, A. (2009). Adölesan Evlilikleri. *Aile ve Toplum*, 4(16), 37-50.

İlkkaracan, P. (1998). Doğu Anadolu’da kadın ve aile. *Bilanço 98, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul,173-192.

İstatistiklerle Çocuk (2020).

(<https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=37228#~.text=T%C3%BCrkiye%20C4%B0statistik%20Kurumu%2C%20C4%B0statistiklerle%20C3%87ocuk%2C%202020&text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,7'sini%20k%C4%B1z%20C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu.>) İndirilme tarihi: 10.05.2021.

- Kaçar, N. (2021). Erken yaşta gerçekleştirilen evliliklerin kadının psikososyal boyutuna etkileri. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 61-72.
- Kahraman, F. ve Kahraman, A. B. (2017). Dezavantajlılığın çocuk halleri, dünyada ve Türkiye’de dezavantajlı gruplarda yer alan çocukların durumu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 8(20), 255-268.
- Kanak, M. (2015). Okul öncesi öğretmen adaylarının duygusal ihmal ve istismara yönelik bilgi ve farkındalıklarına destek eğitim programının etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Kandiyoti, D. (2019). Cariyeler, bacılar, yurttaşlar. kimlikler ve toplumsal dönüşümler (6. Baskı), İstanbul: Metis Yayınları.
- Kara, B. (2015). Değişen aile dinamikleri açısından erken yaşta evlilikler sorunu ve toplumsal önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20 (2), 59-72
- Karadaş, N. (2020). Türk sinemasında feodal aile yapısı içerisinde erkek kimliğinin inşası. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(3), 1255-1270.
- Kaptanoğlu Yüksel, İ. ve Ergöçmen, B. (2012). Çocuk gelin olmaya giden yol. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 129-161.
- Karaçor, Ö. (2019). Rehber öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi (Tarsus ilçesi örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- Kaymak, Ö. (2011). Yoksulluğun toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Kepekçi, E. (2012). (Hegemonik) Erkeklik eleştirisi ve feminizm birlikteliği mümkün mü? *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 11, 9-86.
- Keskin, E. B., (2014). Kentleşme sürecinde ailenin değişimi (Bursa’da bir alan araştırması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bursa,
- Kılıç, S. (2019). Hegemonik erkeklik bağlamında cinsiyetçi meslek seçimi, erkek okul öncesi öğretmenlerin görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Samsun.
- Kılıçaslan Cesur, S. ve Işık, T. (2016). Toplumsal cinsiyet ve efsaneden gerçeğe Türkiye’de kadın. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kıran, E. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türkiye’de çocuk gelinler, *Balkan Journal of Social Sciences / Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, ICOMEP 2017 Özel Sayısı, 1-8.
- Kırıkçı Subaşı, E. (2018). Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kız çocuklarının erken yaşta evlilikleri ve din algısı. Şanlıurfa Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Şanlıurfa.
- Kimmel, M. S. (2013). Homofobi olarak erkeklik, toplumsal cinsiyet kimliğinin inşasında korku, utanç ve sessizlik (Çev. Mehmet Bozok). *Fe Dergi*, 5(2), 92-107.

- Kundakcı, S. (2007). İktidar, ataerkillik ve erkeklik, Ankara örneğinde erkek akademisyenler üzerinde bir çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Kurt, A. (2013). Dünden bugüne Türk ailesi içinde. İçinde M. Zencirkıran (Edt.), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (ss.337-364), Bursa: Dora Yayıncılık.
- Lenhardt, A., Wise, L., Rosa, G., Warren, H. ve Mason, F. (2016). *Save the Children*. Rapor no:178159.
- Lloyd, G. (2015). *Erkek akıl*. Ayrıntı Yayınları: İstanbul
- Malatyalı Kaynak, M. (2014). Türkiye'de 'çocuk gelin' sorunu. *Nesne*, 2 (3), 27-38.
- Meral, P. S.(2011). Erkek hegemonyasının (yeniden) üretimi, dergi reklamlarında hegemonik erkekliğin temsili. İçinde İ. Erdoğan (Edt.), *Medyada hegemonik erkeklik ve temsil* (ss. 297-323), İstanbul: Kalkedon Yayınevi.
- Mihçioğur, S., Erbaş, F. ve Akın, A. (2010). Çocuk gelinler ve beklenen olumsuz sonuçları. *Sağlık ve Toplum*, 1, 3-12.
- Morgan, C. T. (2009). *Psikolojiye giriş* (18. baskı). İçinde S. Karakaş ve R. Eski (Edt.) Konya: Eğitim Akademi.
- Oktan, A. (2008). Türk sinemasında hegemonik erkeklikten erkeklik krizine, yazıtura ve erkeklik bunalımının sınırları. *Selçuk İletişim*, 5(2), 152-166.
- Oktik, N. ve Değer, F. (2016). Türkiye'de aile yapısı ve sorunlarına kısa bir bakış, aileyi anlamak disiplinler arası yaklaşım, N. Oktik ve H. Ünal Reşitoğlu (Edt.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Orçan M. ve Kar, M. (2008). Türkiye'de erken yaşta yapılan evlilikler ve risk algısı, Bismil örneği. *Aile ve Toplum*, 14(14), 97-111.
- Ova, N. (2014). Türkiye'de yazılı basında "çocuk gelinler" in temsili. *Selçuk İletişim*, 8(2), 238-262.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplumsal cinsiyet düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (8), 302-312.
- Özbay, C. (2013). Türkiye'de hegemonik erkekliği arama. *Doğu Batı*, 63, 185-204.
- Özcebe, H. ve Biçer Küçük, B. (2013). Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: çocuk evlilikler, *Türk Pediatri Arşivi*, 48(2), 86-93.
- Özdemir, H. (2018). Türkiye'de erkeklik konusunda üretilen lisansüstü tezlerin yapısal incelenmesi. *Erkeklik ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Özgür, G. B., Demirkaya Karakoç, S. ve Aksu, H. (2019). Çocuk ve ergen psikiyatrisine evlilik izni için yönlendirilen ergen olguların ruhsal değerlendirilmesi ve sosyodemografik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 26 (1), 23-31.
- Özkantar, Ö. (2019). Türk televizyonlarında yayınlanan gelin kayınvalide programları: hegemonik erkeklik bağlamında bir inceleme. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(7), 16-35.
- Özkazanç, A. ve Yetiş, Ö. E. (2016). Erkeklik ve kadına şiddet sorunu, eleştirel bir literatür değerlendirmesi, *Fe Dergi*, 2 (8), 13-26.

- Özkiroz, A. ve Baş İşçi, G. (2016). Osmanlıdan günümüze Türk toplumunda aile yapısı ve boşanma. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (30), 87-95.
- Özyurt, B.C. ve Deveci, A. (2010) Manisa’da kırsal bir bölgedeki 15-49 yaş evli kadınlarda depresif belirti yaygınlığı ve aile içi şiddetle ilişkisi, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 1-7.
- Özkök, E. (2019). Bir erkeklik mekanı olarak kahvehaneler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Özsoy, A. (2011). Yerli dizi polisiye dizilerinde hegemonik erkek(lik), ‘Bir Ankara polisiyesi Behzat Ç.’ Örneği. İçinde İ. Erdoğan (Edt.), *Medyada hegemonik erkek (lik) ve temsil* (ss. 125-161), İstanbul, Kalkedon Yayınevi.
- Öztekin, B. (2019). Tehlikeli oyunlarda toplumsal cinsiyet ve erkeklik algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Öztürk, A. B. (2020). Erkeklik ve kadına yönelik aile içi şiddet, eşine şiddet uygulayan erkekler. Yayınlanmış Doktora Tezi. *Hacettepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Ankara.
- Peltekoğlu Balta, F. ve Akbayır, Z. (2019). Davranışsal içgörü ve halkla ilişkilerin kesişim noktası, çocuk gelin sorununda medyada farkındalık ve davranışsal halkla ilişkiler, *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 827-844.
- Fındık, O. T. P., Özcan, B. G., Arman, A. R. ve Gümüştaş, F. (2019). Erken evlendirilmeleri için adli rapor talebi ile çocuk psikiyatri polikliniğine yönlendirilen ergenlerin sosyo-demografik ve ruhsal özelliklerinin değerlendirilmesi, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 26(3), 125-130.
- Renkmen, M. S. (2012). Evlilik programlarında hegemonik erkekliğin inşası, temsili ve ataerkil söylem. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Rousseau, J.J. (2012). *Toplum sözleşmesi*. (Çev: V. Günyol), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Saday Duman N, Gökten Sarı E ve Rana H.N. (2017). Hekimlerin erken yaşta evliliklere yönelik farkındalık ve tutumları. *Klinik Psikiyatri*, 20(3), 203-208
- Sancar, S. (2020). *Erkeklik, imkansız iktidar, Ailede, piyasada ve sokakta erkekler* (5. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Selek, P. (2018). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de evlenme biçimleri, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27, 187-19.
- Sığın, A. ve Canatan, A. (2018). Connell’in “erkeklikler” teorisinde işbirlikçi erkek, madun erkek ve marjinal erkek, hegemonik erkekliğin kavramsal hegemonyası, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 32 (32), 163-175.
- Soylu, N. ve Ayaz M. (2013). Adli değerlendirme için yönlendirilen küçük yaşta evlendirilmiş kız çocuklarının sosyodemografik özellikleri ve ruhsal değerlendirmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(2), 136-144.

- Sönmez, Ö. A. (2019). Gelin kaynana çatışması üzerine sosyolojik bir analiz. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 1159-1201.
- Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). Göç sürecinde kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 200-214.
- Şen, S. ve Kavlak, O. (2011). Çocuk gelinler, erken yaş evlilikleri ve adölesan gebeliklere yaklaşım. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 25(25), 35-44.
- Şener, T.M. ve Kılınç Baydemir, B. (2019). Medeni kanun kapsamında erken evlilik yapan olguların sosyodemografik özellikleri: tek merkez çalışması. *Adli Tıp Bülteni*, 24(3),165-170.
- Şenol, D. ve Erdem, S. (2017). Türk toplumunda hegemonik erkekliğin inşasında toplumsal süreçlerin rolü, *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(33), 290-299.
- Şenol, D. (2020). Çocuk kadınlar, hayatları ellerinden alınan kadınlar, literatürden vaka örneklerine sosyal sorunlar. İçinde Akgün, R. ve Demir, G. (Edt.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şenol, D. ve Alp, Y. (2012). Çocuk gelin ve çocuk dul kadınlara Kırıkkale örneğiyle sosyolojik bir bakış. *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Şenol, D. ve Dinç, A. (2016). Türkiye'nin Suriyeli çocuk gelinleri, sosyolojik bir değerlendirme. *Suriyeli Çocuklarla El Ele Uluslararası Göç ve Çocuk Sempozyumu*, 231-247.
- Şenol, D. ve Mazman, İ. (2012). Erken yaşta evlilik, çocuk gelinler. *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Şenol, D. ve Sarp Ç. (2018). Kadın ve erkeklerin değerlendirmeleri ile toplumsal cinsiyet rolleri-Kırıkkale örneği. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 16, 17-38
- Şentürk, B. (2017). Şiddet ve erkeklikler, av mevsimi ve gönül yarası filmleri üzerinden Türkiye'deki erkeklik biçimlerine bakmak. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 27-44.
- Şimşek, A. ve Öner, V. R. (2015). Türkiye'de hegemonik erkeklik, medyada ve hukukta izler, dönüşümler ve olasılıklar. *Global Media Journal TR Edition*, 6 (11), 447-477.
- Şimşek, E. (2019). Sosyo-kültürel açıdan çocuk gelinler ve sesin mahremiyeti, Doğubayazıt örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Isparta.
- Şimşek, A. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemler. İçinde A. Şimşek (Edt.), *Anadolu Üniversitesi Yayınları*.
- Taner, C. E., Kırmızı, D. A., İriş, A., & Başoğul, Ö. (2012). Adölesan gebeliklerin sonuçları. *Göztepe Tıp Dergisi*, 27(1), 6-10.
- Taş, A. (2017). Hacettepe üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezin *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

- Tekke, A. (2021). *Türkiye’de erkeklik çalışmalarının lisansüstü tezler üzerinden incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.
- Tellioglu, İ. (2016). İslam öncesi Türk toplumunda kadının konumu üzerine, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55, 209-224.
- Tezcan, M. (2003). Türk kültüründe kız kaçırma geleneklerinin antropolojik çözümlenmesi, *Aile ve Toplum*, 6(6).
- Tezcan, M. (2016). *Sosyolojiye giriş* (9. baskı), Ankara: Anı Yayınları.
- Türk Aile Yapısı Araştırması 2016. <https://www.aile.gov.tr/media/35811/taya-2016.pdf>/ İndirme tarihi:07.12.2021.
- Tuğrul Gezer, Y. (2018). Erken yaşta evlendirilen kadınların evlilik süreçleri, deneyimleri ve sonraki yaşamları üzerine nitel bir çalışma. *Sosyoloji Notları*, 2(1), 2-38.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (2009). Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu.
- TÜİK 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2020-37211/> İndirilme Tarihi: 10.05.2021.
- Tuğcu, F. (2019). Jean Genet oyunlarında cinselliğin inşası, balkon ve sıkıgözetim oyunlarında hegemonik erkeklik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Mersin.
- Tunç İlhan, A. (2009). Kız çocuklarının okula gitmeme nedenleri Van ili örneği, yüzüncü yıl üniversitesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*. V1(1), 237-269
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, H. B. (2008). Eril tahakkümü yeniden düşünmek, erkeklik çalışmaları için bir imkân olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim*, 112, 119-146.
- Türk, H. B. (2011). Hegemonik erkek(lik) ve kültürel temsil, ‘çirkin kral, kurtlar vadisi’nde yürüyor. İçinde İ. Erdoğan (Edt.), *Medyada hegemonik erkek (lik) ve temsil* (ss. 163-211), İstanbul: Kalkedon Yayınevi.
- Uslu, G. (2019). Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin sunulan hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Utandır, A. (2012). İhsan Oktay Anar’ın romanlarında erkekler ve erkeklik imgesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Gaziantep.
- Ünlü Gezen, S. ve Yılmaz, T. (2019). Çoklu rol sahibi kadınlarda erken yaşta evlilik, sosyo demografik özellikler ve psikolojik sağlık ilişkisi, *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15(1), 77-96.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı, *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56.
- Yakıt, E. ve Coşkun, M.A. (2014). Toplumsal açıdan çocuk yasta evlilikler gerçeği, hemşire ve ebeğin sorumluluğu, *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(3), 3-10

- Yarar, B. (2015). Yakın ilişki içindeki şiddeti feminist bakışla yeniden düşünmek şiddetin cinsiyetli yüzleri. İçinde B. Yarar (Edt.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar olma sürecinde erkeklerin erkeklikle imtihanı. *Millî Folklor*, 26(104), 110-127.
- Yavuz, S. (2019). Toplumsal bellek bağlamında belgesel sinemada çocuk gelin temsili. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Giresun.
- Yazgan, M.A. (2017). Kişilerarası iletişimin aile içi ilişki algısına etkisi, alan araştırması üzerinden analiz. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yazgan, M.A. ve Özgen, E. (2017). Şiddetin görünmeyen yüzü, “çocuk gelinler”. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 68-84.
- Yıldız, D. (2018). Sosyo-kültürel faktörler bağlamında erken evlilikler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Yıldız, D. ve Poyraz, T. (2020). Sosyo-demografik ve sosyo-kültürel bağlamda erken evlilikler, Çocuk Gelinler ve Çocuk Damatlar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 32, 159-186.
- Yılmaz, E. (2020). Türkiye’de çocuk gelin sorunu” kurumsal sosyal sorumluluk projeleri üzerinden bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Yiğit, T. (2017). Erken evlilik sonrası ‘imkansız’ bir yaşam. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41, 134-151
- Yüksel, H. ve Yüksel, M. (2014). Çocuk ihmali ve istismarı bağlamında Türkiye’de çocuk gelinler gerçeği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 1-24.
- Yolcuoğlu, İ. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(18), 43-57.
- Yolcuoğlu, İ. (2010). Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(1), 73-83.
- Youssof, M. M. ve Özben, M. (2019). Hegemonik erkekliğin uzantısı olan onur kodları ve şiddet, otomatik portakal örneği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 103-112.
- Yorgun, E. (2019). Erken evlilikler ve çocuk yetiştirmede karşılaşılan problemler (Ardahan ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya.
- Yüksel, A. (1999). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’deki toplumsal cinsiyet kalıplarının televizyon dizilerindeki yansımaları. *Kurgu Dergisi*, 16(1), 67-81.
- Yüksel A. ve Aysun N. (2011). İpotek altındaki bedenler, hegemonik erkekliğin uzak durduğu bir alan olarak dansa dair bir çalışma. İçinde İ. Erdoğan (Edt.) *Medyada hegemonik erkek (lik) ve temsil* (ss. 213-230), İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

- Yüksel, E. (2013). Bir savaş anlatısı olarak nefes, vatan sağolsun ve hegemonik erkekliğin krizi. *Fe Dergi*, 5(1), 15-31.
- Yürek, N. ve Karaboğa Balcı, A. F. (2018a). Türkçe ders kitaplarında hegemonik erkeklik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 956-987.
- Yürek, N. (2018b). Türkçe ders kitaplarında hegemonik erkeklik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Mersin.
- Quest Else, M. N. ve Hyde, S.J. (2021). Kadın psikolojisi ve toplumsal cinsiyet (9. baskı) (Çev: Ş. Öztürk), İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Zencirkıran, M. (2020). *Sosyoloji* (9. Baskı), Bursa: Dora Yayınları.
- Zengin, D., Yardımcı, F. ve Başbakkal, Z. (2018). Çocuk yaşta yapılan evliliklerin toplum sağlığına etkisi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 34(2), 89-97.
- Zengin Taş, E. (2020). Erken yaşta ve zorla evlilikler, insan hakları ve sosyal hizmet bağlamında bir değerlendirme. *Uluslararası sosyal Araştırmalar Dergisi*, 69, 1332-1339.
- Zeybekoğlu, Ö. (2009). Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik olgusu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Antalya.

6. EKLER

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Merve SAĞLAMOĞLU

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim Durumu: Adnan Menderes Üniversitesi 2014
Lisans: Sosyal Hizmet

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl/Yıllar:

Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü 2015-2018
Kırıkkale Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü 2018-2020
Diyarbakır ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü 2020- halen

Yayımları (Diğer), 2. Uluslararası Multidisipliner Çocuk Çalışmaları Kongresi
Erkeklerin Bakış Açısı İle Kadının Erken Yaşta Evlendirilmesine Sosyolojik Bir
Bakış: Diyarbakır Erkeklerinden Örneklerle Nitel Bir Çalışma

Araştırma Alanları: Toplumsal Cinsiyet, Aile, Kadın, Çocuk.